

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

9. (119.) évfolyam, 1. szám
Megjelent: 2014. február

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Szerkeszti a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
megbízásából a HIPAilon Nonprofit Kft.

Felelős kiadó:
Dr. Bendzsel Miklós

Szerkesztőség:
HIPAilon Nonprofit Kft.
1054 Budapest, Zoltán u. 6. Telefon: 474 5554
Levélcím: Pf. 552, 1374, e-mail: zsuzsanna.bana@hipavilon.hu
www.sztnh.gov.hu

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága,
1008 Budapest, Orczy tér 1.
Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél,
e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 303 3440
További információ: 06 (80) 444 444

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk a 06 (80) 444 444 zöldszámon

Egy szám ára: 2000 Ft
Egy évre: 12 000 Ft

Készült a Duna-Mix Kft. nyomdájában

SZTNH – 2014.010/1

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Dr. Bendzsel Miklós elnök

*Bana Zsuzsanna, Dürr János, dr. Ficsor Mihály, dr. Gonda Imre,
Hajdú Judit, dr. Tószegi Zsuzsanna, Végh László*

9. (119.) ÉVFOLYAM 1. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

9. (119.) ÉVFOLYAM 1. SZÁM

2014. február

Dr. Takó Sándor
**A filmkészítés folyamatát övező polgári jogi kérdések
Magyarországon és az Egyesült Államokban,
különös tekintettel a szerzői jogra**

Dr. Vida Sándor
Védjegyváltozatok jogfenntartó hatása

Faludi Gábor – Kabai Eszter
A lényegtelené vált CISAC-ügy margójára

Dr. Stadler Johanna – Péteri Attila
**A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi
együttműködési tevékenységének főbb jellemzői 2013
második felében**

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

TARTALOM

<i>Dr. Takó Sándor</i>	A filmkészítés folyamatát övező polgári jogi kérdések Magyarországon és az Egyesült Államokban, különös tekintettel a szerzői jogra	5
<i>Dr. Vida Sándor</i>	Védjegyváltozatok jogfenntartó hatása	59
<i>Faludi Gábor – Kabai Eszter</i>	A lényegtelenné vált CISAC-ügy margójára	71
<i>Dr. Stadler Johanna – Péteri Attila</i>	A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési tevékenységének főbb jellemzői 2013 második felében	105
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	142
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből		183
Könyv- és folyóiratszemle		204
Summaries		232

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Dr Sándor Takó</i>	Civil law issues in connection with the process of film production in Hungary and in the United States, with special regard to copyright	5
<i>Dr Sándor Vida</i>	Genuine use in respect of variations of a mark	59
<i>Gábor Faludi – Eszter Kabai</i>	On the margins of the CISAC case which became unimportant	71
<i>Dr Johanna Stadler – Attila Péteri</i>	Main features of the international cooperation activities of the HIPO in the second half of 2013	105
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	142
	Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright	183
	Rewiev of books and periodicals	204
	Summaries	232

Dr. Takó Sándor*

A FILMKÉSZÍTÉS FOLYAMATÁT ÖVEZŐ POLGÁRI JOGI KÉRDÉSEK MAGYARORSZÁGON ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZERZŐI JOGRA

I. BEVEZETÉS

„A nyelv ... kicsiny tag és nagy dolgokkal hányja magát. Ímé csekély tűz mily nagy erdőt felgyújt!”¹

1. A film mint hatalom és eszköz

A kifejezésben rejlő végtelen hatalmat felismerve már a Biblia is óva intett a szavak helytelen célokra való felhasználásától. Sirák Kr. e. 190-ből való „Ecclesiasticus” című apokrif iratában a nyelvet gyilkos fegyverként azonosítva ekképpen fogalmaz:

„Csíkot hagy a bőrön az ostor csapása, de a nyelv csapása csontokat tör össze. Sokan elhullottak már a kard élétől, de nem annyian, mint amennyien meghaltak a nyelvtől.”²

Éles kard a nyelv, mégis eltompul napjaink legösszetettebb információs, szórakoztatási és művészeti célú kifejezőeszköze, a film mellett, amely, mint végtelenül komplex jelrendszer, még aktuálisabbá teszi a Bibliának a kifejezésre vonatkozó intelmeit.

A film erejét és hatását elsők között kihasználva már a XX. századi diktatúrák is önigazoló propagandájuk szolgálatába állították a filmkészítést, ez a kulesovi hatásmechanizmus³ az önkényuralmi rendszerek bukása után sem veszett el. A film a mindennapok szerves részévé vált, amelyet a szórakoztatóipar mellett a kereskedelmi vállalatok is kezdtek felfedezni.⁴ A mamutvállalatok termékeik reklámozására, a közmédiumok információ közlésére, a hollywoodi filmstúdiók pedig kasszasikerek megalkotására használták fel a legnépszerűbb kifejezésformává váló filmkészítést.

* A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán első helyezést elért munka. A szerző ezúton mond köszönetet konzulenseinek, dr. Pogácsás Anettnek és dr. Tattay Leventének.

¹ Jakab Apostol levele 3. feje. 5. vers.

² JSir 28.17–18.

³ Lev Kulesov írta le először az asszociatív montázst mint a filmek egyik legfontosabb működési elvét. Lényege, hogy két kép egymás mellé tevésével a nézőben valami harmadik, alapvető emberi érzelmet kiváltó dolog jön létre. Ezt az effektust írta le a szovjet rendező az 1+1=3 „képlettel”.

⁴ L. Penyigei Krisztina: A szerzői jogi ágazatok gazdasági túlsúlya Magyarországon. MSZH, Budapest, 2010.

Elmondhatjuk tehát, hogy ami 1895-ben, a Lumière testvérek első filmvetítésén még csak szórakoztató, általános kikapcsolódást szolgáló új találmánynak tűnt, az a harmadik évezred hajnalán már jóval többnek bizonyult.⁵

Napjainkban a film már több mint hetedik művészeti ág, a film hatalom, tőke, amelyre egy több milliárd dolláros iparág épült.⁶ A filmnek mint vállalkozásnak a felfogása a világ számos részén felértékelődni látszik, ami óhatatlanul is maga után vonja a különböző hagyományú jogrendszerek egymáshoz való közeledését.

2. A film és a jog

A filmpiac mindmáig tartó fejlődését számos tényező befolyásolja. A tőkével rendelkező filmmogulok személyisége, az aktuális technológiai újítások, a folyamatosan változó társadalmi értékítéletek egytől-egyig meghatározó faktorai voltak a mai értelemben vett filmipar kialakulásának. Mindezek ellenére a média egyik legfontosabb, s egyben egyik legalulbecsültebb alakítója nem más, mint a jogalkotói tevékenység.

A film és a jog kapcsolata első ránézésre nehezen értelmezhető, az iparágba, illetőleg a filmkészítésbe alaposabban belemerülve azonban világossá válik a kötelék jelentősége. Egy-egy jogszabály, illetőleg precedensértékű döntés ugyanis évtizedekre képes meghatározni a filmipar irányvonalát. Az egyik legszebb példa erre az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 1948-as döntése a szabad versenyről a *United States vs. Paramount Pictures*-ügyben.⁷ A bíróság ítéletében kimondta, hogy a filmstúdiók nem tarthatnak fenn kizárólagos forgalmazási jogot saját filmjeikre az általuk üzemeltetett filmszínházban, ugyanis ez a szabad verseny korlátozásának tekintendő.⁸

A döntés értelmében a hollywoodi filmstúdiók sorra adták el mozihálózataikat, és álltak le a hétről-hétre gyártott B kategóriás, alacsony költségvetésű filmek gyártásáról. A stúdiók ezt követően ráálltak a nagyobb volumenű, drágább, egész estés szuperprodukciók készítésére és forgalmazására, kialakult a mai értelemben vett kasszasiker-vezérelt hollywoodi filmipar.⁹

⁵ Lénárt András: A film, mint történeti forrás. Aetas, 2010. 3. sz., p. 159–171 (vö.: Gálik Mihály, Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-Kerszöv, 2005 és Koltay András, Lapsánszky András: A médiaszabályozás kommentárja. CompLex, Budapest, 2011).

⁶ *Penyigei*: i. m. (4), p. 60.

⁷ *United States v. Paramount Pictures Inc.*, 334 US 131 (1948).

⁸ *Evangelia Psychogiopoulou*: EC competition law and cultural diversity, the case of the cinema, music and book publishing industries. *European Law Review*, 30. évf. 6. sz., 2005, p. 838–861.

⁹ *Peter Decherney*., *Hollywood's Copyright Wars: From Edison to the Internet*. Columbia University Press, New York, 2012, p. 1.

3. A film szerzői jogi felfogásának kettőssége

Szerzői jogi szemmel tekintve a film eszközrendszeréhez hasonló komplexitást mutat. A filmek egyrészt olyan összetett műalkotások, melyek egyedi, eredeti jellegéhez az alkotás folyamatában részt vevők akár szerzői, akár más minőségben mind hozzájárulnak, számos módon hatást gyakorolva, alakítva azt.¹⁰

Másrészről azonban a film több mint testet öltött művészi alkotómunka: maga a film, a filmszalagok, melyeken az audiovizuális alkotásokat rögzítik, gazdasági jószágként is értelmezhetők, melyek előállítás és forgalmazása csak jelentős munka- és tőkebefektetéssel valósulhat meg.¹¹ A film Molnár Alexandra találó meghatározása szerint tehát áru és műalkotás.¹² A kontinentális és az angolszász szerzői jogi filmes felfogást ez az alapvető kettősség határozza meg.¹³

Az angolszász jogi kultúrájú országokhoz hasonlóan az Egyesült Államokban a film piacszemléletű, azt elsősorban áruként deklaráló szerzői jogi felfogása valósult meg. A filmek és az azzal kapcsolatos felhasználási jogok tehát elidegeníthetőek, s különválhatnak az alkotótól, vállalkozás tárgyát képezhetik.¹⁴ Ez a szemlélet hatja át az Egyesült Államok teljes filmkultúráját, akár független filmről, akár hollywoodi szuperprodukcióról beszélünk.

Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a vállalkozói szemlélet hangsúlyossága nem jelenti a szerzői művek védelmének ezzel egyidejűleg történő háttérbe szorítását is egyben. Az európai országokkal ellentétben az Egyesült Államok jogrendszere ugyanis alkotmányos szinten deklarálja¹⁵ a szerzői művek szövetségi védelmének szükségességét.¹⁶ Az alkotmányos felhatalmazás célja a szellemi munka méltányos ellentételezése mellett a művészi alkotómunka serkentése, mely szemlélet nemcsak a szerzői jog hangsúlyos védelmét biztosítja, de az innováció legfőbb mozgatórugója is egyben.¹⁷ Az ebben a szellemben működő amerikai filmipar mára a világ egyik legdominánsabb ágazatává nőtte ki magát, mintául szolgálva megannyi nemzeti filmkultúrának.

¹⁰ Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Lontai Endre, Vékás Gusztáv: Szellemi alkotások joga. Eötvös József Könyvkiadó, 2006, p. 47.

¹¹ Bujáky Anikó: A filmek és más audiovizuális alkotások jogharmonizációja az Európai Unióban. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán 2012-ben írt diplomamunka, elérhető a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Freckay János szakkönyvtárában.

¹² Molnár Alexandra: A film mint áru és műalkotás. Studia Collegii de Tephano Bibó Nominati, Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2001, p. 352.

¹³ L. bővebben, Giuseppina D'Agostino: Copyright, Contracts, Creators. Entertainment Law Review, 2011, p. 105–106 (vö: Helle Porsdam: Copyright and Other Fairy Tales. Edward Elgar Publishing, 2006, p. 1–23).

¹⁴ Pascal Kamina: Film copyright in the European Union. Cambridge Studies in Intellectual Property Rights, Cambridge University Press, 2002, p. 174.

¹⁵ The Constitution of the United States of America, Art. 1. Sec. 8. Par 8.

¹⁶ Mezei Péter: A fájlcsere dilemma. A perek lassúak, az internet gyors. HVG-Orac, 2012, p. 54.

¹⁷ Mezei: i. m. (16), p. 54–56.

Az Andy Vajna kormánybiztos által vezetett magyar filmszakmának is egyértelmű törekvése ennek a felfogásnak a meghonosítása Magyarországon. A kontinentális jog szerzői jogi hagyományától és szemléletétől ugyan távol áll a film áruként való kezelése,¹⁸ de a 2004. évi II. törvénynek a mozgóképről,¹⁹ illetőleg annak 2012. január 1-jén hatályba lépett módosításának nem burkolt célja a filmkészítést mint vállalkozást megteremteni, s annak intézményi háttérét biztosítani. A kérdés az, hogy ezt a nemes célt a magyar jogalkotásnak sikerül-e keresztülvinnie.

II. A FILMKÉSZÍTÉS SZAKASZAI SORÁN FELMERÜLŐ JOGI PROBLÉMÁK

John Cooper amerikai filmrendező a Sundance filmfesztiválon elhangzott szavaival élve „egy jó film elkészítéséhez tehetség kell, annak jogi és filmszakmai megteremtéséhez zsenialitás.”²⁰

Cooper szavai hűen tükrözik a filmkészítésben rejlő rendkívüli komplexitást és az ebből adódó nehézségeket. A modern filmgyártásban már nem elegendő egy szakma átfogó ismerete, az operatőrnek a rendező „meghosszabbított jobb kezeként” ismernie kell a rendezés alapvető feladatait, míg a rendezőnek filmelőállítóként gondolkodva már az előkészületek-kor figyelembe kell vennie a forgatás során alkalmazandó költséghatékony megoldásokat. Ennek a végtelenül összetett csapatmunkának pedig privilegizált eleme a személyre lebontott, a filmötlet megszületésétől kezdve szakaszról-szakaszra változó jogi felelősség, illetőleg szerepvállalás kérdése.

A filmkészítés folyamatát a szakma öt részre osztotta fel: a *filmötlet megszületése és kidolgozása*, a projekt *előkészítése*, a film *leforgatása*, az *utómunka*, illetőleg az elkészült film *forgalmazása* adja a filmgyártás „klasszikus ötösét”. A dolgozat célja ennek az öt szakasznak a jogi vizsgálódás alá vetése, különös tekintettel a filmkészítés folyamatait övező szerzői, illetve kötelmi jogi változásokra. Ehhez az analízishez segítségül hívjuk a legsikeresebb filmes angolszász rendszernek, az Egyesült Államoknak a jogalkotását s jogalkalmazását, – szakaszról-szakaszra – párhuzamba állítva azt a hazai filmes környezetben tapasztalható jogi megoldásokkal. A kutatás legfőbb célkitűzése olyan intézményeket s konstrukciókat bemutatni az Egyesült Államok jogrendszeréből, amelyek jogirodalmi szinten sincsenek jelen a magyar filmkészítésben, valamint emellett annak ismertetése, hogy két, egymástól gyökereiben eltérő jogi kultúra milyen eszközökkel igyekszik ugyanazt a célt megvalósítani: a filmipar vállalkozásszemléletű szabályozási háttérét megteremteni és biztosítani.

¹⁸ L. dr. *Financsek Zsuzsanna*: A nemzetközi trendek hatása a filmekre vonatkozó magyar szerzői jogi szabályozás alakulására. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 108. évf. 2. sz., 2003, április.

¹⁹ A továbbiakban: Filmtörvény.

²⁰ *Ronald Cohn, Jesse Russell*: Sundance Film Festival, VSD, 2012, p. 27.

A) A FILMÖTLET MEGSZÜLETÉSE ÉS KIDOLGOZÁSA

„Az ötletek szabadok, mint a tiszta levegő.”²¹

A megvilágosodott pillanat emelkedettségében megfogant filmötlet önmagában még nem eredményez szerzői jogi védelmet. A szerzői jogi védelem ugyanis „a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellegű” alkotást illeti meg.²² A fejezetben a filmötletvédelem hazai szabályozásának bemutatása mellett a tengerentúli gyakorlatra és megoldásokra is kitérünk.

1. A filmötlet megszületése

Az alkotás mint fogalmi ismérv kettős kritériumot állít fel. A szerzőnek egyrészt értékelhető szellemi munkát kell kifejtenie, másrészt az alkotás eredményének valamilyen tárgyiasult formában meg kell jelennie.²³ Amennyiben a szellemi végtermék megfelel az imént említett követelményeknek, szerzői műről beszélünk. A filmötlet ugyan beilleszthető a szellemi munka kategóriájába, de kifejezett forma hiányában nem felel meg a szerzői mű második fogalmi ismérvének, s nem lehet rá kizárólagos szerzői jogot telepíteni.²⁴

Az ötlet így a szerzői jogi törvény²⁵ jogi ortalomban nem részesülő kivételei között kapott helyet az 1. § (6) bekezdésében. Ahhoz tehát, hogy a filmötlet szerzői jogi alkotásnak minősüljön, legalább szinopszis²⁶ formájában meg kell jelennie.²⁷

A filmötlet szerzői jogi védelme terén az Egyesült Államok jogalkotása is hasonló álláspontra helyezkedett. A United States Code 17., szerzői jogi fejezetének értelmében szellemi

²¹ „Ideas are free as the air” – Louis Brandeis bírónak az 1918-as International News Service v. Associated Press [248 U.S. 215, 250]-ügy különvéleményében megfogalmazott mondata a későbbi szerzői jogi ítéletek indokolásainak közkedvelt fordulatává vált. Brandeis szavait idézve utasította el a kereseteket a bíróság többek között a Washingtonian Pub. Co. v. Pearson – 306 U.S. 30 (1939), a Goldstein v. California – 412 U.S. 546 (1973), a Wright, Plaintiff-appellant v. Warner Books, Inc. – 953 F.2d 731 (1991)-ügyben és még vagy tucatnyi másik esetben.

²² Sztj. 1. § (3) bek. (1. SZJSZT-24/08 – Televíziós műsor formátumának egyéni, eredeti jellege)

²³ Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett: Szellemi alkotások joga. Szent István Társulat, 2011. p. 127.

²⁴ A Legfelsőbb Bíróság polgári jogi (LB Pf. III. 20. 107/1970.) döntésében rámutatott arra, hogy a felperes állítása szerinti gondolat hiába jutott meghatározó szerephez az alperes filmnovellájában, ha hiányzik a minimális formába öntöttség, amely a filmalkotásnál már jelen van. Az említett filmötlet ezért szerzői jogi védelemben nem részesülhet (BH 1971/4). Ezt az állásfoglalást erősítette meg a Debreceni Ítéltábla 2005-ös ítélete is, amelyben a testület kihangsúlyozta, hogy „nem részesül szerzői jogi védelemben valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, annak ellenére, hogy adott esetben magas színvonalú, kreatív szellemi munkát tükröz” (Debreceni Ítéltábla Pf. II. 20 663/2005/3.).

²⁵ A továbbiakban Sztj.

²⁶ A szinopszis a leendő vagy már meglévő forgatókönyv cselekményének 1-2 oldalas összefoglalása a film befejezésével együtt. Ennek a – drámai kontextussal – kibővített változata a treatment, amelynek terjedelme a leggyakrabban 30 oldal, de néha a 70 oldalt is elérheti.

²⁷ L. SZJSZT-32/10 – Televíziós műsor alapját képező szinopszis szerzői jogi védelme.

termék szerzői jogi védelemben kizárólag „az ötlet érzékelhető formában való kifejezése”²⁸ esetén részesülhet.

Kétségtől a szerzői jog biztosítja az alkotó számára az elsődleges védelmet műve tekintetében, ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy számtalan filmszerző rendelkezik csupán egy koncepcióval, amely jogi védelem hiányában számos visszaélésnek az áldozata lehet.²⁹ Hiába vetik ugyanis papírra gondolataikat a szerzők, ha a fentebb említett – egyébként szerzői jogi védelemben részesülő – szinopszisok az esetek túlnyomó részében olvasatlanul végzik a filmelőállítók fiókjában. A forgatókönyvírók a gyakorlatban tehát rákényszerülnek ötleteik szóbeli előadására – úgynevezett pitchelésére –, amivel óhatatlanul aranytálcán kínálják ötleteiket az élelmes producereknek. Mint ahogy azt látni fogjuk, visszaélés esetén a szerzői jog nem mindig tud megfelelő védelmi funkciót ellátni – ekkor siethetnek más jogterületek is az „ötletgazdák” segítségére.

Victor Desny professzionális író volt 1949-ben egy jó filmötlettel. Az író *lennyűgözte* Floyd Collins barlangász 1925-ös története, akinek csapdába esése és életéért való küzdelme napokig uralta a brit sajtót.³⁰ Collins történetére alapozva Desny megírta forgatókönyv-tervezetének hatvanoldalas treatmentjét,³¹ s felkereste Billy Wilder, a Paramount stúdió legfelkapottabb rendezőjének ügynökségét. A titkárságon Wilder asszisztense túl hosszúnak találta a treatmentet ahhoz, hogy átadja a rendezőnek átolvasásra, ezért megkérte Desnyt, hogy két nappal később keresse fel telefonon a történet két oldalba tömörített változatával. Desny eleget tett a kérésnek, és később előadta telefonban a filmötletet, amelyet a titkárnő gondosan legépett, s továbbított Wildernek. Wilder kiválónak tartotta a sztorit, s Desnyt megkerülve³² felbért egy forgatókönyvíró a könyv megírására. A Paramount finanszírozásában ezután elkészült a „Nagy Karnevál” (*Ace in the Hole*) című film Kirk Douglas főszereplésével, melynek forgatókönyvéért Billy Wilder bizarr módon még Oscar-díj jelölést is kapott.³³

A kijátszott Desny nem hagyta annyiban az ügyet, s bírósághoz fordult, mely keresetnek – köszönhetően a számtalan felhozott bizonyítéknak – a Kaliforniai Legfelsőbb Bíróság helyt is adott. A törvényszék ítéletének³⁴ indokolásában kiemelte, hogy Desny esetében nem egy szabad ötlet felhasználásáról beszélünk, hanem egy 65 oldalas treatmenttel, egy háromoldalas szövegkivonattal, valamint egy hívási naplóbejegyzéssel is alátámasztható szóbeli megállapodás megsértéséről. Stanley Mosk bíró határozatából kitűnik, hogy „a ráutaló ma-

²⁸ 17 USC § 102 (a) „...Expression of an idea that is fixed in a tangible form.”

²⁹ Thomas A. Crowell: *The Pocket Lawyer for Filmmakers, a Legal Toolkit for Independent Producers*. Elevier Inc., Second Edition, 2011, p. 77.

³⁰ Robert K. Murray, Roger W. Bruckler: *Trapped! The Story of Floyd Collins*. University Press of Kentucky, 1983, p. 157.

³¹ A treatment fogalmát l. a 18. hivatkozásban.

³² Desny a telefonbeszélgetésben eladásra kínálta a történetet, és ő kívánta megírni a forgatókönyvet.

³³ Michael C. Donaldson: *Clearance & Copyright*. Silman-James Press, Los Angeles, 3rd Edition, 2008, p. 13.

³⁴ Desny v. Wilder 46 Cal. 2d 715 (1956).

*gatartással kötött szerződésekben a jog különösen nagy jelentőséggel bír az alkotói gondolatok és az ebből adódó vagyoni jogviták esetén.”*³⁵

Desny példája kiválóan érzékelteti, hogy nyilvánvaló visszaélések esetén is bonyodalmas lehet a szerzőnek bizonyítani, hogy szerzői joga sérült, „ellopták a szellemi termékét”.

Azt, hogy nem csak a zöldfülű filmesek esnek ilyen hibába, Julian Blaustein esete jól példázza a Blaustein v. Burton-ügyben,³⁶ a tapasztalt producer ugyanis húsz filmmel a háta mögött futott bele a „szerzői jogi késbe”. A 20th Century Foxnál dolgozó szakembernek bri-liáns ötlete támadt: egy filmben összehozni a hatvanas évek közepén a korszak két ünnevelt sztárját, Richard Burtont és Elizabeth Taylort, mely filmnek az alapját Shakespeare klasszikus komédiája, a Makrancos hölgy adná. Fel is kereste ötletével az akkor még ismeretlen színházi rendező Franco Zeffirellit, aki hajlandóságot mutatott a film megrendezésére. Ezek után Blaustein felkereste a színészduó ügynökét koncepciójával, akinek részletesen kifejtette, hogyan bontaná ki Shakespeare klasszikusát a filmvásznon. Az ügynök el volt ragadtatva a hallottaktól, s azon nyomban felkereste Burtont az ötlettel – a sajátjaként előadva...

1967-ben elkészült a Zeffirelli által rendezett Makrancos hölgy Elizabeth Taylor és Richard Burton főszereplésével. Az eset egyetlen szépséghibája, hogy az ötlet gazdáját teljes mértékben kihagyták a filmből. Az elegánsnak semmiképpen sem mondható megoldást Blaustein sem tolerálta, s bíróság elé vitte az ügyet. A dokumentumokból a bíróság megállapította, hogy Blaustein ötletének minden elemét felhasználták a filmben, s ezért cserébe a producernek megfelelő kompenzációt ítélt meg – kötelmi jogi alapon.³⁷

A hatvanas-hetvenes évek folyamatos szerzői jogi pereit egyértelművé tették, hogy a fejlődő és egyre gátlástalanabbá váló filmiparban a szerzői jog nem ad elég biztonságot a filmötletek védelmében. A jogi űrt kitöltvén értékelődött fel a kötelmi jog szerepe, mely dinamizmusával képes volt felvenni a filmipar által diktált tempót. Ennek mintegy eredményeképpen került be a hetvenes években a joggyakorlatba a stúdiók által kidolgozott „felhasználási záradék” (submission release form), valamint az ezzel szemben álló „titoktartási záradék” (non-disclosure agreement) intézménye.

A szerződési szabadság hazánkban is kiterjed a szerzői jogi védelem alkotásszintjét el nem érő teljesítmények hasznosítására,³⁸ ez azonban nem jelenti azt, hogy a szerződés közvetett tárgya szerzői mű lenne.³⁹ Ilyen esetekben ugyanis a védelem egy relatív szerkezetű jogviszonyon alapul, mely kizárólag az „ötlethasznosító” féllel szemben áll

³⁵ „The law of implied contracts assumes particular importance in literary idea and property controversies”.

³⁶ Blaustein v. Burton, 9 Cal. App. 3d 161 (2d App. Dist. 1970).

³⁷ Donaldson: i. m. (33), p. 15.

³⁸ Ennek jogi alapja lehet például a Ptk. 86. § (3) bekezdése (egyéb nem nevesített szellemi alkotás), illetve (4) bekezdése is, hiszen egy filmötlet, ha eljut egy eredményig, lehet vagyoni értékű ismeret.

³⁹ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. CompLex, 2006, p. 33.

fenn.⁴⁰ A hazai viszonyok rövid áttekintése után is kijelenthetjük, hogy a fentebb említett szerződéses konstrukciók átvétele a hazai gyakorlat számára is könnyebbséget jelentene.

a) Érdekellentétek: szerzők vs. filmelőállítók

Hollywood „szerzői jogi háborújában” az alkotók és a filmelőállítók – saját jogaik túlbiztosításával – óhatatlanul is folyamatosan szembekerülnek egymással. Mielőtt ugyanis a szerző előadná ötletét a produkciós cégnek, mindkét fél igyekszik megnyugtató jogi védelemre szert tenni a másikkal szemben.

A szerző arra törekszik, hogy filmötletét megóvja a visszaélésektől, úgy, hogy a pitchelés után is meg tudja tartani a kizárólagos rendelkezési jogot szellemi terméke felett. Ennek érdekében az alkotó egy úgynevezett „titoktartási záradék” aláírását követeli meg a filmelőállítótól.

Ezzel részben szemben áll a filmelőállító érdeke, aki a későbbi pereskedések elkerülése végett azzal a feltétellel hajlandó csak meghallgatni az alkotó filmötletét, hogy az aláírja az általa támasztott „felhasználási záradékot”. A záradékban a produkciós cég azt kívánja biztosítani, hogy egy meghallgatott történet után is fel tudjon használni ahhoz hasonló filmötleteket anélkül, hogy a szerző keresetlevelétől kelljen tartania.⁴¹

b) A titoktartási záradék (non-disclosure agreement, NDA)

A titoktartási záradékban a szerző a filmelőállítóval szerződéses keretek között rendelkezik a filmötletéről, melyben az előállító elismeri, hogy

1. az ötlet új és eredeti,
2. az ötlet a szerző szellemi tulajdonát képezi,
3. a filmötletet bizalmasan kezeli,
4. nem hasznosítja harmadik félnek az ötlet tulajdonosának engedélye nélkül, továbbá
5. amennyiben az előállító nem használja fel a filmötletet, a félnek kompenzáció jár.⁴²

A kötelezvény megsértése esetén a szerzőnek egy háromszakaszos bizonyítási körön kell átesnie, mely a titoktartási záradék – negatív formában megfogalmazott – hármas feltétele is egyben.⁴³

A szerzőnek mindenekelőtt bizonyítania kell, hogy az ötlet *az ő szellemi terméke*.

⁴⁰ Ahhoz ugyanis, hogy az ötletek adásvételére vonatkozó néhány soros okiratokat létező és érvényes szerződésként ismerje el a jogalkalmazás, a tulajdonjog fogalmának módosítására lenne szükség, mely fogalom egyelőre csak a birtokba vehető dolgok körében értelmezhető, számos kötelmi jogi problémát eredményezve ezzel.

⁴¹ Crowell: i. m. (29), p. 80.

⁴² Donaldson: i. m. (33), p. 1.

⁴³ Crowell: i. m. (29), p. 78.

A második feltétel a megállapodás üzleti jellegére utal. A szerződés csak abban az esetben rendelkezik kötőerővel, amennyiben a szerző ötletét *eladásra kínálta* a filmelőállítónak. Ezt a feltételt a Charity Group LLC v Absolut Spirits Co.⁴⁴-eset bírósági határozata hozta be a gyakorlatba.⁴⁵

A szerződési feltételek ismertetése után a filmgyártó cégnek önként *el kell fogadnia* az ajánlatot, hogy a megállapodás elnyerje kötelmi jogi érvényét.⁴⁶

A szerződés megkötése történhet szóban és írásban egyaránt, szóbeli egyezség esetén a megállapodás írásbeli megerősítésével.⁴⁷

c) A felhasználási záradék (submission release form, SRF)

Az ötlet meghallgatása előtt a filmgyártók gyakran felhasználási záradékot íratnak alá az előadóval, amelyben mentesítik magukat a jogi felelősség alól arra az esetre, ha mégis felhasználnák a pitchelt ötletet.⁴⁸ Alapesetben azonban a filmgyártó célja a „submission release”-zel, hogy a későbbiekben is felhasználhasson olyan történetet, mely hasonlít az előterjesztő szerző ötletére.

Ennek értelmében a felhasználási záradékban kikötik, hogy az ötlet előadása nem eredményez a szerző és az előállító között *semmilyen kontraktuális és fiduciális* felelősséget, ki húzván ezzel minden jogi lehetőséget az alkotó „zsebéből”.⁴⁹

d) Az újdonsági felülvizsgálat

Mint ahogy az a fentebb leírtakból is kitűnik, a két egymással szembenálló jogintézmény jelentős feszültségforrás a szerzők, valamint az előállítók között, amely jogviszony kialakult gyakorlat hiányában teljes káoszt eredményezne. Az Egyesült Államok jogalkalmazása ebből adódóan rendkívül óvatos az ötletvédelem tekintetében. Még a szerződésben lefektetett kötelmi jogi védelem is csak meghatározott szerzői jogi kritériumok teljesülése esetén válósulhat meg. A filmötletnek tehát a célzott joghatás kiváltására alkalmas akaratnyilatkozat mellett *újítónak*, azaz

1. újnak,
2. egyéninek s eredetinek is kell lennie.

⁴⁴ 92 U.S.P.Q.2d 1844 (2009).

⁴⁵ Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága 2009-es ítéletében kihangsúlyozta, hogy „egy ötletre alapuló együttműködési ajánlat megtétele az ötlet eladásra kínálatának hiányában nem élvez jogi védelmet”.

⁴⁶ Ez utóbbi – evidensnek tűnő – kritériumot a Nadel v. Play-By-Play Toys vs. Novelties, Inc., 208F.3d 368 (2d Cir. 2000) ügy ítélete hozta be a gyakorlatba.

⁴⁷ Donaldson: i. m. (33), p. 11.

⁴⁸ Donaldson: i. m. (33), p. 18.

⁴⁹ Crowell: i. m. (29), p. 80.

Ez a vegyes joghatás furcsának tűnhet egy kontinentális jogrendszerben élő szakmabeli számára, de a precedensek világában kiválóan helytáll a szerzői és a kötelmi jog összeházasításából született „jogi hibrid”. A kifejezett akaratnyilatkozat kellő védelmet biztosít a szerzők számára, ugyanakkor a szerzői jogi feltételekkel – és az ezt vizsgáló újdonsági felülvizsgálattal – megakadályozzák, hogy minden közönséges ötletre oltalmat alapítsanak, egyenesbe billentvén ezzel a mérleg nyelvét.

Az újdonsági felülvizsgálat intézményét a New York-i Bíróság határozata vezette be a *Nadel v. Play-By-Play Toys & Novelties*⁵⁰-ügyben. Ennek keretében a bíróságnak még a szerződés tartalmának vizsgálata előtt választ kell kapnia az ötlettel kapcsolatos alábbi felülvizsgálati kérdésekre.⁵¹

Újdonsági felülvizsgálat <i>Pozitív követelmények</i>	
1. Mennyire <i>kiforrott</i> az ötlet?	→ Egy általános koncepció-e még vagy egy már kiforrott, részletes javaslat?
2. Mennyire <i>ismert</i> az ötlet?	→ Hány embernek adta már elő a filmötletet?
3. Mennyire <i>egyedi</i> az ötlet?	→ Miben egyedibb és mennyiben különbözik a közismert ötletektől?
4. Mennyire <i>hozzáférhető</i> az ötlet?	→ Mennyiben elterjedt a hasonló ötletek alkalmazása a filmiparban?
<i>Negatív követelmények</i>	
Nem számít újítónak egy filmötlet, ha	→ csupán egy általánosan ismert koncepciónak a feldolgozása; ⁵²
	→ egy egyedi, létező ismeret átdolgozása.

1. ábra: Az újdonsági felülvizsgálat során vizsgált kérdések

Azt, hogy nem minden jó ötlet újító is egyben, az alábbi eset szemlélteti. Hwesu S. Murray producer az NBC csatornának adta elő egy olyan új televíziós sorozatnak az ötletét, amely egy afroamerikai család mindennapjait és annak minden helyzetkomikumát mutatná be a nagyközönség számára. A csatorna elhajtotta Murray-t, és elindította a később minden

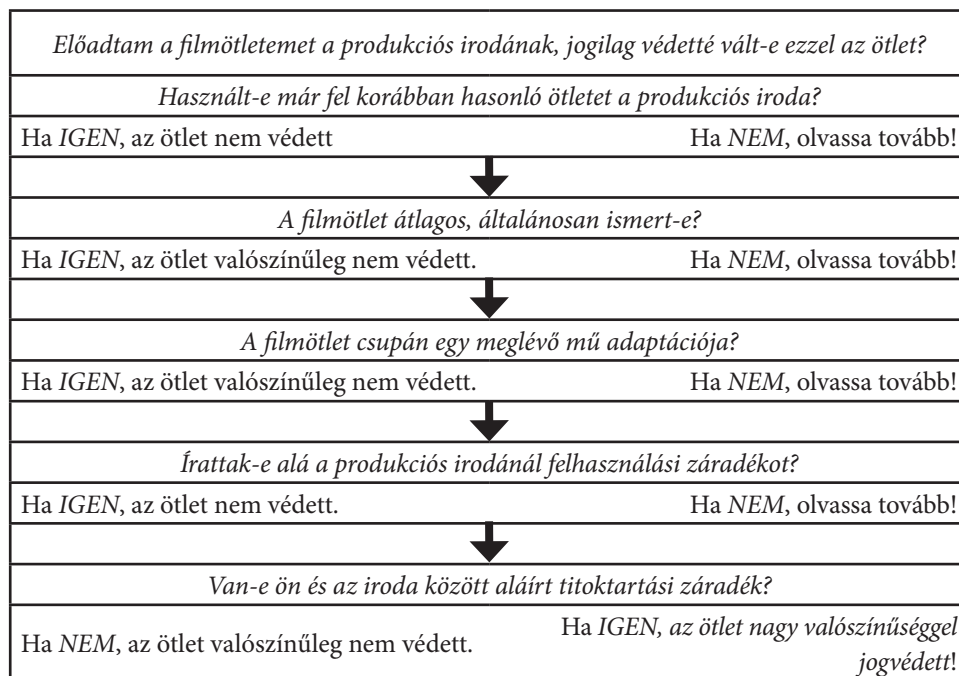
⁵⁰ 208 F.3d 368, 54 U.S.P.Q.2d 1810 (2d Cir. 2000).

⁵¹ *Alliance Sec. Products, Inc., v. Fleming and Co.*, 290 Fed.Appx.380 (2nd Cir. 2008): „Amikor egy ötlet nem tartalmaz semmi mást, mint egy alapkoncepció feldolgozását, ... újító jelleg nem állapítható meg.”

⁵² Az Egyesült Államokban használatos átdolgozás fogalma nem azonos a magyar terminológiával. Az egyesült államokbeli átdolgozásnak nem fogalmi eleme ugyanis az egyéni, eredeti jelleg, kizárólag az eredeti mű lényegi pontjainak átvétele.

nézettségi rekordot megdöntő családi televíziós sorozatát, a Cosby Show-t.⁵³ A producer az ötletére ismert a fekete család szituációs komédiájában, s polgári perre terelte az ügyet, melyet elvesztett.⁵⁴ A bíróság ítéletében kiemelte, hogy Murray ötlete nem volt újító, „*csupán két, a televíziózásban közismert ötletnek a kombinációja – a korszakban sikeres családi vígjáték műfaját vegyítette az afroamerikai életérzéssel*”,⁵⁵ újdonság és eredetiség hiányában pedig a pórul járt producer ötletére nem lehet jogi védelmet alapítani.

Mindezek után kijelenthetjük, hogy az Egyesült Államokban hiába élvez kiemelt figyelmet az ötletvédelem a különböző szerződéses konstrukciókban, valamint a kialakult bírói gyakorlatban, nem beszélhetünk eltolódott uniformizált védelemről egyik oldal irányába sem, az ötletek védelmét mindig esetről-esetre dönti el a bíróság. Az USA joggyakorlata ugyan figyelembe veszi a piacgazdasági dinamizmust, de ezzel szemben még nagyobb hangsúlyt fektet a szemben álló szerzők, valamint filmelőállítók jogviszonyának minél ideálisabb kiegyensúlyozására.

2. ábra: Az ábra arra a kérdésre igyekszik választ adni, hogy mely esetekben élvez, s mely esetekben nem élvez védelmet a filmötlet az Egyesült Államokban.⁵⁶

⁵³ A Cosby Show-t kedd esténként több mint harmincmillió háztartásban nézték országszerte.

⁵⁴ Crowell: i. m. (29), p. 83.

⁵⁵ Murray v NBC, 844 F.2d 988 (2d Cir., 1988).

⁵⁶ Az ábra Thomas A. Crowell The Pocket Lawyer for Filmmakers c. könyvének 83. oldalán található táblázat alapján készült, i. m. (29).

2. A forgatókönyv megírása

„A forgatókönyvírás nem más, mint állandó újraírás”⁵⁷
– szól a hollywoodi mondás.

A forgatókönyv tekinthető a filmkészítés legkritikusabb pontjának, ugyanis a jó forgatókönyv hiányát nincs az a színészi játék, kiváló operatőri munka vagy díszlet, amely ellensúlyozni tudná. Jó forgatókönyvből lehet rossz filmet csinálni, fordítva azonban ez aligha fordulhat elő.

A végleges forgatókönyv elnyerése ugyanakkor nem csak a film szempontjából bír döntő jelentőséggel. Az elkészült könyv ugyanis az Szjt. 1. § (2) bekezdése értelmében – a filmötlettel ellentétben – egyéni, eredeti jellegű alkotásként, érzékelhető formában kifejezve már érdemes a szerzői jogi védelemre. A forgatókönyv már a létrehozása pillanatában védelemben részesül hazánkban, valamint az Egyesült Államokban.

Az Szjt. alapvető garanciákat biztosít a forgatókönyvíró számára, aki a törvény értelmében a filmalkotás szerzőjének tekintendő, s mint ilyen kizárólagos jogokat szerez a művön.⁵⁸ Az Szjt. II. és III. fejezetében taglalt személyhez fűződő, valamint vagyoni típusú jogok egyaránt védik szellemi teljesítményét, valamint az azzal kapcsolatos jogos érdekeit.⁵⁹

A forgatókönyvírónak joga van műve integritásához, ahhoz más csak az ő beleegyezésével nyúlhat.⁶⁰ Az író ezenfelül megilleti a jog, hogy szerzői minősége elismerése mellett a filmalkotásban és az ahhoz kapcsolódó sajtóanyagokon nevét feltüntessék. Mindezekon túl a forgatókönyvíró alkotói minőségében a produkció teljes ideje alatt részt vehet a filmkészítési folyamatban.

Nem elegendő ugyanakkor egy jó forgatókönyv megírása, azt visszaélésektől mentessé is kell tenni. Az ex lege szerzői jogi védelem a legtöbb esetben nem elegendő a mai információs társadalomban, abban a világban, ahol másodpercek alatt lehet dollármilliókat érő szellemi termékeket többszörözni. A tényleges és kétséget kizáróan bizonyítható szerzői jogi védelem szempontjából értékelődnek fel a szerzői jog egyéb biztosítékai, amely garanciák hazánkban és az Egyesült Államokban eltérő módon nyilvánulnak meg.

⁵⁷ „Screenwriting is always rewriting.”

⁵⁸ SZJSZT-31/2002 – Forgatókönyv és irodalmi mű közötti szerzői jogi kapcsolat.

⁵⁹ Bővebben I. Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez. ProArt, Budapest, 2012, p. 43–89.

⁶⁰ Magyar Forgatókönyvírók Egyesülete: Forgatókönyv-fejlesztési javaslatcsomag a Magyar Mozgókép Közalapítvány és a Nemzeti Kulturális Alap Mozgókép Szakkollégiuma számára, p. 12.

a) A forgatókönyv regisztrációja az Egyesült Államokban

A forgatókönyv elkészítésének szellemi teljesítményéhez hasonló jogi kihívás annak „de facto” jogi oltalom alá vétele. A szerzői jogi védelem az Egyesült Államokban sem igényel külön regisztrációt, ugyanakkor a forgatókönyv a Szerzői Jogi Hivatalhoz (U.S. Copyright Office)⁶¹ bejegyzett nyilvántartásba vételének számos jogi előnye van.⁶²

1. A szerzői minőség igazolása

A regisztráció igazolja a filmelőállítók s egyéb produkciós irodák számára, hogy a forgatókönyv valóban a szerző „tollából származik”. A gyakorlatban a nyilvántartásba vétel már mint követelmény jelenik meg, s a stúdiók a hivatal igazolásának felmutatása nélkül szóba sem állnak a forgatókönyvíróval.⁶³ A forgatókönyv regisztrációja a jogcímláncolat egyik meghatározó eleme, amellyel bővebben a Forgalmazás szakasz 1.1. pontjában foglalkozunk.

2. A nyilvánosság ereje

A regisztráció nyilvánosságot ad az alkotónak szerzői jogi igényének érvényesítésekor. A legtöbb esetben már a nyilvánosság által adott erő elegendőnek bizonyul ahhoz, hogy a sérelmes fél peren kívül érvényre juttassa jogait.⁶⁴

3. A bizonyítási teher megfordulása

Amennyiben a nyilvánosság nem szolgáltatott megfelelő visszatartó erőt, a szerzői jogi kérdések tisztázása az igazságszolgáltatásra tartozik. A jogvita során a bíróság megvizsgálja, hogy mikor vették nyilvántartásba a művet a hivatalnál. Amennyiben az alkotó a forgatókönyvét már a film bemutatása előtt öt évvel regisztrálta, a bíróság vélelmezi, hogy a művön érvényes szerzői jog áll fenn, s az igazolásban felsorolt adatok a valóságnak megfelelnek.⁶⁵ Megfordul tehát a bizonyítási kör, s az eljárás során az alperesnek kell bizonyítania, hogy nem történt szerzői jogi visszaélés az ügyben. A regisztráció tehát „prima facie” bizonyítékot eredményez, mely jóval kedvezőbb tárgyalási helyzetbe hozza a forgatókönyvírót.⁶⁶

⁶¹ A hivatal szerepéről és feladatköréről l. bővebben: US Copyright Office: Copyright Law of the United States of America and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code. IndyPublish, 2002.

⁶² William Patry: How to Fix Copyright. Entertainment Law Review, 2012, p. 120–121.

⁶³ Crowell: i. m. (29), p. 137.

⁶⁴ Vincent Nelson: Law of entertainment and broadcasting. Entertainment Law Review, 1996, p. 42.

⁶⁵ Bill Seiter, Ellen Seiter: The Creative Artist's Legal Guide. Yale University Press/New Haven & London, 2012, p. 19.

⁶⁶ 17 USC § 410. (c) „The registration is prima facie evidence of the validity of the copyright in litigation for copyright infringement.”

4. Díjak viselése

Amennyiben a szerző művét a bemutatás előtt, de legkésőbb a bemutatását követő három hónapon belül regisztrálja, kérelmezheti a bíróságtól, hogy az eljárási költségek, valamint az ügyvédi díj megfizetését hárítsa át a jogsértőre.⁶⁷

A forgatókönyv, valamint a film regisztrációja⁶⁸ történhet hagyományos, formanyomtatványos formában is, azonban ennél jóval egyszerűbb és népszerűbb a Szerzői Jogi Hivatal honlapján elérhető online regisztráció. Az eljárás költsége 35 dollár, mely, látván a regisztrációval járó előnyöket, szinte jelképesnek tekinthető.

b) Az önkéntes műnyilvántartásba vétel

Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Magyarországon 2006. április 15-én lépett hatályba a 18/2006. (IV. 12.) IM rendelet a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala⁶⁹ által vezetett önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól.

A jogszabályt az Szjt. 112. §-ának (5) bekezdésében megfogalmazott felhatalmazás alapján alkották meg, a szerzőségi vélelem törvényi újraszabályozásával összhangban.⁷⁰

A rendelet értelmében a művek jegyzékbe vétele önkéntes, szerzői jogi védelmet – a már taglaltak értelmében – nem keletkeztet, célja kizárólag az, hogy teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja azt a tényt, hogy az adott mű a műjegyzékbe vétel időpontjában a műjegyzékbe vétel szerinti tartalommal létezett, ezzel elősegítve a szerzőség, valamint a mű azonosíthatóságát, egyfajta bizonyítási eszközként szolgálva.⁷¹

A mű önkéntes műnyilvántartásba vételére irányuló kérelmet az erre a célra rendszeresített formanyomtatványon kell benyújtani a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalához, online regisztrációra nincs lehetőség. A szolgáltatásért fizetendő díj mértéke művenként 5000 forint, amit helyben kell megfizetni a kérelem benyújtásával egyidejűleg.⁷²

Az intézmény kétséget kizáróan pozitív változást hozott a szerzői jogi visszaélések elleni harcban. Kiemelendő, hogy míg az angolszász jog a mű regisztrációjánál egy időintervall-

⁶⁷ Patry: i. m. (62), p. 120–121.

⁶⁸ A teljes védelemért a forgatókönyv után az elkészült filmet is külön kell regisztrálni, ami a hivatal által meghatározott hasonló kondíciók alapján történik. A regisztráció az alkotás bármely szakában történhet, azonban a fentebb is taglalt többletjogok érdekében célszerű minél hamarabb a művet nyilvántartásba vetetni.

⁶⁹ A továbbiakban: SZTNH, 2006-ban még Magyar Szabadalmi Hivatal.

⁷⁰ Huszár Enikő: Önkéntes műnyilvántartás a Magyar Szabadalmi Hivatalnál. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 55. évf. 11–12. sz., 2008 (vö: Sár Csaba: Definition of film as multimedia work: a Hungarian way of applying compulsory collective copyright administration for cinematographic works. World review, special IP reports, 2007, p. 8–10.).

⁷¹ Grad-Gyenge: i. m. (59), p. 149., továbbá Önkéntes műnyilvántartás: <http://goo.gl/OCsnt>.

⁷² Huszár: i. m. (70).

lumhoz köti a bizonyítási teher megfordulását, addig az önkéntes műnyilvántartásba vételnél már az alkotás műjegyzékbe vételekor érvényesül a regisztráció kiemelt bizonyítási szerepe.⁷³

Hiába azonban az intézmény megléte, a statisztikák arra engednek következtetni, hogy a nagyközönség még mindig nem ismeri kellőképpen a műnyilvántartásban rejlő lehetőségeket. A műjegyzékbe vett szerzői alkotások száma ugyan lassú növekedést mutat az elmúlt hat évben, de ezek a számok még mindig elenyészőek a ténylegesen védelembe vehető művekhez képest.

Műfajok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Irodalmi mű	48	71	107	153	222	185	184
Nyilvános beszéd	2	1	1	0	1	0	2
Számítógépes program	19	30	48	47	58	50	46
Színmű	1	3	2	0	3	4	2
Zenemű	4	2	1	7	3	2	4
Filmalkotás	4	1	4	9	7	16	16
Képzőművészeti alkotás	9	6	1	7	15	17	4
Fotóművészeti alkotás	0	0	4	2	3	1	0
Jelmezterv	1	0	0	0	0	0	0
Díszletterv	0	0	1	0	0	0	0
Televíziójáték	1	1	2	0	1	4	2
Televízióműsor	2	2	17	9	9	19	8
Egyéb	41	53	55	62	111	70	30
Összesen	132	170	243	296	433	368	294

3. ábra: A 2012. szeptember 30-ig önkéntes műnyilvántartásba vett művek listája műfaj szerinti bontásban⁷⁴

Az önkéntes műnyilvántartásba vétel igazi sikert akkor érhet el, ha a teljes szakmában sikerül reflexszé válnia a mű megalkotását követő azonnali regisztrációnak. Ehhez két elem szükséges. Fel kell ismernünk, hogy a formanyomtatvánnyal történő regisztráció felett eljárt az idő, kényelmessé kell azt tenni a felhasználók számára. Tartani kell a lépést a technikával, s a magyar jogalkotásnak meg kellene fontolnia az amerikai mintát, az online nyilvántartásba vétel bevezetését. Ez nemcsak egyszerűsitené a digitális nyilvántartást, de a hivatal és a szerzők számára is jelentős könnyebbiséget és időmegtakarítást eredményezne.

Hasztalan ugyanakkor minden központi intézkedés, ha az innovációkat nem közvetítik a szakma felé. A folyamatos kommunikációnak alapfeltétele olyan szervezet megléte,

⁷³ Sztj. 94/B. §.

⁷⁴ Az ábra az SZTNH adatai alapján készült.

amely összefogja, valamint megismerteti jogaival és kötelezettségeivel a forgatókönyvíró-társadalmat.

c) Érdekképviselő: az Amerikai Forgatókönyvírók Céhe (Writers Guild of America)

Az Egyesült Államok forgatókönyvírói a kollektív érdekérvényesítés mellett tették le voksukat, s 1951-ben létrehozták a keleti partot lefedő „Writers Guild of America, East” szakszervezetet, melyet 1954-ben a „Writers Guild of America, West” követett.⁷⁵ Mivel Hollywood a nyugati parton található, a nyugati részleg lényegesen nagyobb múlttal és befolyással rendelkezik, ugyanakkor az országos nagyságrendű és jelentőségű ügyeket együtt intézi a két szervezet.⁷⁶

A WGA célja a filmgyártásban, a televíziózásban és az ehhez kapcsolódó szakmákban tevékenykedő forgatókönyvírók jogainak, szerződéses viszonyainak leghatékonyabb képviselése a magánszemélyek, hivatalos szervek és más intézmények előtt, legyen szó stúdióról vagy magáról a nemzeti kormányról.⁷⁷

A 2009-es adatok alapján 19 354 tagot számláló⁷⁸ szakszervezet a jogi tanácsadás mellett mint ügynökség is működik, s a filmelőállítók számára minimumstandardokat állít, amennyiben azok a céh valamely tagjával szerződést kívánnak kötni. A produkciós irodák tehát kizárólag abban az esetben bízhatnak meg forgatókönyv megírásával egy WGA-tagot, amennyiben elfogadják a szervezet „Színházi és Televíziós Alapszerződését” (Theatrical and Television Minimum Basic Agreement). Az alapszerződésben a jogviszony legfontosabb kérdéseit szabályozzák, köztük

1. a forgatókönyv-írói díj minimális mértékét,
2. az alkotáson fennálló jogokat és kötelezettségeket,
3. a szerzői minőség elismerését.⁷⁹

Az Amerikai Forgatókönyvírók Céhe a minimumstandardokkal és az írók jogaiért való aktív fellépéssel elérte, hogy szűk egy évtized alatt megtizedelődjenek a forgatókönyvekkel kapcsolatos visszaélések. Az egyesületet ma már az egyik legbefolyásosabb szakszervezetként tartják számon az Egyesült Államokban.⁸⁰

⁷⁵ WGA East: <http://www.wgaeast.org>, WGA West: <http://www.wga.org>.

⁷⁶ Mint ahogyan az történt az 1988-as, 22 hétig tartó forgatókönyvíró-sztrájkban is, mely összesen 500 milliós veszteséget hozott a stúdióknak, televíziós társaságoknak. A 2007-es nagy forgatókönyvírói kollektív munkabeszüntetés is a WGA keretei között zajlott, és következtében még a 2008-as Golden Globe-díjátadó is elmaradt.

⁷⁷ Donaldson: i. m. (33), p. 140.

⁷⁸ 2009 WGAW Annual Report: <http://goo.gl/CcBMQ>.

⁷⁹ Crowell: i. m. (29), p. 97.

⁸⁰ 2002 WGAW Annual Report: <http://goo.gl/J5MwX>.

d) *Érdekképviselő: FilmJUS, a Magyar Forgatókönyvírók Egyesülete*

„Magyarországon a filmírás sokáig a film mostohagyermeké volt. A rendszerváltáskor megszűntek azok az alkotói műhelyek, ahol tanulni lehetett a forgatókönyvírást, és kialakult egy olyan szemlélet, hogy a forgatókönyv ugyan kötelező része a pályázatnak és a filmkészítésnek, de nem meghatározó munkafolyamat.”⁸¹

A magyar filmszakmának talán az érdekképviselő terén a legnagyobb az elmaradása a filmnagyhatalmakhoz képest. Hiába ugyanis a korszerű jogi szabályozás és intézményrendszer kialakítása, ha a résztvevők nincsenek tisztában jogaikkal és kötelezettségeikkel, illetve nem tudják azokat megfelelő módon érvényre juttatni.

A Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesületének (FimJUS) ugyan deklarált célja, hogy „filmszerző tagjai részére szakmai, jogi érdekképviselőként elősegítse a mozgókép szakma jogfejlődését”,⁸² a szervezet feladata azonban sokkal inkább a már létrejött művek, produkciók jogosultjait megillető vagyoni jogok érvényesítésére koncentrálódik, mintsem az érdekképviselőre. A közös jogkezelő ennek fényében aligha nevezhető a forgatókönyvírói szakma jogait védő szervezetnek.

A rendszerváltás után ugyan voltak kezdeményezések a forgatókönyvírók egyesületbe tömörülésére, erre azonban egészen 2007-ig várni kellett, amikor is tizenegy alapító taggal megalakult a Magyar Forgatókönyvírók Egyesülete.⁸³

Az egyesület preambulumban a szakma összefogása és a filmgyártásban, televíziózásban tevékenykedő forgatókönyvírók képviselete mellett megcélolta a hazai filmipar és mozgóképkultúra fejlődésének ösztönzését is a társaság által szervezett képzések, szakmai konferenciák és egyéb rendezvények útján.⁸⁴

Hiába ugyanakkor az alapító okiratban megfogalmazott magas sztosz célok, ha az egyesület egy 2007-es javaslatcsomagon⁸⁵ és egy pár tagot számláló közösségi oldalon kívül nem tudott mást felmutatni az elmúlt öt évben. Tetszhalott állapotát mi sem jelzi jobban, minthogy a társaság hiába csatlakozott 2008-ban⁸⁶ a Forgatókönyvírók Európai Konferenciáján a 9000 európai filmírót képviselő Forgatókönyvírók Európai Szövetségéhez (FSE), a szövetség hivatalos honlapja azóta sem tesz említést a magyar szervezetről tagjai között.⁸⁷

⁸¹ Hegedűs Bálint: A profizmus önmagában nem elég: <http://goo.gl/eu4dF>.

⁸² A FilmJUS Alapszabálya, IV. fejezet 13.4.: <http://goo.gl/FVBFa>.

⁸³ A továbbiakban: (MFE-HSA).

⁸⁴ Megalakult a Magyar Forgatókönyvírók Egyesülete: <http://goo.gl/bsxxg>.

⁸⁵ Forgatókönyv-fejlesztési javaslatcsomag a Magyar Mozgókép Közalapítvány és a Nemzeti Kulturális Alap Mozgókép Szakkollégiuma számára: <http://goo.gl/ySMHe>.

⁸⁶ Magyarok is részt vettek a Forgatókönyvírók Európai Konferenciáján: <http://goo.gl/HfCp0>.

⁸⁷ A Forgatókönyvírók Európai Szövetségének tagjegyzéke: <http://www.scenaristes.org/members.htm>.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a művészi vénájú forgatókönyvírók előbb írnak meg kétszáz oldalnyi szépirodalmi minőségű szöveget, minthogy „elvessenek” akár egyetlen jogi oldalban is. Amíg pedig az MFE-HSA nem töri meg ezt a gyakorlatot, s nem fogalmaz meg egyetlenegy – jogot nem végzett emberek számára is – közérthető dokumentumot, vagy nem mutat hajlandóságot összefogni a szakmát, addig aligha beszélhetünk Magyarországon forgatókönyvírói szakmai érdekképviselétről.

A fentebb említettekre tekintettel ki kell jelentenünk, hogy a 2007–2008-as szárnypróbálgatások után a szervezet sajnálatos módon véglegesen az érdektelenségbe fulladt, s továbbra is várát magára egy olyan hatékony csoportosulás megszervezése, amely ténylegesen is egyesíti a magyar forgatókönyvírói szakmát, s ellátja annak megfelelő érdekképviselését.

Megemlítendő ugyanakkor a ProArt – Szövetség a Szerzői Jogokért Egyesületnek mint általános érdek-képviselési szervnek a fejlődése hazánkban. Az egyesület, ha nem is kizárólagos célcsoportként, de ellátja a film szerzőinek jogvédelmét is, s a közeljövőben remélhetőleg betölti azt a szerepet, amelyet az MFE-HSA vállalt magára.

B) A GYÁRTÁS-ELŐKÉSZÍTÉS

„Amikor van egy jó forgatókönyved, majdhogynem nagyobb bajban érzed magad, mintha egy rossz szkriptet tartanál a kezeden.”⁸⁸
(Robert Downey Jr.)

A háromszoros Golden Globe-díjas, többszörös Oscar-díj-jelölt, színészként, producerként, íróként is dolgozó Robert Downey Jr. jól megfogalmazta a forgatókönyv fejlesztésekor és a gyártás előkészítésekor felerősödő előállítói pánikhangulatot. A forgatókönyvből kizárólag a legjobb *stábbal* lehet kihozni a maximumot, amelynek *megszervezése*, s az ehhez való *költségvetési háttér biztosítása* a producer felelőssége.⁸⁹

Mint minden vállalkozásban, a filmkészítésben sem lehet biztos anyagi háttér, gondosan előkészített gyártási ütemterv, s az ezt jogilag tisztázó szerződések nélkül sikert elérni. Azt pedig, hogy mi számít filmes szerződésnek, s kik, milyen tartalommal kötik azt, e fejezetnek a keretei között tárgyaljuk.

⁸⁸ „When you have a good script, you’re almost in more trouble than when you have a terrible script.”

⁸⁹ Ez utóbbi két elem egyebek között a gyártás-előkészítés legfontosabb feladata is.

1. Filmes szerződések

„Amíg a szerződés nincs aláírva, semmi sem tekinthető valóságosnak”⁹⁰
(Glenn Danzig)

A szórakoztatóipar a mindennapos ígérek és fogadkozások világa. Ebből adódóan alaptétel, hogy még a kérdést is írásba kell foglalni, nemhogy a szerződéseket. A szakma számára ugyan elrettentő lehet a több tucatnyi, esetenként tízoldalas szerződések látványa, szükséges rosszként azonban számos későbbi félreértés, kellemetlenség előzhető meg velük.

Típusát tekintve a filmes szerződések négy csoportját különböztethetjük meg. A filmes kontraktusok az alábbiakra irányulhatnak.

1. *Jogokra* – a legfontosabb szerzői jogi kérdéseket teszik helyre a felhasználási jogok átruházásától kezdve a személyhez fűződő jogokig.

Ilyen szerződés például:

- forgatókönyv szerzői jogairól szóló szerződés,
- felhasználási jogok átruházása,
- egy cég védjegyének a használata,
- zenei jogok megszerzése,
- másodlagos jogokra (pl.: merchandising, product placement) vonatkozó szerződések.

2. *Szolgáltatásra* – mint például:

- színészi, rendezői, operatőri, dramaturgtevékenység kifejtése,
- filmzene megkomponálása,
- forgatókönyv megírása.

3. *Tulajdonra (ingóra, ingatlanra)*

- magánterület, közterület, kellék bérlete.

4. *Pénzre*

- befektetővel kötött szerződés.⁹¹

Egy film elkészítéséhez a filmelőállítónak nem csak a film szerzőivel kell jogaik és kötelezettségeik tartalmáról megállapodnia.⁹² A film létrehozásában részt vevő stáb minden tagjával, a különböző kellékek szolgáltatóival, a filmben megjelenő minden személlyel, sztárokkal és statisztákkal egyaránt szükséges a jogok és kötelezettségek szerződésben való pontos meghatározása annak érdekében, hogy az elkészült mű forgalomba hozatalakor semmilyen

⁹⁰ „Until the contract is signed, nothing is real.”

⁹¹ Crowell: i. m. (29), p. 28.

⁹² A legfontosabb felhasználási szerződést, az Szjt.-ben is nevesített megfilmesítési szerződést a későbbiekben fogjuk taglalni. A film rendezője és operatőre szintén szerződésben ruhazza át a film felhasználásának a jogait, ám ezt a gyakorlatban nem megfilmesítési, hanem alkotói, rendezői felhasználási szerződésként ismerik [Gyertyánfy: i. m. (39), p. 343].

akadály ne álljon a mű hasznosításának útjába.⁹³ Az ilyen alkotó- és nem alkotótevékenységekkel kapcsolatos kérdéseket a producernek valamennyi érintettel külön-külön szerződésben kell tisztáznia.⁹⁴

2. Szerződéses praktika az Egyesült Államokban: a Deal Memorandum

Bizonyos fajsúlyos kérdésekben (deal points) az Egyesült Államokban szokás még a specializált szerződések megkötése előtt megegyezni. Ezeket a legtöbb esetben egy „Deal Memorandum” vagy más néven „short form contract” formájában kötik meg.

A Deal Memo egy olyan, kötelező erejű keretszerződés, amelyben a később mindenre kiterjedő kontraktust kötő két vagy több fél szándékát bizonyítva egy „gyors megállapodás” formájában tisztázza későbbi jogi kapcsolatuk legfontosabb kérdéseit, többek között

- a szerződés – alanyait,
 - tárgyat és
 - időtartamát,
- a legfőbb jogokat és kötelezettségeket, valamint
- a díjazást és azok ütemezését.⁹⁵

A források előteremtése s a gyártás előkészítésének előrehaladása után megkötött felhasználási jogokról szóló szerződés (long term agreement) a Deal Memorandum helyébe lép.⁹⁶

A felfokozott piaci versenyben „szocializálódott” amerikai filmes társadalomban komoly igényként jelenik meg a filmkészítésben részt vevő valamennyi stábtaggal való precíz megállapodás. Ezzel szemben a piacgazdaságra csak nemrégiben áttért magyar filmszakmából még hiányzik a professzionális szemlélet.

3. A filmszerződések a gyakorlatban

Komoly problémát jelentenek a „jogiatlan”, sok esetben a jogszabállyal ellentétes szerződéses rendelkezések, amelyekkel elvész a szerződések biztosítéki funkciója. Ennek legfőbb oka, hogy az előállítók az amúgy is alacsony költségvetésű filmeknél az ügyvédi díjakon kívánnak spórolni, ez azonban komolyan visszaüthet a későbbiekben. Nem ritkák az olyan kontraktusok sem, amelyek amerikai mintaszerződésekből lettek magyarra fordítva. Az ilyen – legtöbb esetben magyartalan – megállapodásoknál azt a tényt is figyelmen kívül hagyják az óvatlan filmelőállítók, hogy egy gyökereiben más jogrendszer szabályozását veszik alapul. Az Egyesült Államokban ugyan már kialakult gyakorlata van az ügyvédi közre-

⁹³ Bujáky: i. m. (11), p. 30.

⁹⁴ Tattay, Pintz, Pogácsás: i. m. (23), p. 124.

⁹⁵ *Eve Light Honthaner: The Complete Film Production Handbook*. 4th Edition, Kindle Edition, 2010, p. 189.

⁹⁶ Crowell: i. m. (29), p. 27.

működésnek,⁹⁷ de a szakszervezetek jogi osztályainak, a Szerzői Jogi Hivatalnak, s a filmes szerződésekkel foglalkozó megannyi szakirodalomnak köszönhetően könnyedén lehet precíz mintaszerződéseket beszerezni, melyek jelentős mértékben segítik a filmkészítők munkáját.

Magyarországon ezzel szemben még csak kialakulóban van a filmes vállalkozói kultúra. A résztvevők, ha tehetik, kerülik a jogi zsargont, s ezzel akaratuk ellenére kiszolgáltatott helyzetbe hozzák önmagukat az egyoldalú szerződéseket készítő nagyvállalatokkal szemben.

A legfontosabb teendő a szereplők jogaikkal és kötelezettségeikkel való megismertetése lenne, valamint olyan szerződésminták, jogi útmutatók készítése, – és az ezeket bemutató konferenciák szervezése – amelyekkel ösztönöznék a szakmát a professzionális szemlélet elsajátítására. A keretszerződések megalkotása optimális esetben az érdek-képviselői szervek feladata lenne, ugyanakkor hatékony filmes szakmai szervezetek hiányában – nem túl szerencsés módon – a hatóságokra hárul ezen feladatok ellátása. Az érdekképviselő „peremvidéken” mozgó FilmJUS honlapján közzétett rendezői mintaszerződés⁹⁸ és az azt leíró jogi útmutató⁹⁹ a törekvés kezdeti jeleit mutatja, ugyanakkor még számos sablonszerződéssel kell a szakmát megismertetni ahhoz, hogy kialakult gyakorlatról lehessen beszélni.¹⁰⁰

A filmszakma mindenesetre nyitott a kommunikációra, ezt mi sem jelzi jobban, mint hogy a Nemzeti Filmiroda 2012. június 28-án tartott tájékoztatóján több száz szakmabeli képviseltette magát.¹⁰¹ Az igény tehát megvan a változtatásra, a kérdés csak az, hogy teszünk is-e érte.

4. A film költségvetése: a magyar támogatási rendszer

A film költségvetéséhez szükséges anyagi háttér előteremtése kétséget kizáróan a legnehezebb és legtrükkösebb része a filmkészítésnek. Minél nagyobb forrást biztosít ugyanis a producer, annál professzionálisabb szakmai stábot, nevesebb színészeket és ezáltal nagyobb piacot tud szerezni filmjének. A filmelőállító két forrásból, *magánkézből és állami támogatásból* szerezhet pénzt, a rendszer a 2004-es filmtörvénnyel alaposan átalakult, példátlan mértékű tőkét bevonva a magyar filmgyártásba.¹⁰²

⁹⁷ Egy, az alkotás jogi kérdéseiről felelős ügyvéd díja a gyakorlat szerint a film költségvetésének 2-5%-át teszi ki.

⁹⁸ A mintaszerződés innen elérhető: http://www.filmjus.hu/0_hirek/szerzodesminta_jatekfilmekhez_FERAajanlas.doc.

⁹⁹ Az útmutató innen elérhető: http://www.filmjus.hu/0_hirek/FERA_szerz_utmu.pdf.

¹⁰⁰ A mintaszerződést a Dán Filmrendezők Szervezete készítette, amelyet a FilmJUS a magyar törvények figyelembevételével adaptált.

¹⁰¹ A Nemzeti Filmiroda tájékoztatója a mozgóképről szóló 2004. évi II. törvény filmgyártással kapcsolatos változásairól, 2012. június 28.: <http://www.nemzetifilmiroda.hu/>.

¹⁰² Simon Dorottya (szerk.): A szerzői jogi ágazatok gazdasági súlya Magyarországon 3. SZTNH, Budapest, 2012, p. 54.

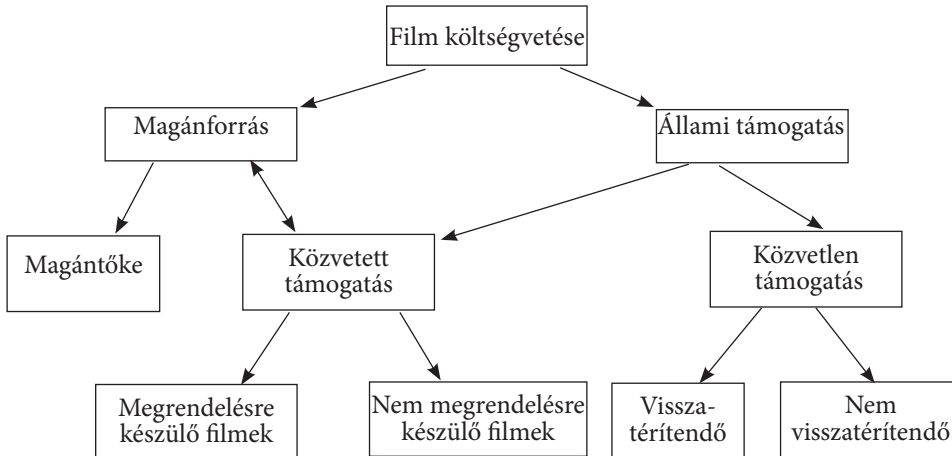
A törvényben konkrét jogszabályi formát nyertek azok a reformlépések, amelyek a filmipar mint gazdasági ágazat élénkítését és prosperáló működését szolgálják.¹⁰³ Az állami támogatási rendszer forrásait a *közvetlen és közvetett állami támogatások* alkotják.¹⁰⁴

Közvetlen támogatás megpályázása esetén a Nemzeti Filmalap, közvetett támogatás igénylése esetén pedig a Nemzeti Filmiroda állapítja meg a filmgyártási célú állami támogatások igénybevehetőségére vonatkozó jogosultságot, melynek igénylési szabályait a filmtörvény szigorú szabályokhoz köti.¹⁰⁵

A filmtörvény III. fejezetében taglalt támogatási eljárást kettős szándék vezérli. Cél egyrészt Magyarországot a régió legvonzóbb filmes színhelyévé tenni, másrészt új költségvetési forrásokat teremteni a hazai filmszektor számára, ily módon erősítve a hazai audiovizuális ipart, növelve az ország produkciós kapacitását, a szektorban foglalkoztatott szakemberek számát, pozitív hatást gyakorolva így a gazdaság egészére.

Ezt a kettős célt az állam egy időben kívánja végrehajtani, különösen kedvező feltételeket biztosítva mindazoknak, akik úgy döntenek, hogy Magyarországon kívánnak filmet forgatni.¹⁰⁶

4. ábra: Az ábra a filmköltségvetés főbb forrásainak csoportosítását mutatja be.

¹⁰³ Abacus Consult Gazdasági Tanácsadó Kft. – dokumentációk: <http://goo.gl/vHQwZ>.

¹⁰⁴ Filmtörvény 7. §.

¹⁰⁵ Filmtörvény 27. § (2) bek.

¹⁰⁶ Abacus Consult, i. m. (103) (vö: Jérôme Broche, Obhi Chatterjee, Irina Orssich, Nóra Tosics: State aid for films – a policy in motion? Directorate-General for Competition, unit H-3, 2007, p. 44–48).

5. A közvetett támogatási rendszer

Az, hogy ma Magyarországon egyáltalán filmiparról beszélhetünk, kis túlzással kizárólag a közvetett támogatási rendszernek köszönhető.¹⁰⁷ 2004-et megelőzően a támogatók nem kaptak semmiféle adókedvezményt, így a gazdaságilag érdektelen vállalatok akkor még sorra utasították el a hazai filmkészítők megkereséseit.¹⁰⁸ A filmtörvény életbelépésének legfontosabb intézkedése volt, hogy a társasági adót fizető vállalkozásokat érdekeltté tette abban, hogy az addig piaci tabunak számító filmkészítésbe befektessenek. A támogatóknak a rendszer egy kettős kedvezményt biztosít.

A vállalatok egyrésztől csökkenteni tudják *adóalapjukat* a támogatásuk összegével, másrésztől a befektetésük hányadával csökkenteni tudják *fizetendő adójukat is*, tehát a már mérsékelt adóalapra kiszámolt befizetendő adóból még egyszer kifizethetik az összeget, így módon jelentős mértékű adómegetakarítást elérve. Az adókedvezmény-rendszer segítségével a Magyarországon kapható visszatérítés összege *a helyi gyártási költségek 20%-áig terjedhet*.¹⁰⁹

	Filmgyártási célú támogatást nyújtó adózó	Filmgyártási célú támogatást nem nyújtó adózó
Az adózó adózás előtti eredménye	10 000 000	10 000 000
A filmgyártási célú támogatás összege	1 000 000	0
Adóalap	9 000 000	10 000 000
Fizetendő adó	$(9\,000\,000 \times 0,19) - 1\,000\,000 = 710\,000$	$10\,000\,000 \times 0,19 = 1\,900\,000$
Teljesített kifizetések összege	1 710 000	1 900 000
MEGTAKARÍTÁS	190 000	–

5. ábra: A táblázat két elképzelt vállalkozás példáján keresztül szemlélteti az adómegetakarítási célú támogatás/befektetés előnyeit. Mindkét példa szerinti cég 10 millió forintnyi adózás előtti eredményt produkált, míg az első filmgyártási célú befektetést nyújt, a második pedig nem.¹¹⁰

¹⁰⁷ Penyigei: i. m. (4), p. 60.

¹⁰⁸ Magyar filmipar: Rejtőzködő támogatók: <http://www.mfor.hu/cikkek/24732.html?page=3>.

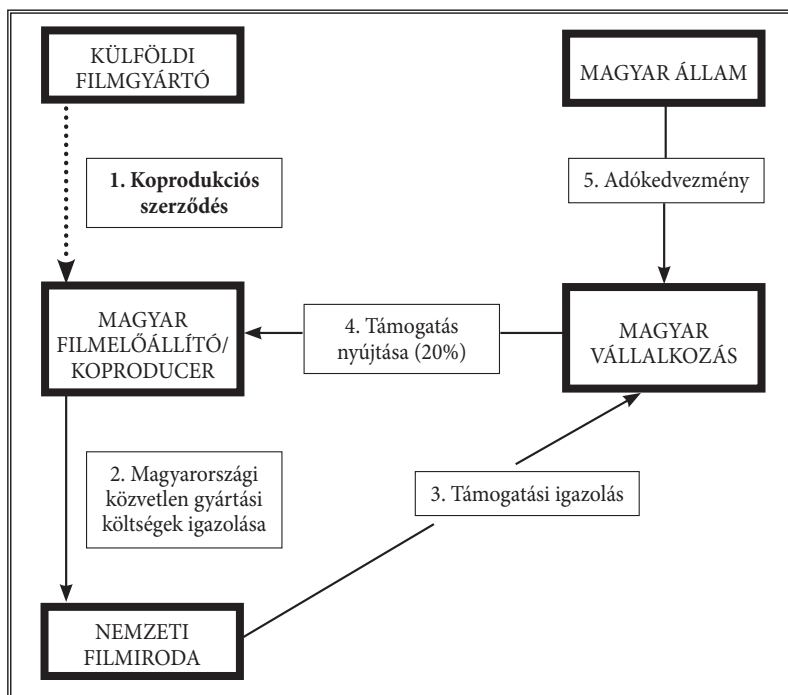
¹⁰⁹ Abacus Consult, i. m. (103).

¹¹⁰ Az ábra az új filmszakmai adókedvezmény-rendszer táblázata alapján került hatályosításra és kidolgozásra.

A filmtörvény kétféle produkciót különböztet meg a közvetett támogatás odaítélése szempontjából.

a) A *nem megrendelésre készülő filmek* esetén a közvetett adókedvezmény rendszere azon magyar filmek, illetve koprodukciók támogatását szolgálja, amelyeknél a film teljes költségvetését a gyártók nem tudják biztosítani, ezért külső magánfinanszírozókat is be kívánnak vonni. Nem megrendelésre készülő filmnek minősülnek azok a filmalkotások, amelyek gyártásában „*magyar filmelőállítónak minősülő vállalkozások*”,¹¹¹ tehát magyar filmelőállítók vagy koproducerek vesznek részt a hazai vállalkozások pénzügyi közreműködésével.¹¹²

A közvetett adókedvezményre épülő rendszer által adott gazdasági impulzusnak elvitathatatlanul fontos szerepe van a magyar készítésű filmek szempontjából, ugyanakkor a magyar jogalkotás helyesen ismerte fel, hogy nemzeti filmkultúrát kizárólag üzleti alapon kialakítani nem lehet, így a pályázatok útján adott közvetlen támogatások célja az üzleti jellegből keletkező kulturális űr betöltése, mely rendszerre a későbbiekben kitérünk.

6. ábra: Az ábra azt szemlélteti, hogyan jut el a támogatás a filmgyártóhoz a megrendelésre készülő filmek esetében. A vastag kerettel jelzett folyamatról kizárólag külföldi koproducer közreműködése esetén beszélünk.¹¹³

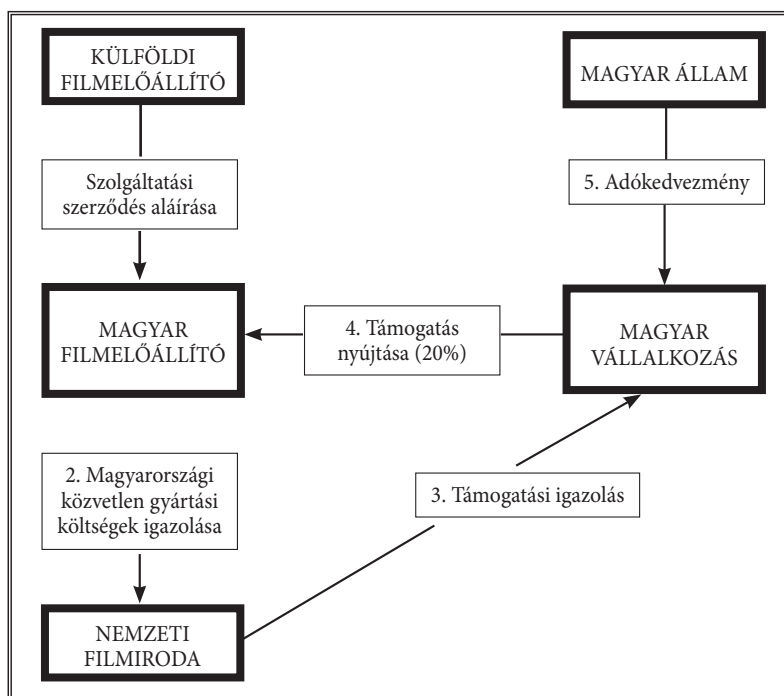
¹¹¹ Filmtörvény 2. § 24.

¹¹² Abacus Consult, i. m. (103).

¹¹³ Az ábra az új filmszakmai adókedvezmény-rendszer illusztrációjának felhasználásával készült.

b) A megrendelésre készülő filmek adókedvezménye ezzel szemben azon produkciók támogatását szolgálja, amelyeknél a film költségvetése a külföldi filmgyártó által ugyan teljes mértékben biztosított, de a cél az, hogy a visszatérítés révén a magyarországi gyártási költségeket a külföldi filmkészítő csökkentse.¹¹⁴ Megrendelésre készülő filmnek minősülnek a külföldi filmelőállítók által Magyarországon készített olyan bér munka-produkciók, „amelyeknek gyártásában az adott film tekintetében magyar filmgyártónak minősülő [bér munkát megvalósító magyar] vállalkozás vesz részt.”¹¹⁵

A bér munkamodellnek köszönhetően Magyarország a külföldi – főként tengerentúli – filmkészítők körében a régió legvonzóbb forgatási helyszínévé vált, Budapesten és környékén a térség legjelentősebb stúdióhálózata épült ki,¹¹⁶ ezek fényében nem meglepő, hogy a nyugati lapok már egyenesen Európa új Hollywoodjáról tudósítanak.¹¹⁷

7. ábra: Az ábra azt szemlélteti, hogyan jut el a támogatás a filmgyártóhoz a megrendelésre készülő filmek esetében.¹¹⁸

¹¹⁴ Abacus Consult, i. m. (103).

¹¹⁵ Filmtörvény 2. § 23.

¹¹⁶ Simon: i. m. (102), p. 54.

¹¹⁷ Dan Bilefsky: Hollywood on the Danube: <http://goo.gl/8Mdlf>; John Nadler: Is Hungary the New Hollywood of Europe? <http://goo.gl/tOxkG>.

¹¹⁸ Az ábra az új filmszakmai adókedvezmény-rendszer illusztrációjának felhasználásával készült.

Első olvasatra ugyan felmerülhet a kérdés, hogy az adókedvezmény-rendszer miért éri meg a magyar államnak, de a kérdésbe jobban belemerülve kijelenthető, hogy ez a befektetés többszörös haszonnal jár az országnak. Az idegenforgalomban, a szállítmányozásban, a fogyasztásban és más területeken kimutatható multiplikátorhatásokat nem számítva, a magyar állam 24 százalékot keres ugyanis minden adókedvezményre fordított forint után, nem beszélve a mintegy 6000 főt foglalkoztató magyar filmipar fejlesztéséről, és arról a többletforrásról, amivel a külföldi filmek Magyarországra hozva a GDP-t gyarapítják.¹¹⁹ Elmondhatjuk tehát, hogy „a hollywoodiak már a spájzban vannak.”

6. A közvetlen támogatási rendszer

Míg az üzleti alapon megszervezett, objektivizált, visszaélésektől mentes közvetett adókedvezmény rendszerével Magyarország ledobta magáról a kontinentális jogrendszer köntösét, addig a közvetlen támogatással egészen 2010-ig a rugalmatlan szerzői filmes felfogást képviselte. A nagy részben állami támogatásokkal készülő magyar filmek ugyanis az esetek túlnyomó többségében pénznyelőként működtek, amelyek amellett, hogy nem feleltek meg a valós piaci igényeknek, még a cserébe elvárt kulturális minőséget sem hordozták magukban.

Elkeserítő statisztikai adatokért nem is kell „a szomszédba mennünk”, a magyar filmkultúra 2010-es újraszabályozásáig úgy élte tetszhalott állapotát, hogy állami finanszírozása 5,1 milliárd forint volt évente.¹²⁰

A közvetlen támogatási modell, hiába a jogszabályi szintű szabályozás, egy megfoghatatlan, s csak látszatában tárgyilagos feltételrendszer értelmében működött. Jól mutatja a helyzetet, hogy az ebben a szellemben működő Magyar Mozgóképek Közalapítvány 2006 és 2010 között 10,6 milliárd forintnyi adósságot¹²¹ halmozott fel, s szűnt meg végül.¹²²

A szerzői filmek finanszírozása az elmúlt években odáig fajult, hogy a magyar filmelőállítók sok esetben már nem is vártak bevételt rétegfilmjük forgalmazásától, kizárólag a magyar államtól. Ezt a tarthatatlan helyzetet igyekezett kezelni a Magyar Mozgóképek Közalapítvány (MMKA) megszüntetésével és a filmfinanszírozási rendszer átszervezésével a magyar jogalkotás, aminek a pozitív fejleményeit csak az elmúlt időszakban kezdi érezni a magyar szakma.¹²³

¹¹⁹ A produkciónak csak az elmúlt két évben 45 milliárd forinttal növelték az államkassza bevételeit.

¹²⁰ Kovács Dezső: A magyar filmeseknek Európára kell figyelni – Beszélgetés Kőrösi Zoltánnal, a Magyar Mozgóképek Közalapítvány elnökével, 2010: <http://goo.gl/flK3z>.

¹²¹ Viszonyításképpen: ebből a pénzből a Magyarországon forgatott Die Hard 5 gyártását meg lehetett volna finanszírozni.

¹²² A Kormányzati Ellenőrzési Hivatal vizsgálata: <http://goo.gl/LGsg>.

¹²³ A napokban mutatták be az első filmalapos támogatással készült, a „Nagy Füzet” című filmet a Karlovy Vary Filmfesztiválon, amely – az 1948 óta megrendezett fesztivál történetében első magyar filmként – elhozta a fesztivál fődíját is.

2011. január elsején nevezték ki ugyanis Andy Vajná a filmipar megújításáért felelős kormánybiztosnak, s hozták létre ezzel egyidejűleg az MMKA tulajdonképpeni jogutódjaként a Magyar Nemzeti Filmalapot (MNF), amely gyökeres szemléletváltást hirdetett meg a filmgyártás területén.

7. A Nemzeti Filmalap és a szerzői jog¹²⁴

A 2013. január 31-én tartott első szakmai fórumon a filmszakmai kérdések megvitatása mellett számos, bizakodásra is okot adó szerzői jogi intézkedést jelentett be a Nemzeti Filmalap, amelynek vezérigazgatója, Havas Ágnes évértékelő beszédében kijelentette, hogy a szervezet legközelebbi céljai között szerepel, hogy a fejlesztés során felmerülő, a szerzői jogokkal kapcsolatos költségeket a későbbiekben egy kidolgozott eljárás keretében vissza lehessen igényelni.

Ezzel a lépésével a Nemzeti Filmalap a magyar hatóságok rendszerváltás óta húzódo azon adósságát kívánja törleszteni, amelynek értelmében – a magyar filmgyártás történetében először – az alkotókat anyagilag is ösztönözné a filmkészítés során felmerülő szerzői jogi kérdések tisztázására. A reformnak előrebocsáthatóan két jelentős hatása lehet a filmfejlesztésre: a közvetett támogatás egyrészt a megfilmesítési jogok értékesítésének tisztaságát, másrészt a filmmel kapcsolatos szerződéses konstrukciók átláthatóbb rendszerét eredményezné. A költségkedvezmény mellett a jogkövető magatartást mint feltételt is beemelte a szervezet a forgatókönyv-fejlesztés pályázati eljárásába, melynek során a benyújtott projekteknek a tartalmi vizsgálaton felül ezentúl egy szigorú szerzői jogi szűrőn is át kell majd esniük, s „a nem jogtisztá műveket mérlegelés nélkül fogja visszadobni a Filmszakmai Döntőbizottság”.¹²⁵

Andrew G. Vajna filmipari kormánybiztos beszámolójában kiemelte, hogy még idén javaslatot tesz a magyar filmipart rendkívül érzékenyen érintő szerzői jogi kalózkodással szembeni kormányzati intézkedésekre. Vajna hadat üzent a videomegosztó portálokon folyó gyakorlatnak és a torrentoldalaknak, javaslatának kidolgozását az év második felére ígérte. Megjegyzendő, hogy a kormánybiztos erre irányuló feladatát a Kormány által kiadott 1006/2013.(I.10.) Korm. határozat is deklarálja, szemben az ezzel egyidejűleg hatályát veszítő 1008/2011. (I. 17.) Korm. határozattal.¹²⁶

¹²⁴ Takó Sándor: Pozitív szerzői jogi fejlemények a Nemzeti Filmalap első szakmai fórumán: <http://googl/3qd5WC>.

¹²⁵ Zachar Balázs jogi igazgató beszéde 2013. január 31-én.

¹²⁶ „... javaslatot tesz a filmipart is érintő szerzői jogi kalózkodással szembeni kormányzati intézkedésekre” [2. d) pont].

A Filmlap-napon elhangzottakra tekintettel kijelenthetjük, hogy a magyar filmipar kezdi felismerni a szerzői jog filmkészítésben betöltött kiemelt szerepét, s amennyiben a javaslatok 2013 második felében konkrét intézkedésekben is manifesztálódna, úgy a magyar filmszakma újabb komoly lépést tehet a professzionális szemlélet elsajátítása felé.

Mindezekkel egyidejűleg azonban a Filmlapot – okkal – számos kritika is érte. A film-támogatások megítélésének és a megítélt összegek mértékének szubjektivitása a közvetlen támogatási rendszerből következik, mely kritikákat nem lehet és talán nem is szükséges elhárítani. Ennél komolyabb kételyt vet fel azonban a rendszer objektivitását illetően, hogy a filmprojektek támogatását megítélő Filmszakmai Döntőbizottság tagjai állandóak, mely pozíciók rotációja sem időhöz, sem egyéb cselekményhez nincs kötve. Ez a helyzet pedig egy jogilag tarthatatlan állapotot eredményez, amelyben fennáll a lehetősége annak, hogy despotikus módon folyjon össze több milliárd forint egy állandó személyi összetételű csoport kezei közé.

Az állami pénzek hiányáról pedig továbbra sem beszélhetünk, 2012. január 1-jétől ugyanis az MNF a hatoslottó játékadójának 90%-ával rendelkezhet. Ahhoz azonban, hogy ne csak egy szűk csoport üsse meg kizárólag a lottófőnyereményt, hanem a magyar filmkultúra is a döntés nyertesének számítsa, a korrupció lehetőségének kizorítását eredményező, objektív rotáción alapuló bizottsági választási rendszert kell kialakítani, ezidáig ugyanis sajnálatos módon csak egy háromszázhatvan fokos fordulatról beszélhetünk e tekintetben. A filmszakma ugyan már elsédült a nagy körben, de egyelőre még minden maradt a régiben.

8. Termékelhelyezés a filmvászonon

A filmelőkészítés és -forgatás szakaszában a magántőke bevonásának egyik közkedvelt, s egyre elterjedtebb eszköze a termékelhelyezés. A termékelhelyezés, angol szóval élve product placement egy olyan hirdetési típus, amelynek keretében a szponzorvállalkozás anyagi juttatásban részesíti a filmproduktions irodát azért cserébe, hogy terméke megjelenjen a film cselekményében.¹²⁷

A termékelhelyezés tehát a filmben megjelenő olyan reklámalternatíva, amelynek története lényegében egyidős a film megjelenésével.¹²⁸

¹²⁷ Christina Angelopoulos: Product Placement in European Audiovisual Production. IRIS plus, 2010. 3. sz., p. 3.

¹²⁸ Már a Lumière fivérek 1896-os „Laveuses” című filmjében is feltűnt a Sunlight márkájú szappan: először egy parkoló autón volt olvasható a Sunlight felirat, majd a következő jelenetben már ezzel mosakodtak a szereplők a filmben. A cselekménybe belesimuló termékmegjelenítést viszont Steven Spielberg alkalmazta először 1982-ben, amikor szándékosan Reese's Piece csokoládéval csalogatta ki E.T.-t az erdőből. A szakirodalom innentől datálja a product placement mint kereskedelmi gyakorlat megjelenését. (Papp-Váry Ferenc: Product Placement. Reklám a filmekben, számítógépes játékokban és a szórakoztatóipar más területein. reklámMérték – kommunikációelméleti szaklap, VI. évf. 39. sz., 2008. augusztus, p. 2).

A product placementet ennek ellenére napjaink gazdasági kategóriájaként szokás emlegetni, melynek hazai szabályozása egészen 2011-ig megoldatlan volt a televíziózásban, mindezzel bizonytalanságot eredményezve a filmkészítésben is.

2011-et megelőzően a joggyakorlat a televíziós termékelhelyezést elsősorban a burkolt reklámtól mint megtévesztő kereskedelmi gyakorlattól igyekezett elhatárolni. Előző médiatörvényünk értelmező rendelkezései szerint burkolt reklámnak számított minden olyan „*műsorszám vagy műsorszámon belüli tájékoztatás, amely semleges információ látszatát keltve ösztön[zött] áru vásárlására, vagy szolgáltatás igénybevételére, vagy bármely más üzleti magatartásra.*”¹²⁹ A vizsgálódás tárgya az egyedi esetekben tehát az volt, hogy a megjelenített, gazdasági magatartásra ösztönző többletinformáció megfelelően kapcsolódott-e a műsor alaptémájához, vagy indokolatlannak volt-e tekinthető. Amennyiben az utóbbi valósult meg, burkolt reklámról beszéltünk, amely a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősült.¹³⁰

A product placement tömegessé válása és a túl tág fogalommeghatározás okozta jogbizonytalanság azonban arra ösztönözte a jogalkotót, hogy az új médiatörvény¹³¹ keretei között pontosítsa a definíciót. Felismerték, hogy ésszerűtlen a termékelhelyezés tiltásával szembehelyezkedni a kialakult televíziós gyakorlattal, amely globális teret nyert az elmúlt évtizedben.¹³² Ebből kifolyólag a szabadpiaci mechanizmussal összeegyeztetve az új médiatörvény elszakította a product placementet a burkolt reklámtól, tulajdonképpen legalizálva azt.¹³³

A törvény a 2010-es uniós audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv¹³⁴ vonatkozó részeit implementálta, mely szerint terméket elhelyezni a televízióban levetített mozi-filmekben, a tévéfilmekben és sorozatokban, a sportműsorszámokban és szórakoztató műsorokban lehet, míg a hírműsorokban, a politikai tájékoztató műsorszámokban, a nemzeti ünnepek hivatalos eseményeiről tudósító műsorszámokban és a vallási, egyházi tartalmú műsorokban nem, a 14 éven aluliaknak szóló műsorokban pedig csak akkor, ha az ellenszolgáltatás nélkül történik.¹³⁵

¹²⁹ 1996. évi I. törvény 2. § 4. pont.

¹³⁰ Kricsfalvi Anita, Kalocsay Gergely: A fogyasztók elcsábításának lehetőségei a filmvászonon innen és túl – termékelhelyezés és merchandising, Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából, Szent István Társulat, 2009, p. 190.

¹³¹ 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról.

¹³² Az Egyesült Államokban már erre specializálódó külön ügynökségek alakultak, amelyeknek fő feladatuk, hogy a készülő filmek forgatókönyveit olvasva helyet keressenek az általuk képviselt cégek termékeinek megjelenítésére. [Kricsfalvi, Kalocsay: i. m. (130), p. 189.]

¹³³ Médiatanács: Január elsejétől szabad a termékelhelyezés: <http://goo.gl/jLzD7d>.

¹³⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról.

¹³⁵ Médiatanács, i. m. (133) (korlátozás alá tartoznak egyes terméktípusok is: a fegyverek, a dohánytermékek, a vényköteles gyógyszerek és gyógyászati termékek, a szexuális szolgáltatások és tárgyak hirdetését a reklámtörvény tiltja).

A termékmegjelenítés alkalmazásának feltétele a megfelelő tájékoztatás. Egyrészt ki kell írni a képernyőre, hogy a műsorszámban termékmegjelenítés látható,¹³⁶ másrészt az eszköz nem hívhat fel „közvetlenül áru megvásárlására vagy bérlésére, illetve szolgáltatás igénybevételére”,¹³⁷ továbbá nem adhat „a műsor tartalmából egyébként nem következő, indokolatlan hangsúlyt a megjelenített terméknek.”¹³⁸

A televíziós product placement jogi helyzetének feloldásával egyértelművé vált az az uralkodó álláspont is, hogy a terjesztésre, nyilvános előadásra szánt filmek esetében mindenfajta termékelhelyezés megengedhető, annak gyakorlati megvalósítása pedig kizárólag az alkotókra és az őket presszionáló filmelőállítóra van bízva.¹³⁹

C) FORGATÁS

„Csendet kériünk, forog a kamera.”

Mindezek előtt azonban álljunk meg egy pillanatra, s vessünk egy pillantást a forgatást övező jogi tényezőkre. Ebben a folyamatban kisebb gondjuk is nagyobb az alkotóknak a jognál,¹⁴⁰ a forgatás jelentősége ugyanakkor elvitathatatlan a később létrejövő film jogi helyzetének szempontjából. A forgatási, valamint az utómunkálati aktusok adják ugyanis a film szerzői jogi definíciójának alapját. Ebben a szakaszban teljesedik ki a rendező és a filmelőállító eddigi munkája, ekkor lép be a teljes stáb a filmkészítésbe, az ő viszonyuk a létrejött műhöz részvételük tekintetében változik.

1. A filmalkotás fogalma

Mint ahogyan azt már a fentiekben is említettük, a forgatási cselekmények aktívan megjelennek az Szjt. 64. § (1) bekezdésében taglalt filmalkotás fogalmában. A filmalkotást a törvény mint „meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozatát”, a rögzítés módjától függetlenül ismeri el műalkotásnak, s részesíti szerzői jogi védelemben. Ennélfogva a celluloidszalagra rögzített film éppúgy műnek számít, mint a digitálisan felvett alkotás, amennyiben az egyéni, eredeti alkotómunka eredménye.¹⁴¹ Eredetiség hiányában tehát a köznap szöhasználattal „filmnek” hívott alkotás nem minősül szerzői jogi értelemben is filmalkotásnak.¹⁴²

¹³⁶ Média törvény 31. § (2).

¹³⁷ Média törvény 31. § (1.) b).

¹³⁸ Média törvény 31. § (1.) c).

¹³⁹ Kricsfalvi, Kalocsay: i. m. (130), p. 194.

¹⁴⁰ Mely jogi kérdéseket remélhetőleg még a gyártás-előkészítés során tisztáztak.

¹⁴¹ Faludi Gábor: A szerzői jog átruházhatósága a magyar szerzői jogban. Magyar Jog, 42. évf. 3. sz., 1995, p. 46.

¹⁴² Az Szjt. definícióját a filmtörvény is átvette, megtoldva azt egy felsorolással, amelyben részletezi, hogy mely műsortípusok nem tartoznak a terminológia hatálya alá.

A film megannyi műtípus¹⁴³ keresztezésének egy olyan összességét alkotja, amelyben az alkotók, az előállítók és a benne közreműködő egyéb résztvevők egy – tág értelemben vett – közös művet hoznak létre. Ezt a sajátos jogviszonyt mindenképpen szabályozni kell, mely szabályrendszernek az általános szerzői jogi rendelkezésekhez való viszonyát, valamint a jogviszony alanyainak fogalomrendszerét két külön törvény részletezi. A filmtörvény az értelmező rendelkezésekben helyre teszi a filmkészítés legfontosabb fogalmi elemeit, ezen túl – az Szjt.-hez hasonlóan – meghatározza, hogy kik tartoznak a *film szerzői* közé. Azt, hogy kik, milyen minőségben, milyen *személyi és vagyoni jogokat* szereznek, az Szjt. szabályozza. Ez utóbbi elemek tekinthetők a szabályozás két kulcskérdésének.¹⁴⁴

2. A film szerzői

Az Szjt. 4. § (1) bekezdése értelmében az tekinthető a szerzői mű – esetünkben a film – szerzőjének, aki a művet megalkotta. Ez a rendelkezés azt a magyar szerzői jogi alapelvet deklarálja, amely szerint szerző csak szellemi tevékenységet kifejtő természetes személy lehet. A közhiedelemmel ellentétben a gazdálkodó szervezetek tehát sohasem tekinthetők szerzőnek és a személyhez fűződő jogok jogosultjainak, következésképpen a természetes személytől eltérő más személyek kizárólag származékos módon válhatnak a vagyoni jogok jogosultjaivá.¹⁴⁵

Amennyiben valamely mű szerzőjeként – tévesen – például egy gazdasági társaság kerül feltüntetésre, úgy a bíróságnak elsősorban azt kell vizsgálnia, hogy mely természetes személy tekinthető a szerzői mű valódi alkotójának, és a jogi személy a műre vonatkozó vagyoni jogokat megszerezte, s egyáltalán megszerezhetette-e.¹⁴⁶

A filmtörvény 2. § 3. pontja, valamint az Szjt. 64. § (2) bekezdése csupán példálózó felsorolást nyújt arról, hogy kik tekinthetők a film szerzőinek.¹⁴⁷ A törvény szerzőként nevesíti a film céljára készült, valamint a filmalkotásban felhasznált irodalmi művek szerzőit,¹⁴⁸ a film rendezőjét, zeneszerzőjét, operatőrét, vágóját, majd nem túl elegáns módon kiterjeszti a szerzőséget mindazokra is, akik a film kialakításához alkotó módon hozzájárultak. Az utóbbi rendelkezés túlságosan tág, általános jellege kihúzza a definíció méregfogát, s a gyakorlatra hagyja a szerzőség eseti eldöntését. A gyakorlatból kiindulva a nevesített alkotókon kívül szerzőnek kell tekinteni a rendező asszisztenseit, a forgatókönyvre és a film dramaturgiai vonalvezetésére ügyelő filmes dramaturgot,¹⁴⁹ animációs film esetén a filmtörvény

¹⁴³ Ilyenek például a zene, a szöveg és a fénykép.

¹⁴⁴ Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Lontai Endre, Vékás Gusztáv: Szerzői jog és iparjogvédelem. Eötvös József Könyvkiadó, 2012, p. 46. [vö: Grad-Gyenge: i. m. (59), p. 16].

¹⁴⁵ Grad-Gyenge: i. m. (59), p. 13.

¹⁴⁶ Uo. – A fenti megállapítás az SZJSZT-12/2007-es szakértői véleményben került kifejtésre.

¹⁴⁷ Gyertyánfy: i. m. (39), p. 336.

¹⁴⁸ BH 1986/363.

¹⁴⁹ Faludi: i. m. (141), p. 47.

3. § (2) bekezdésének értelmében a figuratervezőket, valamint a saját hozzájárulásuk tekintetében a filmben szereplő jelmez és díszlet tervezőjét is.¹⁵⁰

Az a tény, hogy az Szjt. eltekint a mű szerzőinek teljes felsorolásától, számos félreértést idézett elő a védelmi idő számítását illetően, mely hetvenéves oltalmi időt Magyarországon a film utoljára elhunyt szerzőjének halálát követő év első napjától kell számítani.¹⁵¹

Az, hogy a filmen fennálló vagyoni jogok meddig illetik meg a szerzőket, valamint a szerzők jogutódait, s mikor válik az alkotás közkinccsé, ezáltal szabadon felhasználhatóvá, kiemelkedően fontos kérdés. A filmszerzők fogalmának Szjt.-ben történő pontosítása ennek fényében az elmúlt időszak egyik legsürgetőbb szerzői jogi feladata volt.

Üdvözlendő fejlemény, hogy a jogbizonytalanságot helyesen felismerve a jogalkotó a – 2013. november 1-jétől hatályba lépő – szerzői jogi törvény módosításában az Európai Községek Tanácsa 93/98/EGK irányelv 2. cikkének (2) bekezdését implementálva meghatározta, hogy mely személyek tekinthetők filmszerzőnek a filmalkotás védelmi idejének számítása szempontjából. A törvényszöveg szerint *„a filmalkotás védelmi idejét a következő személyek közül utoljára elhunyt személy halálát követő év első napjától kell számítani, függetlenül attól, hogy azok szerzőtársként vannak-e feltüntetve: a film rendezője, a forgatókönyvíró, a dialógus szerzője és a kifejezetten a filmalkotás céljára készült zene szerzője.”*¹⁵²

A rendelkezés várhatóan képes lesz végérvényesen is elejét venni az oltalmi idő számításából eredő jogértelmezési vitáknak.

3. A szomszédos jogi jogosultak

A szerzői művek létrehozásához és közönséghez való eljuttatásához a legtöbb esetben úgynevezett „közvetítőkre” van szükség. Szerzői jogi szempontból ilyen közvetítőeknek tekinthetők a filmelőállítók, az előadóművészek és a műsorsugárzó szervezetek.¹⁵³ A filmelőállítók szervezőtevékenysége nélkül nem jöhet létre egyetlen nagyobb költséggráfordítást igénylő filmalkotás sem, míg filmszínészi játék hiányában a szerzői mű interpretálása „szenvedne csorbát”. Az említett két szereplőn kívül napjainkban egyre hangsúlyosabb szerep jut a film közönséghez való eljuttatásáért felelős műsorsugárzó szervezeteknek is.¹⁵⁴

E három, alapvetően különböző tevékenységet végzőkben közös, hogy a jog a szerzői joghoz kapcsolódó viszonyuk alapján úgy határozza meg őket, mint akik nem alkotnak, hanem bizonyos teljesítményeket hajtanak végre. Ezen teljesítmények azonban nem csupán polgári

¹⁵⁰ SZJSZT-25/2002/1-2.

¹⁵¹ A szerzői jogi oltalommal a későbbiekben bővebben is foglalkozunk az E) fejezet 1.2-es pontjában.

¹⁵² Szjt. 31. § (6).

¹⁵³ Szomszédos jogi jogosultnak minősülnek a dolgozat vonalvezetése szempontjából kevésbé releváns hangfelvétel-előállítók is. A szomszédos jogi jogosultakat az adatbázis-előállítók kiegészülve egyre gyakrabban nevezik kapcsolódó jogi jogosultaknak is.

¹⁵⁴ *Fülöp Judit*: A felhasználási szerződések, különös tekintettel a megfilmesítési szerződésre, 2007, p. 19. Szakdolgozat, elérhető a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Freckay János Szakkönyvtárában.

jogi védelemre, hanem egy speciális, ámbar a szerzői jogtól különböző, a szerzői jog által védett értékeket tiszteletben tartó, külön védelemre tarthatnak igényt.¹⁵⁵

Ezeket a cselekményeket a magyar szerzői jog szomszédos jogi védelemben részesíti.¹⁵⁶

4. Az előadóművészi, filmszínészi teljesítmény védelme hazánkban és az Egyesült Államokban

A XX. század közepén szembesült először azzal a szerzői jogi gondolkodással, hogy létezik egy olyan csoport, amelynek tagjai részére szükséges lenne egy bizonyos szintű törvényi védelmet biztosítani teljesítményük jogosulatlan rögzítésével, többszörözésével és közvetítésével szemben.¹⁵⁷

A kontinentális szerzőijog-tudományban kezdetekben szerzőnek tekintették az előadóművészt is mint „a szerzői alkotás adaptálóját”.¹⁵⁸ Ezzel a felfogással szemben azonban több ellenvélemény is született, amely azzal érvelt, hogy az előadóművész, esetünkben a filmszínész csupán „reprodukálja a forgatókönyvet”, újat ugyanakkor nem alkot, s nem érdemes az alkotókkal azonos szintű védelemre.¹⁵⁹ A két nézet közül az évtizedek során fokozatosan az utóbbi vált meghatározóvá.

Valódi áttörést a jogi szabályozás területén az 1961. évi Római Egyezmény¹⁶⁰ hozott, amely azonban annak ellenére, hogy általánosságban előadóművészekről beszélt, elsősorban a zenei szférára és az addigra megacélozódó hanglemezipar és a műsorsugárzó szervezetek érdekeire fókuszált.

Az 1996-os, a Szellemi Tulajdon Világszervezetének¹⁶¹ keretében született WPPT¹⁶² sem hozott ez irányú komoly előrehaladást, s továbbra sem biztosítottak széles jogkört az előadóművészek számára az audiovizuális tartalmak formájában rögzített teljesítményeik vonatkozásában.¹⁶³

A magyar jogalkotás is átvette a WPPT definícióját, amelynek értelmében előadóművésznek kell tekinteni mindazokat, akik irodalmi vagy művészeti műsorokban szerepelnek, éne-

¹⁵⁵ Bándy Krisztina: Az előadóművészek védelme a magyar és a francia szabályozás tükrében, 2011. p. 5. Szakdolgozat, elérhető a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Frecskay János Szakkönyvtárában.

¹⁵⁶ A szomszédos jogokról I. bővebben *Tattay Levente*: Szellemi alkotások joga. Pázmány Press, 2011, p. 209–220.

¹⁵⁷ Kósa Lehel István: Az előadóművészi tevékenység jogi védelme: www.mszzf.hu/index.php/dokumentumtar/altalanos-dokumentumok/30-kosa-lehel-az-eloadomuvesziteljesitmeny-vedelme/file.

¹⁵⁸ Batta János, Bernárd Aurél, Boytha György, Für Sándor, Lindner Gyula, Malonyai Dezső, Tuncár István, Zahár János: A szerzői jog kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1973, p. 54.

¹⁵⁹ Ezt a nézetet képviselte Sente Andor, Szalai Emil és Balás P. Elemér is.

¹⁶⁰ Nemzetközi egyezmény az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelmére, 1961, Róma; hazánkban kihirdette az 1998. évi XLIV. törvény.

¹⁶¹ A továbbiakban WIPO.

¹⁶² A WIPO Előadásokról és Hangfelvételekről Szóló Szerződése (hazánkban kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény).

¹⁶³ Mezei Péter: Röviden az audiovizuális előadások védelméről szóló Pekingi Egyezményről: <http://goo.gl/xn2b7c>.

kelnek, előadnak vagy más hasonló tevékenységet nyújtanak.¹⁶⁴ Előadóművész a szerzőhöz hasonlóan csak természetes személy lehet. A szomszédos jogi védelem nem függ szakirányú végzettségtől vagy a tevékenység nyújtására vonatkozó bármilyen hatósági engedélytől.¹⁶⁵

Mint azt már a fentiekben is említettük, a WIPO nagy adóssága volt, hogy nem alkotott egy speciálisan az audiovizuális szektor igényeit is tükröző egyezményt, mely évtizedes hiányosságát igyekezett a szervezet pótolni a 2012 júliusában elfogadott Pekingi Egyezmény-nel.¹⁶⁶ Az egyezmény nem változtatott a WPPT-ben is meghatározott, s az évek gyakorlati próbáit kiálló¹⁶⁷ előadóművészi definíción, hanem a művészeknek biztosított személyi és vagyoni jogok körét szélesítette ki. A Pekingi Egyezmény legfontosabb elemeként rögzítésre kerültek az audiovizuális előadóművészek részére biztosítandó személyhez fűződő jogok, azon belül is a névfeltüntetés joga és a teljesítmény integritásához fűződő jog. A szabályozás értelmében e jogosultságok a vagyoni jogoktól függetlenül, azok esetleges átruházása ellenére is megilletik a jogosultakat mind rögzített, mind rögzítetlen előadásai vonatkozásában.¹⁶⁸ A 12. cikk alapján a tagállamok úgy rendelkezhetnek, hogy az előadóművész vagyoni jogai az előadást tartalmazó, rögzített audiovizuális alkotás filmelőállítójára szállnak át.¹⁶⁹ A mai napig az egyezményt közel hatvan ország írta alá, köztük hazánk is, melynek ratifikálására még nem került sor.

Az előadóművészi teljesítményekkel kapcsolatosan is számos eltérés tapasztalható a magyar és az amerikai jogalkotásban. Napjainkban abból a szempontból ugyan egységet mutat már a két jogrendszer, hogy az előadóművészi teljesítmények mindkét országban polgári jogi védelemben részesülnek, valamint ez az oltalom a szerzői jog eszközrendszerével való-sul meg, azonban az előadóművészi jogok oltalmának terjedelme, illetve ezen jogok a hagyományos szerzői jogi keretek közé történő beillesztése tekintetében már eltérő gyakorlat figyelhető meg.¹⁷⁰ Míg ugyanis a kontinentális jogrendszerek az előadóművészek védelmét egy, a szűken értelmezett szerzői jogtól eltérő rendszertani kategóriába – a szerzői joggal szomszédos jogok közé – sorolva valósítják meg, addig az Egyesült Államokban formálisan nem teremtettek külön kategóriát a szerzői joghoz kapcsolódó teljesítmények számára. Ennek következtében ezek az államok az előadóművészi teljesítmények védelmét továbbra is a copyright keretében biztosítják.¹⁷¹

¹⁶⁴ WPPT 2. Cikk a) pont.

¹⁶⁵ *Grad-Gyenge*: i. m. (59), p. 17.

¹⁶⁶ Beijing Treaty on Audiovisual Performances (WIPO), 2012: <http://goo.gl/MjJdur>.

¹⁶⁷ L. SZJSZT-42/2000 – Dokumentumfilm közreműködői mint szerzők, illetve előadóművészek. SZJSZT-6/2006 – Előadóművészi jogok gyakorlása szinkronizálás esetén.

¹⁶⁸ 5. cikk (1) bekezdés.

¹⁶⁹ *Mezei*: i. m. (163).

¹⁷⁰ *Kósa*: i. m. (157).

¹⁷¹ *Kósa*: i. m. (157).

5. A filmelőállító

A film alkotói mellett a szerzői jog másik legfontosabb elsődleges jogosultja a filmelőállító.¹⁷²

Az Sztj. a filmelőállítót a 64. § (3) bekezdésében a film kezdeményezőjeként és megszervezőjeként definiálja, akinek a legfőbb feladata ezen túlmenően az anyagi javak, valamint az egyéb feltételek megteremtése és biztosítása.¹⁷³

A filmelőállító szerzői jogi értelemben nem járul hozzá alkotó módon a filmkészítéshez, ebből kifolyólag az Sztj. rendelkezései szerint nem is számít szerzőnek. A magyar jogalkotás ugyanakkor felismerte, hogy a filmnek mint sikeres vállalkozási modellnek a megteremtéséhez elengedhetetlen a filmelőállító jogainak és kötelezettségeinek jogszabályi szinten történő tisztázása. A producer ugyanis a vállalkozó a filmkészítésben, ő viseli az anyagi kockázatot, ő szervezi meg a filmkészítés folyamatát, s ő alakítja ki a film teljes szakmai apparátusát, aki nélkül egyszerűen nem készíthető el egyetlen sikeres film sem. Ezt a kiemelt szerepet elismerve részesíti az Sztj. a filmelőállítót egy sajátos szomszédos jogi oltalomban.¹⁷⁴

A filmelőállító először is kizárólagos engedélyezési joggal rendelkezik a létrejött film többszörözésére, terjesztésére, valamint közzétételére tekintettel, mely felhasználásokra nézve díjazás illeti meg.¹⁷⁵ Szomszédos jogi jogosultként a filmelőállítók is ötvenéves védelmi időben részesülnek, melynek kezdő időpontját a film forgalomba hozatalát követő év első napjától kell számítani. Amennyiben a befejezett film¹⁷⁶ nyilvánosságához közvetítése megelőzi a forgalomba hozatalt, az oltalmi időt az első forgalomba hozatalt követő év helyett az első ízben a nyilvánosságához történő közvetítést követő évet alapul véve kell számítani.¹⁷⁷

A filmelőállítóvá minősítés feltétele az Sztj.-ben felsorolt fogalmi elemeknek történő megfelelés. Ebből adódóan az a személy, aki kizárólag támogatást nyújt a film elkészítéséhez, de szervezői feladatokat nem lát el, csupán szponzornak tekinthető. Ugyancsak nem filmelőállító az a személy sem, aki a filmet megrendeli, de a film megszervezésében tevékeny részt nem vállal, illetve annak feltételeiről sem gondoskodik.¹⁷⁸

¹⁷² Elsődleges jogosultnak azt kell tekinteni, aki a mű megalkotásával ex lege jogosulttá válik.

¹⁷³ Az Sztj. a filmtörvény 2. §-ának definíciójával ellentétben nem szűkíti le az előállítók körét a jogi személyekre, illetve a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságokra, s nem zárja ki a természetes személyeket a filmelőállítói körből. Annak eldöntésénél azonban, hogy ki a filmelőállítói szomszédos jogok alanya, minden esetben az Sztj. meghatározását kell figyelembe venni. (*Gyertyánfy*: i. m. (39), p. 338.)

¹⁷⁴ Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy kizárólag a film anyagi háttérét biztosító producert illeti meg szomszédos jogi védelem. A gyártásvezetői (vagy más néven line produceri) és más, szervezési, végrehajtási feladatokat ellátó, a gyakorlatban ugyancsak producernek nevezett személy az Sztj. rendszerében nem előállítója a filmnek [*Gyertyánfy*: i. m. (39), p. 338.].

¹⁷⁵ Sztj. 82. § (1) bek.

¹⁷⁶ Azt, hogy mikor tekinthető befejezettnek a film, a későbbiekben fogjuk tárgyalni.

¹⁷⁷ *Grad-Gyenge*: i. m. (59), p. 92.

¹⁷⁸ *Grad-Gyenge*: i. m. (59), p. 19.

A gyakorlatban előforduló gyakori félreértés, hogy a filmalkotás elkészítésében „producerként” közreműködő természetes személyek abban az esetben is saját magukat tekintik filmelőállítónak – s ebből adódóan szomszédos jogi jogosultaknak –, amikor a film előállítását nem a saját, hanem egy jogi személlyel vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság nevében kezdeményezik. Ilyen esetben azonban az a gazdasági társaság tekintendő filmelőállítónak, amelynek nevében a film megvalósításának kezdeményezése és megszervezése, valamint a szükséges feltételek biztosítása történik.¹⁷⁹

A filmgyártás jelentős költségeire tekintettel a filmek többsége ma már több előállító, koproducer közreműködésével készül.¹⁸⁰ Az elmúlt évtizedben – csak helyeselhetően – hazánkban is egyre gyakoribbá vált a koprodukciós filmek készítése, azaz a határokon átívelő, két vagy több ország közös vállalkozásában készülő filmalkotás. Míg a hangosfilm hőskorában a koprodukciónak elsősorban művészeti okai voltak,¹⁸¹ addig napjainkban komplex gazdasági és művészeti együttműködésről beszélhetünk.

A SZJSZT-28/2007-es állásfoglalása¹⁸² sok egyéb mellett rendezi, hogy koprodukció esetén hogyan oszlik meg a filmelőállítói minőség a felek között. A vélemény kifejti, hogy a produceri minőség külső és belső feltételeit, így különösen az anyagi fedezet biztosítását, a technikai és művészeti hozzájárulásokat, a harmadik személyekkel szembeni jogszerző és kötelezettségvállaló meghatalmazásokat, a felelősség és a javakban való részesedés megoszlását filmenként szerződésben kell rögzíteni.¹⁸³

A megfilmesítési jogokat az esetek többségében a szerzővel honos koproducer szerzi meg, ezért fontos garanciális szabály, hogy ezeket a jogokat a szerző engedélye nélkül együttesen is gyakorolhassa a koprodukciós partnerekkel. Ezen partnerek általában már csak akkor kötnek szerződést, amikor a szerzők és a filmelőállító közötti megfilmesítési szerződés aláírásra került.¹⁸⁴

6. A megfilmesítési szerződés

Ahogy film sincs filmelőállító nélkül, ugyanúgy nem beszélhetünk Magyarországon film-előállítóról sem megfilmesítési szerződés nélkül. A filmelőállító ugyanis az esetek többségében nemcsak a saját szomszédos jogainak a jogosultja, hanem a filmalkotáson fennálló származékos szerzői és más szomszédos vagyoni jogok is megilletik.¹⁸⁵

¹⁷⁹ Grad-Gyenge: i. m. (59).

¹⁸⁰ Egyes nemzetközi filmtámogatások igénybevételének egyenesen feltétele is több ország részvétele a film előállításában.

¹⁸¹ Mint például ugyanazon filmnek két vagy több nyelven való felvétele.

¹⁸² „A filmelőállító fogalmának értelmezéséről”.

¹⁸³ Grad-Gyenge: i. m. (59), p. 19.

¹⁸⁴ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. Complex Kiadó, 2011, p. 177.

¹⁸⁵ Grad-Gyenge: i. m. (59), p. 20.

A forgatás és az utómunkálatok során létrejövő közös művön fennálló megannyi vagyoni jog hasznosítását – a kontinentális jog filmfelhasználási jogainak szétterjedettségéből adódóan – szükségképpen egy kézbe kell fogni, hogy az a későbbi forgalmazás során értékesíthető legyen.¹⁸⁶ Ennek a funkciónak a betöltésére hozta létre a magyar jogalkotás az Sztj. 66. §-ában szabályozott megfilmesítési szerződést.

A megfilmesítési szerződés egy olyan nevesített felhasználási keretszerződés, melynek célja a filmelőállítók és a szerzők filmkészítéssel kapcsolatos szerzői jogainak és kötelezettségeinek a rögzítése.¹⁸⁷ A szerződés értelmében a szerző – ellenkező kikötés hiányában – a filmelőállítóra ruházza át „a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére való [valamennyi] jogot”,¹⁸⁸ mely vagyoni jogok a szomszédos jogok módjára illetik meg őt.¹⁸⁹ A szerződés érvényességének alaki követelménye, hogy a szerződést írásba foglalják, a feleknek meg kell egyezniük a mű pontos megjelölésében, a felhasználás módjában, mértékében, időtartamában, területében, valamint az ezzel arányos díjazásban. Az írásbeliség hiánya a kontraktus semmisségét eredményezi.

A megfilmesítési szerződésben két kötelezettségvállalás áll egymással szemben. A szerző egyrészt kötelezettséget vállal valamely alkotómunka elvégzésére,¹⁹⁰ valamint a mű felhasználási jogait átruházza a filmelőállítóra.¹⁹¹ A szerződés tárgyát képezi másrészt a filmelőállító kötelezettségvállalása arra nézve, hogy a szerzői alkotómunkáért cserébe arányos díjat fizet meg, valamint megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva annak anyagi és nem anyagi feltételeiről.¹⁹²

A megfilmesítési szerződésben ingadozva ugyan, de egy szerzőbarát felhasználási szerződési jelleg érvényesül. Bár a film előállítója jogosulttá válik a felhasználási jogok gyakorlására, az így megszerzett jogosítványok gyakorlása igen szoros korlátok közé van szorítva, ami gazdasági szempontból végső soron előnytelen lehet a filmalkotást megfinanszírozó személy számára.¹⁹³

¹⁸⁶ Faludi, Gyertyánfy, Lontai, Vékás: i. m. (144) [vö: Faludi: i. m. (141), p. 146–156.]

¹⁸⁷ Bujáky: i. m. (11), p. 30.

¹⁸⁸ Sztj. 66. § (1) bek.

¹⁸⁹ Petkó Mihály: A megfilmesítési szerződés sarkalatos kérdéseiről. Magyar Jog, 59. évf. 8. sz., 2012, p. 489.

¹⁹⁰ Mely a szerződő fél személyének függvényében lehet rendezői alkotómunka, felvételvezetői feladatok elvégzése vagy akár egy forgatókönyv megírása is.

¹⁹¹ A szerző vagyoni jogainak lényegét az általa létrehozott mű felhasználására adott engedélyezési jog alkotja. Tartalmilag voltaképpen egy ideiglenes tulajdonjogról beszélhetünk, amely az ortalom időtartama alatt áll fenn. [Petkó: i. m. (189), p. 489].

¹⁹² Bujáky: i. m. (11), p. 32.

¹⁹³ Petkó Mihály: A szellemi alkotások hasznosításának jogi lehetőségei a magyar jogban, PhD értekezés, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2007: midra.uni-miskolc.hu/?doc/d=5713.

7. Az Egyesült Államok felhasználási rendszere

Ahogy azt tehát láthatjuk, a magyar szerzői jogi rendszerben a szerzőt abszolút jellegű jogosultságként illeti meg a létrejött műhöz fűződő személyi, valamint vagyoni jogok összessége. Az Szt 9. § (3) bekezdése kimondja, hogy főszabály szerint a szerzői vagyoni jogok nem képezhetik vállalkozás tárgyát, nem ruházhatóak át, s azokról lemondani sem lehet. Ezt a monista¹⁹⁴ felfogást enyhíti ugyanakkor a törvény a vagyoni jogok átruházását és átszállását engedő kivételek felsorolásával, mely kivételek között a filmalkotás is helyet kapott.¹⁹⁵ A filmszerzők innominált, vagy – a fentebb taglalt megfilmesítési szerződés esetében – nominált felhasználási szerződések keretein belül engedhetik át vagyoni jogaik gyakorlását mások számára, akár a teljes védelmi idő tartamára is. Mindezek ellenére a vagyoni jogokon a szerzőt továbbra is kizárólagos jogosultságok illetik meg, a felhasználási szerződés keretein belül pedig egy relatív jogviszony jön létre az alkotó és a felhasználó között.

Az angolszász jogrendszerben ezzel szemben – a piacszemléletből adódóan – egy lényegesen egyszerűbb szabályozás alakult ki a filmen fennálló személyi és vagyoni jogok tekintetében. Az Egyesült Államokban lehetőség van a szerzői jog abszolút természetű vagyoni jogainak teljes átruházására is a United States Code értelmében,¹⁹⁶ melyet a törvény egyszerű tulajdonjogként nevesít.¹⁹⁷

Az amerikai „common law” rendszerben tehát a szerzők és a filmelőállítók közötti szerződésekre a piactudományi igényeket követő általános kötelmi jogi szabályok az irányadók.¹⁹⁸

A kötelmi jog adta dinamizmus mellett a helyzetet tovább egyszerűsíti az a tény, hogy az Egyesült Államokban a producer a szerzői jogok eredeti jogosultja, így a jogosultságok átszállásának bonyolult szerződéses szabályozására sincs szükség. A filmalkotás megbízás útján végzett tevékenységnek minősül (work for hire), amelyben a művészek – beleértve a rendezőt is – bér munkát végeznek a producer részére, mindezzel egy alárendelt, munkavégzésre irányuló jogviszonyt keletkeztetve.¹⁹⁹

A szerzői jog tulajdonjogias szemléletének is megvannak ugyanakkor a hátulütői, amit Charles Bukowski amerikai író esete kitűnően érzékeltet.

¹⁹⁴ A monista felfogás a vagyoni és a személyhez fűződő jogokat a szerző személyétől elválaszthatatlannak tekinti, mely szerint a szerző legteljesebb védelme csak úgy érhető el, ha a jogszabály nem teszi lehetővé ezen jogok átruházását, a jogokat csupán részben teszi a kereskedelmi forgalom tárgyává a használat, hasznosítás által. Az angolszász eredetű dualista felfogás hívei ezzel szemben azt vallják, hogy a szerző vagyoni jogai kereskedelmi forgalom tárgyai lehetnek, azok szabadon átruházhatóak, vagyis a felek megállapodásától függően a vásárló a vagyoni jogok tulajdonjogát teljes körben, minden részjogosítvánnyal együtt megszerzi.

¹⁹⁵ Tattay, Pintz, Pogácsás: i. m. (23), p. 144–145.

¹⁹⁶ 17. U.S.C. 201 § d).

¹⁹⁷ Rick Garufel: The Artist's & Writer's Copyright Guide. Marston Gate, 2012, p. 24.

¹⁹⁸ Crowell: i. m. (29), p. 24.

¹⁹⁹ Kricsfalvi Anita: A filmrendező és a producer. Pont Kiadó, Budapest, 1996, p. 73.

Az élete nagy részét Los Angelesben töltő Bukowski Hollywood c. önéletrajzi ihletésű regényében egy egész fejezetet szánt az általa írt forgatókönyvből készülő Barfly c. film elkészülésével kapcsolatos amerikai szerzői jogi problémák bemutatására.²⁰⁰

Az óvatlan író a még korábban megírt Post Office²⁰¹ című regényének megfilmesítési jogainak eladásakor akaratan kívül értékesítette mind a hat önéletrajzi ihletésű regényében megjelenő főhős karakterét²⁰² az Oscar-díjas Taylor Hackford producernek. Charles Bukowski ezzel a lépésével gyakorlatilag az összes regényének a megfilmesítését Hackford engedélyéhez kötötte, amivel végtelenül kellemetlen helyzetbe hozta önmagát és a már forgatásra kész Barfly stábját. Az, hogy a film később Mickey Rourke főszereplésével elkészülhetett, kizárólag azon múltott, hogy Taylor Hackford – tekintettel a Bukowskival ápoljt jó kapcsolatára – lemondott a megszerzett jogairól.²⁰³

Az eset jól mutatja, hogy a filmes felhasználási jogok csupán kötelmi jogi szintű szabályozása, hiába az egyszerűség és a piaci követelményeknek való megfelelés, nem nyújt kellő védelmet a szerzők számára, óhatatlanul is túlzott bizonytalanságot okozva az amerikai filmiparban.

8. A magyar felhasználási rendszer értékelése

A korábban hatályos magyar szerzői jogi törvény alapján²⁰⁴ a magyar filmkészítésben olyan berendezkedés valósult meg, amelyben a szerzők egy monopolhelyzetben lévő állami filmgyártó vállalatnál – nevezetesen a MAFILM-nél – munkaviszony keretében kényszerültek alkotni. Ennek fényében a gyakorlatban az elkészült filmet szolgálati műnek tekintették, melynek kizárólagos vagyoni jogait ex lege a gyártó cég szerezte meg, mindezzel nyomasztó film-előállítói dominanciát eredményezve.²⁰⁵

Ezt a tarthatatlan állapotot igyekezett a rendszerváltás után hatályos szerzői jogunk kiegyensúlyozni, sajnálatosan átesve a ló túlsó oldalára.

A jelenlegi szabályozás elsősorban a szerző érdekeit tartja szem előtt, mely túlzott védelmi pozíció a piaczgazdasági helyzet megváltozásával értelmét veszítette. Az előállítói jogosítványokat és a gyakorlatot megvizsgálva arra a következtetésre kell ugyanis jutnunk, hogy a szabályozás egyáltalán nincs ösztönző hatással a filmelőállítókra.²⁰⁶ Amennyiben pedig a magyar jogalkotásnak valóban feltett szándéka a filmipar vállalkozásszemléletű szabályozását kialakítani, úgy fel kell ismernie, hogy a kontinentális hagyományoknak megfelelő felfogás szemléletváltoztatást igényel.

²⁰⁰ Gyömbér Béla: Bukowski és a szerzői jog: <http://goo.gl/JZczA>.

²⁰¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Post_Office_%28novel%29.

²⁰² A Bukowskit megtestesítő Henry Chinaskit.

²⁰³ Gyömbér Béla: i. m. (200).

²⁰⁴ 1921. évi LIV. törvénycikk a szerzői jogról.

²⁰⁵ Bebők Gábor: A filmekhez fűződő vagyoni jogok. Collega, 1999. 3. sz., p. 19.

²⁰⁶ Petkó: i. m. (193), p. 170.

A szerzői jog hagyományos felosztása szerinti személyi és vagyoni jogok egyre markánsabban megnyilvánuló eltávolodása figyelhető meg, mely jogok szükségszerűen különválnak egymástól a piac követelményeinek megfelelően. A magyar jogalkotás a megfilmesítési szerződéssel ugyan igyekszik az angolszász rendszerhez hasonló, vállalkozószemléletű felhasználást megteremteni, azonban, ahogyan Eva Inés Obergfell is helyesen megállapítja tanulmányában, a jogrendszerekből fakadó különbségeket nem lehet egyszerűen szerződéses konstrukciókkal áthidalni.²⁰⁷

Petkó Mihállyal egyetemben e tanulmány szerzője is azon az állásponton van, hogy a tüneti kezelések helyett a magyar szerzői jog filmes felhasználási jogainak újraszabályozására van szükség.²⁰⁸

Óvakodni kell ugyanakkor ezzel egyidejűleg a szélsőséges angolszász megoldás inkorporálásától is, a felhasználási kérdések tisztázását nem lehet csupán a felekre és a kötelmi jog diszpozitivitására hagyni, ugyanis az rövid idő alatt piaci anarchiát szülne. A kontinentális jogban tapasztalt, eltúlzott szerzői védelem és a másik szélsőséget megvalósító amerikai tulajdonjogi felfogás helyett a két jogrendszer jó megoldásait vegyítve egy jogi arany középutat kellene találnia a jogalkotásnak.

Ahogyan azt Petkó Mihály is felismeri, a filmalkotást nem csupán a szerzők közös műveként kellene kezelni, hanem egy „*olyan összetett jogviszony keretében, ahol a felek kölcsönös együttműködése az eredmény létrehozására irányul.*”²⁰⁹

A filmet ennél fogva nem egyetlen szerzői műalkotásnak, hanem egyfajta gyűjtőkategóriának kellene tekinteni, a filmalkotásokkal kapcsolatos szerzői személyi és vagyoni jogokat pedig egymástól elválasztva, a személyhez fűződő jogokat a szerzőkhöz, míg a vagyoni hasznosítással kapcsolatos elsődleges engedélyezési jogokat ex lege az előállítókhoz kellene rendelni.²¹⁰

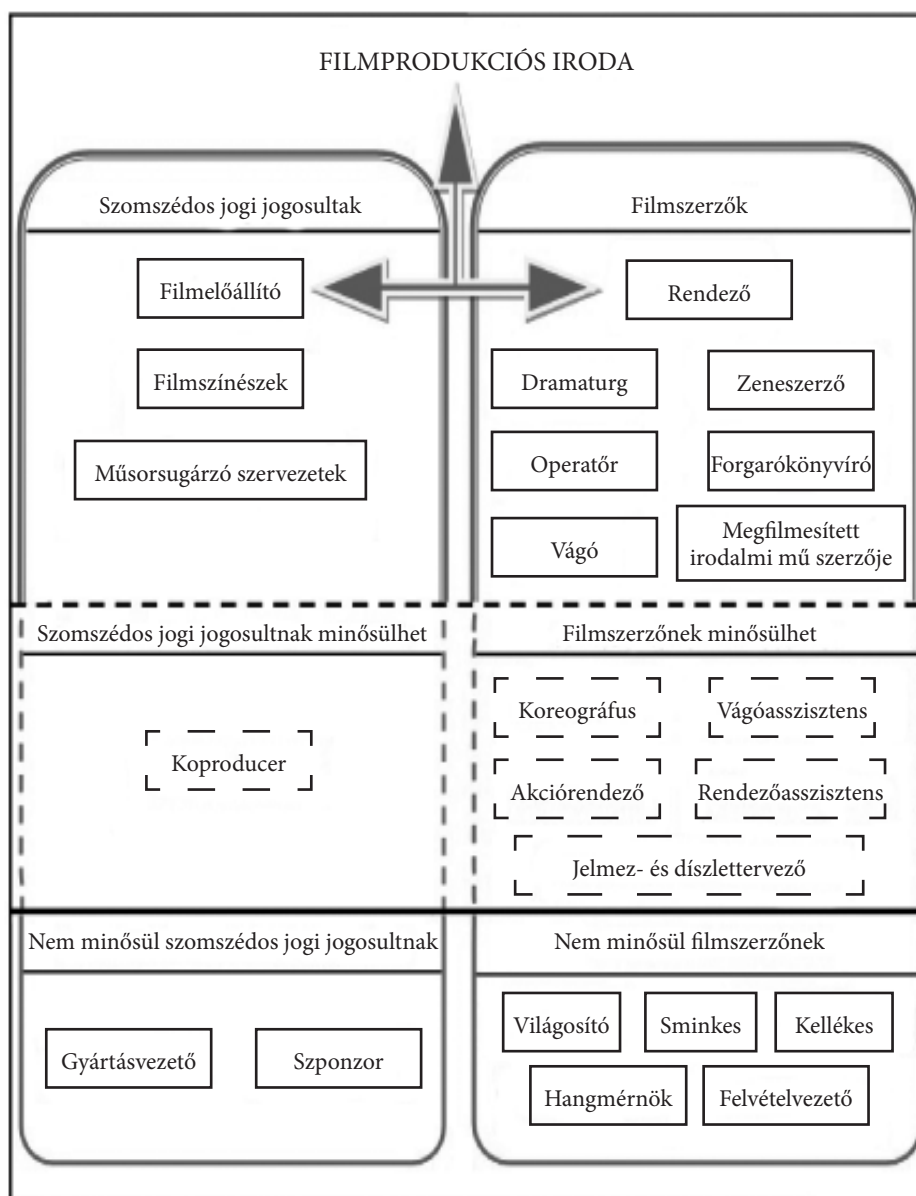
Ennek értelmében a film többszörözésének, terjesztésének, s közzétételének abszolút jellegű jogát a filmelőállítónak már az Sztj.-ben deklarálni kellene, míg a másodlagos vagyoni jogosultságok (például a merchandisingjogok, a zenei jogok, az átdolgozás, a final cut, a remake kérdése) és az ezekhez a felhasználásokhoz kapcsolódó díjigények továbbra is a megfilmesítési szerződés tárgyát képeznék. Így biztosítéki jelleggel továbbra is megmaradna a szerzők védelme szempontjából fontos, relatív szerkezetű jogviszony, de megjelenne a filmelőállítókat is ösztönző, abszolút típusú jogosultság is. A producer is jóllakna, és még a szerző is megmaradna.

²⁰⁷ Obergfell Eva Inès: No need for harmonising film copyright in Europe? The European Legal Forum, 2003, 4. sz., p. 199–205.

²⁰⁸ Petkó: i. m. (193), p. 174.

²⁰⁹ Petkó: i. m. (193) p. 174.

²¹⁰ Bujáky: i. m. (11), p. 32.

8. ábra: A filmkészítésben részt vevő legfontosabb szereplők szerzői jogi jogosultságaiak szempontjából csoportosítva

9. Közterület filmforgatási célú használata

A forgatási területeket a tulajdonviszony szempontjából két fő csoportra oszthatjuk. *Magánterületen* történő filmforgatás esetén az engedélyezés feltételeiről, valamint a díjazásról a filmkészítőknek a tulajdonossal előzetesen kell egyezségekre jutniuk a kötelmi jog általános szabályai szerint.

Komplexebb, s az előbbinél kényesebb jogi kérdés a települési önkormányzat tulajdonában álló *közterület* filmalkotás forgatása céljából történő igénybevétele. Az elmúlt években az egységes engedélyeztetési eljárás és díjszabás hiánya jelentősen megnehezítette a közterületeken való forgatást. A fővárosi kerületek képviselő-testületei a kialakult helyzetet kihasználva rendre visszaéltek a „könnyű pénzhez jutás lehetőségével”, ennek eredményeképpen nem voltak ritkák a kerületek közötti milliós díjkülönbségek, illetőleg a forgatást ellehetetlenítő, több hétre elhúzódó eljárások sem.

A 2013. július elsején hatályba lépett filmtörvény-módosítás egyik legfontosabb rendelkezése ennek a jogi űrnek a kitöltése volt. A 2013. évi LXXXIV. törvény beemelte a filmtörvénybe „A települési önkormányzat tulajdonában álló közterület filmforgatási célú használata” című fejezetet, amelynek értelmében 2013 közepétől már egységes eljárás és díjak szerint lehet Budapesten és a vidéki városokban filmforgatási célra közterületet bérelni. Az egységesített eljárásnak köszönhetően a forgatási költségek és gyártási ütemezések a jövőben jóval kiszámíthatóbbá válhatnak.²¹¹

A törvény melléklete területenként határozza meg az önkormányzatok által kérhető közterület-használati díjak maximumát. A legdrágább a világörökségi körbe tartozó fővárosi és vidéki területek, valamint a turisztikailag kiemelt részek bérlése, míg a legalacsonyabb áron a nem díszburkolatos vagy turisztikailag nem kiemelt közterületeket lehet bérelni forgatási helyszíneként. A községi önkormányzatok tulajdonába tartozó közterületek használati díjának megállapítása továbbra is az önkormányzatok hatásköre marad.²¹²

A forgatási helyszínekkel kapcsolatos ügyintézés egyablakos, egységes eljárás szerint történik a módosítás értelmében, amelyet filmelőállítók vagy filmgyártó vállalkozások kezdeményezhetnek – Budapesten a fővárosi, vidéken a megyei kormányhivataloknál – a forgatás helyétől függően.²¹³ A fővárosi és a megyei kormányhivatal a közterület-használatról hatósági szerződésben állapodik meg a kérelmezővel.²¹⁴

A kérelmet, valamint a filmforgatáshoz kapcsolódó hatósági bejelentéseket a közterület fekvése szerint illetékes fővárosi és megyei kormányhivatalnál legalább öt munkanappal,

²¹¹ Elfogadta az Országgyűlés a Filmtörvény módosítását: <http://goo.gl/6fbk4>.

²¹² Vég Márton: Életre kel jövőre a magyar film? <http://goo.gl/2RHrT>.

²¹³ Filmtörvény 34 §. (2).

²¹⁴ Filmtörvény 35 §. (1).

sürgős eljárás esetén pedig legalább két munkanappal a filmforgatás tervezett megkezdése előtt kell előterjeszteni.²¹⁵

Az ügyintézés öt munkanap, amely azonban az önkormányzattal szükségessé váló egyeztetés esetén meghosszabbodhat.

Közterület megnevezése	Forgatási helyszín Ft/m ² /nap	Technikai kiszolgálás Ft/m ² /nap	Stáb parkolása Ft/m ² /nap
A világörökségről szóló 2011. évi LXXVII. törvényben felsorolt budapesti világörökségi területek és Budapest turisztikailag kiemelt központi területei	2000	1000	500
Budapest Nagykörúton belüli területei, valamint Budapest Gellérthegy, Krisztinaváros, Rézmál, Rózsadomb, Tabán, Vérhalom, Víziváros városrészei	800	400	200
Budapest közigazgatási területe a Nagykörúton kívül	300	150	100
A város, a megyei jogú város díszburkolatos vagy turisztikailag kiemelt központi területei	500	200	200
A város, a megyei jogú város közigazgatási területének nem díszburkolatos vagy nem turisztikailag kiemelt központi területei	200	150	100

9. ábra: A 2013. július 1-je óta hatályban levő, egységesített díjtáblázat

A közterületen forgatott filmek készítésének gyakori „jogi dilemmája” az engedély nélkül lencsevégre kapott járókelők személyiségi jogainak kérdése.

A Ptk. 80. §-ának (2) bekezdése szerint „a képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához – a nyilvános közszereplés kivételével – az érintett személy hozzájárulása szükséges.” Mivel az utcai járókelők nem minősülnek nyilvános közszereplőnek,²¹⁶ ezért esetükben alkalmazni kell a Ptk. 80. §-át, és hozzájáruláshoz kötött a nyilvánosságra hozatal.

²¹⁵ Filmtörvény 35. § (2) – az igazgatási szolgáltatási díj alapeljárás iránti kérelem esetében 5000 forint, sürgős eljárás iránti kérelem esetében 50 000 forint.

²¹⁶ „A joggyakorlat és a jogirodalom meghatározása szerint ... közszereplésnek az egyén önkéntes elhatározásán, autonóm döntésén alapuló olyan politikai, társadalmi, művészeti tevékenység, megnyilvánulás tekinthető, amelyet egy meghatározott cél, szűkebb vagy tágabb értelemben a helyi közösség vagy a társadalom életének befolyásolása érdekében fejt ki. Tehát a nyilvános közszereplés a közterületen való jelenlétnél, az ott zajló eseményekben való részvételnél szűkebb kategória, feltételezi a nyilvánosság előtt fellépő, megnyilvánuló személy erre irányuló szándékát.” (1/2012. számú BKMPJE-határozat)

A bírói gyakorlat szerint azonban nem szükséges a hozzájárulás, ha az emberekről úgynevezett tömegfelvétel készül, vagy a képen szereplő érintett olyan eseményen vesz részt, ahol szokásos film vagy fotó készítése, és erről ő a helyszínre történő belépéskor tudott vagy tudnia kellett volna. A törvény nem köti alakisághoz a hozzájárulás megadását, az tehát nemcsak írásban, hanem szóban is megadható. A hozzájárulás az érintettől utólag is beszerezhető, illetve a helyszínen figyelmeztető tábla is elhelyezhető arról, hogy film-, illetve fényképfelvétel készül.²¹⁷

Az elmúlt időszakban a joggyakorlat arra az álláspontra helyezkedett, hogy ha az érintett személy észleli a filmforgatás tényét, és mégsem hagyja el a helyszínt, ráutaló magatartással hozzájárul a film készítéséhez és nyilvánosságra hozatalához, amit csak abban az esetben sérelmezhet, ha a későbbi megjelenítés visszaélésszerűen, sértő módon történik.²¹⁸

D) UTÓMUNKA

1. A vágószobában felmerülő jogi kérdések

A gyakorlatban elterjedt frázis, hogy a film három alkotómunkából áll össze egy egészszé:

1. amikor a filmötletet kibontva megírják a forgatókönyvet,
2. amikor leforgatják, valamint
3. amikor az utómunka során megszerkesztik, s elnyeri végleges formáját.²¹⁹

Eisenstein Patyomkin páncélosának babakocsis jelenete óta tudjuk, hogy a vágásnak mint filmnyelvi eszköznek mekkora jelentősége van a filmkészítés folyamán.²²⁰ Ebből kifolyólag azt a kérdést, hogy a film irányvonalát, esetleg végkicsengését meghatározó vágás joga kit illet meg, okvetlenül tisztázni kell. A megfilmesítési szerződésben a filmelőállító és a rendező közti relatív jogviszony sarkalatos pontja a végső vágás (final cut) jogának tisztázása.²²¹

Arra a kérdésre, hogy mikortól tekinthető egy film befejezett műnek, az évtizedek során számos választ adott a magyar és a nemzetközi bírói gyakorlat. Kezdetekben objektív ismérv alapján, vagyis a standard kópia²²² fizikai elkészültét követően tekintették a filmet

²¹⁷ Hogyan forgassunk közterületen járókelőkkel filmet? <http://goo.gl/asMRQ> (film.hu).

²¹⁸ BDT 2007. 1663.

²¹⁹ Crowell: i. m. (29), p. 260.

²²⁰ A Patyomkin páncélos filmtörténeti jelentőségű képsora volt a lépcsőjelenet. Eisenstein korához képest egyedülálló módon alkalmazta a különböző nézőpontokból vizsgált vonalvezetést, melynek során mind az események, mind a vágások gyorsaságát egyre növelte. A filmnek akkora ereje volt, hogy világszerte felkelések törtek ki a hatására. Eisenstein 1925-ös művével véglegesen filmnyelvi eszközzé tette a vágást.

²²¹ Petkó: i. m. (193), p. 168.

²²² A standard kópia vagy más néven nulladik fényhangos pozitív kópia a laborkorrekciók függvényében kialakult olyan másolat, amelyet vágni már nem lehetett. Minden filmből először ilyen kópia készült, amelyet különböző mérésekkel és meghallgatással ellenőriztek. Ezt követően adták ki az egyes és kettes korrekciós kópiákat, majd az etalonkópiát, melyet végül a 16 mm-es mintakópia követett. Az alapos hang- és képvizsgálatok után ez a mintakópia került szériagyártásra.

elkészültnek.²²³ A későbbiekben azonban bebizonyosodott, hogy ez a meghatározás nem ad kellő iránymutatást az elkészült film meghatározásához.²²⁴

Ezzel párhuzamosan érvényesült az „alkotói felfogás”, amely szerint a film csak akkor volt befejezettnek tekinthető, ha azt az alkotói is jóváhagyták. Így fordulhatott az elő, hogy „A paradicsom gyermekei” című film bemutatója annak ellenére húzódott el, hogy a film fizikai mivoltában már készen állt a premierre, a film szerzői ugyanis mindaddig megakadályozták a bemutatót, amíg Párizs fel nem szabadult 1945-ben.²²⁵

A digitális rögzítés megjelenésével a kizárólag fizikai ismérveken alapuló objektív felfogás meghaladottá vált, és folyamatosan áthelyeződött a hangsúly a megegyezésen alapuló szubjektív ismérvekre, elérkezve ezzel a hatályos magyar szabályozáshoz.

Az Szjt. 65. § (1) bekezdése értelmében a filmalkotás akkor tekinthető befejezettnek, ha a „végleges változatát a szerzők és az előállító ilyenként elfogadják.”

Magyarországon a befejező vágásnál tehát a legtöbb esetben egy kompromisszumos megoldás születik a filmelőállító által képviselt anyagi érdekek és – a szerzők érdekképviselését ellátó – rendező által képviselt művészi értékek között.²²⁶

Az Egyesült Államokban a bér munkamodellből fakadóan a final cut joga a filmelőállító kezében marad, míg a rendezőnek rendszerint nincs beleszólása a film finomra vágásába. Az sem kizárt ugyanakkor, hogy egy filmnek több végső változata legyen.²²⁷ Az USA filmértékesítési gyakorlatában gyakorta találkozhatunk az úgynevezett rendezői változattal, amely arra utal, hogy annak ellenére, hogy a final cut a film készítése során a gyártónál maradt, a rendező is elkészítette a maga verzióját.²²⁸ A final cut jogának ilyen megosztása napjainkban leginkább marketingfogás, jogi szempontból viszont rendkívül nagy jelentőségű klauzula.

2. A filmzene

„A festő a világot vászonképre festi, a zeneszerző a csendre.”²²⁹

A mozgókép és a zene kapcsolata kétséget kizáróan egyedülálló a filmkészítésben. Leopold Stokowski szavait továbbgondolva, a mozgóképre festett zene még nagyobb művészi értéket foglalhat magában. Az utómunka során ugyanakkor a zeneszerző mellett a vágó is alkotó

²²³ A 9/1969 MM rendelet 30. § (2)-a szerint „a film gyártását a standard kópiájának a felhasználó által történt átvételével kell befejezettnek tekinteni.”

²²⁴ Kricsfalvi: i. m. (199), p. 119.

²²⁵ Kricsfalvi: i. m. (199), p. 119.

²²⁶ Tattay: i. m. (156), p. 122.

²²⁷ Vö: Gyertyánfy: i. m. (39), p. 340.

²²⁸ Így jött ki többek között olyan, mára klasszikussá vált filmeknek a rendezői változata is, mint például az Ördögűző, az Apokalipszis most, vagy a Gyűrűk ura trilógia.

²²⁹ „A painter paints his pictures on canvas. But musicians paint their pictures on silence.” (Leopold Stokowski).

szerepet vállal a zene és a kép tökéletes szinkronba hozatalával.²³⁰ A vágószobában a snittek pontos egymáshoz illesztése mellett ugyanis a legnagyobb hatást a jelenet hangulatát tökéletesen kifejező filmzenével lehet elérni.

Származását tekintve három fajta filmzenét különböztetünk meg:

1. egy már meglévő felvétel – rendszerint a kiadótól történő – filmzeneként való megvásárlását,

2. egy már létező zenemű felhasználási jogainak a megvásárlását, majd annak a filmhez illeszkedő újrafelvételét.

3. külön a filmre szerzett filmzenét.²³¹

Magyarországon az Egyesült Államok filmzenei jogainak szabályozásánál jóval egyszerűbb gyakorlat alakult ki. Ez annak köszönhető, hogy az USA-ban tapasztalt zeneszerzői érdek-képviselési dominancia helyett Magyarországon nyugodtabb légkör alakult ki a filmkészítők és a zeneszerzők között. Míg a tengerentúlon egy már meglévő zenemű filmben való felhasználásához is végeláthatatlan mennyiségű zenei jogról²³² kell külön-külön megállapodni a felekkel (általában a kiadókkal), addig Magyarországon ezt a kérdést rendszerint a megfilmesítési szerződés keretei között szokás taglalni.

Külön filmre szerzett zene esetében a filmelőállító egy speciális megbízási szerződésben, az úgynevezett filmzeneszerződés keretében bízta meg a zeneszerzőt a film megkomponálásával a kikötött honorárium ellenében.²³³

A filmzene- és megfilmesítési szerződés keretében a filmelőállítók ugyanakkor csak korlátozott felhasználási jogokat szerezhetnek. Ennek értelmében kizárólag a megfilmesítéshez, illetve a filmre vitelhez szükséges felhasználási jogokat szerezhetik meg, ugyanis a zeneművön fennálló egyéb jogosultságokat a törvény az Artisjus felügyeleti körébe rendeli.²³⁴

Egyre közkedveltebb megoldás ezenfelül a hetvenéves oltalmi idő lejártát követően közkinccsé váló zeneművek filmekben való szabad felhasználása is.²³⁵ A megoldás kétségtávol sok esetben jelentős anyagi megtakarítást eredményezhet, ugyanakkor a gyakorlatban sajnálatos módon helytelenül értelmezik a készítők a közkinccs fogalmát. A hetvenéves oltalmi idő lejártát után ugyanis kizárólag az eredeti mű válik szabadon felhasználhatóvá. Hiába halt meg például több mint hetven éve Ludwig van Beethoven, a Budapest Symphony Orchestra által 2010-ben lejátszott Holdfény szonáta attól még nem számít közkinccsnek, s annak engedély nélküli felhasználása szerzői jogi jogsértést eredményez.

²³⁰ *Fülöp Norbert*: Filmek és zenék szerzői jogai. Computer Panoráma, 2006. 5. sz., p. 28.

²³¹ *Crowell*: i. m. (29), p. 263.

²³² Publishing License, Recording License, Synchronization License, Master Use License, Performance License, Videogram License stb.

²³³ *Móra Imre*: A zenei szerzői jog kialakulása és mai helyzete. Gazdaság és Tudomány, 14. évf. 1–2. sz., 1980, p. 190.

²³⁴ Sztj. 66. § (2) bek.

²³⁵ Elég csak a Die Hard-filmekben rendre feltűnő Beethoven Örömdára gondolni.

E) FORGALMAZÁS

A filmelőállító a megfilmesítési szerződésben megszerzett vagyoni jogosultságokat rendszerint nem maga hasznosítja, hanem – az Szjt. 66. § (4) bekezdésében foglalt együttes joggyakorlásból fakadóan – forgalmazási szerződés keretében ad át egyes jogokat a forgalmazó cégeknek.²³⁶ A filmforgalmazás során a filmterjesztő cég olyan összetett kereskedelmi és marketingtevékenységet végez, amelynek fő célja a legyártott film közönséghez való eljuttatása a filmpiacra való bevezetése.²³⁷

A filmtörténet kezdetén az elkészült kópiákat a mozitulajdonosok közvetlenül a gyártótól vásárolták meg, és addig játszották, amíg érdeklődés volt rá. Az első önálló filmforgalmazó cégek megjelenése az 1910-es évek végére tehető az Egyesült Államokban, mely cégek már kizárólagos tulajdont szereztek az általuk megvásárolt filmek fölött.

A filmforgalmazás azóta külön területe a filmiparnak. A filmterjesztő cégek nemzeti vagy nemzetközi mozhálózatokkal rendelkeznek, továbbá filmfesztiválokon, filmvásárokon is megjelennek, hogy ott más forgalmazóknak értékesítsék filmjeiket.²³⁸

1. A jogcímláncolat (*chain of title*)

Az Egyesült Államokban hiába készít valaki jó filmet, ha a filmmel kapcsolatos szerzői jogi kérdések tisztaságát nem tudja a forgalmazóknak szerződésekkel bizonyítani. Az amerikai filmes kultúra odáig jutott, hogy biztosíték hiányában az értékesítők jóformán szóba sem állnak a filmelőállítóval.²³⁹ Ilyen biztosítékként működik a gyakorlatban a filmes jogokat tisztázó szerzői jogcímek láncolata. A jogcímláncolat egy olyan, több dokumentumból álló, szerzői jogi nyilvántartást jelent, amelyben a szerző teljes bizonyító erejűen igazolja a filmen fennálló jogait a közreműködők felé.²⁴⁰

A jogcímláncolat megalapításához, illetőleg megtartásához a filmelőállítónak öt kulcsösszetevőt szükséges igazolnia.

a) A filmelőállító a „forgatókönyv-jogtisztasági jelentésben” (*screenplay clearance report*) tételesen felsorolja a forgatókönyvben felhasznált, szerzői jogilag védett forrásokat,²⁴¹ illetve a felhasználáshoz szükséges engedélyeket, valamint kijelenti, hogy a mű nem sért semmilyen szerzői, valamint személyiségi jogot.

²³⁶ Tattay, Pintz, Pogácsás: i. m. (23), p. 125.

²³⁷ Fülöp: i. m. (154), p. 26.

²³⁸ Médiaoktatási alapfogalmak 2.: filmforgalmazás: <http://goo.gl/ZOBGIId>.

²³⁹ Seiter, Seiter: i. m. (65), p. 34.

²⁴⁰ Crowell: i. m. (29), p. 131.

²⁴¹ A forgatókönyv megírásakor felhasznált források zavaros szerzői jogi helyzetét felismerve a Copyright Office honlapján kutatási útmutatókat tett közzé (www.copyright.gov/circs/circ22.pdf), valamint – 1978-ig visszamenően – szerzői jogi nyilvántartást vezet, hogy segítse a filmkészítők vizsgálatát, illetve a szükséges engedélyek beszerzését.

b) A producer ezenfelül mindenre kiterjedő szerződéseket köt a film forgatókönyvírójával, s filmadaptáció esetén az alapul szolgáló irodalmi mű írójával a *jogok és kötelezettségek tisztázását* illetően.

c) A forgatókönyv Szerzői Jogi Hivatalhoz történő regisztrációját bizonyító igazolás csatolása.

d) Szerzőiséget bizonyító tanúsítvány (certificate of authorship) beszerzése a forgatókönyv írójától.

e) A film, valamint a felhasználási jogok átruházásról szóló szerződések Szerzői Jogi Hivatalhoz történő regisztrációját bizonyító igazolások csatolása.²⁴²

10. ábra: A jogcímláncolat

2. Az oltalmi idő az Egyesült Államokban

Az elkészült filmen fennálló szerzői jogok gyakorlásának kiemelt kérdése, hogy meddig illeti meg a jogvédelem a szerzőt, valamint jogutódait.

Az Egyesült Államokban 1998 óta²⁴³ a filmalkotás megbízás útján végzett tevékenységnek minősül (work made for hire), s egy speciális védelmi idő vonatkozik rá.²⁴⁴ A United States Code 17. fejezetének 302. § (c) pontja értelmében a filmet az első bemutatótól számított kilencvenöt évig, vagy a bemutató csúszása esetén a megalkotását követő százhusz évig illeti meg a szerzői jogi oltalom attól függően, hogy melyik időtartam jár le előbb.²⁴⁵

Ez a számítási mód átlátható védelmet eredményezett, reális időintervallumra meghosszabbítva a műalkotásokon fennálló szerzői jogokat.

²⁴² Crowell: i. m. (29), p. 131.

²⁴³ Copyright Term Extension Act (CTEA), 112 Stat. 2827.

²⁴⁴ United States Copyright Office, Works Made for Hire: <http://www.copyright.gov/circs/circ09.pdf>.

²⁴⁵ Ez a rendelkezés az 1978 után készült filmekre vonatkozik, az azt megelőző alkotásokra a törvény külön szabályokat állapít meg.

3. Copyright Term Extension Act

Az oltalmi idő meghosszabbításáról szóló 1998-as törvénymódosításnak a legfőbb támogatója a The Walt Disney Company volt, mely cégnek ekkortájt vált volna közkinccsé legendás karaktere, a Miki egér. Annak fényében, hogy a Walt Disney mind a mai napig évi közel kétmilliárd dolláros bevételt könyvel el híres szereplői merchandisingjogaiból, érezhető, hogy milyen hatása van az oltalmi időnek a filmiparban.²⁴⁶ A cég nyomásgyakorlásának és a nagy nyilvánosságnak köszönhetően a javaslat hamar átjutott a Szenátuson, s az október eleji parlamenti szavazás után a csomagot még e hónapban ellátta Bill Clinton a kézjegyével.

Nem meglepő, hogy a védelmi idő meghosszabbításának ellenzői később a „The Mickey Mouse Protection Act” nevet adták a törvénycsomagnak.²⁴⁷

4. Az oltalmi idő Európában és hazánkban

A kontinentális jogrendszerekben egyelőre még nem beszélhetünk az oltalmi idő ilyen mértékű befolyásáról, ugyanakkor kijelenthetjük, hogy az Unión belül is a védelmi idő kiterjesztésének igénye volt megfigyelhető. Az Európai Unió Bizottsága 2008 júliusában módosító javaslatot nyújtott be az Európai Parlamenthez az oltalmi idő minimumtartamának 50 évről 95 évre való felemelésére, melyet a Parlament megvitatás után 2009 áprilisában nyújtott be a Bizottsághoz, a 95 évet 70 évre mérsékelve. Az Európai Unió Tanácsa végül 2011 szeptemberében fogadta el a csomagot, s emelte fel 50 évről 70 évre a műalkotások szerzői jogi védelmét.²⁴⁸

Előző szerzői jogi törvényünkben a film oltalmi idejét – az amerikai rendszerhez hasonlóan – a bemutatás időpontja határozta meg,²⁴⁹ mellyel szakítva a hatályos szerzői jogi törvény a filmalkotás védelmi idejét 70 évben határozza meg, amelyet „a film utoljára elhunyt szerzőjének halálát követő év első napjától kell számítani.”²⁵⁰

Megjegyzendő, hogy a magyar jogalkotás az – 1886. évi Berni Egyezmény (BUE) védelmi minimumaként is megfogalmazott – 50 éves oltalmi időt még 1994-ben felemelte 70 évre, majdnem 20 évvel megelőzve az uniós szabályozást.

²⁴⁶ Merchandising revenue dispute: <http://en.wikipedia.org/wiki/Winnie-the-Pooh#Legacy>.

²⁴⁷ A Mickey Mouse Copyright Law? <http://www.wired.com/politics/law/news/1999/01/17327>.

²⁴⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/116/EK irányelve (2006. december 12.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről.

²⁴⁹ 1969. évi III. törvény a szerzői jogról, 15. § (4) bek. (vö.: Balázs P. Elemér: A film szerzőségének problémája. Kereskedelmi Jog, 1934. 9. sz., p. 134–137.)

²⁵⁰ Sztj. 31. § (6) bek.

5. A merchandising

A termékelhelyezés mellett a filmalkotások másik legjelentősebb „speciális” gazdasági tevékenysége a merchandising. A merchandising a filmnek egy olyan – napjainkra már külön üzletággá fejlődött²⁵¹ – másodlagos kereskedelmi felhasználása, amely a filmbemutató időszakára és az azt követő – időben voltaképpen korlátlan, bár a szerzői jogok miatt az oltalmi idő szempontjából meghatározott – periódusra vonatkozik.²⁵²

Lényegében arculatátvitelt jelent, melynek során jól ismert karaktereket (pl.: James Bond, Superman stb.), továbbá megfilmesített, képzeletbeli és vizuálisan megtestesített figurákat (pl.: Millenium Falcon, Nimbus 2000) vagy mesefigurákat használnak fel az áruforgalomban.²⁵³

A merchandising mint kidolgozott s jogilag pontosan lefektetett fogalom nem létezik az alkalmazó országokban, így többek között Magyarországon és az Egyesült Államokban sem, a filmes gyakorlatból kiindulva azonban elsősorban a film címének, a benne szereplő figurák ábrázolásának és nevének kereskedelmi értékesítési jogát nevezik együttesen merchandisingjogoknak.²⁵⁴

Az Egyesült Államok legjelentősebb megállapítása a filmes merchandising kapcsán az Anderson vs. Stallone – precedensértékű – ügyben került megfogalmazásra.²⁵⁵ Az ügyben a bíróság azt vizsgálta, hogy a Rocky 4 című film jellegzetes elemei oltalomban részesülnek-e a filmelőadások és a szerzői jogi felhasználások körén kívül is. A bíróság ítéletében elvi élel kimondta, hogy a filmek szerzői jogi védelme kiterjed azok kereskedelmi hasznosítására is, ezáltal felhasználási engedély nélkül tilos a filmnovella, a történet, valamint a filmfigurák felhasználása is.²⁵⁶

Hazánkban egységes szabályozás hiányában a Ptk. személyiségi jogi szabályai, a védjegy-törvény, az új reklámtörvény, továbbá az Sztj. alkalmazandó az arculatátvitel egyes aspektusaira.

A korábbi magyar szerzői jog még az átdolgozási jog egy részjogosítványának tekintette a merchandisingot, amely az elmúlt évtizedben attól különválva már önálló vagyoni joggá vált.²⁵⁷ Hatályos szerzői jogi törvényünk ugyan nem nevesíti külön a felhasználási jogok között, a vagyoni jogokra vonatkozó általános rendelkezések alapján azonban kimondja, hogy „a szerzőt illeti a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosítá-

²⁵¹ A merchandising kifejlődésében és alkalmazásában Walt Disney játszott úttörő szerepet, aki először 1929-ben háromszáz dollárért adta el Miki egér figuráját egy notesz címlapjához. (Ambrus András: Miki egér megtollasodik. Cash Flow, 1995. 4. sz., Kreatív melléklet).

²⁵² Kricsfalvi, Kalocsay: i. m. (130), p. 188.

²⁵³ Tattay Levente: A merchandising és a film. Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából. Szent István Társulat, Budapest, 2009, p. 337.

²⁵⁴ Tattay: i. m. (253), p. 346.

²⁵⁵ Anderson vs. Stallone. 11.U.S.P.Q 2d. (BNA) 1161/CD. Cal. 1989.

²⁵⁶ Tattay: i. m. (253), p. 354.

²⁵⁷ Kricsfalvi, Kalocsay: i. m. (130), p. 195.

sának és az ilyen hasznosítás engedélyezésének kizárólagos joga is.”²⁵⁸ A szabályozás indoka, hogy a jellegzetes alak felidézése a fogyasztókban az eredeti művet idézi fel, s sérti meg ezáltal engedély hiányában az eredeti mű szerzői jogait. Fontos azonban kiemelni, hogy csak az a felhasználás engedélyköteles, amely a művel összeforrott, jellegzetes és eredeti alakra vonatkozik.²⁵⁹

Ennek megfelelően állapította meg a Szerzői Jogi Szakértői Testület a Soproni Sörgyár 2004-ben készült „Újratöltve” című reklámfilmje és a Mátrix újratöltve című film közötti félreérthetetlen hasonlóságot. A sörgyár a reklámban átvette a blockbuster jellegzetes zöld motívumát és a film főhősének jellegzetes alakját is, amivel megsértette az Szjt. 16. § (3) bekezdését, jogosulatlan merchandisingot megvalósítva ezzel.²⁶⁰

Nem volt ezzel szemben megállapítható a játékfilm lényeges elemeinek jogosulatlan felhasználása a Borsodi Sörgyár „Beszélő sör” című reklámfilmjében. A Borsodi Sörgyár 2003-ban azért keresete meg a Szerzői Jogi Szakértői Testületet, hogy foglaljon állást abban a kérdésben, hogy reklámfilmje sérti-e a „James Bond – Halj meg máskor” című filmhez kapcsolódó másodlagos felhasználási jogokat. A szakvélemény²⁶¹ ugyan számos ponton egyezést mutatott az eredeti filmmel (pl.: fehér szmoking, a reklámfigura hangja megegyezett a szinkronhanggal stb.), de a testület megítélése szerint a jellegzetes elemek tekintetében nem lépte át a szerzői jogilag nem védett ötlet kategóriáját.

Az ábrázolások merchandisingjának értékesítése a szerzői jogban a szerzőt megillető vagyoni jogok körébe tartozik. Az Szjt. 66. § (1) bekezdése értelmében a szerző a megfilmesítési szerződés alapján ugyan az előállítóra ruhazza át a felhasználásra vonatkozó jogokat, ez azonban csak külön kikötés esetén foglalja magában a filmcím, a filmfigurák, filmhősök neve és képmása kereskedelmi értékesítésének jogát is egyben.²⁶² Az Szjt. nem tesz ugyan különbséget a merchandisingjogok gyakorlása tekintetében a filmalkotás egyes szerzői között, az SZJSZT-28/2005 szakvéleménye is rámutatott azonban arra, hogy a filmes gyakorlat szerint azok a szerzők részesülnek a merchandisingfelhasználásból származó bevételből, akiknek az alkotótevékenysége és a felhasználásból befolyó profit között közvetlen kapcsolat áll fenn.²⁶³

²⁵⁸ Szjt. 16. § (3), SZJSZT-2002/17 – Szerzői és védjegyjogok megsértése rajzfilmfigurákkal összefüggésben; a jogsértéssel okozott vagyoni hátrány.

²⁵⁹ Kricsfalvi, Kalocsay: i. m. (130), p. 195.

²⁶⁰ SZJSZT-13/2003 – Játékfilm lényeges elemeinek jogosulatlan felhasználása reklámfilmben.

²⁶¹ SZJSZT-15/2003 – Filmalkotásban szereplő jellegzetes és eredeti alak felhasználása reklámfilmben.

²⁶² Tattay: i. m. (253), p. 351.

²⁶³ Kricsfalvi, Kalocsay: i. m. (130), p. 196.

III. KONKLÚZIÓ

1. Záró gondolatok

Abban az országban, ahol a rendszerváltásig az állam volt a kizárólagos filmelőállító, illetőleg 1990-től egészen 2004-ig megoldatlan volt a film törvényi szabályozásának kérdése, jogi megváltásként hatott a filmtörvény és a szerzői jogi törvény. A filmes alaptörvény legnagyobb érdeme kétséget kizáróan a filmszakma, illetőleg a joggyakorlat összehangolása volt, míg az Szjt. olyan elengedhetetlenül fontos fogalmi elemeket tett helyre, mint a filmalkotás, a szerző, a filmelőállító fogalma.

Kiemelendő rendelkezés volt ezenfelül a filmszakma intézményrendszerének kialakítása, valamint a közvetett és közvetlen támogatási rendszer kiépítése is. Az iparág a filmtörvény hatálybalépése óta robbanásszerű fejlődésnek indult, aminek következtében Magyarországot a világon – kissé elhamarkodottan – már új Hollywoodként emlegetik.²⁶⁴

Fel kell hívni a figyelmet azonban a magyar filmszakmában tapasztalható ambivalenciára is. Hiába ugyanis a pezsgő filmes iparért, a világszínvonalú stúdiókért tett erőfeszítés, ha a magyar filmzés közben tetszhalott állapotát éli, és a nemzeti filmkultúra nem látja ennek a „forradalomnak” közvetlen gyümölcsét.

Ezt a kettősséget felismerve a 2012. január elsején hatályba lépett filmtörvény-módosítás megkísérelte a közvetlen támogatási rendszer átszervezésével a magyar filmkultúrát talpra állítani, mely törekvést azonban a filmkészítés folyamatának egészére ki kell terjeszteni. Hiába alkotunk ugyanis jó jogszabályokat, amíg nem ismerjük fel, hogy az azokban megfogalmazott professzionális szemlélet érdek-képviselői szervek hiányában nem jut el megfelelő módon a szakmához, s hiába az önkéntes műnyilvántartás által adott kiemelt bizonyíték-funkció, ha praktikátlansága miatt nem élnek vele megfelelő számban.

Ezen praktikátlanságok s – a dolgozat során taglalt – egyéb joggyakorlati ellentmondások kijavítása után beszélhetünk ténylegesen a rendszer sikeréről.

2. Angolszász vagy kontinentális jog: *quo vadis magyar filmzés?*

A kontinentális magyar rendszer angolszász jog felé húzása²⁶⁵ az Andy Vajna nevével fémjelzett jogalkotásban is egyértelműen megfigyelhető, melynek fejlődési iránya azonban jelentősen eltér a common law-rendszerektől. Az Egyesült Államokban ugyanis nem a

²⁶⁴ Olyan szuperprodukciók készültek Magyarországon a teljesség igénye nélkül magyar részvétellel, mint az ötvenmillió dolláros költségvetésű *Die Hard 5*, az Anthony Hopkins által fémjelzett, harminchétmillió dolláros *Ritus*, a huszonkét millió dolláros *Underworld* vagy a kultuszszorozattá váló *Borgiák*.

²⁶⁵ L. Hamza Gábor: A római jog a XXI. században. Magyar Tudomány, 2007. 12. sz., továbbá Orosz Árpád „Az egyedi ügyekhez történő igazodás magyar gyakorlata” c. előadása: <http://goo.gl/8p2w1>.

jogszabályi háttér, hanem a szellemi alkotások jogi kultúrájának megléte, annak logikusan, precedensről precedensre leírható fejlődése adta meg a rendszer sikerét.

A magyar törvényhozók – vállalkozástípusú felfogás kialakítására irányuló – törekvései ebből adódóan mindaddig nehézségekbe fognak ütközni, amíg nem veszik figyelembe a két állam megoldásainak a jogrendszerekből fakadó különbségeit. Köznapi példával élve, hiába vesz a Budapesti Közlekedési Vállalat mindaddig Mercedes autóbuszokat, amíg azok eltűnnek a budapesti kátyúkban, továbbá hiába vesz új metrószerelvényeket, amennyiben azok nem férnek be a magyar alagutakba.

A film olyan összetett gazdasági-kulturális jelenség, amelynek létrehozatala és szerzői oltalma során nemhogy alkotók és filmelőállítók, hanem jogrendszerek „csapnak össze egymással”.²⁶⁶ Az ellenkező érdekekből adódó szerzőközpontú és felhasználóbarát megközelítések között pedig a magyar jogalkotásnak a választvonalat mindenképpen középen kell keresnie. Magyarország nem hagyhatja el teljesen a gyökereiből eredő műalkotás-szemléletet, ugyanakkor a jogszabályok megalkotásakor a jogpolitikai döntésekben hangsúlyosabban kell megjeleníteniük a piacgazdaság követelményeinek is.

A hazai jogalkotásnak fel kell ismernie, hogy a rendszerváltás óta eltelt bő két évtizedben kiélesedett piaci helyzetben a versenyképes filmalkotások elkészítésére nagyobb hangsúlyt kell fektetni, s vissza kell nyerni a magyar filmkultúrába ölt súlyos tízmilliárdokat. Ehhez azonban vállalkozási kedvet kell teremteni, s egy olyan rendszert, amelyben a filmkészítés jó befektetésnek minősül. A verseny résztvevői részéről ugyanis jogos elvárásként jelenik meg, hogy befektetett anyagi eszközeik után részükre megfelelő nyereséget hozzon a megszületett szellemi alkotás, lépéselőnyt, előrelépést biztosítva a versenytársakkal szemben. Ehhez a kiélezett helyzethez kell igazodnia a hazai jogalkotásnak is, olyan szabályozási háttérrel alakítva ki, amely megfelelően képviseli mindkét fél érdekeit, biztosítja egyfelől a befektetett eszközök megtérülését, másrészt az alkotók megfelelő jogi védelmét.²⁶⁷

Mindezek után érzékelhetővé vált, hogy a magyar filmipar valódi sikeréről csak egy hosszú távú folyamatként kialakuló nyugati szemlélet elsajátítása után beszélhetünk, mely gondolkodásmód inkorporálása hiányzik leginkább a szakmából. Leszögezhetjük azonban, hogy Magyarország a jogszabályi háttér sikeres kialakításával jó úton halad afelé, hogy a térség vezető filmes nagyhatalmává váljon. A filmes infrastruktúra, illetőleg az adókedvezmény-rendszer sorra vonzza hazánkba a nyugati szuperprodukciókat, ami a magyar filmiparnak egyrészt tőkét jelent, másrészt folyamatosan fejlődő technikai és szakmai háttérrel. Amennyiben ez jól működik, a folyamat egy körfogássá alakulhat, amelyben a fejlesztéseket a későbbiekben a befektetések fogják finanszírozni, akár állami tőkebevonás nélkül is, mint ahogyan az megvalósul nagyrészt Hollywoodban is. Ehhez azonban most még szükség van a kezdeti feltételek megteremtésére, alapozásra, mely feladatokat a magyar jogalkotás képes ellátni.

²⁶⁶ Molnár: i. m. (12), p. 368.

²⁶⁷ Bíró György ajánlása Petkó Phd-értekezéséhez: i. m. (193).

Salamon Pál szavaival élve: „a törvényeknek soha nem a betűjét, hanem a szellemét kell tisztelni”. Ennek a szellemnek a kialakítására lesz szüksége a magyar jogalkotásnak, hogy a filmtörvény később lex Hollywooddá, Budapest pedig Európa Los Angelesévé váljon.

MAGYARORSZÁG		EGYESÜLT ÁLLAMOK
Műalkotás-szemlélet	Szerzői jogi felfogás	Piacszemlélet
Nem részesül szerzői jogi védelemben	Filmötlet védelme	Nem részesül szerzői jogi védelemben
Ex lege szerzői jogi védelemben részesül	Forgatókönyv védelme	Ex lege szerzői jogi védelemben részesül
Önkéntes műnyilvántartásba vétel a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál	Forgatókönyv regisztrációja	Regisztráció a Szerzői Jogi Hivatalnál
Nincs rá lehetőség	Online regisztráció	Van rá lehetőség
Gyenge	Érdekképviselő	Erős
FilmJUS, Magyar Forgatókönyvírók Egyesülete	Érdek-képviselői szervek	Writers Guild of America, East, West
Pontatlanok, nehezen elérhetőek	Mintaszerződések	Könnyen elérhetőek
Mérsékelt monista, a szerzőt különös védelemben részesítő szabályozás	Személyi és vagyoni jogi felfogás	Dualista, tulajdonjogias szemléletű, a filmelőállítónak kedvező kötelmi jogi szabályozás
A filmelőállító felhasználási szerződésekkel szerezheti meg a vagyoni jogokat	Felhasználási jogok	A filmelőállító a vagyoni jogok eredeti jogosultja
Kompromisszumos megoldás	Final cut	A szerződésben meghatározottak szerint
Az Sztj. által szabályozott, átlátható rendszer	Filmzenei jogok	Általános kötelmi jogi szabályok, nehezen átlátható rendszer
A film utoljára elhunyt szerzőjének halálát követő év első napjától számított 70 év	Oltalmi idő	A film bemutatóját követő év első napjától számított 95 év vagy a film megalkotását követő év első napjától

11. ábra: A táblázat Magyarország és az Egyesült Államok megoldásait foglalja össze a dolgozat gondolatmenete szerint

Dr. Vida Sándor*

VÉDJEGYVÁLTOZATOK JOGFENNTARTÓ HATÁSA

A KVR¹ 15. cikk (2) bekezdésének *a*) pontja szerint (jogfenntartó) „használatnak minősül a közösségi védjegy olyan alakban történő használata, amely a lajstromozott alaktól csak a megkülönböztetőképességet nem érintő elemekben tér el.”

Ez a rendelkezés mind a védjegycsaládokkal kapcsolatban, mind az utánzási-bitorlási ügyekben ismételten vetett fel jogértelmezési kérdéseket.

Korábbi ügyek

Az EU Bírósága által a BAINBRIDGE-ügyben² hozott ítéletet a lajstromozott alaktól eltérő használati forma kapcsán szokták idézni.³ Nevezetesen: „ha a lajstromozott alaktól kissé eltérő alakban történő védjegyhasználatra vonatkozóan terjesztettek elő bizonyítékot, az ilyen használat igazolása nem terjeszthető ki egy olyan másik védjegyre, amelynek használatát nem igazolták, pusztán azzal az indokkal, hogy az utóbbi csak kissé eltérő változata az előbbinek” (ítélet, 86. pont).

Az idézett „*obiter dictum*” (mellesleg mondva) jellegű mondat annak idején – főként német szakmai körökben – ellenérzéseket keltett, s ellenvélemények⁴ is láttak napvilágot.

Néhány évvel később ezért a Német Legfelsőbb Bíróság a PROTI-ügyben lényegileg megismételte a korábbi kérdést. Nevezetesen:

1. Úgy kell-e értelmezni a védjegyjogi irányelv⁵ 10. cikkének (1) bekezdését és (2) bekezdésének *a*) pontját, hogy e rendelkezéssel általánosságban ellentétes az olyan nemzeti rendelkezés, amely szerint akkor is valamely védjegy (1. védjegy) használatából kell kiindulni, ha a védjegyet (1. védjegy) olyan alakban használják, amely a lajstromozott alaktól csak a védjegy (1. védjegy) megkülönböztetőképességét nem érintő módon tér el, és a védjegyet a használt alakban szintén lajstromozták (2. védjegy)...?

Előzetes döntésének indokolásában az EU Bírósága⁶ megjegyezte, hogy „valamely védjegy újabb alakjának lajstromozása adott esetben lehetővé teszi a védjegy imázsában esetle-

* Jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda.

¹ 207/2009 EK rendelet.

² C-234/06 ügyszám.

³ Dr. Süle Ákos: A védjegycsalád mint relatív kizáró ok. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 4. (114) évf. 2. sz., 2009. április, p. 42, 54.

⁴ Például A. von Mühlendahl: WRP 2009/1, p. 9.

⁵ 89/104 EK irányelv.

⁶ C-553/11 ügyszám.

gesen bekövetkező változások megelőzését, ezzel a fejlődő piac valós körülményeihez való igazodást” (ítélet, 2. pont).

Ezek után már aligha volt meglepő, hogy az EU Bírósága – eltérően a BAINBRIDGE-ügyben hozott eseti döntés kifogásolt mondatától – úgy határozott, hogy a védjegyjogi irányelv 10. cikke (2) bekezdésének *a)* pontját akként kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes, hogy valamely lajstromozott védjegy jogosultja ezen védjegy e rendelkezés értelmében vett használatának megállapítása céljából hivatkozhat a védjegy olyan alakban történő használatára, amely anélkül tér el a lajstromozott alaktól, hogy az e két alak közötti eltérések érinthetnek e védjegy megkülönböztetőképességét, és tegye ezt annak ellenére, hogy ezen eltérő alakot magát szintén védjegyként lajstromozták.

Németországban ezt az előzetes döntést általános megelégedéssel fogadták.⁷ Ilyen előzmények után került sor egy újabb – most angol – megkeresésre.

Tényállás

Az alapper felperese Nagy-Britannia legnagyobb és a világ harmadik legnagyobb optikai üzletlánc.⁸ Védjegyei

- a 449256 és az 1321348 sz. közösségi ábrás védjegy, amelyek az alábbi megjelölésből állnak (a továbbiakban: az árnyékolt logóvédjegyek):

- az 5608385 sz. közösségi ábrás védjegy, mely a következő megjelölésből áll:

- az 1358589 sz. közösségi ábrás védjegy, mely a következő megjelölésből áll (a továbbiakban: felirat nélküli logóvédjegy):

⁷ Ch. Rohnke: Anm. zu EuGH PROT. GRUR, 2012, p. 1257, 1260; E. Weidlich-Flatten, Ch. Nische: Trendwende. GRUR Int., 2013, p. 414, 417.

⁸ <http://www.specsavers.com.au/about/specsavers-story>.

Az alapper alperese, az ASDA bevásárlóközpont-hálózat, a felperes versenytársa optikai termékekre a Specsavers terméket megcélzó reklámkampányt indított. E kampány keretében a „Spec savings-at ASDA” (az első két szó rafináltan a Specsavers cégre utal) szlogent, valamint az alábbi logót használta.

Az első fokon eljáró Törvényszék a bitorlási keresetet elutasította, ezenfelül megállapította a felperes felirat nélküli ábrás védjegyének használat hiánya miatti megszűnését.

A felperes fellebbezése folytán az ügy a Fellebbviteli Bírósághoz (Court of Appeal) került, amely az elsőfokú bíróság ítéletét a bitorlás vonatkozásában megváltoztatta, és azt mondta, hogy az alapperbeli felperes a KVR 9. cikk (1) bekezdésének c) pontja alapján jogosult megtiltani a „Spec savings at Asda” szlogen, valamint az alperes által a reklámkampányban használt (ASDA opticians feliratú) sötét logó használatát. Ugyanakkor a Fellebbviteli Bíróság úgy ítélte meg, hogy az alapperbeli felperes felirat nélküli, sötét színű ábrás védjegy oltalmának megszüntetése kérdésében iránymutatást kell kérnie az EU Bíróságtól.

A Fellebbviteli Bíróság megkeresésében a következő kérdéseket tette fel az EU Bíróságnak.

1. Amennyiben egy kereskedő különböző közösségi védjegyekkel rendelkezik
 - a) egy ábrás megjelölés és
 - b) egy szómegjelölés tekintetében;
 és a kettőt együttesen használja, az ilyen használat eredményezheti-e az ábrás védjegy használatát a KVR 15. és 51. cikke értelmében? Amennyiben igen, az ábrás védjegy használatát hogyan kell értékelni? ...
2. A válasz szempontjából különbséget jelent-e az, ha:
 - a) a szóvédjegy az ábrán kerül elhelyezésre;
 - b) a kereskedő közösségi védjegyként lajstromoztatta az ábrás elemből és a szóvédjegyből álló megjelölést?
3. Az [első és a második] kérdésre adott válasz függ-e attól, hogy az ábrás elemet és a szavakat az átlagos fogyasztó úgy érzékeli [egyfelől] mint különböző megjelöléseket, vagy [másfelől] mint amelyek mindegyikének önálló megkülönböztető szerepe van? Ha igen, milyen mértékben?
4. Amennyiben egy közösségi védjegyet színes védjegyként nem lajstromoztak, ugyanakkor a jogosult azt széles körben egy adott színben vagy színekombinációban használta, így azt a vásárlók jelentős része (az Európai Unió egy részében, de nem egészében) ezzel a színnel vagy színekombinációval társítja, az adott szín vagy színek, amelyben vagy

amelyekben az alperes használja a kifogásolt megjelölést, releváns-e a KVR 9. cikk (1) bekezdésének *b)* pontja szerinti összetéveszthetőség vagy a KVR 9. cikk (1) bekezdésének *c)* pontja szerinti tisztességtelen kihasználás átfogó értékelése szempontjából? Ha igen, milyen mértékben?

5. Amennyiben igen, az átfogó értékelés részeként releváns-e, hogy a vásárlók jelentős része magát az alperest is társítja gondolatilag (asszociálja) azzal az adott színnel vagy színekombinációval, amelyben vagy amelyekben használja a kifogásolt megjelölést?

Az EU Bírósága előtti eljárásban Nagy-Britannia és Németország kormánya, valamint az Európai Bizottság terjesztett elő észrevételeket.

Ítélet⁹

Az EU Bírósága 2013. július 18-án kelt ítéletében a következőket mondta:

Az első, a második és a harmadik kérdésről

Az első három, együttesen vizsgálendő kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a közösségi védjegy tényleges használatára vonatkozó, a KVR 15. cikkének (1) bekezdése és 51. cikk (1) bekezdésének *a)* pontja szerinti feltétel teljesül-e, ha a közösségi ábrás védjegyet csupán egy másik, az ábrán elhelyezett közösségi szóvédjeggyel együttesen használják, és e két védjegy összetétele védjegyként szintén lajstromozásra került (ítélet, 17. pont).

Az EU Bírósághoz észrevételeket benyújtó valamennyi fél úgy véli lényegében, hogy egy közösségi ábrás védjegynek egy rajta elhelyezett másik szómegjelöléssel történő együttes használata tényleges használatnak minősülhet a KVR 15. cikkének (1) bekezdése és az 51. cikk (1) bekezdésének *a)* pontja értelmében, amennyiben az említett ábrás megjelölés megőrzi önálló megkülönböztetőképességét az egészen belül (ítélet, 18. pont).

Először is meg kell jegyezni, hogy az alapügyben szóban forgóhoz hasonló helyzet, amelyben a szóvédjegy egy ábrás védjegyen van elhelyezve, a KVR 15. cikk (1) bekezdése második albekezdése *a)* pontjának hatálya alá tartozik, tudniillik a lajstromozott alaktól eltérő alakban történő használat alá (ítélet, 19. pont).

A „Specsavers” szómegjelölésnek a felirat nélküli logóvédjegyen történő elhelyezése megváltoztatja azt az alakot, amelyben ez utóbbi védjegyet lajstromozták, amennyiben nem egy egyszerű egymás mellé helyezésről van szó, mivel a felirat nélküli logóvédjegy bizonyos részeit eltakarja (*hidden*) a szómegjelölés (ítélet, 20. pont).

Meg kell jegyezni továbbá, hogy a KVR 15. cikk (1) bekezdése második albekezdése *a)* pontjának szövegéből közvetlenül következik, hogy e cikk első albekezdésének értelmében

⁹ C-252/12 ügyszám.

használatnak minősül a védjegy olyan alakban történő alkalmazása, amely a lajstromozott alaktól eltér, amennyiben az nem módosítja a lajstromozott alak megkülönböztetőképességét (ítélet, 21. pont).

Valamely védjegy KVR szerinti megkülönböztetőképessége azt jelenti, hogy a védjegy lehetővé teszi a védjegybejelentésben szereplő árunak az adott vállalkozástól származóként történő azonosítását, és így ennek az árunak más vállalkozások áruitól való megkülönböztetését (lásd ebben az értelemben a C-468/01–C-472/01. sz., a Procter & Gamble kontra OHIM egyesített ügyekben hozott ítélet 32. pontját,¹⁰ a C-304/06. sz., az Eurohypo kontra OHIM-ügyben hozott ítélet 66. pontját,¹¹ valamint a C-311/11. sz., a Smart Technologies kontra OHIM-ügyben hozott ítélet 23. pontját¹² (jelen ítélet, 22. pont).

A lajstromozott védjegy megkülönböztetőképessége következhet akár a védjegy egy elemének a lajstromozott védjegy részeként történő használatából, akár egy megkülönböztethető védjegynek egy lajstromozott védjeggyel kombinált használatából. Ezen két esetben elegendő, hogy e használat következtében az érintett vásárlóközönség ténylegesen egy meghatározott vállalkozástól származóként érzékelje az érintett árut vagy szolgáltatást (lásd analógia útján a C-353/03. sz., a Nestlé-ügyben hozott ítélet 30. pontját¹³ – jelen ítélet, 23. pont).

Következésképpen a felirat nélküli logóvédjegynek a rajta elhelyezett „Specsavers” szó-megjelöléssel való használata, még ha végső soron e használat meg is felel a lajstromozott védjegy részeként vagy azzal együttesen történő használatnak, maga a felirat nélküli logóvédjegy tényleges használatának minősülhet, amennyiben az említett védjegy lajstromozott alakja, tehát amelynek a rajta elhelyezett „Specsavers” szó-megjelölés nem takarja el sem-

¹⁰ A szöveg:

A KVR 7. cikke (1) bekezdés *b*) pontja értelmében ahhoz, hogy egy védjegy megkülönböztető jellegű legyen, annak az áru olyan azonosítását kell szolgáltatnia, hogy az egy meghatározott vállalatot való származásra utaljon, és így különböztesse meg az árut más vállalatok áruitól [vö. védjegyjogi irányelv 3. cikk (1) bekezdés *b*) pontja, amely azonos a KVR 7. cikk (1) bekezdés *b*) pontjával].

¹¹ A szöveg:

...valamely védjegy megkülönböztetőképessége a KVR 7. cikke (1) bekezdése *b*) pontjának értelmében azt jelenti, hogy a védjegy lehetővé teszi a védjegybejelentésben szereplő árunak adott vállalkozástól származóként történő azonosítását, és így ennek az árunak más vállalkozások áruitól való megkülönböztetését...

¹² A szöveg:

Az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy valamely védjegy megkülönböztetőképessége az említett cikk értelmében azt jelenti, hogy a védjegy lehetővé teszi a védjegybejelentésben szereplő árunak adott vállalkozástól származóként történő azonosítását, és így ennek az árunak más vállalkozások áruitól való megkülönböztetését...

¹³ A szöveg:

... egy ilyenfajta azonosítás, és ezáltal a megkülönböztetőképesség megszerzése következhet akár a védjegy egy elemének a lajstromozott védjegy részeként történő használatából, akár egy megkülönböztethető védjegynek egy lajstromozott védjeggyel kapcsolódóan történő használatából. Ezen két esetben elegendő, hogy e használat következtében az érintett vásárlóközönség ténylegesen egy meghatározott vállalkozástól származóként érzékelje a kizárólag a bejelentett védjegy által jelölt árut vagy szolgáltatást.

milyen részét, továbbra is Specsavers Csoport árujegyzékében szereplő árukra utal, amit a kérdést előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia (ítélet, 24. pont).

E következtetést nem érinti azon körülmény, hogy a „Specsavers” szómegjelölés, valamint a felirat nélküli logó és a rajta elhelyezett „Specsavers” szómegjelölés összetétele szintén lajstromozott közösségi védjegy (ítélet, 25. pont).

Az EU Bírósága ugyanis már kimondta, hogy a KVR 15. cikkének (1) bekezdése értelmében az adott védjegy tényleges használatára vonatkozó feltétel akkor is teljesülhet, ha az adott védjegyet csupán egy másik összetett védjegy révén használják, vagy ha azt csupán valamely másik védjeggyel együttesen használják, és e két védjegy összetétele védjegyként szintén lajstromozásra került, amennyiben a védjegy továbbra is a szóban forgó áru származására utal (lásd ebben az értelemben a C-12/12. sz., a Colloseum Holding-ügyben 2013. április 18-án hozott ítélet 35. és 36. pontját¹⁴ – jelen ítélet, 26. pont).

Egyébiránt az EU Bírósága azt is megállapította a védjegyjogi irányelv 10. cikk (2) bekezdésének a) pontját illetően, mely rendelkezés lényegében megfelel a KVR 15. cikke (1) bekezdése második albekezdése a) pontjának, hogy a lajstromozott védjegy jogosultja e védjegy e rendelkezés értelmében vett használatának megállapítása céljából hivatkozhat a védjegy olyan alakban történő használatára, amely anélkül tér el a lajstromozott alaktól, hogy az e két alak közötti eltérések érintenék e védjegy megkülönböztetőképességét, és teheti ezt annak ellenére, hogy ezen eltérő alakot magát szintén védjegyként lajstromozták (a C-553/11. sz., a PROTI–Rintisch-ügyben hozott ítélet 30. pontja¹⁵ – jelen ítélet, 27. pont).

Azon szempontok, melyek alapján az EU Bírósága a védjegyjogi irányelv 10. cikk (2) bekezdésének a) pontját értelmezte, értelemszerűen vonatkoznak a KVR 15. cikk (1) bekezdés második albekezdésének a) pontjára is (ítélet, 28. pont).

¹⁴ A szöveg:

Mindenesetre, miként azt a német kormány, az Egyesült Királyság kormánya és az Európai Bizottság is tette, e tekintetben hangsúlyozni kell, hogy a vásárlóközönségnek az olyan lajstromozott védjegyre, amelyet kizárólag valamely összetett védjegy részeként vagy valamely más védjeggyel együtt használnak, továbbra is úgy kell tekintenie, mint az áru származására utaló jelölésre annak érdekében, hogy e használat megfeleljen a KVR 15. cikk (1) bekezdése értelmében vett „tényleges használat” fogalmának (ítélet, 35. pont).

Az előbbi megfontolásokra tekintettel az előterjesztett kérdésekre azt a választ kell adni, hogy a KVR 15. cikkének (1) bekezdése értelmében a védjegyek tényleges használatára vonatkozó feltétel akkor is teljesülhet, ha azt a lajstromozott védjegyet, amely a megkülönböztetőképességét valamely másik olyan összetett védjegy használatának révén szerezte meg, amelynek egyik elemét képezi, csupán e másik összetett védjegy révén használják, vagy ha azt csupán valamely másik védjeggyel együttesen használják, és e két védjegy összetétele védjegyként szintén lajstromozásra került (ítélet, 36. pont).

¹⁵ A szöveg:

...a védjegyjogi irányelv 10. cikke (2) bekezdésének a) pontját akként kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes, hogy valamely lajstromozott védjegy jogosultja ezen védjegy e rendelkezés értelmében vett használatának megállapítása céljából hivatkozhatson a védjegy olyan alakban történő használatára, amely anélkül tér el a lajstromozott alaktól, hogy az e két alak közötti eltérések érintenék e védjegy megkülönböztetőképességét, és tegye ezt annak ellenére, hogy ezen eltérő alakot magát szintén védjegyként lajstromozták.

Ezen értelmezést többek között megerősíti a KVR 15. cikk (1) bekezdése második albekezdésének a) pontjában kitűzött cél, amely azzal, hogy nem írja elő, hogy szigorúan megegyezzen a kereskedelemben használt alak a védjegy lajstromozott alakjával, annak lehetővé tételét célozza, hogy a jogosult a megjelölés kereskedelmi célú hasznosítása során alkalmazhassa annak variációit, amelyek a megjelölés megkülönböztetőképességének módosítása nélkül lehetővé teszik annak az érintett áruk vagy szolgáltatások forgalmazása és promóciója által támasztott követelményekhez való igazodását. Márpedig ez a rendeltetés sérülne, ha a lajstromozott védjegy használatának megállapításához egy olyan, további feltétel kerülne előírásra, amely szerint azon eltérő alak, amelyben e védjegyet használják, nem lehet maga is lajstromozás tárgya (lásd analógia útján a fent hivatkozott PROTIRintisch-ügyben hozott ítélet 21. és 22. pontját¹⁶ – jelen ítélet, 29. pont).

Végül a KVR 15. cikk (1) bekezdés második albekezdése a) pontjának ezen olvasata összhangban van a Párizsi Unió Egyezmény 5. C) cikkének (2) pontjával, amennyiben ez utóbbi rendelkezésben semmi sem mutat arra, hogy valamely megjelölés védjegyként történő lajstromozása azzal a következménnyel járna, hogy ezen védjegy használatára többé már nem lehet hivatkozni egy másik, olyan lajstromozott védjegy használatának megállapítása céljából, amely a lajstromozott alaktól csak az ezen utóbbi megkülönböztetőképességét nem érintő módon tér el (lásd a fent hivatkozott PROTIRintisch-ügyben hozott ítélet 23. pontját¹⁷ – jelen ítélet, 30. pont).

A fenti megfontolásokat figyelembe véve az első három kérdésre a következő választ kell adni: a KVR 15. cikkének (1) bekezdését és 51. cikke (1) bekezdésének a) pontját úgy kell értelmezni, hogy a „tényleges használatra” vonatkozó feltétel e rendelkezések értelmében akkor is teljesülhet, ha a közösségi ábrás védjegyet csu-

¹⁶ A szöveg:

Ami a védjegy jogi irányelv 10. cikk (2) bekezdése a) pontjának rendeltetését illeti, meg kell állapítani, hogy ez a rendelkezés azzal, hogy nem követeli meg, hogy szigorúan megegyezzen a kereskedelemben használt alak a védjegy lajstromozott alakjával, annak lehetővé tételét célozza, hogy a jogosult a megjelölés kereskedelmi célú hasznosítása során alkalmazhassa annak variációit, amelyek a megjelölés megkülönböztetőképességének módosítása nélkül lehetővé teszik annak az érintett áruk vagy szolgáltatások forgalmazása és promóciója által támasztott követelményekhez való igazodását (ítélet, 21. pont). Márpedig ezen rendeltetés sérülne, ha a lajstromozott védjegy használatának megállapításához egy olyan további feltétel kerülne előírásra, amely szerint azon eltérő alak, amelyben e védjegyet használják, nem lehet maga is lajstromozás tárgya. Valamely védjegy újabb alakjainak lajstromozása adott esetben lehetővé teszi a védjegy imázsában esetlegesen bekövetkező változások megelőzését, ezzel a fejlődő piac valós körülményeire való igazodást (ítélet, 22. pont).

¹⁷ A szöveg:

Továbbá a védjegy jogi irányelv tizenkettedik preambulumbekzdéséből következik, hogy ezen irányelv rendelkezéseinek teljes mértékben meg kell felelniük a Párizsi Unió Egyezmény rendelkezéseinek. Ennélfogva ezen irányelv 10. cikke (2) bekezdésének a) pontját az egyezmény 5. C) cikke (2) bekezdésének megfelelően kell értelmezni. Márpedig ezen utóbbi rendelkezésben semmi sem mutat arra, hogy valamely megjelölés védjegyként történő lajstromozása azzal a következménnyel járna, hogy ezen védjegy használatára többé már nem lehet hivatkozni egy másik, olyan lajstromozott védjegy használatának megállapítása céljából, amely a lajstromozott alaktól csak az ezen utóbbi megkülönböztetőképességét nem érintő módon tér el.

pán egy másik, az ábrán elhelyezett közösségi szóvédjeggyel együttesen használják, és e két védjegy összetétele védjegyként szintén lajstromozásra került, amennyiben a védjegy használt alakja és a védjegy lajstromozott alakja közötti eltérések nem módosítják a lajstromozott védjegy megkülönböztetőképességét (rendelkező rész, 1. pont és ítélet, 31. pont).

A negyedik kérdésről

Negyedik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság arra keres választ, hogy a KVR 9. cikk (1) bekezdésének *b)* és *c)* pontját úgy kell-e értelmezni, hogy amennyiben egy közösségi védjegyet színes védjegyként nem lajstromoztak, ugyanakkor a jogosult azt széles körben egy adott színben vagy színekombinációban használta, így azt a vásárlók jelentős része ezzel a színnel vagy színekombinációval társítja, az a szín vagy színek, amelyben vagy amelyekben egy harmadik fél használja az említett védjegyet sértőnek tartott megjelölést, releváns-e az e rendelkezések szerinti összetéveszthetőség vagy tisztességtelen kihasználás átfogó értékelése szempontjából (ítélet, 32. pont).

Először is az összetéveszthetőség KVR 9. cikk (1) bekezdésének *b)* pontja szerinti értékelését illetően emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint azt, hogy a vásárlóközönség szemszögéből fennáll-e az összetévesztés veszélye, az adott ügy minden releváns elemét figyelembe véve, átfogóan kell értékelni (lásd különösen a C-251/95. sz., a SABEL-ügyben hozott ítélet 22. pontját; a C-120/04. sz., a Medion-ügyben hozott ítélet 27. pontját; a C-334/05. sz., az OHIM kontra Shaker-ügyben hozott ítélet 34. pontját – jelen ítélet, 34. pont).

Az EU Bírósága továbbá számos alkalommal kimondta, hogy az összetéveszthetőség átfogó értékelésénél a szóban forgó megjelölések vizuális, hangzásbeli vagy fogalmi hasonlóságát illetően az általuk keltett összbenyomást kell alapul venni, különösen megkülönböztető és domináns elemeik figyelembevételével. Az összetéveszthetőség átfogó értékelésénél az játszik meghatározó szerepet, hogy a védjegyet hogyan érzékeli a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások átlagos fogyasztója. E tekintetben a fogyasztó rendszerint egészében érzékeli a védjegyet, és nem vizsgálja egyenként annak részleteit (lásd különösen a fent hivatkozott SABEL-ügyben hozott ítélet 23. pontját, a fent hivatkozott Medion-ügyben hozott ítélet 28. pontját, valamint a fent hivatkozott OHIM kontra Shaker-ügyben hozott ítélet 35. pontját – jelen ítélet, 35. pont).

Az EU Bírósága ítélkezési gyakorlatából következik továbbá, hogy az összetéveszthetőség annál nagyobb mértékű, minél jelentősebb a korábbi védjegy megkülönböztetőképessége. Tehát azok a védjegyek, amelyek önmagukban vagy piaci ismertségüknél fogva erőteljes megkülönböztetőképességgel rendelkeznek, kiterjedtebb oltalmat élveznek védjegyként, mint azok, amelyek csekélyebb megkülönböztetőképességgel rendelkeznek (a C-39/97. sz., a Canon-ügyben hozott ítélet 18. pontja – jelen ítélet, 36. pont).

Márpedig, legalábbis amikor olyan lajstromozott védjegyről van szó, amelyet nem egy meghatározott vagy jellemző színben lajstromoztak, hanem fekete-fehérben, az a szín vagy színekombináció, amelyben e védjegyet ezt követően ténylegesen használják, befolyásolja, hogy az érintett áruk átlagos fogyasztója miként érzékeli e védjegyet, és ennél fogva növelheti az összetéveszthetőséget és a gondolati képzettársítás veszélyét a korábbi védjegy és az azt sértőnek tartott megjelölés között (ítélet, 37. pont).

E körülmények között nem lenne logikus úgy ítélni meg, hogy azon körülmény, mely szerint egy harmadik személy egy adott korábbi közösségi védjegyet sértőnek tartott megjelölés megjelenítésére olyan szint vagy színekombinációt használ, amelyet a fogyasztók jelentős része e korábbi védjeggyel társít a védjegy jogosultja által e színben vagy színekombinációban történt használat alapján, nem vehető figyelembe az átfogó értékelés keretében, csupán azért, mert az említett korábbi védjegyet fekete-fehérben lajstromozták (ítélet, 38. pont).

Másodsorban a KVR 9. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében a védjegy megkülönböztetőképessége vagy jó hírneve tisztességtelen kihasználásának vizsgálatát illetően szintén olyan átfogó értékelést kell végezni, amely figyelembe veszi az adott ügy valamilyen releváns tényezőjét, amelyek sorában többek között szerepel a védjegy jó hírnevének intenzitása és megkülönböztetőképességének foka, az ütköző védjegyek közötti hasonlóság mértéke, valamint az érintett áruk vagy szolgáltatások jellege és egymáshoz közel álló mivoltuk mértéke. A védjegy jó hírnevének intenzitását és megkülönböztetőképességének fokát illetően az EU Bírósága kimondta, hogy minél jelentősebb a korábbi védjegy megkülönböztetőképessége és jó hírneve, annál könnyebb lesz annak elfogadása, hogy számára sérelmet okoztak (lásd a C-487/07. sz., a L'Oréal és társai-ügyben hozott ítélet 44. pontját – jelen ítélet, 39. pont).

E tekintetben az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy a Specsavers Csoport védjegyei és az Asda által használt megjelölések közötti hasonlóság szándékos, és arra szolgál, hogy a vásárlóközönség képzetében gondolattársítást (asszociációt) keltsen. Márpedig azon körülmény, hogy az Asda a Specsavers-csoport által használt színhez hasonló szintet használ azzal a céllal, hogy az utóbbi védjegyeinek megkülönböztetőképességét és jó hírnevét kihasználja, olyan tényező, amelyet figyelembe kell venni annak vizsgálatakor, hogy fennáll-e a védjegy megkülönböztetőképessége vagy jó hírneve tisztességtelen kihasználása (lásd analógia útján a fent hivatkozott L'Oréal és társai-ügyben hozott ítélet 48. pontját – jelen ítélet, 40. pont).

A fentiekre tekintettel a negyedik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a KVR 9. cikk (1) bekezdésének b) és c) pontját úgy kell értelmezni, hogy amennyiben egy közösségi védjegyet színes védjegyként nem lajstromoztak, ugyanakkor a jogosult azt széles körben egy adott színben vagy színekombinációban használta, így azt a vásárlók jelentős része ezzel a színnel vagy színekombinációval társítja gondolatilag, az a szín vagy színek, amelyben vagy amelyekben egy harmadik fél használja az említett védjegyet sértőnek tartott megjelölést, releváns az e rendelkezés szerinti

összetéveszthetőség vagy tisztességtelen kihasználás átfogó értékelése szempontjából (rendelkező rész, 2. pont – ítélet 41. pont).

Az ötödik kérdésről

Ötödik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság arra keres választ, hogy a KVR 9. cikk (1) bekezdésének *b)* és *c)* pontját úgy kell-e értelmezni, hogy azon körülmény, mely szerint a lajstromozott védjegyet sértőnek tartott megjelölést használó harmadik felet társítja gondolatilag (asszociálja) a vásárlók jelentős része azzal az adott színnel vagy színkombinációval, amelyben vagy amelyekben használja a kifogásolt megjelölést, e rendelkezés értelmében releváns tényező az összetéveszthetőség és a tisztességtelen kihasználás átfogó értékelésének keretében (ítélet, 42. pont).

E tekintetben meg kell jegyezni, amint a jelen ítélet 34. és 39. pontjában is megállapítást nyert, hogy mind a KVR 9. cikk (1) bekezdésének *b)* pontja szerinti összetéveszthetőség, mind az ugyanezen rendelet 9. cikk (1) bekezdésének *c)* pontja szerinti tisztességtelen kihasználás átfogóan értékelendő, az adott ügy körülményeinek figyelembevételével (ítélet, 44. pont).

Az EU Bíróságának ítélkezési gyakorlatából kitűnik továbbá, hogy ezen értékelésnek figyelembe kell vennie a lajstromozott védjegyhez hasonlóan tartott megjelölés használatának pontos körülményeit [lásd ebben az értelemben a védjegyjogi irányelv 5. cikkének (1) bekezdését illetően a C-533/06. sz., az O2 Holdings ügyben hozott ítélet 64. pontját – jelen ítélet, 45. pont].

E körülmények között meg kell állapítani, hogy azon tény, miszerint a vásárlók jelentős része a lajstromozott védjegyet sértőnek tartott megjelölést használó harmadik személyt magát társítja gondolatilag (asszociálja) azzal a színnel vagy színkombinációval, amelyet vagy amelyeket az e megjelölés megjelenítéséhez használ, olyan elem, amely – más elemek mellett – jelentőséggel bírhat a KVR 9. cikk (1) bekezdésének *b)* vagy *c)* pontja szerinti összetéveszthetőség vagy tisztességtelen kihasználás fennállásának vizsgálatakor (ítélet, 46. pont).

Egyfelől nem zárható ki, hogy e körülmény befolyásolhatja a szóban forgó megjelölések vásárlóközönség általi érzékelését, és ennél fogva kihatással lehet az említett megjelölések közötti összetéveszthetőség fennállására a KVR 9. cikk (1) bekezdésének *b)* pontja értelmében (ítélet, 47. pont).

Eképpen az alapügyben azon körülmény, hogy az Asdát magát társítják a zöld színhez, amelyet a Specsavers Csoport védjegyeit sértőnek tartott megjelölésekhez használ, többek között azon következménnyel járhat, hogy csökken az e megjelölések és a Specsavers Csoport védjegyei közötti összetéveszthetőség vagy képzettársítás veszélye, amennyiben az érintett közönség érzékelheti úgy, hogy az említett megjelölések zöld színe az Asda színe, amit a kérdést előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia (ítélet, 48. pont).

Másfelől, amint azt az Európai Bizottság az EU Bírósága elé terjesztett észrevételeiben előadta, azon körülmény, hogy a vásárlók jelentős része a lajstromozott védjegyet sértőnek tartott megjelölést használó harmadik felet magát társítja gondolatilag azzal a színnel vagy színkombinációval, amelyet vagy amelyeket az e megjelölés megjelenítéséhez használ, releváns tényező lehet annak megállapításakor, hogy a KVR 9. cikk (1) bekezdésének c) pontja értelmében az említett megjelölést „alapos okkal” használják-e (ítélet, 49. pont).

Következésképpen az ötödik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a KVR 9. cikk (1) bekezdésének b) és c) pontját úgy kell értelmezni, hogy azon körülmény, hogy a lajstromozott védjegyet sértőnek tartott megjelölést használó harmadik személyt társítja a vásárlók jelentős része azzal az adott színnel vagy színkombinációval, amelyben vagy amelyekben az a kifogásolt megjelölést használja, e rendelkezés értelmében releváns tényező az összetéveszthetőség és a tisztességtelen kihasználás átfogó értékelésének keretében (rendelkező rész, 3. pont – ítélet, 50. pont).

Észrevételek

A nem túl régen közzétett ítélettel kapcsolatban csupán egy – néhány mondatból álló, internetes – kommentárt találtam: A. Shaw¹⁸ örömmel üdvözlí, mert nézete szerint az ítélet a jogérvényesítést szolgálja.

1. Nem mondok újat azzal, hogy a védjegyhasználati kényszer feladata a bejegyzett védjegyek számának csökkentése, következik ez a védjegyjogi irányelv preambuluma 9. bekezdéséből, valamint – elvontabb fogalmazással – magának az irányelvnek a 12. cikkéből.

2. Ugyanakkor a védjegyjogosultaknak érdekük fűződhet ahhoz, hogy – elsősorban ábrás védjegyek esetén – védjegyüket korszerűsítsék, a közönség változó ízléséhez igazítsák. Ez a védjegy újabb formájának, formáinak oltalom alá helyezését teheti szükségessé.

3. Az előzményként röviden ismertetett PROTI-ügyben hozott előzetes döntésben, majd a Specsavers-ügyben hozott előzetes döntésben (ítélet, 31. pont, rendelkező rész, 1. pont) a EU Bírósága arra az álláspontra helyezkedett, hogy két hasonló védjegy közül az egyik használatának hatása kisugárzik a nem használt védjegyre, feltéve hogy a két védjegy közötti eltérés nem érinti (a védjegy magját) a megkülönböztetőképességet.

A magyar olvasó számára ez a jogértelmezés aligha meglepő, hiszen hasonló rendelkezés olvasható a Vt. 18. § (2) bekezdés a) pontjában is. Felteszem, hogy a német, valamint a brit szabályozás nem ennyire egyértelmű, vagy a jogvita különösen éles volt, s ez vezethetett az EU Bíróságának ismételt megkereséséhez.

4. Az itt ismertetett előzetes döntés – véleményem szerint – a védjegy használati kényszer-szabályának olyan ésszerű értelmezése, amely egyaránt figyelembe veszi a védjegyjogosultak, a versenytársak, valamint a közösség érdekeit. Az ellenkező megoldás – nevezetesen ha

¹⁸ WIRP Digital Newsletter 2013. 07. 26, p. 2.

a védjegyjogosult csak a későbbi változatot használja, s e használat hatása nem terjedne ki a korábbi, nem használt változatra – azzal az eredménnyel járna, hogy a védjegyjogosultnak a korábbi változathoz fűződő elsőbbségi joga megszűnne. Ez a jogvesztés pedig adott esetben gazdasági hátránnyal is járna. Ezenfelül az ilyen megoldás életszerűtlen is lenne, mert visszatartaná a védjegyjogosultakat attól, hogy igazodjanak a piaci igényekhez.

5. Az ítéletben kifejezésre jutó jogértelmezés ellen csupán azt a szempontot lehetne felhozni, hogy az szélesíti az oltalom körét, valamint közvetve lehetőséget nyújt defenzív védjegyek fenntartására. Az oltalom körének szélesítése azonban nem határtalan: a védjegy domináns eleme, vagy még pontosabban a megkülönböztető elem szab neki határt. Így még ha „melléktermékként” néhány defenzív védjegy fennmaradása is jelentkezik, a védjegy alapvető funkciója – a származásra utalás – nézetem szerint nem sérül.

6. Az ítéletnek a színek használatával kapcsolatos – ezzel összefüggésben történő – fejtegetései (a negyedik és az ötödik kérdésre adott válaszok), bár érdekesek, a jelen írás tárgyától messzebb vezetnek: azok az összetéveszthetőség, valamint a tisztességtelenség szempontjait érintik, ezekre nem térek ki.

7. Úgy gondolom, hogy az itt ismertetett ügynek hazai viszonylatban leginkább a védjegycsaládok esetében van jelentősége, mint amilyen a sajtok megkülönböztetésére szolgáló MEDVE, PANNÓNIA védjegy, a többféle TÚRÓ RUDI védjegy, továbbá a televíziós szolgáltatásokkal kapcsolatos HBO logóvédjegyek.¹⁹ Persze könnyen elképzelhető, hogy papírárukon vagy háztartási cikkeken is kialakítanak védjegycsaládokat, ahol is a fenti szempontok ugyancsak figyelembe jöhetnek.

¹⁹ A Fővárosi Bíróság és a Fővárosi Ítéltábla ítéleteire nézve: vö. Védjegyvilág 2011. 2. sz., p. 32.

A LÉNYEGTELENNÉ VÁLT CISAC-ÜGY¹ MARGÓJÁRA

1. A CISAC²-ügy tényállása és az eljárás a Bizottság előtt – megjegyzésekkel

A közös jogkezelés egy szegmensét, az ún. kölcsönös képviseleti szerződések gyakorlatát érintő CISAC-ügyet³ nem lehet megérteni a tágabb környezet ismertetése nélkül. Az EU-ban tevékenykedő közös jogkezelő szervezetek a szétszórt uniós döntések és a közös jogkezelés nemzetközi vonásait, köztük a versenyjogi vonatkozásokat is alaposan elemző, mély, a WIPO égisze alatt készült, és a digitális korszak követelményeihez átdolgozott monográfiában lefektetett elvek alapján létező, tagállami jogi keretek között működnek.⁴ E tanulmányból a közös jogkezelés számos olyan vonása kitűnik, amely miatt a kívülálló, azaz a versenyjoggal nem foglalkozó jogász számára nemigen érthető, hogy egy bevett versenyjogi korlátok között működő közös jogkezelési szerződési rendszert miért tartott versenykorlátozónak a Bizottság.

1.1. Az ügy lényege

A CISAC-ügy központi kérdése az volt, hogy versenykorlátozó, összehangolt magatartásnak minősül-e, hogy az európai közös jogkezelő szervezetek a műholdas sugárzás, a vezetékes továbbközvetítés (pl. kábeltelevíziós felhasználás) és a lehívásra hozzáférhetővé tétel, azaz az online felhasználások jogának a területükön történő gyakorlására irányuló, több évtizede létező kölcsönös képviseleti megbízásaikat nem módosították arra tekintettel, hogy ezek a felhasználások többterületi jellegűek, azaz van közvetlen belső piaci hatásuk. A Bizottság abból indult ki, hogy egy adott területen (országban) működő egyetlen közös jogkezelő szervezet megbízása meg nem engedett kizárólagosságot, tartalmában pedig területi korlátozást eredményez. (Az egyéb, olyan bizottsági kifogásokat, amelyeknek az eljárás alá voltak önként elegendő tettek, nem tárgyaljuk részletesen.)

¹ Az Artisjus jogorvoslati kérelmét elbíráló ügy száma a Törvényszéken: T-411/08. sz. ügy.

² International Confederation of Societies of Authors and Composers; lásd: www.cisac.org.

³ Az ügyet és az ügy mentén a közös jogkezelés versenyjogi aspektusait (szerzői jogi szemmel) feldolgozza Faludi Gábor: A szerzői közös jogkezelés szabályozási környezetének változásai. In: Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól, Szent István Társulat, Budapest, 2009, p. 64–92. Ez az esettértékelés jelentős mértékben támaszkodik erre a forrásra, amely értelemszerűen még a végső döntés ismeretének hiányában íródott.

⁴ A két tanulmány közül a második, a digitális technika hozta változásokat is kezelő kötet: Collective Management of Copyright and Related Rights by Dr. Mihály Ficsor. WIPO Publication Number: 855.

1.2. Az eljárás megindítása, a kifogás

Az EU Bizottsága az EK-szerződés 81. cikk (ma: EUMSZ 101. Cikk) állítólagos megsértésére hivatkozva eljárást indított a CISAC és az EGT-ben részes államokban működő, zenei közös jogkezelést végző szervezetek túlnyomó többsége ellen.⁵

Az eljárás két panasz alapján indult, amelyeket az EU Bizottság 2004-ben egy üggyé egyesített. Az egyiket 2003-ban a CISAC ellen nyújtotta be az EU Bizottságához egy Music Choice Europe plc nevű szervezet a CISAC által ajánlott modell-képviselési szerződések versenykorlátozó jellegére hivatkozással, amely területi kikötések útján kizárná, hogy az egyes közös jogkezelő szervezetek egymással versenyezve adhassanak több területre („Community-wide”) és több repertoárra („multirepertoire”) szóló felhasználási engedélyt a CISAC-ügy tárgyát később is képező három felhasználási mód tekintetében. A Music Choice Europe plc tematikus zenei webrádió-csatornákat szolgáltatott ebben az időben. A másik panasz a német zenei közös jogkezelő szervezet, a GEMA ellen szólt, és az RTL Group nyújtotta be 2000-ben. Eszerint a GEMA versenykorlátozó magatartása abban állt volna, hogy megtagadta, hogy az RTL Group által végzett hagyományos (sugárzási) és új (pl. online) felhasználásokra a közösség területére kiterjedő („Community-wide”) felhasználási engedélyt adjon a zenei világrepertoár tekintetében. A GEMA pedig nyilvánvalóan a többi közös jogkezelő társasággal kötött képviselési szerződés alapján nem rendelkezett olyan felhatalmazással, amelynek alapján a saját működési területén kívüli területre hatályos felhasználási engedélyt más közös jogkezelő repertoárjába tartozó művekre adhatott volna.

Magyarázatként megjegyezzük, hogy ezt az érvelést megfordítva a zenei világrepertoár tekintetében az egyes államokban működő közös jogkezelő szervezetek az adott állam területére kiterjedő felhasználási engedélyt éppen a kifogásolt képviselési szerződések felhatalmazása alapján voltak képesek adni. Azaz e szerződések nélkül még saját területükre sem lenne ilyen engedélyezési felhatalmazásuk. A panaszok azonban ugyanezt az engedélyt hiányolták közösségi területi hatállyal. A közös jogkezelő szervezetek az eljárás kezdetétől fogva hangsúlyozták, hogy a felhasználóknak az is előnyt jelent, hogy egy területre nem több jogosulttól, hanem a közös jogkezelő szervezettől mint one-stop-shopptól lehet a teljes világrepertoárra felhasználási engedélyt szerezni. Az eljárás és a további fejlemények nyilvánvalóvá tették, hogy egy többterületi engedély érdekében mesterségesen előhívott versenyhelyzetben a kizárólagos jogokkal rendelkező jogosultak első reakciója a one-stop-shopban engedélyezhető világrepertoár egységének megszüntetése lesz. Ezt a reakciót azonban sem a közös jogkezelő szervezetek szintjén, még kevésbé az egyedi szerzői jogosultak szintjén sem a versenyjog, sem más jogalkotási eszköz általános jelleggel kiküszöbölni nem tudja. A jogosulti rendelkezésnek ez a szintje ugyanis a szerzői kizárólagos vagyoni jogok

⁵ Case COMP/C2/38.698-CISAC, az eljárásban közölt kifogás (statement of objection, a továbbiakban: SO).

lényegi gyakorlását jelenti. Egész egyszerűen ez azt jelenti, hogy a monoterritoriális, de a zenei világrepertoárra szóló engedélyezést a multiterritoriális, de részrepertoárokra szóló engedélyezés válthatja csak fel.

Az egyesített ügyekben az EU Bizottság az SO-ban kifejtette, hogy a CISAC által modellként ajánlott és a CISAC tagszervezetek által önként alkalmazott kölcsönös képviseleti szerződés minta bizonyos, alább felsorolt rendelkezéseit a Bizottság versenykorlátozó kikötésnek tartja. Az eljárás kizárólag a nyilvánossághoz közvetítési (egyes jogrendszerekben ugyan-ezek a jogok: nyilvános előadási) jogok gyakorlására vonatkozó képviseleti megbízásokra szorítkozott. Az ún. mechanikai (többszörözési) jogok gyakorlására adott megbízások nem váltak az eljárás tárgyává, mert a világrepertoár jelentős részére e jogokat az eljárás idején már jelentős részben a szerzőktől zeneműkiadási szerződések útján tipikusan megszerző, és az eljárás alatt a közös jogkezelésből az online felhasználásokra nézve az alább említendő ajánlás⁶ alapján kilépett nagy, nemzetközi zeneműkiadók maguk gyakorolták.

A kifogásolt kikötések a következők voltak:

1. kizárólagos képviseleti megbízás;
2. a képviselet területi hatályának (állam, illetve a szerződő fél közös jogkezelő szervezete működési területének) a megjelölése azzal, hogy a szerződő közös jogkezelő szervezetek nem avatkoznak a másik szerződő fél tevékenységébe;
3. a képviselt jogosultak kilépésének (más közös jogkezelő szervezetbe való „átlépésének”) az „átadó” közös jogkezelő szervezet hozzájárulásához kötése.

Már az SO is külön kifogásként kezelte a (kölcsönös) képviseleti jog területi korlátozását a képviselő honossága szerinti állam területére. A később meghozott CISAC-határozat alapján is az ügy kulcskérdése a kölcsönös képviseleti szerződések területi hatálya, azaz az a kikötés, amely szerint a megbízással érintett terület (rendszerint egy ország, de gyakran ezt meghaladó területek is) meghatározása a szerződés része, illetve az, hogy a képviseleti szerződések rendszerén keresztül az ilyen jellegű területi kikötések azonos módon érvényesültek az összes európai közös jogkezelő szervezet között.

A Bizottság SO-ban kifejtett álláspontja szerint az államhatáron fogalmilag túlnyúlható

- vezetékes továbbközvetítés;
- lehívásra hozzáférhetővé tétel;
- bárki által fogható műholdas sugárzás

engedélyezése területén jelent a belső piacon versenykorlátozást a fenti szerződési rendelkezések alkalmazása.

A Bizottság e felhasználásokat abban is megkülönböztette az egyéb felhasználásoktól, hogy ezeknél nem látta indokoltnak azt, hogy a felhasználások helyi ellenőrzésének („monitoring”) szükségessége indokolja a képviseleti jogok területi korlátozását. A közös jogke-

⁶ 2005. október 18-én kelt, a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló 2005/737/EK számú ajánlás.

zeléssel kapcsolatos joggyakorlat ugyanis ezt a hagyományos felhasználásoknál mint a képviseleti szerződések területi korlátozását indokoló szükségszerűséget korábban elfogadta.⁷

1.3. Az eljárás alá vontak álláspontja

A CISAC és az eljárással érintett 24 közös jogkezelő szervezetek közül 22 nem fogadta el a Bizottság álláspontját.

Az eljárással érintettek szerint a képviseleti megbízás területi hatálya nem jelent burkolt kizárólagosságot, csak egyrészt arra utal, hogy a szerződő közös jogkezelő szervezetek mely állam területén jogosultak a nemzeti, szintén területi hatályú szerzői joguk alapján működni, és arra, hogy a szerződő felek nem avatkoznak bele a másik szerződő fél engedélyezési (díjmegállapítási), dokumentációs és jogdíjfelosztási tevékenységébe, tehát éppenséggel elkerülik a versenykorlátozó tartalmat. A területi kikötés egyébként a szerzői anyagi jog territorialitásából következik.

Az is kérdéses volt, hogy az SO-ban érintett felhasználások engedélyezése belső piaci probléma-e. A vezetékes továbbközvetítés elenyésző kivételektől eltekintve nem határon túlnyúló felhasználás. A műholdas sugárzás engedélyezése terén éppen a műhold-kábel-irányelv⁸ írja elő, hogy csak egy állam területét kell olyannak tekinteni az engedélyezés szempontjából, ahol a felhasználás megvalósul. Ez azzal az eredménnyel jár, hogy a közvetlenül fogható műholdas sugárzás engedélyezése valójában nem területi alapú, az engedély ugyanis a teljes besugárzott területre vonatkozik.

A Bizottság az eljárás során végig azt a szerzői jogász számára teljesen érthetetlen álláspontot követte, hogy a műhold-kábel-irányelv nem a felhasználás helyét határozza meg mintegy fikció útján a bárki által fogható műholdas sugárzások engedélyezésére, hanem csupán az alkalmazandó jogot. Ha pedig ez így van, akkor a műholdas sugárzásra a besugárzott terület (footprint) bármely országában engedélyt lehet kérni, azaz a különböző közös jogkezelő szervezetek versenyezhetnének egymással abban, hogy melyikük ad engedélyt a teljes footprintet (nyilván csak az EGT területét ide értve) lefedő felhasználásra. A valós helyzet pedig a következő: egy bárki által fogható műholdas sugárzás esetén minden, a footprinthez tartozó állam területén megvalósul a nyilvánosságához közvetítés. Ez meglehetősen egyszerű: ha a mű a távollevő közönség számára érzékelhetővé válik, akkor a felhasználás megtörténik. Ezt a tényállást egyszerűsítette le egy fikcióval a hivatkozott irányelv 1. cikk (2) bekezdésének *a)* és *b)* pontja: „Ezen irányelv alkalmazásában műholdas nyilvánosságához közvetítés az a cselekmény, amikor a műsorsugárzó szervezet ellenőrzése és felelőssége mellett a nyilvánosság általi vételre szánt műsorhordozó jeleket a műhold felé,

⁷ Lucazeau vs. Sacem C-110/88, C-241/88, C-242/88 egyesített ügyek.

⁸ A Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékek útján történő továbbközvetítésre alkalmazandó szerzői jogra és a szerzői joghoz kapcsolódó jogokra vonatkozó egyes szabályok összehangolásáról.

majd onnan a Föld felé vezető megszakítatlan közvetítési láncba juttatják. A *műholdas nyilvánossághoz közvetítésre csak abban a tagállamban kerül sor*, ahol a műsorsugárzó szervezet ellenőrzése és felelőssége mellett a műsorhordozó jeleket a műhold felé, majd onnan a Föld felé vezető megszakítatlan közvetítési láncba juttatják.” Ezt a szabályt kollíziós normának minősíteni a nemzetközi magánjog és a nemzetközi szerzői jog kontextusában nem lehet.

1.4. Sikertelen kötelezettségvállalás

A kifogásközlésre adott válaszok alapján egyfelől a Bizottság, másfelől a CISAC, valamint az eljárás alá vont közös jogkezelő társaságok között tárgyalások folytak. Egyfelől a CISAC, másfelől az eljárás alá vont közös jogkezelő szervezetek ún. kötelezettségvállaló nyilatkozatokat tettek a Bizottságnak a Tanács az ügy idején hatályos, 2002. december 16-i, a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló 1/2003/EK rendeletének 9. cikke alapján. E kötelezettségvállalások középpontjában az online felhasználások (lehívásra hozzáférhetővé tétel) államhatáron túlnyúló, azaz páneurópai, közös jogkezelés útján történő engedélyezésének kölcsönösen elfogadható modellje állt.

A CISAC keretei között és attól függetlenül is, egyszerre, sőt egymás ellenében több modell kidolgozása zajlott, amelyet nem utolsósorban az alább tárgyalt ajánlás ösztönzött. E modelleket/fejleményeket a következő szerkezeti egységben említett tanulmányok, különösen a JTI-tanulmány tárgyalja.⁹

A kötelezettségvállalások alapján nem sikerült az eljárást lezárni. Egyrészt a kötelezettségvállalások sem voltak egyneműek, eltért ugyanis a nagy nyugat-európai közös jogkezelő társaságok és a kisebb repertoárokat képviselő, kis és közepes közös jogkezelő szervezetek álláspontja, a CISAC pedig nem tette (tehette) le a voksát egyik álláspont mellett sem. A nagy társaságok tárgyalásban álltak a repertoárkivonási jogait gyakorló nemzetközi zeneműkiadókkal, és ez határozta meg pozícióikat. A kis és közepes közös jogkezelő szervezetek olyan megoldásra törekedtek, amely megfelelt volna a kulturálisan sokszínű repertoárkínálat követelményének, és anyagilag sem vezetett volna e kisebb piaci szereplők el lehetetlenüléséhez. Az ajánlás hatására kialakult modellek sem bizonyultak széles körben működőképesnek.

A kötelezettségvállaló nyilatkozatokat a Bizottság nem fogadta el, azaz nem foglalta kötelező határozatba. Ennek oka volt a nyilatkozatok eltérése, és az, hogy az ún. „market test”, tehát az eljárással érintett piac résztvevőinek megkérdezése negatív eredményt hozott. Emiatt sor került a CISAC-határozat meghozatalára, amely arra kötelezte a címzettjeit, hogy 120 napos határidőn belül fejezzék be a jogsértést, és az ezt igazoló okiratokat közöljék a Bizottsággal.

⁹ L. a 60. sz. lj.

1.5. A Bizottság határozatának (CISAC-határozat)¹⁰ szerzői jogi szempontú ismertetése

A CISAC-határozat lényegesen különbözött az SO-tól. A különbség lényege, hogy nem tartalmazott rendelkezést a CISAC-ra nézve, amelynek keretei között kidolgozott modell kölcsönös képviseleti szerződések figyelembevételével kötötték képviseleti szerződéseiket az eljárás alá vontak, és nem tartotta a közösségi versenyszabályokba [EKSZ 81. cikk (1) bekezdés] ütközőnek a kölcsönös képviseleti szerződések területi hatályú korlátozását, vagyis az ilyen megállapodásokat. Az elsődleges jogba ütközés „csupán” abban állt volna, hogy az eljárás alá vont közös jogkezelő társaságok összehangolták magatartásukat abban, hogy közösen fenntartották a kölcsönös képviseleti szerződések területi hatályának a képviselő társaság honossága szerinti állam területére korlátozását a bárki által fogható műholdas sugárzás, a vezetékes továbbkövetítés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel körében.

A döntő kérdés a következő volt: Ha a területi hatály korlátozását szigorúan kétoldalú tárgyalásokon az előírt határidőre egymással szemben alkudták volna ki az eljárás alá vont közös jogkezelő társaságok, és az eredmény nem különbözött volna jelentősen a CISAC-határozatban kifogásolt, területi kikötést jelentő eredménytől, az újra megvalósította volna a 81. cikk [ma: 101. cikk (1) bekezdés] ütköző magatartást? E kérdésre ma még nincs válasz.

A CISAC-határozat indokolásának az a lényege, hogy a kölcsönös képviseleti szerződések területi hatályát indokoló, az „offline” környezetben az Európai Bíróság által is elismert¹¹ körülményeket a határozattal érintett felhasználási módok kifogásolt engedélyezése körében nem látja fennállónak.

Mivel a Bizottság álláspontja szerint léteznek a versenyt kevésbé korlátozó engedélyezési (képviseleti) modellek, az eljárás alá vontak párhuzamos magatartását nem indokolják a versenykorlátozó célon túlmenő objektív körülmények. Ilyen modellek azonban csak az online engedélyezés körében, a határozat által nem érintett vagyoni jog tekintetében és az eljárás során csak igen kezdetleges működést felmutatva voltak azonosíthatóak.

A CISAC-határozat a szellemi tulajdon-jog versenyjogi értékelésének kiindulópontjára épít, magát a szellemi tulajdon-jog által biztosított monopóliumot nem érinti. A versenyjog alkalmazási tere a kizárólagos szellemi tulajdon-jog gyakorlása, amelyet e célból magáról a jogról leválasztva értékel. A CISAC-határozat a közös jogkezelő szervezetek működési terét képező kétoldalú piacon elválasztja az engedélyezési piacot a jogkezelés piacától, és az utóbbi piacon vizsgálja a versenykorlátozónak minősített, összehangolt magatartást. Ezen elválasztás nélkül a CISAC-határozat szerinti marasztalásra nem nyílna tér. A felhasználási engedélyezés területi hatályának korlátozását önmagában ugyanis jogszerűnek tekintette az uniós gyakorlat, eltekintve attól az egy esettől, amikor fogalmilag az Unió területét lefedő

¹⁰ Case COMP/C2/38.698 – CISAC, Commission Decision C(2008)3435 final, 2008.07.16.

¹¹ C-110/88, C-241/88, C- 242/88 egyesített SACEM-esetek (neve: Lucazeau and others), C-395/87 Ministère Public v. Jean Louis Tournier, C- 62/79, – Coditel I.

műholdas sugárzás piacát kódolással és a kódoldó eszközök területi kizárólagosság mellett történő értékesítésével osztotta meg a sugárzott tartalom jogosultja.¹²

Az közömbös e megközelítés szempontjából, hogy milyen módon kerül a közös jogkezelő szervezet olyan helyzetbe, hogy felhasználási engedélyeket adjon. Az Egyesült Államokban a nyilvános előadási jogokat kezelő társaságok egyszerű, nem kizárólagos, harmadik személynek átengedhető felhasználási engedélyt kapnak a jogosultaktól, azzal a felhatalmazással kiegészítve, hogy az engedélyes felléphet perben is a szerzői jog megsértése esetén. Az osztrák és a német jogban már a közös jogkezelő társaság neve és tevékenysége is mutatja, hogy másról van szó. „Verwertungsgesellschaft” (a vagyoni jogokat gyakorló társaságról), illetve „kollektive Wahrnehmung”-ról (közös érvényesítéséről, érvényre juttatásról) van szó. Ez azt is jelenti, hogy a jogosultak és a közös jogkezelő társaság között nincs felhasználási engedélyen alapuló jogviszony (szemben az USA megoldásával, ahol a közös jogkezelő társaságok átruházható felhasználási engedély alapján járnak el a jogosultak javára). Szerzői jogi szemmel a kontinentális közös jogkezelő társaságok – hasonlóan a magyar közös jogkezelő szervezetekhez – az engedélyezési piacon sokkal inkább azonosak magukkal a jogosultakkal, mintsem egy szerzői művek felhasználására szerződést kötő, külön piaci vertikális szinten működő képviselővel/ügynökkel. (Magyar viszonylatban ezt a közös jogkezelés áfaszemlélete is illusztrálja: a közös jogkezelő szervezet a felhasználóknak közvetített szolgáltatást nyújt, és e szolgáltatás pedig nem más, mint a jogosultak kötegebbe fogott felhasználási engedélye, illetve díjigénye.)

E különbségnek pedig – ismét hangsúlyozzuk a szerzői jogász megközelítést – lehetne kihatása a versenyjogi szempontú értékelésre is. A CISAC-határozat szerint is¹³ ugyanis az érintett piacnak két oldala van: a kezelés piaca, és az engedélyezés/díjigény-érvényesítés piaca. Ez a megközelítés tehát nem veszi figyelembe, hogy a kezelés piaca ahol a keresletet a kezelési szolgáltatást igénylő jogosultak, a kínálatot pedig a különböző kezelési költségekkel versenyző közös jogkezelő szervezetek jelentik, nem létezik az engedélyezés/jogérvényesítés piaca nélkül, vagyis önállóan jogkezelési piac nem létezik.

A kezelési piacon a kontinentális értelemben vett közös jogkezelő szervezetek nem a jogosulttól független piaci szereplők, hanem azok tulajdonosi/tagsági ellenőrzése alatt állnak

¹² C-62/79, C-262/81 – Coditel I és Coditel II., különösen Coditel I. A Coditel II emellett azt erősíti meg, hogy mind a kartelltilalom, mind az erőfölénnyel visszaélés tilalma alkalmazható a szellemi tulajdon-jog gyakorlására. A C-403/08 – Football Association Premier League és társai c. ügyben az EUB kimondta, hogy „a szellemi tulajdon-jogok jogosultja és a műsorsugárzó szervezet közötti kizárólagos felhasználási szerződés rendelkezései az EUMSZ 101. cikk által tiltott versenykorlátozásnak minősülnek, mivel azok az utóbbi szervezetet arra kötelezik, hogy ne értékesítsen olyan dekódoló eszközöket, amelyek a felhasználási szerződéssel lefedett területen kívül való felhasználás céljából lehetővé teszik a védelem alatt álló művekhez való hozzáférést”. Az ügy kitűnő versenyjogi értékelését l. *Tóth András: Az európai sportközvetítési jogok engedélyezési rendszerét átalakító európai bírósági ítélet. Versenytükör*, 2011, 2. sz., p. 55–59. Ugyancsak a Premier League-döntést elemzi *Barta Judit: A szerzőt illető kizárólagos jogok a versenyjog szemszögéből*. In: *Ünnepi tanulmányok Kecskés László professzor 60. születésnapja tiszteletére* (szerk: *Nochta Tibor, Fabó Tibor, Márton Mária*). PTE ÁJK, 2013, p. 35–45.

¹³ CISAC-határozat 51. bekezdés, p. 18, 210–212. bekezdés, p. 59.

(nem beszélve az árképzésre is kiható felügyeletről), tehát a versenyzésre elvileg alkalmas kezelési költség mértékét és a jogdíjak felosztását meghatározó algoritmus- és szabályrendszer nem az elkülönült kezelő, hanem a tulajdonosok/tagok megfelelő szerve állapítja meg. A külföldi közös jogkezelő szervezetekkel kötött kölcsönös képviseleti szerződéseknek is tárgya mindkét kérdés. Ha nem a kínálati oldalon, hanem a keresleti oldalon lévő fél határozza meg a kínálati oldalon levő fél által alkalmazható kezelési költség mértékét, és a keresleti oldalnak járó ellenértéket – normatív alapon – a keresleti oldal képviselőiből álló ügydöntő szerv határozza meg, akkor ez az érintett piac legalábbis sajátos. A közös jogkezeléssel foglalkozó szerzői jogász szemében semmi esetre sem lenne úgy tekinthető, mint egy olyan piac, ahol a vertikum különböző szintjein levő szereplők függetlenül képzik áraikat.

Tudjuk, hogy a versenyjog az uniós jogon belül primátust élvez, és kifejezett uniós aktusban meghatározott eltérés nélkül a versenyjogi szabályokat (itt: 101. és 102. cikk) alkalmazni kell. Azt is tudjuk, hogy az itt kifejtett álláspontot nem igazolják vissza a kétoldalú piacot érintő „tisztá” versenyjogi döntések. Mindazonáltal elismerendőnek tartanánk a közös jogkezelési kétoldalú piac vázolt, lényeges és az egyéb kétoldalú piacoktól eltérő sajátosságait.

Azt maga a Bizottság is elismerte,¹⁴ hogy a verseny célja nem lehet a közösen képviselt zenei világrepertoár „árának”, vagyis jogdíja szintjének csökkentése. Az más kérdés, hogy a határozat a jogdíjszint megtartására nem kivitelezhető megoldásokat tételez fel. A határozat szerint a közös jogkezelő társaságok szerződések alapján olyan „nagykereskedelmi” árat határozhatnak meg, amelyet számukra a képviselettel megbízott másik közös jogkezelő társaság köteles megfizetni. Nem beszélve a diszkrimináció törvénybe is iktatott tilalmáról,¹⁵ az online ajánlás 10. pontja pedig a következőket tartalmazza: „10. A közös jogképviselek a jogdíjakat az általuk képviselt valamennyi jogosult vagy a jogosultak valamennyi kategóriája között egyenlően osztják el”. Ebből következően a közös jogkezelő szervezetek nincsenek abban a helyzetben, hogy valamely jogosultat vagy valamely közös jogkezelő szervezet által képviselt jogosulti kört kiemeljenek az „átlány joggyakorlásból”, és számukra külön, a többi jogosult számára felosztott díjtól különböző mértékű díjat osszanak fel. Erre magától értetődően a közös jogkezelést versenyjogi szemmel értékelő szakember a versenyjog primátusára és az uniós jogforrások hierarchiájára hivatkozna, és kétségbe vonná mind a hivatkozott törvényi, mind pedig a soft law szabály versenyszempontokkal való összeegyeztethetőségét. Ugyanakkor a közös jogkezelő szervezetek magatartását „közvetlen”, elsődleges jogi kereteik határozzák meg. A jogszabálynak (legyen az akár tagállami törvény vagy soft law) megfelelő magatartás versenyjogba ütközőnek minősítése pedig nehezen kezelhető helyzetet eredményezne.

¹⁴ Határozat 218., 219. bekezdés.

¹⁵ Szjt. 92/H. § (2) bekezdés második mondat.

1.6. Jogorvoslati kérelem

A CISAC-határozat ellen a címzettek majd mindegyike jogorvoslattal élt. A szerzők számára hozzáférhető jogorvoslati kérelem az Artisjus¹⁶ kérelme volt.

Ennek főbb jogi érvei elsősorban eljárásjogi jellegűek voltak, amennyiben kifogásolták, hogy a CISAC-határozat olyan mértékben eltér az SO-tól, hogy az az eljárás alá vont védekezéshez fűződő jogát sérti, továbbá hogy az összehangolt magatartás tekintetében a Bizottság bizonyítási kötelezettségének nem tett eleget. Másrészt érdemben arra épültek, hogy a képviseleti megbízások területi hatályát objektív szempontok indokolják, így különösen:

- az engedélyezés tárgyát képező vagyoni jogok területi hatálya,
- a képviselet hatályának az engedélyezési szerződésre, illetve jogsértésre alkalmazandó joghoz való kapcsolása (e kapcsolást közösségi másodlagos jog is előírja),
- a nyilvánosan fogható műholdas sugárzás és a sugárzott műsorok vezetékes továbbkövetítésének engedélyezésére vonatkozó másodlagos közösségi jog; valamint hogy
- a közös jogkezelő szervezet különböző feladatai, úgymint az engedélyek alapján a felhasználások helyi ellenőrzése és a nem engedélyezett (jogsértő) felhasználások elleni fellépés, vagyis a jogérvényesítés, egymástól nem választhatóak el, és többek között ez a körülmény is megalapozza, hogy az eljárás alá vont közös jogkezelő szervezet magatartása a területi kikötések alkalmazásában nem összehangolt magatartás eredménye, hanem az egy önállóan és ésszerűen eljáró piaci szereplő magatartásának felel meg.

A jogi érvek közé sorolható (fentebb már tárgyaltuk), hogy ha az engedélyezésre nézve a területi korlátozás megengedett, az engedélyezésre vonatkozó képviseleti megbízásnak osztania kellene az engedélyezés jogi sorsát. Ha már az uniós jog a jog létét és gyakorlását kétvélasztja, a jogosult képviseletére vonatkozó szerződés sokkal inkább a jog létehez (a jogosulthoz), semmint annak gyakorlásához, az engedélyezéshez, jogérvényesítéshez tapad.

A kérelem hivatkozott továbbá az EKSZ 151. cikk (4) bekezdésére, amely alapján a kölcsönös képviseleti szerződések Bizottság által elmarasztalt rendszere a kulturális sokszínűség védelme érdekében szükséges, azaz a kérelmező álláspontja szerint a CISAC-határozat a szerződés kulturális sokszínűségre vonatkozó rendelkezését sértette.

1.7. A CISAC-határozat értelmezése és végrehajtása – az ügy kimenetele közömbössé válik

A jogorvoslatnak nem volt a végrehajtásra halasztó hatálya. Emiatt szükségesé vált a CISAC-határozat rendelkező részének értelmezése és végrehajtása.

Nem volt egységes értelmezés arra nézve, hogy a CISAC-határozat hogyan hatott a létező kölcsönös képviseleti szerződésekre, amelyek nem különítették el a kifogással érintett felhasználási módokat a nyilvános előadás (nyilvánossághoz közvetítés) többi esetétől. Az

¹⁶ Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület: www.artisjus.hu.

ügyben keletkezett iratokból az következett, hogy a versenykorlátozó megállapodás tilalmába ütközés nem eredményezte automatikusan a képviseleti jogokat megalapozó szerződések (polgári jogi) semmisségét, de nem voltak egyértelműek abban a tekintetben, hogy maguk a területihatály-kikötések semmissek-e.¹⁷

Ma már tudni, hogy milyen eredménnyel zárult a CISAC-határozat végrehajtása. Az eljárással érintett felhasználási módok engedélyezésére vonatkozó képviselet területi hatálya az egyes bilaterális viszonyokban enyhén szólva is bonyolulttá vált. Egészen röviden: a kábeles továbbközvetítés körében nem változott a területi hatályú képviselet (minden más megoldás ésszerűtlen, és fölösleges költségeket okozó lenne). A műholdas sugárzás engedélyezését a Bizottság által félreértelmezett műhold-kábel-irányelv határozza meg, ebben lényeges változás nem történt. Ugyanakkor a külföldről eredeztetett, kódolt, de kifejezetten más állam területére irányuló műholdas sugárzás engedélyezésére nézve megkíséreltek a célországban működő közös jogkezelő társaságok egyetértési vagy ehhez hasonló hatású jogot kikötni (pl. az Egyesült Királyság területéről dán nyelven sugárzott kódolt műholdas adás engedélyezése). A tárgyalások eredményét csak a felek ismerik. A kartellügy „szerencsésen” hozzájárult ahhoz, hogy a közös jogkezelő szervezetek – ide nem értve az éppen egymással szerződő feleket – beszüntettek egymással minden olyan tárgyú véleménycserét, amely kartellszempontról gyanús lehetett volna. Ez persze egy olyan „árúnál”, mint a közös jogkezelésből történő kivonási joggal érintett zenei világrepertoár, meglehetősen furcsa, valamint diszfunkcionális, mivel éppen azt akadályozza meg, hogy például az online engedélyezés terén a korábbi képviseleti szerződéses rendszerhez hasonló, a világrepertoár, de legalábbis jelentősebb számú, a kulturális sokszínűséget megfelelően tükröző repertoár egy állam területére hatályos, könnyen átlátható engedélyezését lehetővé tevő, működőképessé modell jöhessen létre.

Az online engedélyezés területén teljesen felbomlott a területi, a világrepertoár felhasználásának engedélyezésére irányuló képviselet. A jelentősebb közös jogkezelő társaságok engedélyezési csomópontokat, „hub”-okat alakítottak ki olyan nemzetközi zeneműkiadókkal, amelyek minden európai közös jogkezelő társasággal szemben gyakorolt kilépési jogukkal élve maguknak tartották fenn az online felhasználásokhoz szükséges többszörözés engedélyezését. Még a helyi online felhasználások engedélyezése is úgy zajlik, hogy a helyben működő közös jogkezelő szervezet a saját és más kisebb, külföldi közös jogkezelő szervezetek

¹⁷ Az EKSZ 81. cikk (MA: EUMSZ 101. cikk) (2) bekezdésének az uniós jogi irodalomban olvasható értelmezése az volt, hogy a versenyjogi semmisség (void) azt is jelenti, hogy polgári jogi értelemben sem fűződhet joghatás a versenykorlátozónak minősített megállapodáshoz, de e semmisség részleges, a megállapodás egyéb tartalmi elemeit csak akkor érinti, ha a jogsértőnek minősített részek elválaszthatatlanok az egész megállapodástól. C-127/73, BRT I, C-459/99, Bernard Crehan v. Courage Ltd and others, Joined cases C-295-298/04, Manfredi, idézi: Kapteyn & Verloren van Themaat: The Law of the European Union and the European Communities. Edited by P. J. G. Kapteyn, A. M. McDonnell, K. J. M. Mortelmans, C. W. A. Timmermans, L. A. Geelhoed, Kluwer Law International, Fourth Edition, 2008, IX: fejezet, 2.2.2., p. 805. A jelen esetben az okozta az értelmezési dilemmát, hogy csak az összehangolt magatartást minősítette jogsértőnek a Bizottság, de nem a képviseleti megbízások területi hatályát.

repertoárja lehívásra hozzáférhetővé tételére (számos esetben csak e jog nyilvánossághoz közvetítési elemére) adhat engedélyt a kölcsönös képviseleti szerződési rendszer átalakítása nyomán. A szerződés tárgyi hatálya alól kivételt jelent a világrepertoár néhány nagy „hub”-ba tömörített túlnyomó része, amelyre a felhasználó a „hub”-októl szerzi akként az engedélyt, hogy a „hub”-ba tartozó közös jogkezelő szervezetek a nyilvánossághoz közvetítési, a zeneműkiadók pedig a kilépés folytán visszavont mechanikai többszörözési jogot „adják a közösbé”. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az európai központi „hub”-ok a helyi kisfelhasználók részére, még az online felhasználások esetében akár csak a tranzakciós költségek okán nem hozzáférhetőek, a kis nemzeti/helyi repertoárok ezen „hub”-okban ugyanilyen okokból igen nehézkesen tudnak megjelenni.

E rendszer kialakulása miatt azonban alappal lehet azt állítani, hogy a CISAC-ügyben hozott, alább elemzendő bírósági határozat súlytalan. Az engedélyezési rendszert, illetve a rendszer ilyen kialakulásának irányát már nem lehet megváltoztatni. Ezt az okozza, hogy a jogkezelési megoldások korábban jobbra mentesek voltak a tisztán versenyző logikától, és inkább a jogosultak között organikus módon kialakult szolidaritási elveket tükrözték. Ez egyébként egyenesen következett a közös jogkezelés szervezeti megoldásából, amely az államok legnagyobb részében az egyedi szerzői jogosultak valamilyen önkéntesen létrehozott és irányított, valamint nonprofit alapon működő szervezeteivel valósul meg. A CISAC-üggyel és a Bizottság egyéb soft law eszközeivel – pl. a később tárgyalandó ajánlás – előhívott versenyző logika azonban a szolidaritási elveket háttérbe szorította. A piac visszafordíthatatlan átalakulására reagálva a készülőben levő közös jogkezelési irányelv¹⁸ is nagyjából ezt a modellt követi. Meghatározott szigorú követelményeknek megfelelő zenei közös jogkezelő szervezetek folytathatnak majd többterületi online engedélyezést azzal, hogy kötelesek a követelményeknek megfelelni nem tudó kisebb közös jogkezelő szervezetek repertoárját a kínálatukba felvenni, azaz velük képviseleti szerződést kötni. A kilépési jog irányelvtervezetben történt megerősítése pedig lehetővé teszi, hogy a zeneműkiadók és egyes más jelentős jogosultak választásuk szerint csatlakozzanak az engedélyező „hub-hoz”.

2. A Törvényszék határozata – további értékelő szempontokkal

A Törvényszék 2013. április 6-án hozott, a Hivatalos Lapban a jelen cikk lezárásakor még közzé nem tett határozata¹⁹ az Artisjus kérelme körében (a kölcsönös képviseleti szerződések területi kikötése tekintetében) a Bizottság határozatát megsemmisítette.

¹⁸ A szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek jogainak belső piacon történő online felhasználására szóló, több területre érvényes engedélyezéséről szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre vonatkozó javaslat – COM/2012/0372 final – 2012/0180 (COD): http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=681485:cs&lang=hu&list=733385:cs,733386:cs,697375:cs,694134:cs,689658:cs,689249:cs,681485:cs,681546:cs,678955:cs,679002:cs,&pos=7&page=1&nbl=30&pgs=10&hwords=kozos_jogkezel*&checktext=checkbox&visu=#texte.

¹⁹ Judgement of the General Court (Sixth Chamber) in Case T-411/08, 2013. április 12.

A Törvényszék határozatában az Artisjus (és a CISAC, valamint még 20, a határozatot megtámadó közös jogkezelő szervezet) jogorvoslati kérelmének nem eljárásjogi érveit csak közvetetten vizsgálta. A Bizottság határozatának megsemmisítésére ugyanis azon az alapon került sor, hogy az nem tett eleget bizonyítási kötelezettségének. Egyrészt nem támasztotta alá, hogy a közös jogkezelő szervezetek a kölcsönös képviseleti szerződések alapján a területi korlátozások rendszerét összehangolt magatartással tartották volna fenn, valamint azt sem, hogy a területi korlátozások fenntartásának indoka összehangolt magatartás, és nem más, piaci szükségyszerűség lett volna.

A Törvényszék nem semmisítette meg a svéd közös jogkezelő, a STIM kérelme alapján indult eljárásban²⁰ a Bizottság határozatát, mivel a STIM kérelme a Bizottság bizonyítási kötelezettségének teljesítésére vonatkozó érvek tekintetében elkésett. Ebben az ügyben a Törvényszék a STIM által előterjesztett, az EKSZ 151. cikk (4) bekezdésére alapozott kérelmét pedig önmagában nem találta megalapozottnak a Bizottság határozatával szemben.

A bizonyítottság körében azonban a Törvényszék nagyon fontos érdemi megállapításokat tett, amelyek – ha a Bizottság által elindított piaci folyamatok nem lennének megállíthatatlanok – a közös jogkezelő szervezetek engedélyezési gyakorlatának újabb felhasználásokra történő organikus – azaz nem kényszerített és rendszeridegen – kiterjesztését is megalapozhatták volna. Különösen fájdalmas ez annak a fényében, hogy a Törvényszék határozata egyértelműen rámutat arra, hogy a Bizottsági eljárás megalapozatlanul, tévesen és hibásan felhozott érvek alapján és a közös jogkezelő szervezetek eljárás során előadott védekezésének figyelmen kívül hagyásával folyt, azaz szinte minden elemében súlyos eljárási hibák fedezhetőek fel.

A Bizottság a határozat alapján először is nem tett eleget bizonyítási kötelezettségének az összehangolt magatartás igazolásában. A Bizottság megállapítása e körben közvetett bizonyítékon nyugodott – az összehangolt magatartást piaci szereplők azonos párhuzamos magatartásával kívánták igazolni, amely a területi korlátozások kölcsönös képviseleti szerződések útján létrejött rendszerének – a versenykorlátozó célon kívül más racionális indokkal nem alátámasztható – fenntartásában testesül meg. A Bizottság azonban még a jogsértés kezdő időpontját sem tudta megjelölni. A közvetett következtetésen túlmenően állításait pedig csak olyan bizonyítékokkal kívánta alátámasztani, amelyek a felek közötti egyéb, az engedélyek területi hatályát más módon érintő, már megszűnt, és a Törvényszék által is irrelevánsnak ítélt szerződésekre utaltak.

A Törvényszék a Bizottság érvelését ebben a körben a PVC II²¹ egyesített ügyekben lefektetett elvek alapján vizsgálta és találta alaptalannak.

A Törvényszék döntésében a bizonyítási kötelezettség körében jelentősnek ítélte azt a tényt, hogy a Bizottság annak ellenére nem rendelkezett az összehangolt magatartást iga-

²⁰ T-451/08. sz. ügy.

²¹ T-305/94 – T-307/94, T-313/94 – T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 és T-335/94 egyesített ügyek, Limburgse Vinyl Maatschappij and Others v Commission (PVC II).

zoló okirati bizonyítékokkal, hogy egyes közös jogkezelő szervezetek a területi kikötések elhagyása tekintetében már az eljárás megindításakor együttműködőnek tűntek, illetve a Bizottság az SO-ban bírság kiszabását is előrevetítette, ami szintén arra kellett volna, hogy ösztönözze az eljárás alá vontakat, hogy ennek elkerülése érdekében bizonyítékokat szolgáltatassanak (80. pont).

A hosszadalmas és sok, különböző érdekű szereplő ellen folyó eljárás alatt azonban a Bizottság által feltételezett összehangolt magatartás igazolására semmiféle okirati bizonyíték vagy az eljárás alá vontak nyilatkozataiból erre vonatkoztatható következtetés nem állt a Bizottság rendelkezésére. Annak ellenére történt ez így, hogy az eljárás egyik címzettje éppen az az érdek-képviselői szervezet volt, amelyik a kifogásolt rendelkezéseket tartalmazó szerződések mintáit kialakította, és azokat nem kötelező modellként ajánlja.

A Bizottság sem tartotta ugyanakkor kifogásolhatónak azt, hogy a közös jogkezelő szervezetek bizonyos fokú együttműködést folytatnak a CISAC keretein belül, ahogyan ebben a körben önmagában a képviselői szerződések rendszerét vagy a szerződésekben a területi korlátozást jelentő kikötéseket sem tartotta eleve versenykorlátozónak. A tiltott magatartást abban jelölte meg, hogy a területi korlátozások összehangolt módon történő alkalmazása a területi korlátozások egységes rendszerét hozta létre, illetve tartja fenn. Ez azonban a Bizottság által történő bizonyítás kereteit is megszabta, hiszen önmagában csak a felek között a szerződések vagy a modellszerződés tárgyában folyt egyeztetés a jogellenes összehangolt magatartás igazolásául nem szolgálhatott (83–84. pont), hanem kifejezetten a Bizottság által állított magatartást kellett volna külön alátámasztani. Ilyen irányú egyeztetést azonban a felek soha nem folytattak. Meg kell jegyeznünk ebben, hogy a közös jogkezelő szervezetek a jelen cikkben tárgyalt eljárást megelőzően versenyjogi szankciókkal nem nagyon szembesültek, az eljárás megindítását is szinte hitetlenkedés fogadta körükben, és ennek ellenére, vagyis hogy egy versenyjogban ekkor nem túl jártas és ezáltal nem túl óvatos személyi köről volt szó, sem tudta a Bizottság álláspontját alátámasztani.

További bizonyítéknak tekintette az elmarasztaló határozat a közös jogkezelő szervezetek által kötött Santiago Megállapodást, amelynek az lett volna az eredménye, hogy a kétoldalú képviselői szerződések útján az online felhasználások esetében az a közös jogkezelő szervezet lett volna felhatalmazva a világrepertoárra szóló felhasználási engedély többterületi hatályú megadására, amelynek területén a felhasználó székhellyel rendelkezik. Ez, bár valóban tartalmazott területi jellegű korlátozást a felhasználó székhelye tekintetében, de ezáltal biztosította volna a zenei világrepertoár one-stop-shop elérését. A Santiago Megállapodást azonban a Bizottság jogellenes versenykorlátozásnak ítélte,²² ezért a közös jogkezelő szervezetek azt 2004-es lejárta után nem hosszabbították meg.

A Törvényszék szerint azonban az, hogy a Santiago Megállapodás után, amelynek elfogadhatatlanságát (szankcionálhatóságát) a Bizottság egyértelműen jelezte, visszatértek egy

²² COMP/C2/38126.

korábbi – működő – status quo állapothoz, nem jelent összehangolt magatartást (86. pont). A Santiago Megállapodást a versenykorlátozó jelleg jelzése után ugyanis sem kétoldalúan, sem többoldalúan ezzel a jogi fenyegetéssel együtt önállóan egyetlen piaci szereplőnek sem állt érdekében fenntartani. A Törvényszék már ebben a körben is kiemeli, hogy a közös jogkezelő szervezetek között szükségszerűen áll fenn együttműködés – mivel csak ez biztosítja, hogy egy közös jogkezelő szervezet több, optimális esetben a világrepertoárt tudja one-stop-shopként jogosítani. Ezért jobb megoldás hiányában csak a meglévő szerződések alapján történő eljárás volt elképzelhető (87. pont). Jobb megoldás pedig azóta sem született. Jelenleg pedig éppen a bizottsági határozat nyomása alatt kötött képviseleti szerződések alapján működnek együtt a közös jogkezelő szervezetek, amelyek a többterületi jogosítás tekintetében mást, mint részrepertoárok jogosítását, nem tudnak biztosítani. Ezáltal például a Santiago Megállapodáshoz képest ezek csak sokkal bonyolultabb, a tranzakciós költségeket jelentősen növelő jogosítási lehetőséget nyújthatnak a felhasználóknak. Az együttműködés szükségszerűségét azonban jelzi, hogy a végrehajtásában fel nem függesztett bizottsági határozat alapján a közös jogkezelő szervezetek meg sem fontolhatták azt a döntést, hogy a képviseleti szerződéseikkel az érintett felhasználási módok tekintetében felhagyjanak, hanem azokat egy teljesen bizonytalan környezetben, a többterületi jogosítás működőképes modelljének elképzelése és ismerete hiányában a Bizottság által megadott határidőben, bilaterális jelleggel módosították.

Meg kell jegyeznünk, hogy a mostani helyzettel szemben a Santiago Megállapodás volt az utolsó olyan konstrukció, amelynek alapján a zenei világrepertoár egész Európára kiterjedően elérhető lett volna egy engedély útján. (A versenyjogi eljárás alatt próbált kötelezettségvállalási terveket nem számítva ide, mert azokat még az elképzelés szintjén el kellett vetni a Bizottságtól érkező aggályok vagy egyáltalán az elfogadhatóságra utalás hiánya miatt.) A Törvényszék is szükségesnek tartja azonban megjegyezni a Santiago Megállapodással kapcsolatosan, hogy esetlegesen annak kifogásolásakor is figyelembe lehetett volna venni a jogsértő felhasználások elleni hatékony fellépés szempontjait (147. pont).

Visszatérve a Santiago Megállapodás eljárásban történt értékeléséhez, ki kell emelni, hogy a Bizottság pedig mindezek mellett azt sem állította, hogy a jogellenes magatartás a Santiago Megállapodás lejártát követően kezdődött volna, ha pedig az állított jogsértés korábbi, akkor az összehangolt magatartás igazolására a Santiago Megállapodás lejártá körüli magatartás nem lehetett alkalmas (88. pont).

A Bizottság – a Törvényszék döntésének fényében – alaptalanul hívta fel az ún. Sydney Megállapodást, amely azonban már 1995-ben megszűnt. Ez a műhold-kábel-irányelv elfogadása, illetve átültetése előtt biztosította azt, hogy a műhold sugárzást a fellövés helyén működő közös jogkezelő szervezet a műhold footprintjének teljes területi hatályával jogosíthassa annak feltételével, hogy a többi érintett közös jogkezelő szervezettel erről megelőzően egyeztet. A Sydney Megállapodás a műhold-kábel-irányelv átültetésével járt le, versenyjogi vizsgálat tárgya nem volt. A közös jogkezelő szervezetek értelmezése szerint a

megállapodással kezelt problémát a műhold-kábel-irányelv felhasználás helyére vonatkozó szabálya azonos módon megoldotta. A megállapodás eljárás megindítását megelőző lejártá azonban megakadályozza, hogy azt a Bizottság az eljárásban, akár versenykorlátozó magatartásként értékelje (94. pont). A közös jogkezelő szervezetek ezt követően a műholdas sugárzás jogosítása során nem a megállapodás, hanem a műhold-kábel-irányelv átültetett szabályait tartalmazó nemzeti joguk alapján jártak el, azaz a Sydney Megállapodásnak az eljárás időszakára áthúzódó hatása sem volt.

A Bizottság a fentiekén kívül még azzal látta a területi korlátozások fenntartásában megmutatkozó összehangolt magatartást bizonyítottak, hogy a közös jogkezelő szervezetek a kölcsönös képviseleti szerződéseikből a kizárólagosságra vonatkozó kitétel – az eljárás nyomán megtett – törlését követően is azonos gyakorlatot folytattak. A Bizottság ezt úgy értékelte, hogy a szerződésekben a kizárólagosság és a területi korlátozásra vonatkozó kikötések tartalmilag összekapcsolódnak, és a területi korlátozások gyakorlati fenntartása a tiltott kizárólagossági kikötés továbbélését jelenti.

A közös jogkezelő szervezetek ezzel szemben a Bizottság kifogása után aggály nélkül módosították a szerződéseiket a kizárólagossági kikötés tekintetében, mivel ezt már korábban is úgy értelmezték, hogy nem zárja el egyik közös jogkezelő szervezetet sem attól, hogy a saját közvetlen repertoárja tekintetében akár többterületi (a saját működési területén kívüli területre hatályos) felhasználási engedélyt adjon. Ez az ún. közvetlen engedély, „direct license”. A kizárólagossági kikötés, illetve annak kifogásolása ezért a közös jogkezelési gyakorlatban súlytalanná vált.

A Törvényszék ezt úgy látta, hogy a kizárólagossági kikötés törlése önmagában a piac valamilyen fejlődésére adhat alapot (101–102. pont), azonban ennek egyéb feltételei is vannak (pl. hogy egy adott közös jogkezelő képes legyen a többterületi engedély kezelésére és egy ilyen struktúra felállítására), illetve fontos szempont volt, hogy azt még a Bizottság is elismerte az eljárás során, hogy a közvetlen engedélyezési piac egyelőre „embrionális állapotban” van (103. pont). (Megjegyezzük, ez a körülmény fennállt a Törvényszék döntésének időpontjában is.)

Határozatának 106. pontjában a Törvényszék ezért egészen határozottan foglal állást amellett, hogy *„A művek online felhasználását lehetővé tevő új információs technológiák megjelenése nem jelenti azt, hogy ezek a struktúrák hirtelen elavulttá válnának, és az érintett gazdasági szereplőknek azonnal bizonyítaniuk kellene azt, hogy versenyezni akarnak. Az a pusztán tény, hogy a kizárólagossági kikötés törlése után a közös jogkezelők hirtelen nem módosították a nemzeti területi korlátozásokat, azt mutathatja, hogy azokat a korlátozásokat más indokolja, mint a kizárólagosság más formában történő fenntartása.”*

A Bizottság az összehangolt magatartás igazolására más bizonyítékot nem hozott fel, ezért ezt követően a Törvényszék azt vizsgálta, hogy a közös jogkezelő szervezetek párhuzamos magatartásának lehet-e más, a jogellenes összehangolt magatartáson kívüli, azaz nem tiltott indoka.

Ebben a körben a Törvényszék a közös jogkezelő szervezetek lehetséges működésének és magatartásuk versenyjogi értékelésének szempontjából nagyon jelentős megállapításokat tett. Annak ellenére, hogy a döntés indokolása végig a Bizottság bizonyítási kötelezettségének teljesítése, illetve nem teljesítése körében mozog, levonható az a következtetés, hogy a közös jogkezelő szervezet eredményében látszólag versenykorlátozó magatartása valós és a jogkezelési tevékenység gazdasági természetéből következő, azaz ésszerű piaci magatartást takaró indokokon nyugszik.

A közös jogkezelő szervezetek által a kölcsönös képviseleti szerződések útján a képviseleti megbízások tekintetében fenntartott területi korlátozások rendszerét, amely ahhoz vezet, hogy egy adott területen főként egy adott közös jogkezelő ad engedélyt az ott megvalósuló felhasználásokra, nem lehet tiltott versenykorlátozásnak tekinteni, mivel azt a Törvényszék határozata szerint okszerű indokok alapozzák meg.

Ezek számbavétele előtt ki kell emelnünk, hogy a közös jogkezelő szervezetek ilyen területi hatályú működése más oldalról úgy is megközelíthető, mint a közös jogkezelő szervezetek jellemzően fennálló területi de facto monopóliumhelyzete.

A de facto monopóliumhelyzet fennmaradásának indokai a Törvényszék döntésében a közös jogkezelő szervezetek működését racionálisan meghatározó elvek is. Az elsősorban az online felhasználások esetében új jogkezelési modellek kifejlődése pedig ugyanezen körülmények figyelembevételével lenne természetes. Ami végül is oda vezethetett volna, hogy korlátozott verseny keletkezik úgy ezen a piacon, hogy az a jogkezelési tevékenység ellátását nem veszélyeztette volna. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a közös jogkezelési irányelvre vonatkozó javaslat éppen azt mutatja, hogy az erre a szegmensre erőltetett tiszta versenyjogi logika alapján (erre példa a Santiago Megállapodás vagy a közös jogkezelő szervezetek kötelezettségvállalásainak elvetése) ez a piac önmaga a kulturális és a gazdasági szempontok egyensúlyát nem képes létrehozni, ezért akár a felhasználói jogszerzés megkönnyítése (one-stop-shop, illetve 30+stop-shop helyett 3to10-stop-shop létrehozása), akár a kisrepertoárok (vö. kulturális sokszínűség) védelme érdekében a jelen helyzetben már csak a jogalkotási beavatkozás tud korrigálni.

A Törvényszék a Bizottsággal szemben elismeri, hogy a közös jogkezelő szervezetek viselkedését meghatározza, hogy képesek-e egy másik területre vonatkozóan monitoring-/audit- (az engedélyezett felhasználásokat/felhasználókat ellenőrző) és engedélyezési rendszert létrehozni és fenntartani (113. pont), és vizsgálni kell azt is, hogy a közös jogkezelő szervezet, illetve a közös jogkezelő szervezetek együttese milyen gazdasági vagy pénzügyi ösztönzők folytán hagyhatott volna fel a korábban indokoltan használt területi korlátozások fenntartásával az új felhasználások esetében (115. pont).

A Bizottság az eljárás során továbbá folyamatosan azt állította, hogy az eljárásnak nem tárgya a művek jogellenes felhasználása elleni fellépés, hanem a felhasználók irányában kizárólag a közös jogkezelők által végzett engedélyezési tevékenység. A közös jogkezelő szervezetek ezzel szemben azzal érveltek, hogy az engedélyezés és a jogellenes felhasználások

elleni fellépés, mint a közös jogkezelő alapvető feladatai, nem választhatóak el egymástól. A Törvényszék szerint az önmagában súlyos eljárási szabálysértés, hogy a Bizottság az eljárás alá vontak védekezésével szemben nem támasztotta alá, hogy e tevékenységeket miért látja szétválaszthatónak (120. pont). Álláspontunk szerint egyébként ennek bizonyítása lehetetlen is, ahogyan a Bizottság sem tett rá kísérletet egyszer sem az eljárás során. Ezért a döntésből végső soron azt vezetjük le, hogy e két tevékenységet nem lehet szétválaszthatónak tekinteni, gazdasági szempontból e kettő ésszerűen csak együtt végezhető.

Az, hogy e két tevékenység csak együtt végezhető, illetve mesterséges elválasztásuk piaci diszfunkciókat okoz, könnyen belátható. Például a helyi közös jogkezelő jogérvényesítési tevékenysége szükségképpen kihat a saját zenei repertoárján kívüli zenei repertoárra (például egy zeneműveket jogsértően kínáló weboldal elleni értesítési-eltávolítási eljárás adott esetben a valóban jogsértő teljes felhasználás megszüntetését éri el), azonban amíg a piac-kepesebb repertoárok tulajdonosai ezen költségeket helyi szinten nem vállalják, a multinacionális felhasználókért folyó engedélyezési versenyből mind a jogosítási feltételek, mind a mérrethetékonyosság miatt a költségcsökkentést tekintve győztesen kerülnek ki.

A piaci logika ebben a helyzetben azt diktálná, amint az a Törvényszék döntésében is megjelenik, hogy ha a közös jogkezelő szervezet az engedélyezés területén korlátozás nélküli versenyhelyzetbe kerül, piaci szempontból racionálisan a vele versenyző másik szervezet repertoárját érintő monitoring vagy a jogellenes felhasználás megakadályozására szolgáló tevékenységre erőforrásokat nem fordít (vö. 127. pont vagy 134. pont).

A Bizottság érvelésében arra hivatkozott még, hogy a közös jogkezelő szervezetek akkor is engedélyezik a területükön megvalósuló felhasználásokat, ha a felhasználó székhelye egy másik államban van. Ugyanakkor a más államban honos felhasználó ellen a fellépés ebben az esetben is ugyanolyan nehéz, ezért nem megalapozott a közös jogkezelő szervezetek azon hivatkozása, hogy a helyi monitoringtevékenység döntő, hiszen a Bizottság szerint ebben az esetben is a közös jogkezelő szervezetek együttműködhetnek, azaz például jogérvényesítési tevékenységre a felhasználó honossága szerinti szervezet közreműködése megkérhető. A Törvényszék hiányolta, hogy a Bizottság erre a hipotetikus helyzetre sem mutatta ki, hogy amennyiben két közös jogkezelő szervezet e körben teljes versenyhelyzetben van, akkor a felhasználó honossága szerinti államban lévő közös jogkezelőt mi ösztönözné az együttműködésre. A területi korlátozások rendszere mellett ugyanakkor az együttműködés adott, hiszen a felhasználás helye szerinti közös jogkezelő szervezet van abban a helyzetben, hogy a felhasználást (több repertoár tekintetében) engedélyezze, és azon okból kifolyólag is, hogy így a másik szervezet repertoárjának védelme is adott, a felhasználó honossága szerinti szervezet közreműködésének nincs a versenyhelyzetben gyökerező akadálya (124–125. és 130., 133. pont).

A Törvényszék kiemelte azt is, hogy a Bizottság a felhasználások piacának átfogó monitorozási szükségességére sem tért ki (126. pont). Ez szintén alapvető közös jogkezelői tevékenység, hiszen a szerzői jogok engedélyezése során a felhasználók kevésbé kérnek

„maguktól” engedélyt, sok esetben a felhasználás megkezdését észlelő közös jogkezelő megkeresésére történik a szerződés-kötés. Ekként ez a tevékenység határos a jogellenes felhasználások elleni fellépéssel is, mivel amennyiben a felhasználó nem működik együtt, jogérvényesítési lépéseket kell tenni. A közös jogkezelő az általános monitoringtevékenységben ismét csak akkor érdekelt, ha ez a tevékenysége megtérül (126., 129. pont). Ha ugyanazon a területen több közös jogkezelő versenyez ugyanazzal a repertoárjogosítással, akkor a helyi, piacismerettel rendelkező szervezet felderíti a felhasználásokat, az ilyen tevékenységet nem végző, ezért például a kezelési költségét alacsony szinten tartó közös jogkezelő pedig ennek a gyümölcseit begyűjtheti, azaz a könnyen engedélyezhető felhasználásokat engedélyezheti. Más szempontból azonban a közös jogkezelők jelenleg e tevékenységüket a másik közös jogkezelők tagjai érdekében is végzik (128. pont), versenyhelyzetben azonban erre szintén nincs racionális oka egy vállalkozásnak.

A döntés ezt is egészen explicit módon mondja ki: *„Különösképpen pedig annak érdekében, hogy a világrepertoárt lefedő engedélyt lehessen adni, egy közös jogkezelő szervezetnek együtt kell működnie az összes többi közös jogkezelő szervezettel. A vitatott határozat egyáltalán nem fejt ki, hogy a Bizottság által szükségesnek tartott együttműködés – a Bizottság által megkövetelt módon versenytársá vált közös jogkezelő szervezetek között – többek között egyes monitoringtevékenységek vagy a jogsértések elleni fellépés körében hogyan valósulhatna meg.”* (127. pont)

Az eljárásjogi szempontú döntésben amiatt, hogy igazolható volt, hogy a Bizottság eljárása során nem tett eleget bizonyítási kötelezettségének, a Törvényszék a közös jogkezelő szervezetek további, érdemi védekezéseit nem vizsgálta.

Kivétel ez alól a STIM-ügyben született határozat,²³ amelynek a STIM-nek azon egyetlen határidőben előterjesztett kérelmével kellett foglalkoznia, amelyben azt állította, hogy a képviseleti szerződések területkorlátozás-rendszerének fenntartását objektíven indokolja a kulturális sokszínűség megőrzésének szükségessége. A Törvényszék a STIM ezzel kapcsolatos kérelmét elutasította.

Ennek során rögzítette, hogy a Bizottság határozatában érdemben figyelembe vette az EKSZ 151. cikk (4) bekezdését. A Törvényszék indokolását többek között arra alapította, hogy a Bizottság határozatát nem a területi korlátozások alkalmazására, hanem azok összehangolt magatartással való fenntartására alapozta. Ez pedig nem zárja el egyik közös jogkezelő társaságot sem attól, hogy a határozat végrehajtása során egy másik közös jogkezelővel azonos területi kikötésben állapodjon meg, valamint, hogy a STIM által nem támadott kizárólagossági kikötés képviseleti szerződésekből való törlése is hasonló módon érinti a kulturális sokszínűség körében a kisrepertoárok versenyhelyzetét (STIM-döntés, 79–80. pont).

A STIM kérelme elutasításának további indoka volt, hogy a Bizottság határozatának közvetlenül nem tudható be az, hogy egyes jogosultak közvetlen jogosítást végezhetnek

²³ Lásd: Judgement of the General Court (Sixth Chamber) in Case T-451/08, 2013. április 12.

(„direct licensing”) vagy egyes, a forgalomban vonzóbb repertoárok jogtulajdonosai műveik közös jogkezelésből történő kivonása mellett döntenek. A Bizottság határozata ugyanakkor a STIM-döntés szerint az előtt is megnyitotta az utat, hogy a korábbi, működő rendszert másfajta, de minden szereplő érdekében működő rendszer váltsa fel. Ezt ugyanis maguk a közös jogkezelő szervezetek is elismerték azzal, hogy a korábbi, megfelelően működő rendszer mellett az új felhasználásokra másfajta megoldásokat próbáltak keresni. A területi korlátozások rendszere tehát nem szükségszerű és egyetlen megoldás a kulturális sokszínűség fenntartása érdekében, ezért nem alapos az az érvelés, hogy a területi korlátozások rendszerének elmarasztalása egy az egyben negatív hatást gyakorol a kulturális sokszínűsége, hiszen annak megőrzését más megoldás is támogathatja (vö. STIM-döntés 79–84. és 92. pont).

A Törvényszék határozataiból a közös jogkezelő szervezetek által köthető képviseleti szerződésekkel kapcsolatosan az alábbiak vezethetők le:

- a közös jogkezelő szervezetek között az együttműködés szükséges, ez biztosíthatja csak azt, hogy egy kézből több repertoárra lehessen engedélyt szerezni;
- a döntések nem foglalnak állást abban, hogy ezeket a megállapodásokat bilaterális vagy multilaterális együttműködésben lehetne csak létrehozni és fenntartani;
- ezekben a megállapodásokban lehetségesek területi korlátozást tartalmazó vagy más olyan korlátozó kikötések, amelyeket gazdasági ésszerűség indokol, ami konkrétan lehet az, hogy biztosítható legyen a felhasználó helyi monitorozása, egy helyi piac általános monitorozása az új felhasználások azonosítása érdekében és a jogsértő felhasználások elleni fellépés biztosítása is;
- a Törvényszék nem az EKSZ 81. cikk (EUMSZ 101. cikk) (3) bekezdésének alkalmazásával látja a fentieket lehetségesnek, hanem olyan szempontokat ad, amelyek az 81. cikk (1) [101. cikk (1)] bekezdésének alkalmazását eleve kizárhatják;
- a kulturális sokszínűség megőrzése érdekében a képviseleti szerződések többféle megoldása elképzelhető, azonban a közösségi versenypolitika ebből a szempontból semleges, azaz a lehetséges megoldások közül az EKSZ 151. cikk (4) bekezdés szabályának háttérével nem válogathat, illetve a versenyjog mint eszköz az egyedi jogosultak/repertoár-jogtulajdonosok egyedi döntési – a közös jogkezelésből repertoárkivonási vagy közvetlen engedélyezési – lehetőségét sem tudja ennek érdekében kezelni. (Ami persze nem jelenti azt, hogy az eljárásban történő jogi értékelhetőségen kívül elveiben és hatásában éppen nem a közösségi versenyjog elvei miatt bomlott fel orvosolhatatlanul egy kielégítően működő rendszer, anélkül, hogy a helyére legalább egy ilyen eredményeket felmutatni képes rendszer lépett volna.)

3. A közös jogkezelés CISAC-ügy szempontjából lényeges sajátosságai

Az írás elején említett WIPO-tanulmány jelen ismertető számára releváns megállapításai a következők voltak. A monopolhelyzetű közös joggyakorlásnak számos alapvető indoka és előnye van:²⁴ a közös jogkezelési monopólium az egyedi, szerzői, a szerzői jog attribútuma szerint létező monopóliumok szükséges szummája, nem új minőségű monopólium.²⁵ Egy-szerű és a felhasználó számára jogbiztonságot eredményező, teljes jogszatossággal járó engedélyezést eredményez. A felhasználási engedély hatályának a lehető legnagyobb, tehát a felhasználó számára legbiztonságosabb kiterjedését két technikával lehet elérni. Vagy olyan „közvetett” szabállyal/bírói gyakorlattal, amely a közös jogkezelő szervezet megfelelő felügyelete mellett garantálja, hogy a felhasználóval szemben egyedi jogosult a közös jogkezelésbe tartozó körben nem léphet fel. Ez helytállást (jogszatosságot) eredményez a közös jogkezelő szervezet terhére. Ez a törvényi/bírói közös jogkezelési vélelem.^{26, 27} A másik módszer a kiterjesztett hatály kifejezett = közvetlen törvényi kimondása, amelyhez megfelelő határidőket tartalmazó kilépési (opt-out) szabályokat kell kapcsolni. A határidőket úgy kell meghatározni, hogy a kilépések ne veszélyeztessék a felhasználó jogbiztonságát.²⁸ A leírt technika a teljes világrepertoár felhasználásának egy engedéllyel való engedélyezését (one-stop shop) eredményezi. A felhasználói, tranzakciós költségek lényeges csökkentése csak egyetlen szervezettel („by means of one single organisation”) érhető el. A monopolhelyzet a jogosultak és a felhasználók közös érdeke. Az utóbbiak nem találnák meg a tömeges és gyakori felhasználások körében a jogosultakat, a jogosultak – kivéve a néhány kiemelkedő, jelentős jogosultat – nem lennének képesek a felhasználás engedélyezésére és ellenőrzésére.

²⁴ Ficsor: i. m. (4), p. 361–362.

²⁵ Gerhard Schricker: Urheberrecht, Kommentar, 2. Auflage. Verlag C.H.Beck, München, 1999, WahrnG Vor §§ 1 ff., 7. széljegyzet, p. 1816.

²⁶ L. pl. a német közös jogkezelési törvény (=WahrnG) 13/b §-át a törvényi és a német szerzői jogi törvény bírói gyakorlatát az ún. GEMA-Vermutungra (I-IV), Schricker, WahrnG 13b §, és az ahhoz fűzött magyarázat 2–10. széljegyzetszámok, p. 1876–1879.

²⁷ A 2006-os osztrák közös jogkezelési törvény (l. a 19. l.j.-et) 11. § (3) bekezdése rendelkezik a törvényi vélelemről, amelynek fennállásáról (valójában a kellően széles reprezentativitásról) a közös jogkezelő szervezet felett felügyeletet gyakorló közigazgatási szerv határozatot is hoz kérelemre: „3) Die Aufsichtsbehörde hat auf Antrag einer Verwertungsgesellschaft, eines gesamtvertragsfähigen Rechtsträgers (§§ 21 und 26) oder eines Nutzers mit Bescheid festzustellen, dass eine Verwertungsgesellschaft für ihren ganzen Tätigkeitsbereich oder einen bestimmten Teil davon die Rechte und Ansprüche am nahezu gesamten Bestand an Werken oder sonstigen Schutzgegenständen wahrnimmt. Die Feststellung begründet die Vermutung, dass die Verwertungsgesellschaft in dem vom Bescheid umschriebenen Bereich die Rechte am gesamten Bestand an Werken oder sonstigen Schutzgegenständen wahrnimmt, sofern nicht das Gegenteil bewiesen wird. Soweit die Voraussetzungen für die Feststellung in der Folge wegfallen, hat die Aufsichtsbehörde den Bescheid von Amts wegen oder auf Antrag aufzuheben; zum Antrag sind die oben genannten Personen berechtigt.”

²⁸ Vö.: Sztj. 87. § (1)–(4) bekezdés.

Az Európai Unióban a közös jogkezelés a díjigények és a kábeles továbbkövetítés esetében kifejezetten kötelező,²⁹ az igények csak közös jogkezelő szervezet útján érvényesíthetők. Itt elképzelhetetlen a több kézbe történő díjfizetés. Ráadásul a kábeles továbbkövetítés Európa legnagyobb részén nem lép át határokat (a Benelux államokban vannak jelentéktelen példák a határon átnyúló vezetékes továbbkövetítésre). Így aztán emiatt sem volt érthető a szerzői jogászok számára, hogy a kábeles továbbkövetítés engedélyezésére vonatkozó képviseleti megbízásokat miért tartotta a Bizottság aggályosnak.

Az egyenként gyenge jogosultak (gyengébb fél) érdekeinek védelme is kívánja a monopolhelyzetet – szükséges ugyanis a tárgyalási pozíció kiegyenlítése a jelentős gazdasági súlyú felhasználókkal szemben. Ugyancsak a gyengébb fél (egyedi, természetes személy szerző) védelmét szolgálja a monopóliummal összefüggő, előzetes, a tagsági/megbízási jogviszony létrehozásával együtt járó díjigény- és engedélyezési jog átruházása a közös jogkezelő szervezetre, ami lehetetlenné teszi, hogy a nagy gazdasági súlyú felhasználók egyedi felhasználási/jogátruházási szerződésben joglemondásra szorítsák a gyengébb felet a felhasználási szerződésekben. Egyes díjigények esetén maga az anyagi jog rendelkezik a forgalomképtelenségről.³⁰

A Ficsor-tanulmány azt a következtetést³¹ vonja le, hogy de facto vagy de iure monopólium jön tehát létre, amely miatt elvileg szükséges lehetne a versenyző közös jogkezelő szervezetek létrehozása. Azonban a monopólium, a verseny, a piac fogalma nem alkalmazható e területen változatlan tartalommal. A de iure vagy de facto monopólium a gyakorlatban szükséges feltétele a közös joggyakorlás megfelelő működésének.³²

Mivel a közös jogkezelő szervezetek kétoldalú piacon működnek, a monopólium kétirányú, mind a jogosultak, mind a felhasználók irányában érvényesül. Mindkét monopólium-irányra tekintettel belső, tehát a közös jogkezelési szabályokban meghatározott ellenintézkedések szükségesek. Ezeket az ellenintézkedéseket is szemügyre kell venni ahhoz, hogy versenyjogi szempontból is helyesen lehessen értékelni a közös jogkezelő szervezetek piaci magatartását. Ha ugyanis ezek kielégítőek, csökkentik a külső, a szerzői jog immanens tulajdonságainak figyelembevételére nem képes korlátozó eszközök terét. Az persze vitathatatlan, hogy a versenyjog vagy az alkotmányjog a szerzői jog és joggyakorlás létező és érvényes külső korlátja. Az azonban már nem ennyire nyilvánvaló, hogy milyen játéktér

²⁹ Vö.: Uradex ügy C-169/05: a kábeles továbbkövetítés engedélyezésére vonatkozó, közös jogkezelést előíró irányelvi szabályt [93/83/EGK tanácsi irányelv 9. cikkének (2) bekezdés] úgy kell értelmezni, hogy amennyiben egy jogkezelő szervezetet kell az olyan jogosult szerzői vagy szomszédos jogainak érvényesítésére megbízottnak tekinteni, aki jogainak kezelését nem bízta jogkezelő szervezetre, e jogkezelő szervezet érvényesítheti a jogosult azon jogát, hogy egy kábelszervezetnek valamely műsor vezetékes továbbkövetítésére engedélyt adjon, vagy azt megtagadja, következképpen a jogkezelő szervezet nem kizárólag a jogosult jogai anyagi vonzatainak érvényesítésére jogosult.

³⁰ Pl. 2006/115/EK-irányelv a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról (kodifikált változat), 5. cikk (2) bekezdés.

³¹ Ficsor: i. m. (4), p. 363–364

³² Ficsor: i. m. (4), p. 386.

marad a külső korlátok felállítására, ha a belső korlátok ugyanazt a célt szolgálják, és esetleg el is érik.³³

Hozzá kell tenni: az, hogy a közös jogkezelő szervezet erőfölényes helyzete sajátos, természetesen nem jelenti azt, hogy több közös jogkezelő szervezet ne köthetne versenykorlátozó megállapodást, vagy nem tanúsíthatna ilyen hatású magatartást. Azonban kartelljogi szempontból is másként szükséges szemlélni a területi alapon a leghatékonyabbnak elismert,³⁴ kizárólagos helyzetben levő közös jogkezelést végző piaci szereplők magatartását, mint az ilyen ismérvekkel nem rendelkező piaci szereplők megállapodásait és magatartásait, nem beszélve a kulturális sokszínűségi szempontokról. Ezt az állítást támasztja alá a Törvényszék fent elemzett határozata.

4. Hazai közös jogkezelési tanulmányok

Az elmúlt néhány évben több terjedelmes, monografikus tanulmány született hazánkban a közös jogkezelés témakörében, amelyek mindegyike rendszeresen tárgyalja a közös jogkezelés uniós jogi dokumentumait.

A Miniszterelnöki Hivatal megbízásából az MSZH (ma: SZTNH) szerzői alkotóközössége a közelmúltban tanulmányt készített „A közös jogkezelők által alkalmazott szerzői jogdíjak szerepe az audiovizuális szektorban” címmel.³⁵ A tanulmány 2.1. alfejezete összegzi a közösségi versenyjog és a közös jogkezelés viszonyában hozott közösségi döntéseket, 2.2. fejezete pedig kitér mind az utóbbi időben keletkezett normatív aktusokra, mind pedig a közös jogkezelési joggyakorlást érintő bírósági határozatokra és a folyamatban lévő ügyekre is. A tanulmány a belső közös jogkezelési szabályok, azon belül a felügyelet és a jogdíjközlémények jóváhagyási rendje módosítási szükségletére vont le következtetést. A 2008-as Szjt.-módosítás e következtetéseknek kívánt eleget tenni.

A Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központja által meghirdetett pályázatra a PPKE-JÁK szerzői alkotóközössége készített 2008-ban tanulmányt kifejezetten a közös jogkezelés és a versenyjog kapcsolódási pontjait a vizsgálat tárgyává téve.³⁶ E tanulmány is feldolgozza szinte naprakészen a fontosabb uniós aktusokat és közösségi politikákat. A

³³ Az írás egyik szerzője hasonló következtetésre jutott az alkotmányos külső korlátok tekintetében is (Faludi Gábor: A szerzői jog és iparjogvédelem belső korlátjai. Jogtudományi Közöny, 61. évf. 7–8 sz., 2006, július–augusztus, p. 280–292.

³⁴ L. alább a hivatkozást a Tournier-ügyre.

³⁵ Szerzők: dr. Cserba Veronika, dr. Ficsor Mihály, dr. Hepp Nóra, dr. Kiss Zoltán, dr. Munkácsi Péter, dr. Penyigey Krisztina. Szerkesztette: dr. Kiss Marietta: http://www.mszh.hu/szerzoijog/tanulmany/MeH_study_kjk_final_2007.pdf.

³⁶ A szerzői jogok közös kezelésének versenyjogi vonatkozásai különös tekintettel a technikai fejlődés által támasztott kihívásokra. Szerzők: dr. Boronkay Miklós (IV. fejezet), dr. Boytha György (I. fejezet), dr. Csepely-Knorr Tamás, (II. fejezet), dr. Szilágyi Pál (III. fejezet), Budapest, 2008: <http://www.gvh.hu/domain2/files/modules/module25/4290989842DB360B.pdf>.

levont tanulság egyébként azt mutatja, hogy a (közösségi) versenyjog és a közös jogkezelés viszonyáról csak pillanatfelvétel készíthető:

„Míg a szabályozási koncepció és a közös jogkezelők közötti verseny jogi kereteinek kialakítása tekintetében nem lehet a tanulmány írásakor egyértelműen állást foglalni, hiszen az érdekelt szereplők és a jogalkalmazó is keresi a megoldást az új trendekre. Mint azonban sok természetes monopólium lebontásához, jelen esetben is szükség lehet arra, hogy a jogalkotó vagy a jogalkalmazó hatóság beavatkozásával elősegítse új üzleti modellek felbukkanását, amelyek megmérettethetnek. A versenyjogi joggyakorlat vonatkozásában továbbá elképzelhető változatnak tűnik, hogy a Wouters- és a Meca-Medina-ügyhöz hasonló megoldást talál az Európai Bíróság. Egyes szerzők a közös jogkezelőkre vonatkozó eddig kialakult joggyakorlatban is hasonló trendet véltek felfedezni, nevezetesen, hogy bizonyos kérdéseket nem a 81. cikk (1), majd (3) bekezdésének alkalmazásával dönt el a jogalkalmazó, hanem eleve abból indul ki, hogy az adott kérdés nem tartozik a 81. cikk (1) bekezdésének hatálya alá. Ilyen lehet példának okáért a kulturális sokszínűség megőrzését szolgáló magatartások kérdése.”³⁷

A hivatkozott ügyekben³⁸ éppenséggel arra a következtetésre jutott az Európai Bíróság, hogy egy megállapodás (magatartás) kétségtől megkérdőjelezhető versenykorlátozó hatását meghaladják az adott tevékenység közhasznú, megfelelő végzésével összefüggő szempontok.³⁹

A Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal által támogatott Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program keretében „Az információs társadalom keretfeltételei és a magyar versenyképesség az EU integráció tükrében 2004–2007” című kutatási program részeként a Magyar Tudományos Akadémia Infokommunikációs Jogi Centrumának tudományos műhelye által

³⁷ Az előző l.j.-ben hivatkozott tanulmány, p. 189.

³⁸ C-309/99, Wouters, C-519/04 P, Meca-Medina v. Commission.

³⁹ Wouters-ügy (ügyvédi kamarai versenykorlátozó szabályokról): „A national regulation such as the 1993 Regulation adopted by a body such as the Bar of the Netherlands does not infringe Article 85(1) of the Treaty, since that body could reasonably have considered that that regulation, despite effects restrictive of competition, that are inherent in it, is necessary for the proper practice of the legal profession, as organised in the Member State concerned (rendelkező rész, 2. bekezdés).

A Meca-Medina-ügyben (tárgya: jogszerűen korlátozzák-e a professzionális versenysportot űzők verseny-szabadságát a sportszervezet belső antidopping szabályai): „Not every agreement between undertakings or every decision of an association of undertakings which restricts the freedom of action of the parties or of one of them necessarily falls within the prohibition laid down in Article 81(1) EC. For the purposes of application of that provision to a particular case, account must first of all be taken of the overall context in which the decision of the association of undertakings was taken or produces its effects and, more specifically, of its objectives. It has then to be considered whether the consequential effects restrictive of competition are inherent in the pursuit of those objectives ... and are proportionate to them. ... to combat doping in order for competitive sport to be conducted fairly and that it included the need to safeguard equal chances for athletes, athletes' health, the integrity and objectivity of competitive sport and ethical values in sport. ... Therefore, even if the anti-doping rules at issue are to be regarded as a decision of an association of undertakings limiting the appellants' freedom of action, they do not, for all that, necessarily constitute a restriction of competition incompatible with the common market, within the meaning of Article 81 EC, since they are justified by a legitimate objective.” (42–45. bekezdés).

elvégzett kutatás eredményeit tartalmazó kötet⁴⁰ kéziratossá maradt. Egyelőre szintén csak kéziratban áll részlegesen készen egy kötet, amely a közös jogkezelés és az audiovizuális média kapcsolatát elemzi. E munka a CISAC-ügyben hozott döntést is elemzi majd.⁴¹ Lánchidi Péter PhD-értekezése⁴² pedig kifejezetten a releváns uniós aktusok részletekbe menő elemzése alapján jut hasonló következtetésre, mint a hivatkozott PPKE–JÁK-tanulmány.

A hivatkozott tanulmányokban leírt helyzethez képest érdemi változás az uniós jogban nem következett be, eltekintve a CISAC-ügy befejezésétől, továbbá le nem zárult kötelezettségmegszegési eljárás kezdődött hazánk és Csehország ellen a jogi monopólium fenntartása miatt.⁴³ A magyar jogalkotó 2012-től a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliumát megszüntette (részletesen lásd alább a 6. pontban).⁴⁴

Valamennyi tanulmány a tényeket (aktusokat) hiánytalanul említi, és valamennyi értékesen, alaposan értékelő jelleggel deskriptív. Nem tudják feloldani a közös jogkezelés pusztán versenyjogi megközelítése és szerzői jogi belső jogintézmény (= „egyedi joggyakorlás lehetetlensége vagy kevésbé hatékony volta miatti szükséges korlát”) szempontú megközelítése közötti ellentmondást. Az ellentét feloldását el sem lehet várni, ugyanis ez az ellentmondás a jelenlegi jogfilozófiai-jogdogmatikai háttér/alapok és az ebből adódó, egymással ellentétben álló szabályozási háttér előtt a szerzők szerint nem is oldható fel.

5. A közös jogkezelés az Európai Bizottság és a Parlament szemléletében

Az Európai Bizottság⁴⁵ és az Európai Parlament⁴⁶ különböző aktusokban kifejezett, a közös jogkezelés eltérő szemléletét kifejező álláspontját az alábbiakban lehet összegezni.

⁴⁰ A kötet vonatkozó része: Közös jogkezelés az információs társadalomban: Lassú kimúlás, vagy szerves átalakulás. Szerzők: dr. Békés Gergely, dr. Faludi Gábor, dr. Gyenge Anikó, dr. Szinger András, dr. Tóth Péter Benjámin, szerkesztette: dr. Békés Gergely és dr. Gyenge Anikó.

⁴¹ Grad-Gyenge Anikó, Sarkady Ildikó: Közös jogkezelés az audiovizuális médiában (kézirat). Médiatudományi Könyvtár. Sorozatszerkesztő: Koltay András, Nyakas Levente.

⁴² Collective management of music rights and competition policy in the European Union: http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/lanchidi/lanchidi_ertekezes_nyilv.pdf. A látogatás napja: 2013. október 18.

⁴³ 2006/4238, C(2008)7191, IP/08/1786: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1786&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, a látogatás napja: 2013. október 24.

⁴⁴ Sztj. 86., 87., 91., 92. § (4), (5) bekezdés, amelyeket a 2011. évi CLXXVI. tv. iktatott be.

⁴⁵ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on the Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market, COM (2004) 261 final, Brussels 16 April 2004: http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2004/com2004_0261en01.pdf; az EK Bizottságának munkanyaga („Commission Staff Working Document”): Tanulmány a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezelésének közösségi szabályozásáról (közzétették: 2005. július 7.): http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/management/study-collectivemgmt_en.pdf, valamint az ajánlás.

⁴⁶ A Parlament jelentése (A5-0478/2003) és határozata [European Parliament resolution on a Community framework for collective management societies in the field of copyright and neighbouring rights (P5_TA (2004) 0036 – 2002/2274(INI)], valamint a Parlament állásfoglalása, amelyet az ún. Lévy-jelentés alapján fogadott el: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2007-0053&language=EN&mode=XML>).

Az Európai Bizottság a határon túli online felhasználások engedélyezésének nem kielégítő voltából indult ki, ennek tudta be, hogy előbbre tart az Egyesült Államok ezen a téren, mint Európa.

Korábbi aktusaiban még többféle szabályozási elképzelést vázolt fel az online engedélyezésre:

- legyen olyan közösségi szabályozás, amelynek eredményeképpen minden egyes, a közösség bármely tagállama területére kiadott felhasználási engedély automatikusan kiterjedne a teljes közösség területére – azaz egy olyan megoldást jelzett, amely „a territorialitás részleges feladásával jár”;

- kevésbé radikális megoldást jelentett volna, ha a műhold-kábel-irányelvben már használt megoldást alkalmaznák az online engedélyezésre (nevezetesen a felhasználás helyét egy tagállamban vélelmeznék);

- végül a legkevésbé „beavatkozó” elképzelés szerint a közös jogkezelés meglévő rendszerben valósulhatott volna meg a megoldás, ezt a közösség csak a jogkezelőkre vonatkozó „good governance” szabályok előírásával segítette volna.

A Bizottság ajánlást megelőző tanulmánya már a számos forrásban tárgyalt „option 1-3” felsorolásával előre jelezte, hogy a korábbi mérlegelés köre leszűkült. Az a változat nyert teret, hogy egyrészt a jogosultak képviselétéért versenyt kell kelteni a közös jogkezelő szervezetek között, másrészt pedig a jogosultak számára lehetővé kell tenni a választást a közös jogkezelő társaságok között, ezáltal lehet elérni azt, hogy ne a kölcsönös képviselési szerződések alapján összeálló (közel) teljes világrepertoárt nyújtson egy-egy közös jogkezelő szervezet, hanem a közvetlenül a jogosultaktól szerzett megbízások alapján jogosítható repertoárt kezelje hatékonyabban.

A Bizottság szerint az utóbbi megoldással érhető el a kitűzött cél: a jogosultak és felhasználók érdekeit egyaránt tükröző „community-wide” jogosítási rendszer. A tanulmány szerint a közvetlen tagságon alapuló elkötelezettség hatékonyabbá teszi a közös jogkezelést a külföldi képviseltek felé is, és különösen hasznos azon jogosultak számára, akiknek műveit az egész közösségben felhasználják.

E megoldás eredményeképpen a Bizottság elképzelése szerint a felhasználóknak – mivel az egyes társaságok nem a világrepertoárt, csak a közvetlenül velük szerződött belföldi és külföldi jogosultakat képviselnék – nem egy, de a kialakuló „három-négy” nagy, a Bizottság szóhasználatában „powerful” közös jogkezelőtől kell az egész közösség területére kiterjedő felhasználási engedélyt szerezniük. Ez értelemszerűen arra az esetre is vonatkozna, ha egy helyi felhasználó egy állam területén nyújtott szolgáltatásához kívánna jogot szerezni.⁴⁷

⁴⁷ A fenti CISAC-határozatot megelőző kötelezettségvállalási szakasznak és a határozat végrehajtásának is az volt az egyik kulcskérdése, hogy a belső piaci hatással nem bíró szolgáltatások engedélyezése hogyan választható el a valóban multiterritoriális felhasználásoktól. A helyi szolgáltatás engedélyezése ugyanis semmiképpen nem lehet olcsóbb, egyszerűbb, átláthatóbb, ha egy „nemzetközi központból” történik, figyelemmel a felhasználással összefüggő adatszolgáltatásra, az adatok ellenőrzésére, az esetleges jogértvényesítésre, a tárgyalás és a szerződés nyelvére, az alkalmazandó jogra stb.

Az ajánlás kulcsa: a közös jogkezelés olyan sajátos fogalommeghatározása, amely messze áll a kontinentális, minősítő fogalmaktól, és sokkal inkább az USA-beli megközelítéshez áll közel. Az 1a) pont szerint a jogkezelés (mint szolgáltatás): engedély adása, ellenőrzés, jogérvényesítés, jogdíjak beszedése és felosztása. Az 1e) pont alapján közös jogkezelő: (olyan szervezet), mely a jogkezelést végzi számos jogosult számára.

Ebből az következik, hogy bármely közvetítő, nemcsak engedéllyel rendelkező (nyilván-tartásba vett) közös jogkezelő szervezet közös jogkezelőnek minősülhet az online felhasználás szempontjából, akár egy zeneműkiadó is.

A Bizottság szemléletében tehát

- a közös jogkezeléshez nem tapadnak a kontinentális jogban ismert közös jogkezelési funkciók;
- azt nem különbözteti meg a közvetítő képviselettől;
- a csomagban/kötegetben történő, gyakorlatilag a világrepertoárra (a lehető legszélesebb körű) vonatkozó jogosítás;
- a szabályzat szerinti, tehát normatív felosztási kötelezettség;
- a hatékonyság diktálta faktikus vagy jogi monopolhelyzet;
- az ezt ellensúlyozó kétirányú szerződéskötési kötelezettség, és a sokrétű állami felügyelet;
- a kulturális közvetítő szerepből adódó közérdekű jelleg, amit a felhasználó jogbiztonságát biztosító vélelem vagy kiterjesztett hatály tükröz;
- a szervezet jogosulti ellenőrzése/tulajdonlása.

Az Európai Parlament Mercedes Echerer rapportőr által előkészített jelentése alapján elfogadott határozata a Bizottság megközelítésétől jelentősen eltérő szempontokat emelt ki, a közös jogkezelő szervezetek kulturális és szociális funkcióit is hangsúlyozta. A közös jogkezeléssel kapcsolatos harmonizációt, a korlátozott versenyt szükségesnek tartotta, de ennek útját a közös jogkezelők közti önszerveződő együttműködésben látta, különös tekintettel a hatékony nemzetközi adatcserét biztosító informatikai eszközök kialakítására.

A közös jogkezelő szervezetek de jure és de facto monopolhelyzetét a jelentés nem tartotta önmagában versenykorlátozó jelenségnek, ehelyett a Bizottság figyelmét inkább a média vertikális koncentrációjára hívta fel.

Az állásfoglalás, amelyet az ún. Lévy-jelentés alapján fogadott el, az ajánlással mint formával és annak tartalmával nem volt elégedett. Az állásfoglalás

- együttdöntést követelt, a versenyszempontot a kulturális és szociális funkciókkal, a kulturális sokszínűséggel gondolta összehangolni;
- az ajánlás szabályainak érvényesülése esetén veszélybe kerülhetnek a kis országok kis jogkezelői által képviselt jogosultak kulturális szempontból is fontos érdekei;
- nem parttalan, hanem ellenőrzött verseny tudja csak biztosítani a nonprofit közös jogkezelők megfelelő működését és a vonatkozó UNESCO-egyezményben is szabályozott kulturális sokszínűség fenntartását egyaránt;

– a jövőbeli online jogosítás rendszerét a meglévő kölcsönös képviseleti szerződésekre alapozott, világrepertoárt kínáló közös jogkezelői one-stop-shopok jelentik, ahol a jogdíjak csökkentését eredményező versenyt a lehívás országa (country of destination) díjszabásának jogosító általi alkalmazása küszöbölheti ki;

– mindennek megteremtésére a Bizottság kezdeményezze egy irányelv előkészítését a témában, vonja be az érintett szereplők lehető legszélesebb – a 2005-ös bizottsági tanulmány előkészítésénél is mindenképpen tágabb – körét az előkészítésbe;

– az állásfoglaláshoz fűzött „Explanatory Statement” szerint a Bizottság által preferált „Option 3” megoldás néhány nagy, koncentrált közös jogkezelő által uralt, a kulturális sokszínűség és a világrepertoár elérhetősége szempontjából előnytelen oligopol piac kialakulását eredményezi.

A Bizottság szemlélete – nem utolsósorban az együttdöntés kényszere miatt – a Tanács és az Európai Parlament javaslatainak hatása alatt a közös jogkezelési irányelvjavaslat szövegét nézve már alakult. Az irányelv elfogadása előtt korai lenne bármilyen értékelés. A szabályozás a jogosultak szabadságára, választására, de a közös jogkezelő számára adott kizárólagos megbízásra épülő közös jogkezelést tartja a kiindulópontnak. Kellő helyet kap a kiterjesztett és közös jogkezelés is. A legfőbb szerv kötelező, át nem ruházható hatáskörei, a felügyelő szerv megléte és hatáskörei, az összeférhetetlenség, a gazdálkodás, ezen belül a felosztási és egyéb célra történő jogdíjfelhasználás szabályai, a szervezeti és gazdálkodási adatok transzparenciája adja a minden közös jogkezelő szervezetre irányadó szabályok gerincét. A többterületi online engedélyezés zenei közös jogkezelő szervezetekre irányadó rendelkezéseiről fentebb már szóltunk.

6. Az Sztj. és a közös jogkezelés versenyjogi elemei

Az Sztj. eredeti szövegének indoklása (1999) az alábbiak szerint értékelte a közös jogkezelés akkor létező versenyjogi környezetét:

„A törvény így de jure monopóliumhelyzetet alakít ki a kötelező nyilvántartásba vétel jogi eszközével. A nemzetközi gyakorlatból eredeztethető jogkezelési koncentráció mintegy másfél évszázadra nyúlik vissza. A közös jogkezelésnek a felhasználók tízezreivel szembeni gyakorlatilag működőképes módja a szervezetek de facto vagy de jure monopóliuma. E helyzet jogszerűségét az Európai Közösség versenyjogi gyakorlata is olyan sarkalatos döntésekben ismerte el, mint ...

A piacuralmi helyzettel való visszaélésnek gátjai a speciális állami engedélyezési szabályok és az általános versenyjogi kontroll is. Jelentős kivételt képez az Amerikai Egyesült Államok által követett szabályozás. A rendkívül fejlett kartelljog miatt nemcsak, hogy három társaság (ASCAP, BMI, SESAC) kezeli egymással versenyezve a nyilvános előadási (és sugárzási) jogokat, hanem a felhasználók megkísérlik a jogokat közvetlenül a szerzőtől vagy

a kiadótól megszerezni, a társaságok megkerülésével. Ez a gyakorlat azonban csak az amerikaihoz hasonlóan nagy piacon folytatható.

A közös jogkezelő szervezetek a világon a legkülönbözőbb jogi formákban működnek. A különbségtétel azon alapul, hogy ezek a szervezetek magánjogi személyek formájában (pl. egyesületként, szövetkezetként vagy gazdasági társaságként) létesültek, avagy szabályozásukat a közjog határozza meg. ...”

Ugyancsak észlelte és értékelte a jogalkotó a közösségi (uniós) célok és a szerzői jog (valamint az iparjogvédelem) területi jellege között feszülő ellentmondást.

„Az európai gazdasági integráció kiépítése során a szellemi tulajdon-jogok területiális védelme, a nemzeti határokhöz kötődő oltalom kezdetben csupán szükséges rosszként tűnt fel. A tagállami határokhöz igazodó jogi védelmet csak addig és annyira ismerték el, ameddig és amennyire az nem gátolta sem a közös piac megteremtését és zavartalan működését, sem annak fejlesztését, egyre mélyebb és erősebb integrációvá történő átalakítását. A szerzői jogban (és az iparjogvédelemben) az áruk szabad mozgását akadályozó, az egységes piacon folyó versenyt torzító tényezőt láttak. A szellemi tulajdon és az egységes piac, illetve az azon folyó verseny szempontjainak összeegyeztetésére az Európai Bíróságnak az áruk szabad mozgásáról, a határokon átlépő szolgáltatásnyújtás szabadságáról, valamint az állampolgárság szerinti hátrányos megkülönböztetés, a versenyt korlátozó megállapodás és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmáról szóló rendelkezéseken alapuló ítéletei tettek kísérletet. Másfelől – főleg kezdetben – az is vitatott volt, hogy az EGK-szerződés hatálya, illetve a Közösség hatásköre kiterjed-e a szellemi tulajdon – és azon belül főként a szerzői jog – területére.”

A Bizottság által kilátásba helyezett kötelezettségzegési eljárást megelőző felszólítás nyomán⁴⁸ szóba került a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliumának lazítása, azonban ettől a jogalkotó akkor még eltekintett.⁴⁹

Ezért 2012-ig hazánkban a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliumként, a német-osztrák rendszerhez hasonló, de annál némileg lazább szakmai-törvényességi felügyelet alatt álltak. Működésük ma is gyakorlatilag engedélyhez (nyilvántartásba vételhez) kötött, ennek feltételeit az Szjt. részletesen, a létesítő okirat kötelező tartalmi elemeire kiterjedően is meghatározza. A díjszabások közigazgatási jóváhagyástól függően alkalmazhatók, a jóváhagyó

⁴⁸ 2006/4238. számú kötelezettségzegési eljárás, felhívja pl. az alábbiakban hivatkozott, az MSZH alkotóközössége által készített tanulmány, p. 44.: http://www.mszh.hu/szerzoijog/tanulmany/MeH_study_kjk_final_2007.pdf.

⁴⁹ Az akkor hatályba nem lépett módosítás előkészítése folyamán olyan megoldás született, amely a kötelező és a kiterjesztett hatályú közös jogkezelés körében figyelemmel volt az egy kézből való jogosítás, tehát áttételesen a tömeges jogszerű felhasználás feltételeinek, és ennek folytán tágabban a közönség sokszínű kultúrához való hozzáféréseben álló érdekeinek a biztosítására.

határozat bírósági felülvizsgálata kérhető. A díjszabások tárgyai a versenyjogi (erőfölénnyel visszaélés tilalma) és az általános szerződési feltételek utólagos bírói kontrolljának is.⁵⁰

A jogalkotó a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliumát 2012. január 1-jétől megszüntette.⁵¹ A módosítás indokolása az uniós aktusok közül az Európai Parlament (2005/737/EC) 2007. március 13-i állásfoglalására (állásfoglalás), valamint az annak tárgyát képező ajánlásra hivatkozik. A hivatkozott állásfoglalás 3. pontját idézi az indokolás: „a jogosultaknak lehetőségük van közös jogkezelőt választani, meghatározni a megbízás tárgyát képező online jogokat és azok területi hatályát, valamint jogukban áll visszavonni a jogokat a közös jogkezelőtől vagy azokat másik jogkezelőre bízni ...” Az ajánlás – ahogy ez a címéből is kitűnik – csak a zeneművek online, határon túli felhasználása engedélyezésének megkönnyítésével foglalkozik. További uniós jogi indok volt a jogi monopólium eltörlésére, hogy annak fenntartása az „EUMSZ 49. cikkét (korábbi 43. cikk) és 56. cikkét (korábbi 49. cikk) sértheti azáltal, hogy a letelepedés és a szolgáltatásnyújtás szabadságát korlátozza”. Az indokolás arra is utal, hogy emiatt a Bizottság Magyarország ellen 2007-ben kötelezettségszegési eljárást indított, amely még nem zárult le. A kötelezettségszegési eljárásban kifejtett magyar álláspont rögzítette, hogy egyrészt a 2004 óta meglévő kilépési jog gyakorlása, másrészt a kölcsönös képviseleti megbízási szerződések nem kizárólagos jellege, valamint a közös jogkezelési megbízás területi korlátozhatósága miatt a nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezetektől különböző személyek, szervezetek is gyakorolhatnak Magyarországon közös jogkezelésbe tartozó jogokat. Ennek igazsága mellett az is tény, hogy „Bár a hatályos Sztj. bizonyos esetekben biztosítja a kilépés lehetőségét, a kilépő jogosult nem tud egy másik, 'azonos területen' működő közös jogkezelő szervezethez csatlakozni; mivel jelenleg ilyen – párhuzamosan működő, 'versengő' – közös jogkezelő szervezet nem kerülhet be a nyilvántartásba”. Kétségtelen, hogy a jogi monopólium megszüntetése közelebb viszi a magyar megoldást az uniós jog közös jogkezelési szemléletéhez. A tényekhez ugyanakkor az is hozzátartozik, hogy uniós hatóság még soha nem mondta ki, hogy a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliuma az uniós jogba ütközne. E kérdés elől a Bizottság eddig egyszerűen megfutamodott. Ímmel-ámmal indított kötelezettségszegési eljárásokat, de pl. az olasz, sok évtizede fennálló, vagy az osztrák, 2006 óta fennálló jogi monopólium jogszerűségét eddig nem kérdőjelezte meg. A közös jogkezelési irányelv javaslata is gondosan elkerüli a kérdést. Az Európai Bíróságnak a közeljövőben szembe kell néznie a jogi monopólium és az EUMSZ viszonyának a kérdésével a C-351/12. sz. előzetes döntéshozatali ügyben, amelyben a negyedik kérdés arra irányul, hogy a cseh törvényben a közös jogkezelésre előírt jogi monopólium az EUMSZ 56., 101. és 102. cikkébe ütközik-e. Az ügyben az Európai Bíróság 2013. június 26-án tartott tárgyalást. Az ítélet kihirdetése hamarosan várható.

⁵⁰ Sztj. 92-/H-92/P. §.

⁵¹ 2011. évi CLXXIII. tv.

A jogi monopólium feloldása annyit jelent, hogy ugyanazon jogosulti csoport ugyanazon vagyoni jogának kezelésére elvileg, a feltételek megléte esetén két vagy több közös jogkezelő szervezetet is nyilvántartásba lehet venni. Ugyanakkor a felhasználó számára jogbiztonságot eredményező kiterjesztett hatály csak egy közös jogkezelő szervezethez kapcsolódhat, ellenkező esetben jogosítási káosz keletkezne a képviselt jogok átfedéséből.

A jogi megoldásnál a jogalkotó azt vette figyelembe, hogy két vagy több, nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezet esetében sem kerülhet átfedésbe az ugyanazon jogosulti csoport ugyanazon joga tekintetében nyilvántartásba vett több szervezet repertoárja, illetve a képviselt jogosultak köre. A többes nyilvántartásba vétel „nem jelenti azt, hogy egy jogosult ugyanazon joga tekintetében több szervezet is eljárhatna, mivel ez a joggyakorlás és az engedélyszerzés ellehetetlenüléséhez vezetne. ... A felhasználók részéről jogos igényként merül fel, hogy akkor is a teljes világrepertoárra vonatkozóan szerezhessenek engedélyt, ha Magyarország területén több letelepedett közös jogkezelést végző szervezet működik. Tekintettel azonban arra, hogy a jogkezelés ellehetetlenüléséhez és kaotikus viszonyokhoz, továbbá a felhasználók oldalán a költségek jelentős megnövekedéséhez vezetne, ha a 87. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezést minden letelepedett közös jogkezelést végző szervezetre alkalmazni kellene (vagyis mindegyik letelepedett közös jogkezelést végző szervezet jogosult lenne az egyikük által sem képviselt jogosultak tekintetében az engedélyezésre, illetve díjigény-érvényesítésre), továbbra is szükséges annak biztosítása, hogy a nem képviselt jogosultak jogainak gyakorlását egyetlen szervezet végezze, azaz csak egyetlen szervezet láthasson el ún. kiterjesztett hatályú közös jogkezelést”.^{52, 53}

7. Összefoglalás

A közös jogkezelés a kontinentális szemléletben nonprofit, jelentős kulturális vonzatú, kultúráközvetítő tevékenység. Ugyanakkor kétségtől való, hogy a közös jogkezelést csak a versenyjog által védett közérdek felől megközelíteni, és akár a felhasználók, akár a jogosultak irányába, akár mindkét irányba versenyre kényszeríteni a közös jogkezelő szervezeteket, hiszen nincs olyan kivételt tartalmazó szabály, amely ezt megtiltana. Más országok – különösen az „angolszász világban” – közönséges üzleti tevékenységnek fogják fel a közös jogkezelést, és a szabályozás is ezt tükrözi. A megközelítések különbsége nehezíti a jogharmonizációt is.

⁵² Kivonat a 2011. évi CLLXXIII. tv.-nek az Szjt. 87. §-hoz fűzött indokolásából.

⁵³ A hatályos magyar megoldás bemutatása az Szjt. ún. nagykommentárja (A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex, 2006, Budapest, szerk. Gyertyánfy Péter) 2013-ban átdolgozott szövegének még meg nem jelent kéziratán, a 87. és 91. §-hoz fűzött magyarázatokon (szerző: Faludi Gábor) alapul.

A kontinentális megközelítéssel összhangban álló nonprofit jelleg nem érinti a versenyjogi szabályok alkalmazhatóságát. Nonprofit szervezet is lehet piaci erőfölényben, és képes lehet versenykorlátozó megállapodást kötni, vagy ilyen egyeztetett magatartást tanúsítani. Az utóbbi kérdésben azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a közös jogkezelő szervezetek kétoldalú piacon működnek. Szolgáltatást nyújtanak a felhasználók (díjfizetésre kötelezettek) számára, de e szolgáltatás valójában a jogosultak felhasználási engedélyeinek a kötege. Dokumentációs és felosztási tevékenységükkel pedig szolgáltatást nyújtanak a jogosultak számára. Szolgáltatásaik nonprofit jellegű ellenértékét azonban csak a jogosultak fedezik (kezelési költség). Egy hagyományos, üzleti jellegű szolgáltatásvertikumtól (felhasználás engedélyezése ellenérték fejében, illetve díjigény-érvényesítés) egy, versenyjogi szempontból is döntő elemben különbözik a közös jogkezelés. A vertikum jogosulti, első szintje nem különül el a második, képviseleti, közös jogkezelői szinttől, hiszen a jogosultak maguk hozzák az egyesületi keretek között a második szint lényeges, piaci feltételekre kiható döntéseit (jogdíjkiözlmények, kezelési költség meghatározása). Ebből következően nem várható el, hogy a jogosultak és a közös jogkezelő szervezet egymáshoz való viszonyukban független piaci szereplőkként viselkedjenek. Ilyenformán a közös jogkezelő szervezetek ebben a viszonyrendszerben nem rendelkeznek a versenykorlátozó magatartás tanúsításának képességével. A közös jogkezelő szervezetek egymás közötti, szintén vertikálisnak tekintendő viszonyban kötött képviseleti szerződéseinek versenyjogi (kartell) vonatkozásairól a CISAC-ügy leírása ad számot.

Az Európai Bizottság a szerzői jog territorialitását – elégséges uniós, a szerzői anyagi jogi szabályozásra is kiható „alkotmányos” szabályozási alapok nélkül – az alkalmazható versenyjogi és az esetlegesen alkalmazható kötelezettségszegési eljárások eszközeivel a belső piaci verseny (tulajdonképpen a szolgáltatásnyújtás) szabadsága alá kívánja rendelni. Azt az álláspontot is kifejtette két tagállam ellen indított kötelezettségszegési eljárásban, hogy a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliuma az elsődleges közösségi jogba ütközik.⁵⁴ Ezeket az álláspontokat a közös jogkezelést kereskedelmi ügynöki közvetítő tevékenységgel azonosító bizottsági felfogás⁵⁵ teszi lehetővé, és helyességüket a cseh jogi monopólium bírósági értékelése támaszthatja alá vagy cáfolhatja meg.

Ez a szemlélet – ha határait a jogalkotó és az Európai Bíróság nem vonja meg az érdek-egyensúly helyes mérlegelésével – oda vezethet, hogy elsorvad a kulturális sokszínűség, és a tőkeáramlás (koncentráció) törvényeinek érvényesülése során háttérbe szorúlnak a szerzői, előtérbe kerülnek a nemzetközi kulturális ipar vállalatai által képviselt érdekek. Ez a mai, kontinentális európai értelemben vett közös jogkezelés eróziójához és jelentős működési zavaraihoz vezethet.

⁵⁴ 2006/4238, C(2008)7191, IP/08/1786: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1786&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

⁵⁵ Ajánlás 1. a) és e) pont, a teljességhez tartozik, hogy az ajánlás csak a zeneművek határon átnyúló „online” felhasználásáról szól, de tükrözi a „soft” jogalkotó véleményét.

Azon a játéktéren, ami a közös jogkezelés belső, a visszaélések megakadályozását szolgáló korlátjai és a versenyjogi, erőfölénnyel visszaélés alkalmazhatósága között létezik, az erőfölénnyel visszaélés tilalmának alkalmazására lehetőség van, és arra adott esetben szükség is lehet. A versenyjog alkalmazása során tekintettel kell lenni a közös jogkezelés működési sajátosságaira, közérdekű funkcióira és a létező belső korlátokra.

A versenykorlátozó megállapodások tilalma – szerzői jogi szemmel,⁵⁶ a kontinentális jellegű közös jogkezelés viszonyai között – nem alkalmazható a jogosultak és a közös jogkezelő viszonyára, ha a jogi környezet – törvény – elismeri, hogy akár faktikus, akár jogi monopolhelyzet szükséges a közös jogkezelés jogosultak és felhasználók szempontjából egyaránt hatékony ellátásához. A jogosultak horizontális „kartellje” nem más, mint a közös jogkezelés törvényben meghatározott rendje. Ha egy törvény az egyedileg nem gyakorolható vagyoni jogok gyakorlására a törvényben előírt, illetve a jogosultak megállapodására és szervezeti együttműködésére épülő rendszert állít fel, arról a jogrendszer egy másik ága nemigen vélheti azt, hogy tilos. Ez a jogrendet ásná alá.⁵⁷

A közös jogkezelő szervezetek egymás közötti (nemzetközi) képviseleti megállapodásaira pedig olyan körben alkalmazható az uniós jogi horizontális kartelltilalom, amely körben ezek a megállapodások megakadályozzák a fogalmilag is határon túlnyúló felhasználások közös engedélyezését. Ahol a felhasználás eleve területi, ott a felhasználás helyéhez igazodó képviseleti rend kialakítása a leggazdaságosabb. A helyzet csak azzal együtt értékelhető objektíven, hogy a jogosultak ma is szabadon választhatnak közös jogkezelő szervezetet vagy egyedi, illetve ügynök útján megvalósított jogkezelést az online felhasználások és a műholdas sugárzás területén, valamint a közös jogkezelő szervezetek képviseleti szerződésai nem zárják (nem is zárhatják) el a megbízó közös jogkezelő szervezetet attól, hogy saját maga közvetlenül gyakorolja az engedélyezési jogot.

Ha a közös jogkezelő szervezetek a felhasználók irányában versenyeznének, és lefelé irányuló árverseny alakulna ki, a kisebb, egyes nemzeti kultúrák közvetítésében nélkülözhetetlen közös jogkezelő szervezetek háttérbe szorulnának, elgyengülnének. Olyan tagjaik, akiknek a repertoárja esetleg helyet kap a nagy, az árversenyben győztes társaságok repertoárjában, átvándorolhatnak ezekhez a társaságokhoz, amelyek – egyéb különbségekről itt

⁵⁶ Az *acquis* a szellemi tulajdon-jogok lététől leválasztott gyakorlására korlátozás nélkül alkalmazhatónak tekinti, és ezért alkalmazza is a versenykorlátozó megállapodás tilalmát. Az EKSZ 81. és 82. cikk (ma: 101., 102. cikk) viszonyát az Alapjogi Charta 17. cikk (2) bekezdése nyomán tulajdoni védelemben részesülő szellemi tulajdon-jog gyakorlásával jól foglalja össze: Kapteyn, McDonnell, Mortelmans, Timmermans, Geelhoed: i. m. (17), VIII: fejezet, 3.3.2.3–3.3.2.7., p. 657–665.

⁵⁷ Ismertek olyan versenyjogi eljárások (Izrael, Brazília) és megközelítések (pl. USA), amelyek a tagok/képviselek és a közös jogkezelő szervezet viszonyát, a résztvevők magatartását is kartellképesnek tekintik. Erre tekintettel szabályozza az USA az erőfölényben levőnek tekintett közös jogkezelő szervezeteknek a képviselt jogosultak irányában fennálló jogviszonyát is versenyjogi mentesítő, az eljárás alá vont bejegyzésével hozott, gyakran mégis bírói felülvizsgálat útján véglegessé vált határozattal, ún. *consent decree*-vel: <http://www.ascap.com/~media/files/pdf/members/governing-documents/ascapafj2.pdf>.

nem is szólva – nem a szerző anyanyelvén dolgoznak. Mi történjen a többiekkel? Hulljanak ki a piaci verseny rostáján? Hogyan lenne ez összeegyeztethető a szerzői jog uniós⁵⁸ és hazai alkotmányos tulajdoni védelmével,⁵⁹ az EUMSZ 167. cikkével, különösen annak (4) bekezdésével,⁶⁰ 345. cikkével,⁶¹ a kulturális sokszínűségről szóló egyezményről⁶² itt nem is beszélve?

A szemléletek különbségeit normában (másodlagos jog alkotása útján) lehet csak összehangolni. Itt kell összemérni a versenyszempontokat és a kultúráközvetítési/közérdekű

⁵⁸ Alapjogi Charta 17. cikk (2) bekezdése: a szellemi tulajdon védelmet élvez, az EJEB gyakorlatából: Portugal (No 73049/01), Judgment 11.1.2007 [GC] – No 93: http://www.echr.coe.int/Eng/InformationNotes/INDEX_2007.pdf; a Curia gyakorlatából: „E tekintetben emlékeztetni kell, hogy a tulajdonhoz való jog, amelynek részét képezi a szellemi tulajdonjog mint a szerzői jog (lásd e tekintetben a C-479/04. sz. Laserdisken-ügyben ... 65. pontját ... a közösségi jog általános alapelveinek minősül, C-275/06. sz. ügy, (Promusicae) 62. bekezdés: <http://curia.europa.eu/juris/cgi-bin/form.pl?lang=hu&newform=newform&jurcdj=jurcdj&docj=docj&typeord=ALL&numaff=&ydatefs=&mdatefs=&ddatefs=&ydatefe=&mdatefe=&ddatefe=&nomusuel=&domaine=&mots=Promusicae&resmax=100&Submit=Keres%C3%A9s>.

⁵⁹ – 17/1992. (III.30.) AB: A vagyoni jogok alkotmányos védelme az Alkotmánynak a tulajdonjogot oltalmazó rendelkezéseiből ... következik. 1338/B/1992. AB határozat: az alkotmányos tulajdonvédelem kiterjesztése a szabadalmi jogra, és semmi ok nincs arra, hogy e védelemből a szerzői jogot kizárjuk [a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) általános indokolása]. 7/1991 (II.28.) AB határozat: tulajdonhoz való jog is alkotmányos alapjog.

– 64/1993. (XII.22.) AB határozat, IV.: „Az alapjogként védett tulajdon tartalmát a mindenkor (alkotmányos) közjogi és magánjogi korlátokkal együtt kell érteni ... A másik oldalról viszont a tulajdon szociális kötöttségei a tulajdonosi autonómia messzemenő korlátozását alkotmányosan lehetővé teszik. Az alkotmányos védelem módját meghatározza a tulajdonnak az a – más alapjogoknál fel nem lelhető – sajátossága, hogy alkotmányosan védett szerepét tekintve általában helyettesíthető.”

– 22/2012 (V. 11.) számú AB határozat: a testület felhasználhatja az újabb ügyekben a korábbi határozatok során alkalmazott érveket, „feltéve, hogy az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges. ... a testületnek azokra az alapértékekre, emberi jogokra, szabadságokra, alkotmányos intézményekre vonatkozó megállapításai, amelyek az Alaptörvény hatálybalépésével nem változtak meg alapvetően, érvényesek maradnak, így alkalmazhatóak az újabb határozatok meghozatala során is. ... éppen a korábbi döntésekben megjelenő jogelvek figyelmen kívül hagyását kellene indokolni, nem pedig azok átvételét, amennyiben az Alkotmány és az Alaptörvény szabályai lényegében megegyeznek”.

⁶⁰ 167. cikk (1) Az Unió hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, tiszteltben tartva nemzeti és regionális sokszínűségüket

(2) Az Unió fellépésének célja a tagállamok közötti együttműködés előmozdítása és szükség esetén tevékenységük támogatása és kiegészítése a következő területeken: ...

– művészeti és irodalmi alkotás, beleértve az audiovizuális szektort is.

(4) Az Unió a Szerződések egyéb rendelkezései alá tartozó tevékenysége során, különösen kulturái sokszínűségének tiszteltben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat.

⁶¹ A Szerződések nem sérthetik a tagállamokban fennálló tulajdoni rendet.

⁶² Hazánkban: 2008. évi VI. törvény a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről és előmozdításáról szóló, Párizsban 2005. év október hó 20. napján elfogadott UNESCO-egyezmény kihirdetéséről (az EU is csatlakozott), elemzését I. Dr. Mihály Ficsor, Chairman of the Hungarian ALAI Group: UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, in Cultural diversity: Its Effect on Authors and Performers in the Context of Globalisation. ALAI Study Days (Dubrovnik, October 6–7, 2008) (kézirat); Király Miklós: A kulturális sokszínűség védelméről szóló UNESCO Egyezmény és az Európai Unió. Liber amicorum. Ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére, 2008, p. 243–252.

szempontokat, és világos határokat kell vonni. A közös jogkezelési irányelvjavaslat bizonyos fokig próbálja kezelni (nem megoldani) az ellentétes szempontok ütközéséből adódó problémát. Belátja, hogy a közös jogkezelés nem olyan tevékenység, mint bármely, a szolgáltatási irányelv hatálya alá eső szolgáltatás, és a kulturális sokszínűséget a több területre szóló online felhasználási engedélyezésre képes és jogosult közös jogkezelő szervezetek számára előírt „must accept and offer” kötelezettséggel⁶³ képzelel megvalósítani. A javaslat, amelyből másodlagos jog lesz hamarosan, kritikák kereszttüzében állt.⁶⁴

⁶³ E közös jogkezelő szervezetek nem utasíthatják vissza a több területi engedélyezésre nem képes szervezetek repertoárjának a képviselését.

⁶⁴ http://www.ip.mpg.de/files/pdf2/Max_Planck_Comments_Collective_Rights_Management.pdf. „The critique in the Commission’s approach to cross-border licences for online rights on musical works as set forth in the Recommendation of 2005 ... has unfortunately not been duly considered and the Commission’s assessment of the practical effects of the Recommendation is mistaken ...”

Dr. Stadler Johanna – Péteri Attila

A SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉGÉNEK FŐBB JELLEMZŐI 2013 MÁSODIK FELÉBEN

MAGYARORSZÁG KÉPVISELETE A SZELLEMI TULAJDON VILÁGSZERVEZETE (WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION, WIPO) KERETÉBEN FOLYÓ NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSBEN

Az első félévhez hasonlóan a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) 2013 második felében is ellátta Magyarország képviseletét a WIPO bizottságaiban, munkacsoportjaiban és jelentősebb rendezvényein.

Júliusban tartotta 20., illetve szeptemberben 21. ülését a Program- és Költségvetési Bizottság. Szeptemberben került sor a WIPO-közgyűlések 51. sorozatára. Októberben tartották az Új Növényfajták Oltalmára Létrehozott Nemzetközi Unió (UPOV) bizottságainak és Tanácsának üléseit, a Hágai Rendszer Fejlesztésére Létrehozott Munkacsoport 3. ülését, illetve a Madridi Rendszer Jogi Fejlesztésére Létrehozott Munkacsoport 11. ülését. Novemberben került sor a Védjegyek, Ipari Minták és Földrajzi Árujelzők Jogi Oltalmával Foglalkozó Állandó Bizottság 30. ülésére. Decemberben munkatársaink részt vettek a Lisszaboni Rendszer Fejlesztésére Létrehozott Munkacsoport 8. ülésén, a WIPO-közgyűlések 52. sorozatán, valamint a Szerzői és Szomszédos Jogok Állandó Bizottságának 26. ülésén.

A nem genfi WIPO-rendezvények közül a Georgiában megrendezett, földrajzi árujelzők védelméről szóló nemzetközi konferenciát fontos megemlíteni.

A Program- és Költségvetési Bizottság (Program and Budget Committee, PBC) 21. ülése, Genf, szeptember 9–13.

Az ülésen az SZTNH részéről az Iparjogvédelmi Jogi Osztály helyettes vezetője vett részt.

A Független Tanácsadó Felügyeleti Bizottság (Independent Advisory Oversight Committee, IAOC) jelentése

Az IAOC általános véleménye pozitív mind a belső, mind a külső audit vonatkozásában. Ajánlásainak végrehajtása megfelelő, a 2013. évi munkaterv teljesítése jól halad. A végleges döntés szerint a PBC azt javasolja a közgyűlésnek, hogy nyugtázza a dokumentum tartalmát, és kérje fel a titkárságot a megfelelő lépések megtételére. A PBC felkérte továbbá az IAOC-t, hogy kövesse figyelemmel a titkárság munkáját, és arról készítsen jelentést a PBC számára.

A külső könyvvizsgáló jelentése

A külső könyvvizsgáló a WIPO 2012. évre vonatkozó pénzügyi helyzetéről szóló jelentést megalapozottnak, a pénzügyi előírásokkal összhangban lévőknek nyilvánította, a 2012–2013. évben megtartott három audit tapasztalatai alapján pedig 13 ajánlást fogalmazott meg. Vita alakult ki arról, hogy a könyvvizsgáló ajánlásait hogyan lehet végrehajtani. Az IAOC-ajánlások kapcsán alkalmazott megoldásra jutottak itt is a tagállamok: a titkárságnak megfelelő lépéseket kell tennie a külső könyvvizsgáló által a Nemzetközi Iroda felé megfogalmazott ajánlások ügyében, amit az IAOC figyelemmel kísér, és arról jelentést tesz a PBC-nek.

2012. évi pénzügyi jelentés; tagállami hozzájárulások

A tagállamok az általános közgyűlésnek elfogadásra ajánlották a pénzügyi jelentést. A WIPO 2012-ben – az IPSAS szerinti kiigazításokkal számolva – 15,7 millió CHF többlettel zárt, a teljes bevétel 337 millió CHF, a teljes kiadás pedig 321,3 millió CHF volt. A bevételek nagyarányú növekedése elsősorban a Szabadalmi Együttműködési Szerződés (PCT) alapján tett nemzetközi bejelentéseknek köszönhető. A PCT-ből befolyó bevételek a teljes bevétel 73,7%-át tették ki, ez mindösszesen 248,2 millió CHF volt. A madridi rendszer 51,5 millió CHF bevételt generált (15,3%).

A 2014–2015. évi költségvetési javaslat

A főigazgató ismertette a költségvetési javaslat legfontosabb elemeit. A tervezet a bevétel 4,5%-os növekedésével számol, így a bienniumra tervezett összes bevétel 713,3 millió CHF (az IPSAS szerinti kiigazítással 693,0 millió CHF), míg az összes tervezett kiadás 673,2 millió CHF (az IPSAS szerinti kiigazítással 690,2 millió CHF), így a várható működési eredmény 2,8 millió CHF többlet. A fejlődésre szánt kiadások 21,1%-ra emelkednek, ami abszolút értékben 2,8%-os növekedés. A kiadások 60%-át a HR-kiadások emésztik fel.

A 2012–2013. évi volt az első, ún. eredmény alapú költségvetés. Az új javaslatot a konzultációkon elhangzottak, illetve a kérdőívekre beérkezett válaszok alapján készítette el a titkárság. A tervezet általános vitája során a tagállamok nagy többsége kérte, hogy a kkv-k ismét külön fejezetben (30. program) kapjanak helyet. Ellenezték, hogy a feladatok szétszétva kapjanak helyet külön a 9. és a 10. programban, mert az eredmények így nehezebben követhetők.

A különböző pontokhoz kapcsolódó hozzászólások után a tagállamok végül nem tudtak teljes konszenzusra jutni a költségvetési javaslatot illetően. A költségvetési javaslatot a PBC ugyan összességében elfogadásra ajánlotta, azonban több kérdésben nem tudott dönteni. A költségvetésről a döntést az általános közgyűlés hozza meg.

21/12 – Előrehaladási jelentés az Enterprise Resource Planning (ERP) rendszer kialakításáról

A WIPO Stratégiai Keretrendszerében, illetve középtávú stratégiai tervében meghatározott célok sikeres eléréséhez szükséges integrált vállalatirányítási rendszer bevezetéséről a 2010. évi közgyűléssorozaton született döntés. A projekt célja a menedzsment, az adminisztráció

és az ügyfélszolgálati funkciók modernizálása, a produktivitás fejlesztése, valamint a tagállamok és a menedzsment jobb információkkal történő ellátása. A projekt keretében számos eredményt sikerült felmutatni, a projekt végrehajtása pedig a jóváhagyott költségvetésen belül maradt.

A magyar delegáció az EU és a CEBS csoport (Közép-Európai és Balti Államok Csoportja) koordinációs ülésein, valamint a plenáris ülésen is aktívan képviselte a magyar érdekeket.

A WIPO tagállamai közgyűléseinek (Series of Meetings of Assemblies of Member States of WIPO) 51. sorozata

Az üléseken az SZTNH képviselőjében a hivatal elnöke és az Iparjogvédelmi Jogi Osztály helyettes vezetője vett részt.

A magyar delegáció az üléssorozat alatt mindvégig következetesen és sikeresen képviselte a magyar álláspontot az EU és a CEBS csoport koordinációs ülésein, valamint az informális tárgyalásokon.

Az üléssorozat megnyitását követően zajlott az egyes tisztségviselők megválasztása. A Berni Unió Végrehajtó Bizottságának elnökhelyettesévé dr. Bendzsel Miklóst, az SZTNH elnökét választották.

A résztvevők meghallgatták a WIPO főigazgatójának jelentését. Francis Gurry kedvezőnek értékelte a WIPO költségvetési helyzetét. Kiemelte, hogy a globális IP-rendszerek (PCT, madridi és hágai) teljesítménye továbbra is kiváló, a tagság folyamatosan bővül, és a bevételek is növekednek. Üdvözölte a normaalkotás terén elért eredményeket, így különösen a Marrakesh-i Szerződés aláírását.

Az irányító testületekkel kapcsolatos napirendi pontok és intézményi kérdések után a költségvetési programok teljesítéséről szóló beszámoló, illetve a pénzügyi áttekintés következett. A 2012. évi programok teljesítéséről (*Program Performance Report*, PPR) szóló jelentés és a tagállami hozzájárulások teljesítéséről szóló jelentés után a 2014–2015. bienniumra javasolt költségvetés tervezetét vitatták meg, de a tagállamok végül nem tudtak teljes konszenzusra jutni a költségvetési javaslatot illetően.

A közgyűlések során benyújtásra kerültek a WIPO egyes bizottságainak, azaz a Szerzői és Szomszédos Jogok Állandó Bizottsága, a Szellemi Tulajdonnal, a Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság, a Szabadalomjogi Állandó Bizottság, a Védjegyjogi Állandó Bizottság és a Jogérvényesítési Tanácsadó Bizottság jelentései. A közgyűlés ezeket tudomásul vette.

A látásukban korlátozott személyek szerzői művekhez való hozzáféréseinek elősegítéséről szóló nemzetközi szerződés létrehozása céljából megtartott diplomáciai konferencia

2013. június 27-én a WIPO által Marrakesh-ben rendezett diplomáciai konferencián a WIPO 186 tagállamából delegált több mint 600 szakértő részvételével fogadták el a nem-

zetközi szerződést. A szerződés a látásukban korlátozott személyek számára akként hivatott egyszerűsíteni a nyomtatott formában megjelent művekhez (könyvek, újságok stb.) való hozzáférést, hogy az ezzel összefüggő szerzői jogi szabályozás alól kötelező kivételeket vezet be. A közgyűlésen a regionális csoportok és a tagállamok üdvözölték a Marrakesh-i Szerződés aláírását. Az ülésorozat alatt Indonézia, Litvánia, az Egyesült Államok és Zimbabwe írta alá a szerződést, így a szerződő államok száma 56-ra emelkedett. Az általános közgyűlés tudomásul vette a jelentésben foglaltakat.

A formatervezési mintákról szóló nemzetközi szerződés (Design Law Treaty, DLT) elfogadása érdekében összehívandó diplomáciai értekezlet

A 2012. évi közgyűlésen Magyarország a CEBS nevében javaslatot tett a diplomáciai értekezlet 2013 negyedik negyedében történő összehívására. A CEBS-tagállamok egyértelmű álláspontja volt, hogy a DLT szövegtervezete megfelelően kidolgozott ahhoz, hogy a diplomáciai értekezlet időpontját illetően megállapodás születhessen. A 2012. évi közgyűlésen hosszú informális egyeztetések után olyan döntés született, amely lényegében megfelelt az EU és a CEBS által meghatározott minimális célkitűzésnek, és az SCT megelőző ülésén elfogadott következtetésekhez képest jelentős előrelépésként volt értékelhető.

A 2013. évi általános közgyűlésnek mérleget kellett vonnia az előrehaladásról, és ennek függvényében kellett volna döntenie a diplomáciai értekezlet 2014-re történő összehívásáról. A kérdésben az általános közgyűlés elnöke informális egyeztetést rendelt el. A tárgyalásokat vezető közvetítő (*facilitator*) harmadik szövegjavaslata teljes mértékben megfelelt volna a CEBS és az EU igényeinek, azt az afrikai csoport és India is támogatta volna, mivel szerepelt a szövegben, hogy a nemzetközi szerződésben külön cikk rendelkezik majd a technikai segítségnyújtásról. Az Egyesült Államok azonban csak egy olyan szöveget lett volna hajlandó támogatni, amit az afrikai csoport visszautasított, így az informális egyeztetés kudarccal zárult. A közvetítőnek – idő hiányában – már nem volt lehetősége arra, hogy a közgyűlés elé terjessze saját szövegjavaslatát.

A Madridi Uniót érintő ügyek

A jelentésben a titkárság összefoglalta az elmúlt évi közgyűlés óta a Nemzetközi Iroda által előterjesztett, a madridi és a hágai lajstromozási rendszert érintő információtechnológiai modernizációs program végrehajtása tárgyában történt fejleményeket.

A Madridi Unió közgyűlése nyugtázta az IT-modernizációs program első fázisának befejezését és a második fázis előrehaladásáról szóló jelentést, valamint azt, hogy a harmadik fázisról a következő jelentés tartalmaz majd részletes információkat.

A Madridi Unió közgyűlése tudomásul vette a jelentésben foglaltakat, és jóváhagyta a finanszírozást.

A Hágai Uniót érintő ügyek

A Hágai Unió közgyűlése jóváhagyta az IT-modernizációs programot, illetve a hágai rendszer munkacsoportja által korábban javasolt módosításokat, amelyek 2014. január 1-jén léptek hatályba.

A Lisszaboni Uniót érintő ügyek

Az eredetmegjelölések oltalmára és nemzetközi lajstromozására vonatkozó Lisszaboni Megállapodás továbbfejlesztését előkészítő munkacsoport a Lisszaboni Unió közgyűlésének 2012. évi ülése óta eltelt időszakban kétszer – mindkét esetben dr. Ficsor Mihály, az SZTNH jogi elnökhelyettesének elnöklése mellett – ülésezett. A munka magában foglalja a jelenlegi nemzetközi előírások újrangolását és a kormányközi szervezetek csatlakozásának lehetőségét, valamint a földrajzi árujelzők nemzetközi lajstromozási rendszerének létrehozását.

A tárgyalási folyamat a 7. ülésen fordulóponthoz érkezett, mivel a tervezet szövege – technikai szempontból – kellően kidolgozottá vált egy diplomáciai értekezlet összehívásához; az erre vonatkozó javaslatot a munkacsoport egyhangúlag elfogadta. A közgyűlés az unió tagjai és a megfigyelő országok hozzászólásainak fényében jóváhagyta a diplomáciai értekezlet 2015-re történő összehívására és a munkacsoport további munkájára vonatkozó javaslatot.

A közgyűlések során megvitatásra kerültek még a Szabadalmi Jogi Szerződés (*Patent Law Treaty, PLT*) diplomáciai értekezlete által a PLT vonatkozásában elfogadott nyilatkozatok (*Agreed Statements*) alapján történő együttműködés, a PLT közgyűlését és a Szingapúri Védjegyjogi Szerződés (STLT) közgyűlését érintő kérdések.

A közgyűlések margóján az SZTNH elnöke megbeszélést folytatott a Szingapúri Szellemitulajdon-védelmi Hivatal vezetőjével.

Az Új Növényfajta Oltalmára Létrehozott Nemzetközi Unió (UPOV) bizottságainak és Tanácsának őszi ülései, Genf, október 21–25.

Az üléseken a hivatalt a Vegyészeti és Agrárkémiai Osztály vezetője képviselte.

Az Adminisztratív és Jogi Bizottság (CAJ) 68. ülése

Megállapodás született arról, hogy a fajtanevek tekintetében az UPOV-ot is felölelő kooperációra van szükség a nemzetközi szervezetek között a fajtanevek harmonizációjának elősegítése érdekében.

A CAJ elfogadta a PLUTO adatbázis fejlesztésével kapcsolatos dokumentum módosításait, különös tekintettel a felhasználói szerződésre. A CAJ megállapodott továbbá azon kérdések köréről, amelyeket a tagállamok adatbázisainak és elektronikus bejelentési rendszerének felmérése céljából dolgoztak ki.

Szeminárium az alapvetően származtatott fajtákról (EDV-kről)

A szeminárium célja az volt, hogy azon országok és szervezetek képviselői, amelyek már gyakorlattal rendelkeznek az EDV-k területén, beszámoljanak tapasztalataikról.

A szeminárium három fő téma köré rendeződött:

a) a „túlnyomórészt származtatott”, az „alapvető jellemzők” és a „származtatás következtében keletkező különbségek” tekintetében fennálló technikai és jogi álláspontok összevetése az UPOV 1991-es szövege szerint, valamint a fenti fogalmak hatásainak vizsgálata a termelők és a mezőgazdaság szempontjából;

b) az EDV-k tekintetében már meglévő és kialakult gyakorlat; és

c) az UPOV EDV-kre vonatkozó útmutatásainak lehetséges szerepe a bírósági esetekben.

Az előadásokból kitűnt, hogy az EDV-k területén mind a jogi szabályozás, mind pedig a joggyakorlat rendkívül eltérő, tehát országról-országra különbözik az EDV-k megítélése. Ugyanakkor nem lehet szem elől téveszteni azt a tényt, hogy az EDV-k megjelenésével mind jogi, mind technikai jellegű kihívásokkal kell az UPOV-nak szembenéznie. Ezért az UPOV-egyezmény felülvizsgálata mellett a tanács egyik legfontosabb feladata egy standard útmutató-tervezet kidolgozása lesz az EDV-kre vonatkozóan.

Az Egyeztető Bizottság (CC) 86. ülése

A CC előzetesen megvizsgálta Bosznia-Hercegovina készülő növényfajta-oltalmi törvényének szövegét abból a szempontból, hogy az összhangban áll-e az UPOV-egyezmény 1991-es szövegével. A CC jelezte a bosznia-hercegovinai küldöttség felé, hogy apróbb hibákat észlelt a törvénytervezet angol nyelvű fordításában, és azt, hogy ezek elhárítása esetén a tervezet megfelel az UPOV-egyezményben lefektetett alapelveknek.

A CC megvitatta a ghánai farmertörvénnyel kapcsolatos fejleményeket, és egyetértett azazal, hogy a tanács elé tárt változtatásokat az UPOV-egyezménnyel összhangban a törvény szövegébe beiktassák.

Ezenkívül a CC előzetesen megvizsgálta az unió 2014–2015. évi költségvetési tervezetét (ennek értelmében a tagállamok által befizetendő éves díjak nem nőnének), valamint a 2012-es évre vonatkozó jelentést, és javasolta a tanácsnak ez utóbbit elfogadásra.

Az UPOV Tanács (C) 47., rendes ülése

A tanács a CAJ és a CC által elé tárt dokumentumokat vitatta meg, és úgy döntött, hogy Bosznia-Hercegovina készülő növényfajta-oltalmi törvénye összhangban áll az UPOV-egyezmény 1991-es szövegével, és így az ország letétbe helyezheti csatlakozási okmányát. A tanács egyetértett a ghánai farmertörvény szövegének módosításával, és jelezte, amint a ghánai parlament elfogadja a törvényt és az életbe lép, az ország letétbe helyezheti csatlakozási okmányát az UPOV-egyezményhez.

A tanács elfogadta a 2014–2015. évre szóló költségvetési tervezetet, ami 0,1%-os csökkenést jelent a 2012–2013-as periódushoz képest.

Az Adminisztratív és Jogi Bizottság Tanácsadó Csoportjának (CAJ-AG) 8. ülése

A CAJ-AG megvitatta a szaporítás és a szaporítóanyag fogalmával foglalkozó dokumentumot. Az UPOV-egyezmény szövegében számos helyen szerepel mindkét fogalom, ezért a dokumentum célja segítséget nyújtani a törvény szövegének helyes értelmezéséhez.

A CAJ-AG hosszasan megvitatta az alapvetően származtatott fajtákról tartott szeminárium tanulságait, és úgy határozott, hogy meg kell vizsgálni a „*soft law*” (vagyis az útmutató) szerepét a különböző joggyakorlatokban és az egyéb rokon területeken, valamint az alternatív vitarendezési mechanizmusok lehetőségét az EDV-k területén.

A fajtanevekkel foglalkozó dokumentum kapcsán ismét heves vita bontakozott ki a résztvevők között. A dokumentum – argentin és dél-afrikai jogeseteket alapul véve – azzal foglalkozik, hogy legyen-e lehetősége a termelőnek a fajtaoltalom engedélyezését követően bármilyen okból megváltoztatni az engedélyezett fajta nevét. A CAJ-AG – több hozzászóló véleményét támogatva – arra a megállapításra jutott, hogy nem lenne szerencsés olyan gyakorlat kialakítása, amely megengedné, hogy a termelő (pl. kereskedelmi okokra hivatkozva) megváltoztathassa a már engedélyezett fajtanevet.

A CAJ-AG megtárgyalta a fajtaleírásokra vonatkozó dokumentumot, és leszögezte, hogy meg kell vizsgálni azokat a tényezőket, amelyek további útmutatóul szolgálhatnak a fajtanevek terén a bejelentőknek, valamint azonosítani kell azokat a jogi és technikai jellegű problémákat, amelyek a kérdéssel kapcsolatosak, és amennyiben erre szükség van, a technikai bizottságot (*Technical Committee*) be kell vonni a munkába.

A Madridi Rendszer Jogi Fejlesztésére Létrehozott Munkacsoport (Working Group on the Legal Development of the Madrid System for the International Registration of Marks)

11. ülése, Genf, október 30–november 1. és az azt megelőző kerekasztal-megbeszélés, október 29.

Az ülésen a hivatalt az Iparjogvédelmi Lajstromvezetési Osztály vezetője és a Nemzetközi Védjegy Osztály helyettes vezetője képviselte.

Kerekasztal-megbeszélés

A Nemzetközi Iroda és a tagállami hivatalok közötti kerekasztal-beszélgetés első témaköre a nem szabályszerűen benyújtott kérelmek számának csökkentése volt. A Nemzetközi Iroda képviselője előadta, hogy egyik céljuknak tekintik azt, hogy a nemzeti hivatalokkal és az ügyfelekkel együttműködve folyamatosan csökkentsék a nem szabályszerűen benyújtott kérelmek számát.

Ezután a korlátozás kérdéskörére tértek rá. Ebben a témakörben a Nemzetközi Iroda képviselője a formanyomtatványok és a háttérjogszabályi rendelkezések részletes bemutatása mellett tartott előadást az árujegyzék-korlátozásról.

Ezt követően a nemzeti hivatalokkal történő kommunikációról folyt a megbeszélés. Ebben a témában a Nemzetközi Iroda képviselője tartott előadást, amelyben bemutatta, hogy mind a szerződő felek hivatalai, mind a bejelentők/védjegyjogosultak és a Nemzetközi Iroda között történő kommunikáció milyen formában (papíralapon vagy elektronikusan), mely intézkedéstípusokon keresztül valósul meg, aminek alátámasztásaképpen részletes statisztikai kimutatást is ismertetett. Ezenfelül röviden beszámolt a WIPO online elektronikus szolgáltatásairól is.

A munkacsoport ülése

Az ülést a WIPO főigazgatója nyitotta meg, aki beszámolt a madridi rendszerben az előző ülés óta bekövetkezett fejleményekről. Elmondta, hogy ez elmúlt év során három új tagállam csatlakozott a Madridi Jegyzőkönyvhöz, és ezzel a madridi rendszer tagjainak száma 92-re nőtt. 2012-ben a nemzetközi bejelentések száma ismét növekedett, ez volt sorozatban a harmadik év, amely a számok növekedését eredményezte, összesen 4,1%-os emelkedést jelentett a 2011-es adatokhoz, és 6,6 %-os növekedést a 2012-es év vonatkozó adataihoz képest. A lajstromozások számában 3,1%-os emelkedés mutatkozott, ennek 90%-át Japán, Oroszország, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok bejelentői adták. Kína a nemzetközi bejelentésekben leggyakrabban megjelölt tagállam.

A kerekasztal-megbeszélésen, illetve a munkacsoporti ülésen is bemutatásra kerültek Nemzetközi Iroda online eszközei (*Madrid IT tools*).

A titkárság bemutatta az előkészítő anyagot, amely a Madridi Megállapodáshoz és Jegyzőkönyvhöz tartozó Közös Végrehajtási Szabályzatra vonatkozóan három (*continued processing*, részleges megújítás, megújítás elmaradásáról szóló értesítés) módosítási javaslatot tartalmazott.

A nemzetközi lajstromozás megosztása vagy összevonása témakörnél a titkárság röviden elmondta, hogy a Nemzetközi Iroda az előző ülést követően megkereste a tagállami hivatalokat, valamint a felhasználói szervezeteket, hogy nyújtsanak be észrevételeket véleményezés céljából. Az előkészítő anyag részletesen kitér arra a fontos kérdésre, hogy a megosztás ténye a nemzetközi lajstromban vagy a nemzeti hivatalok lajstromában kerüljön-e feltüntetésre. Továbbá egy általánosan elfogadott nézet is megállapításra került, amely szerint a nemzetközi megosztás jogintézményének bevezetése nem róhat kötelezettséget azon szerződő felek hivatalaira, ahol a nemzeti szabályozás nem teszi lehetővé a megosztást. Egyértelművé vált, hogy a nemzetközi lajstromozás megosztásának kérdése kapcsán felül kell vizsgálni a madridi rendszerben jelenleg is létező részleges jogutódlás kérdéskörét is.

E napirendi pont kapcsán az ülés elnökének javaslata alapján a munkacsoport a következő döntéseket hozta:

- a titkárság a következő ülésre előkészít egy további dokumentumot, amely a nemzetközi lajstromozás megosztásáról és összevonásáról szóló javaslatot (központosított és

decentralizált megközelítést is) tartalmazza, valamint egy felmérést arra vonatkozóan, hogy ez a szerződő felek gyakorlatát a jövőben mennyiben befolyásolná;

- elemzi a Nemzetközi Irodára és a tagállami hivatalokra háruló költségeket és munkaterhet;
- tartalmazza az implementáció megvalósítására nyitva álló időkeretet is;
- a dokumentum elkészítése során valamennyi, e tárgyban született, korábbi dokumentumot is figyelembe kell venni.

Az alapbejelentés, illetve az alaplajstromozás hatályának megszűnésével, átalakításával, valamint a központi megtámadással kapcsolatban az ülésen döntés született arról, hogy a Nemzetközi Iroda ebben a témában is előkészít egy dokumentumot a munkacsoport következő ülésére, amely minden szempontból részletesen elemzi a függőség elvének esetleges befagyasztását, továbbá kiter az e tárgyban felmerült aggályokra is, különös tekintettel a központi megtámadás és a rosszhiszeműen benyújtott nemzetközi védjegybejelentések közötti összefüggésre.

A Védjegyek, Ipari Minták és Földrajzi Árujelzők Jogi Oltalmával foglalkozó Állandó Bizottság (Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications, SCT) 30. ülése, Genf, november 4–8.

Az SZTNH-t a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály helyettes vezetője képviselte az ülésen, aki az ülés alelnöki tisztét is ellátta.

Az ülést a WIPO főigazgatója nyitotta meg. Az állandó bizottság napirendre tűzött témái közül a formatervezésiminta-oltalmi eljárások alakításainak harmonizálásáról szóló nemzetközi szerződés tervezetét (DLT) kiemelt jelentőségű pontként jelölte meg, egyben hivatkozott a WIPO-közgyűlésen 2012-ben hozott döntésre, valamint utalt a legutóbbi közgyűlésen történetekre, ahol a tagállamok majdnem megállapodásra jutottak a DLT kapcsán a diplomáciai konferencia összehívásáról.

Az akkreditációt követően a csoportkoordinátorok általános nyilatkozatainak mind-egyike kilátásba helyezte a DLT tárgyában a diplomáciai értekezlet összehívását. A fejlődő államokat tömörítő csoportok ugyanakkor világossá tették, részükről a diplomáciai konferencia összehívásának feltétele, hogy a DLT cikk formájában tartalmazza a technikai segítségnyújtásról szóló rendelkezéseket. Az egyéni hozzászólások körében kiemelésre érdemes Oroszország hozzászólása, amiben megerősítette azt a korábban már kinyilvánított szándékát, amely szerint a diplomáciai konferencia házigazdája kíván lenni. A különböző IP szakmai szervezetek [*International Trademark Association* (INTA), *European Communities Trade Marc Association* (ECTA) és *International Federation of Intellectual Property Attorneys* (FICPI)] egyöntetűen a diplomáciai konferencia összehívásának időszerűségét emelték ki.

Az érdemi napirendi pontok között elsőként a formatervezésiminta-oltalmat, pontosabban a DLT tervezeteit érintették. A levezető elnök javaslata alapján a plénum azoknak a rendelkezéseknek az áttekintésével kezdte a munkát, ahol alternatívák szerepelnek a tervezetben, majd ezt követően a fennmaradó összes többi olyan rendelkezést is áttekintette, amelyhez korábban módosítási javaslatokat terjesztettek elő a tagállamok.

A technikai segítségnyújtás tárgyában a levezető elnök ismertette a korábbi ülésen ki-munkált rendelkezés szövegét, aminek egyes bekezdései kapcsán külön-külön ismertették a tagállamok az észrevételeiket. Ezt követően a plenáris ülésen kívül, szűk körű informális egyeztetés formájában folytatták tovább a munkát az országcsoportok koordinátorai és egyéb érdekelt államok képviselői. Az egyeztetések során a CEBS országcsoport képviselőt a – lengyel koordinátor külön felkérésére – a magyar delegáció látta el. A kétszer félnapot átölelő egyeztetés kapcsán számos kérdésben sikerült a szöveget továbbfejleszteni az alternatívák számának csökkentésével és kompromisszumok azonosításával, továbbá a technikai segítségnyújtás tartalmának és személyi körének pontosabb körülírásával. Több módosítással sikerült lehetővé tenni, hogy a CEBS csoportba tartozó országok számára is elérhetőek legyenek a támogatások.

Az „országnevek védelme” napirendi pont alatt a titkárság ismertette a védjegyeljárásokkal összefüggésben készített legutóbbi tanulmányának tartalmát. A hozzászólók többsége támogatta a témában a munka folytatását annak előrevetítésével, hogy az eredményeket a közös ajánlásba kell majd foglalni, és szükséges a tagállami hivatalok módszertani útmutatóinak és – értelem szerint – eljárási gyakorlatának megfelelő módosítása.

A védjegyek és az új generikus doménnevek (a továbbiakban: gTLD) kapcsán a titkárság meghívására jelen volt a WIPO vitarendezési központjának munkatársa, aki rövid felszólalásában utalt az előkészítő irat tartalmára.

A földrajzi árujelzők témája évek óta üres napirendi pont formájában jelenik meg az állandó bizottság programjában. Az Amerikai Egyesült Államok írásos javaslattal állt elő, amiben két fázisból álló munkaprogram elfogadását szorgalmazta. Célja annak feltárása volt, hogy az egyes tagállamokban milyen módszerekkel oltalmazzák a földrajzi jelzéseket. A hozzászólók egyöntetűen támogatták annak felvetését, hogy a földrajzi árujelzők körében is végezzen munkát az állandó bizottság. A magyar hozzászólásban utalás történt arra, hogy az amerikai javaslattal szembeni súlyos jogi aggályok mellett az is nehézséget jelent, hogy ezzel egy rossz precedenst teremtené az állandó bizottság, mivel a WIPO-egyezmények erre a célra létrehozott önálló intézményeit megkerülve folytatna munkát, adott esetben ezeket az intézményeket felülvizsgálva, ami ellentétes az állandó bizottság mandátumával. A magyar delegáció kifejezetten ellenezte azt a törekvést, hogy már most további munkára kérje fel a plénum a titkárságot e témakörben, amit Oroszország az erőforrások hatékony felhasználása miatt szintén nem tartott helyesnek.

A Lisszaboni Rendszer Fejlesztésére Létrehozott Munkacsoport (Working Group on the Development of the Lisbon System) 8. ülése, Genf, december 2–6.

Az ülésen a hivatal részéről a jogi elnökhelyettes levezető elnökként, a Védjegy és Mintaoltalmi Osztály helyettes vezetője pedig a magyar küldöttként vett részt.

Az ülést a WIPO főigazgatója nyitotta meg. Örömmel számolt be a munkacsoport eddig elért eredményeiről, valamint arról, hogy ennek eredményeképpen a Lisszaboni Unió Közggyűlése 2013 októberében a Lisszaboni Megállapodás revíziója céljából diplomáciai konferencia összehívásáról döntött 2015-re. Addig a munkacsoport elsődleges célja a tervezet további előkészítése, valamint a még vitatott kérdések lezárása.

A megnyitót követően a munkacsoport levezető elnökének ismételten dr. Ficsor Mihályt, az SZTNH jogi elnökhelyettesét választotta meg, aki a munkacsoport megalakulása óta megszákítás nélkül tölti be ezt a posztot.

A tervezet részletes vitáját megelőzően az elnök lehetőséget biztosított általános hozzászólások megtételére. Az Amerikai Egyesült Államok hozzászólását azzal nyitotta, hogy korábban nem volt alkalma részletesen észrevételezni a tervezeteket, és továbbra is nehezeére esik elfogadni a földrajzi jelzések oltalmazásának lehetőségét a lisszaboni rendszerben, ami gyakorlatilag *sui generis* jellegű védelmet eredményez. Felhívta a figyelmet arra, hogy a munkacsoport mandátuma az eljárásjogi módosításokra korlátozódott, és a földrajzi árujelzók mint új kategória bevezetése gyakorlatilag nem a Lisszaboni Megállapodás módosítása, hanem egy új nemzetközi szerződés létrehozását jelenti. Meglátása szerint ezzel kizárják az olyan országok csatlakozásának lehetőségét, ahol a földrajzi árujelzőket a védjegyjog vagy a versenyjog alapján oltalmazzák, és több, a védjegyjogban honos intézmény, mint például a használati kényszer alkalmazhatóságát is lehetetlenné teszik. Az Európai Unió támogatta a rendszer kibővítését a földrajzi jelzésekre, és üdvözölte, hogy kormányközi szervezetek csatlakozását is lehetővé fogják tenni.

A levezető elnök, reagálva az amerikai észrevételre, üdvözölte az Amerikai Egyesült Államok aktív szerepvállalását a munkacsoport ülésén, ugyanakkor visszautasította azt a felvetést, hogy a munkacsoport túllépett volna a mandátumán, aminek alátámasztására részletesen ismertette a mandátum alakulását, amelyet a Lisszaboni Unió Közggyűlése többször megerősített, és már 2009-ben kiterjesztette a földrajzi jelzések beemelésének a lehetőségére is.

A levezető elnök javaslata alapján a plénium a megállapodás és a rendelet tervezett rendelkezéseit csoportosítva, fejezetenként vitatta meg.

A munkacsoport jövőbeni tevékenysége kapcsán a plénium – követve a levezető elnök javaslatát – úgy döntött, hogy a 2015-re tervezett diplomáciai konferencia előtt a munkacsoport két ülést fog tartani, amelyből a második az előkészítő bizottság ülésével összekötve kerül megrendezésre. A munkacsoport következő üléseinek célja a tervezetekben szereplő alternatív szövegváltozatok számának csökkentése, a vitás kérdések rendezése annak érdekében, hogy megkönnyítsék a diplomáciai konferencia munkáját.

A munkacsoport ülése során egy félnapos rendezvény megtartására is sor került, amelynek tárgya a földrajzi árujelzők területén megvalósuló vitarendezés bemutatása volt.

A WIPO tagállamai közgyűléseinek (Series of Meetings of Assemblies of Member States of WIPO) 52. sorozata

Az üléseken az SZTNH részéről az Iparjogvédelmi Jogi Osztály helyettes vezetője vett részt.

A magyar delegáció az ülésorozat alatt mindvégig következetesen és sikeresen képviselte a magyar álláspontot az EU és a CEBS csoport koordinációs ülésein, valamint a részvételünk mellett lezajlott informális tárgyalásokon.

Az általános közgyűlés (*General Assembly, GA*) rendkívüli ülésére azért került sor, mert a 2013 őszi közgyűléssorozaton a WIPO tagállamai több fontos kérdésben nem tudtak döntésre jutni. Nem született megállapodás arról, hogy mely országokban nyílhatsz WIPO-iroda a következő két évben, így a 2014–2015. évre vonatkozó költségvetés sem került elfogadásra. A tárgyaló felek nem jutottak konszenzusra a formatervezésiminta-oltalmi eljárások alakításának egységesítését célzó nemzetközi szerződés (*Design Law Treaty*) elfogadása érdekében összehívandó diplomáciai értekezlet időpontját, valamint a WIPO Szerzői és Szomszédos Jogok Állandó Bizottsága (SCCR) munkaprogramját illetően sem. Nyitott kérdés maradt a *Governance at WIPO*, valamint a koordinációs mechanizmusnak a WIPO-szabványok Bizottságának (CWS) munkájában történő alkalmazása is, és az időhiányra tekintettel nem kerültek elfogadásra az egyes irányító testületek üléseiről szóló jelentések sem.

A GA döntése a Koordinációs Bizottság 67. ülésén a WIPO-irodák tárgyában meghozott döntés kapcsán

A Koordinációs Bizottság 2013 őszén azzal a feltétellel hagyta jóvá a Kínával és Oroszországgal megkötött, külső irodák létrehozására irányuló megállapodásokat, hogy a külső irodák egyike sem végezhet globális IP-rendszerek működtetésével kapcsolatos feladatokat, és a jövőben a WIPO-egyezmény 12. cikk (4) bekezdésének szigorú alkalmazásával kell eljárni. A Koordinációs Bizottság döntésének hatálybalépéséhez szükség volt a GA pozitív döntésére is, amelyet a tagállamok elfogadtak. A döntés értelmében a külső irodák a PCT-, a madridi és a hágai bejelentések érdemi elintézésében nem vállalhatnak szerepet.

A 2014–2015. évre szóló költségvetés elfogadása

Az őszi ülészakon nem született döntés a költségvetés elfogadásáról, így kulcsfontosságúvá vált, hogy most megegyezésre jussanak a tagállamok. A GA elnöke által előterjesztett döntési javaslatról intenzív informális egyeztetéseket folytattak a delegációk. A plenáris ülés végül az elnök eredeti javaslatát fogadta el, amely szerint a közgyűlések jóváhagyják a költségvetés tervezetét, bizonyos kivételekkel.

Governance at WIPO

Az afrikai csoport által előterjesztett anyagról, amely a PBC munkájára, a PBC és a Koordinációs Bizottság közötti kapcsolatra, valamint a tagállamok és az IAOC közötti együttműködésre vonatkozóan fogalmaz meg javaslatokat, a tagállamok az őszi közgyűléssorozat alatt nem tudtak megállapodni. Az általános közgyűlés most arról döntött, hogy a kérdés továbbra is napirenden lesz, felkérte a titkárságot, hogy szervezzen meg egy információs ülést a *Joint Inspection Unit*tal a PBC 22. ülése előtt, felhívta továbbá a tagállamokat, hogy küldjék meg észrevételeiket a PBC következő üléseig.

Diplomáciai értekezlet összehívása a Design Law Treaty elfogadása érdekében

A közgyűlést megelőzően megtartott informális egyeztetéseken az álláspontok nem közeledtek. Az Egyesült Államok ellenezte a technikai segítségnyújtásról szóló rendelkezéseknek a szerződés szövegében való szerepeltetését. Ehhez egyébként az EU és a CEBS már korábban hozzájárult. A plenáris ülésen – bár minden hozzászóló egyértelműen támogatta a diplomáciai értekezlet összehívását – nem történt előrelépés. A plenáris ülésen Magyarország – csatlakozva a CEBS és az EU által előadottakhoz – támogatta a diplomáciai értekezlet 2014-re történő összehívását. A hosszas informális egyeztetések nem hozták meg a várt eredményt, így a diplomáciai értekezlet összehívásáról a tagállamok nem tudtak döntést hozni. A konferencia 2014. évi megrendezésére mindazonáltal van még esély, mivel – Oroszország javaslata alapján – végül az a döntés született, hogy a főigazgató-választás kapcsán megrendezendő, 2014. májusi közgyűlés dönthet az összehívásról, így a diplomáciai értekezletre 2014 decemberében kerülhet sor.

A Szerzői és Szomszédos Jogok Állandó Bizottságának (SCCR) további munkája

A 2013 őszi ülésen a műsorsugárzó szervezetek jogainak védelme tárgyában az Egyesült Államok és a CEBS is munkaprogram-javaslattal állt elő, amelynek lényege az volt, hogy az SCCR a következő ülésén három napot szánjon a kérdéskör megvitatására, 2014-ben három ülés legyen, és év végén döntsön a GA a diplomáciai értekezlet összehívásáról. A munkaprogramot informális egyeztetés keretében tárgyalták meg a delegációk, azonban nem jutottak megállapodásra. Szintén nem született megállapodás a kivételek és korlátozások témakörében az oktatási és kutatási, valamint a könyvtárakra és archívumokra vonatkozó korlátozások és kivételek kérdésében sem. A rendkívüli közgyűlést megelőző informális egyeztetések nyomán a GA elnöke döntési javaslatot dolgozott ki, amelyet a tagállamok végül elfogadtak.

A Szerzői és Szomszédos Jogának Állandó Bizottságának (Standing Committee on Copyright and Related Rights) 26. ülése, Genf, december 16–20.

Az ülésen az SZTNH-t a Nemzetközi Szerzői Jogi Osztály szakmai tanácsadója és jogi ügyintézője képviselte.

Az ülés napirendjén a műsorsugárzó szervezetek védelmére kidolgozott nemzetközi szerződés tervezetét, a könyvtárakra és archívumokra, illetve az oktatási és kutatóintézetekre vonatkozó kivételek és korlátozások témáját tárgyalták a részt vevő országok delegációi.

A műsorsugárzó szervezetek védelmére kidolgozott nemzetközi szerződés tervezetének tárgyalása során kulcskérdésként szerepelt a szerződés alkalmazásának hatálya, amely a fennálló álláspont szerint a tradicionális műsorszolgáltató szervezetekre terjed majd ki, illetve a műsorokat sugárzás útján közvetítő szervezetek mellett kedvezményezettjei lehetnek még a műsorokat vezetékek útján közvetítő műsorszolgáltatók is. Felmerült a védelem hatályának a műsorok változatlan formában és azonos időben történő szolgáltatására történő kiterjesztése is, amelynek eldöntése további tárgyalásokat igényel. A műsorszolgáltatás technikai fejlődésének tendenciáira figyelemmel, az interneten keresztül történő jelátvitel fontosságából kiindulva további vita bontakozott ki a plenáris ülés keretében az internetet is magában foglaló, platformon keresztül történő sugárzás (*webcasting*) védelem alá vonása tekintetében. A helyzet feloldására a kölcsönösség elve mentén egy opcionális minimum bevezetését javasló kompromisszumos koncepció került bemutatásra Japán részéről, amely kiutat jelenthet majd a kérdés rendezésére, de e tekintetben még nem született egyetértés. Ennél egyértelműbb kérdés a *webcasting* lehívásra való (*on demand*) hozzáférhetővé tételét védelem alá vonni kívánó javaslat értékelése, amelyet egyik delegáció sem támogatott. Az EU alapvetően nem támogatja a szerződés hatályának a *webcasterekre* történő kiterjesztését, amelyeknek alanyi körét nem látja pontosan körülhatárolhatónak, a CEBS az EU támogatása mellett egy technológiailag neutrális álláspontot képviselt, számos országnak pedig még nem alakult ki álláspontja a kérdésben. A további tárgyalások kimenetele határozza majd meg a szerződés hatályát, a jelalapú megközelítésből kiindulva kerül majd a szerződés definíciói között meghatározásra a műsorszolgáltató szervezetek mint kedvezményezettek pontos köre is.

Az SCCR 25. ülésének ajánlása nyomán tovább folytatódott az ülésen az egyes kivételek és korlátozások témájának tárgyalása. A könyvtárakra és archívumokra vonatkozó kivételek és korlátozások esetében általánosan elismert, hogy ezen intézmények szerepe – különösen a művekhez való megfelelő hozzáférés biztosításával, illetve a műpéldányok megőrzésével, többszörözésével – elengedhetetlen az oktatás és a kultúra támogatása és fejlődése érdekében, így a kedvezmények minél szélesebb körű biztosításának szükségessége nem vitatott. Az egyes országcsoportok között azonban nincs egyetértés abban a vonatkozásban, hogy szükséges-e egy további nemzetközi dokumentum létrehozása, mivel az Európai Unió szintjén, illetve számos ország nemzeti szabályozásában már biztosítottak ezen kivételek és korlátozások. Az afrikai és a GRULAC-országok közül azonban számos delegáció megerősítette, hogy kiemelkedő jelentőségűnek látják egy jogi kötőerővel bíró, a kérdést nemzetközi szinten harmonizáló jogi dokumentum létrejöttét. Az SCCR elkötelezett a téma további tárgyalása és szövegjavaslatok kidolgozása iránt.

Az oktatás és kutatás céljából biztosított kivételek és korlátozások szükségessége szintén nem volt vitatott, ugyanakkor e vonatkozásban is számos eltérő véleménynek adtak hangot az egyes tagállamok annak kapcsán, hogy a nemzetközi szerződéses rendszer keretein belül létrehozható kivételek és korlátozások mellett mennyiben tekinthető indokoltnak egy újabb e tárgyú nemzetközi jogi eszköz létrehozása. Felmerült a távoktatás és a digitális tanulás fontosságának a kérdése, amelyben különösen hangsúlyos szerepe van az oktatási anyagok határon átnyúló cseréjének. A WIPO titkárságát felkérték, hogy vizsgálja felül a rendelkezésre álló háttéranyagokat és forrásokat, amelyek alapján az SCCR folytathatja a téma tárgyalását, ezzel szerzői jogi rendszerének a határokon átnyúló oktatás követelményeihez való közelítését. A tanulmányok készítése azonban nem hátráltathatja az e területen folytatott előrehaladást.

A WIPO és Georgia Szellemitulajdon-védelmi Hivatala (Sakpatenti) közös szervezésében megtartott, a földrajzi árujelzők és eredetmegjelölések oltalmáról szóló nemzetközi konferencia (Tbiliszi, 2013. október 3–4.)

Az SZTNH-t a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály helyettes vezetője mint felkért előadó képviselte.

A rendezvényt a Sakpatenti elnöke, valamint a WIPO Nemzetközi Irodájának a Lisszaboni Megállapodás működtetésért felelős részlegének a vezetője nyitotta meg. Mindketten kitértek a földrajzi árujelzőknek a gazdaságban betöltött szerepére, valamint méltatták Grúziának a földrajzi árujelzők hatékony oltalmának biztosítása terén tett erőfeszítéseit.

A WIPO képviselője a lisszaboni rendszer használatának előnyeit mutatta be, az eredetmegjelölések nemzetközi lajstromozását lehetővé tevő rendszer áttekintésével. Az előadó kitért a földrajzi árujelző lajstromozására irányuló eljárást megelőző megfontolások elemzésére, valamint a különböző iparjogvédelmi oltalmi formák – elsősorban a tanúsító és együttes védjegy – nyújtotta előnyök és hátrányok összevetésére is. Végül bemutatásra kerültek a lisszaboni rendszer továbbfejlesztésén dolgozó munkacsoport eddig elért eredményei, valamint a munkacsoport további tervei is.

Az Európai Unió Bizottságának képviselője az EU földrajziárujelző-rendszerének működését ismertette, beleértve az EU és harmadik államok között megkötött kétoldalú megállapodásokat is. A Lisszaboni Megállapodás és az EU-s rendszer közötti kapcsolat rendezését célzó belső egyeztetésekről is szót ejtett, de kerülve bármilyen konkrétum megjelölését ebben a tekintetben.

A Sakpatenti elnökhelyettese, valamint szabadalmi ügyvivője a georgiai tapasztalatokról tartott közös előadást. A kormányzati oldal részéről érdekes információként hangzott el, hogy a Sakpatenti nem csupán az országon belüli oltalomszerzésre irányuló eljárásokért felel, hanem feladatköréhez tartozik a georgiai földrajzi árujelzők külföldi oltalomszerzési eljárásának közvetlen koordinálása is. Figyelemre méltó információ, hogy a georgiai földrajzi

árujelzők külföldi népszerűsítése körében a külföldi georgiai diaszpórák is jelentős szerepet játszanak.

Az Amerikai Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatalának munkatársa az amerikai rendszert bemutató előadásában elsősorban arról igyekezett meggyőzni az egybegyűlteket, hogy a földrajzi árujelzők valójában védjegyek, és a *sui generis* szemléletű rendszerekkel szemben a védjegalapú oltalom komoly előnyöket jelent. Az előadó érvként kiemelte, hogy a TRIPS-megállapodás nem írta elő a tagállamok számára, hogy a földrajzi árujelzők oltalmát önálló iparjogvédelmi cím alatt kellene biztosítani.

A magyar küldött előadásában a hazai tapasztalatokról beszélt. A szabályozási háttér ismertetésének keretében az EU-s és a nemzetközi rendszerekkel fennálló párhuzamok és kizárások bemutatására is sor került, néhány gyakorlati példa ismertetésével.

AZ EURÓPAI SZABADALMI EGYEZMÉNYBŐL (ESZE) FAKADÓ TAGÁLLAMI JOGOK GYAKORLÁSA ÉS KÖTELEZETTSÉGEK TELJESÍTÉSE

Az Európai Szabadalmi Szervezetben (ESZSZ) az SZTNH 2013 második felében is ellátta a magyar kormányzati képviseletet.

Munkatársaink részt vettek az ESZSZ Igazgatótanácsa és annak Elnöksége, illetve albizottsága, a Szabadalomjogi Bizottság, a Technikai és Ügyviteli Bizottság, illetve a Költségvetési és Pénzügyi Bizottság ülésein, valamint különböző továbbképzéseken.

Az Európai Szabadalmi Szervezet Szabadalomjogi Bizottságának (Committee on Patent Law, CPL) 42. ülése, München, szeptember 17.

Az SZTNH-t a jogi elnökhelyettes, valamint a Jogi és Nemzetközi Főosztály helyettes vezetője képviselte.

A bizottság – a napirend és a CPL 42. üléséről készült jegyzőkönyv elfogadása után – elsőként az Európai Szabadalmi Egyezmény Végrehajtási Szabályzatának tervezett módosításait vitatta meg.

Megosztott bejelentések

Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) jogi és nemzetközi ügyekért felelős elnökhelyettese elmondta, hogy a taktikai okokból megosztott bejelentések ellen hozott 2009-es szabály (határidő a megosztásra) felülvizsgálatának eredménye az volt, hogy az ügyfelek nem elégedettek vele, a megosztások száma nemcsak hogy nem csökkent, de nőtt, és a határidők számítása is nehézségekbe ütközik. Ennek következtében az ESZH elnöke a régebbi szabályok visszaállítását javasolta, a megosztás díjának emelésével együtt.

A tagállami hozzászólásokat követően az ESZH képviselője kiemelte, hogy a megosztás önmagában nem tekinthető visszaélésnek. Csak a visszaélésszerű használata ellen kell

fellépni – a módosított szabályok viszont nem érték el ezt a hatást. Éppen ellenkezőleg, még több megosztási kérelem érkezett be az új szabálynak köszönhetően, így a jogbiztonság szintje sem növekedett.

A fellebbezési díj részleges visszatérítése

Az eljárás későbbi szakaszában visszavont fellebbezések díjának részleges visszatérítésére vonatkozó szabálmódosítás mind az ügyfelek, mind az ESZH számára kedvező lenne (az előbbieik számára hosszabb ideig kedvezővé tenné a fellebbezés újragondolását, az utóbbira lényegesen kevesebb fellebbezés elbírálásának a kötelezettségét róna).

A tagállami hozzászólásokra reagálva az ESZH egyetértett azzal, hogy a policy-kérdéseket érintő díjemeléseket meg kell vitatni a CPL-ben is – de éppen ez történik most, hiszen a javaslat tartalmazta a díjmelés tényét és mértékét. A transzparencia kapcsán kiemelte, hogy az ESZH célja a javaslatok minél előbbi köröztetése és az is, hogy ne teljen el túl sok idő a CPL véleménye és a döntés meghozatala között.

Azonos elbánás az Euro-direct és a Euro-PCT-bejelentések benyújtóival

Az Euro-direct és az Euro-PCT-bejelentések benyújtóival való azonos elbánás érdekében javasolt szabálmódosítás értelmében olyan esetekben is lehetővé kell tenni az európai szakaszban az Euro-PCT-bejelentők számára az egység követelményének nem megfelelő bejelentésekkel kapcsolatos további kutatások igénylését (pótdíj megfizetése mellett), amelyekben eddig erre nem volt lehetőség (tekintettel arra, hogy az ESZH korábban nemzetközi kutatási hatóságként járt el, és nem kutatott valamennyi igénypont vonatkozásában). Egy-két szövegezési kérdés tisztázását követően kijelenthetővé vált, hogy a CPL támogatja a módosító javaslatot.

Az Európai Szabadalmi Szervezet Igazgatótanácsa Albizottságának (Select Committee of the Administrative Council, SC) 4. ülése, München, szeptember 18.

Az ülés napirendjén egyedül az egységes szabadalmi oltalommal kapcsolatos végrehajtási szabályzat átdolgozott verziójáról szóló vita szerepelt. A SC lefolytatta az 1–11. szabály részletes vitáját.

Az Európai Szabadalmi Szervezet Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC) 137. ülése, München, október 16–17.

Az ülésen az SZTNH elnöke, jogi elnökhelyettese, valamint a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője képviselte a hivatalt.

Az ESZH elnökének beszámolója

Az ESZH elnöke a következő elemeket emelte ki. A munkateher javuló tendenciát mutat, az ESZH jobban teljesít az emelkedő bejelentési számok mellett és a tavalyi évhez képest is, amely már önmagában sikeres volt. A kooperációs számok kapcsán elmondta, hogy 23 kétoldalú találkozót bonyolítottak le a beszámolási időszak alatt; 21 kétoldalú együttműködési terv van hatályban, és 12 véglegesítése van folyamatban. Összességében a kooperációval nagyon elégedettek, külön is kiemelte a számukra fontos projekteket, mint a *Federated Register*, a Patlib-központok reorientációja, a közös szabadalmi osztályozás (*Common Patent Classification*). A globális együttműködés tekintetében jelezte, hogy a világ öt legjelentősebb szellemi tulajdon-védelmi hivatala (IP5) PPH-megállapodást írt alá Genfben, a projekt hároméves és 2014. január 1-jén indul. A gépi fordítás kapcsán elhangzott, hogy az orosz–angol nyelvpár is beüzemelésre került. 2014 vége előtt mind a 28 európai nyelv lefedésre kerül majd.

Az ESZH elnöke az anyagi jogi harmonizáció, ezen belül a türelmi idő (*grace period*) gazdasági hatásainak megvizsgálását emelte ki; a tanácsadó munkában egy bizottság vesz részt, ebben a szerződő államok is részt vehetnek.

A megadásig eltelt idő kapcsán elmondta, az átlagos megadási időt tartalmazza a beszámoló. 36 hónapon belül a bejelentések 1/3-a kerül megadásra, de van olyan bejelentés, amelynél az eljárás tovább tart. Nem mindig az ESZH felelős ezekért a hosszabb átfutási időkért. A következő jelentésben erre ki fog térni.

Ezután a résztvevők a Szabadalomjogi Bizottság elnökének beszámolóját, az egységes európai szabadalommal kapcsolatos fejleményeket és a *Select Committee* elnökének beszámolóját hallgatták meg.

Az Európai Szabadalmi Egyezmény Végrehajtási Szabályzatának a megosztott bejelentésekre vonatkozó módosításával kapcsolatban az ESZH jogi elnökhelyettese jelezte, nagyon elégedetlenek ezzel a felhasználók, illetve nem hogy nem sikerült leszorítani a megosztások számát, hanem nőtt ezek száma. Úgy gondolja, hogy a javaslat egyszerűsíti az eljárást, és csökkenti a jóhiszemű bejelentők költségeit.

Az ülésen dr. Bendzsel Miklóst, az SZTNH elnökét egyhangúlag újraválasztották az Igazgatótanács elnökhelyettesi pozíciójába.

Az Európai Szabadalmi Szervezet Költségvetési és Pénzügyi Bizottságának (Budget and Finance Committee, BFC) 107. ülése, október 29.

Az SZTNH részéről a jogi elnökhelyettes és a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője vett részt az ülésen.

A fellebbezési díjak visszatérítésére vonatkozó módosítással kapcsolatban az ESZH elnökhelyettese ismertette a javaslat hármasként: rugalmasság, a pénzügyi fedezet javítása, valamint a bejelentői tevékenység kedvező befolyásolása.

Az összességében kevésbé pozitív tagállami hozzászólásokat követően az ESZH elnöke jelezte: szerinte a dokumentum egy egység, megfontolják a tagállamok kritikáit, ugyanakkor a részleges visszatérítésről szóló pozitív véleményeket örömmel fogadta.

Az ESZSZ Végrehajtási Szabályzatának módosítására és a díjakra vonatkozó szabályok témakörénél az ESZH elnöke jelezte, hogy a különböző irányú kötelezettségek, illetve díjcsökkentések között szeretnének egyensúlyt teremteni. E körben utalt az egységes hatályú európai szabadalom bevezetésére is. Jelezte, a kkv meghatározásához az EU által jóváhagyott paramétereket használták. Kiemelte, hogy a dokumentum a kompenzáció százalékos növelését is javasolja. Az ESZH elnöke hangsúlyozta, hogy a szervezet számára ez a javaslat pénzügyileg semleges hatású. Végül azt is jelezte, készek arra, hogy felülvizsgálják a javaslatot, ha bebizonyosodna, hogy mégsem teljesen közömbös a szervezet költségvetésére az új rendszer.

Ezt követően különböző beszámolók hangzottak el, majd a 2014-re vonatkozó díjmódosításokról szóló napirendi pont következett. A tagállami hozzászólások után az ESZH elnöke összegzésként úgy értékelte az elhangzottakat, hogy a BFC nagy többsége támogatta az inflációkövető módosítást. Nyugtázta, hogy a delegációk a megosztásokra javasolt díjakat is jól fogadták.

Végül a 2014-re vonatkozó költségvetés tervezete és a 2015–2018 közötti időszakra vonatkozó üzleti terv került ismertetésre. Az ESZH elnöke kiemelte, hogy olyan költségvetést terjesztett elő, amely az egységnyi kutatási és vizsgálati költség (*unit cost*) javulását tartalmazza. Jelezte, igen pozitív eredmény, hogy a 2006-os érték 90,1%-án van most a *unit cost* a 2013. júniusi adatok szerint. Kiemelte az igazán kedvező kereteket: pozitív pénzügyi egyenleg (+159 millió €), IFRS-eredmény pozitív (+63 M €).

A BFC ezt követően egyhangú pozitív véleményt adott a teljes költségvetésre vonatkozóan.

Az Európai Szabadalmi Szervezet Igazgatótanácsa Albizottságának (Select Committee of the Administrative Council, SC) 5. ülése, München, október 30.

Az SC számára az egységes szabadalmi oltalommal kapcsolatos pénzügyi és költségvetési kérdésekben való megfelelő döntés megalapozása érdekében az ESZH képviselői három prezentációban mutatták be a pénzügyi számítások alapjait, illetve azokat a tényeket és koncepciókat, amelyeken majd a számítások alapulhatnak.

Az Európai Szabadalmi Szervezet Technikai és Ügyviteli Bizottságának (Technical and Operational Support Committee, TOSC) 78. ülése, München, november 21–22.

Az SZTNH képviseletében a Szabadalmi Főosztály vezetője és a vezető elnöki főtanácsadó vett részt az ülésen.

Először a tagországok közötti együttműködés témakörét tárgyalták a résztvevők.

A gépi fordítás projektje a tervek szerint halad. Jelenleg 22 nyelv esetében működik az angol nyelvű oda-visszafordítás az Espacenet és a publikációs szerver keretein belül. Decemberre további nyolc nyelv esetében teszik lehetővé az angol nyelvű gépi fordítást. További fejlesztésként az ESZH másik két hivatalos nyelve, a német és a francia tagországi nyelvekre való oda-visszafordítását valószínűsítják meg a jövő évben. A nem tagországi nyelvek közül a kínai, a japán és az orosz szabadalmi iratokat is feldolgozzák a gépi fordítás számára.

Az ESZH képviselője beszámolt arról, hogy az Espacenet forgalma nagymértékben növekedett. Az elemzések kimutatták, hogy a megnövekedett forgalom jelentős része azonban nem egyedi lekérdezések eredménye. Emiatt az ESZH oldaláról felmerült, hogy korlátozzák a szolgáltatást a tagországok felhasználói, elbírálói és az ESZH elbírálói minél jobb hozzáféréseinek biztosítása érdekében.

Az ESZH képviselője beszámolt az IP5-egyeztetésekről. A felhasználók részéről felmerült egy egységes bejelentési felület kialakításának, illetve az egységes aktabetekintés biztosításának az igénye.

Aktív komponensként egyetlen webalapú alkalmazás kifejlesztését tervezik, amin keresztül a bejelentőknek csak egyszer, az egyik hivatalnál kellene a bejelentési adatokat, dokumentumokat megadni. Ezt követően a többi hivatalnál elég egy „gombnyomás” vagy minimális kiegészítés a bejelentések megtételére (*cross-filing*).

Passzív komponensként tervezik az egységes aktabetekintési felület kialakítását. Hosszabb távon lehetővé tennék a nem publikált adatok megtekinthetőségét is, természetesen megfelelő azonosítási folyamatot követően.

További elvárás az ügyfelek oldaláról, hogy a *cross-filing* során a gépi fordítást is építsék be a szolgáltatásba, továbbá hogy alaki harmonizáció és általános adatcsereszabványok alakuljanak ki a különböző hivatalok között.

Ezután az IT-fejlesztésekről hangzott el beszámoló, majd az ESZH képviselője tájékoztatást adott azokról a tervekről, amelyek a teljes szabadalmi eljárás folyamatának informatikai újratervezését tűzték ki célul.

A következő napirendi pontban az ESZH képviselője beszámolt azokról a törekvésekről, amelyek a biztonsággal, illetve a biztonságtudatosság növelésével kapcsolatosak. Ennek kapcsán mind az IT, mind a fizikai biztonság területén terveznek lépéseket.

Az ESZH képviselője tájékoztatott arról, hogy az Espacenet és a szabadon használható szabadalmi szolgáltatások lekérdezői között egyre nagyobb számban jelennek meg az automata letöltések, hivatkozások, amelyek jelentős mértékben csökkentik a tagországok számára hozzáférhető erőforrásokat, így olyan azonosítórendszerek bevezetését tervezik, amelyek segítik a tagországokat a gyors hozzáféréshez, viszont gátolják az automata letöltőrendszerek működését.

Az ESZH képviselője tájékoztatást adott a *Federated Register*hez kapcsolódó fejlesztésekről, amely lehetővé teszi, hogy immár 25 tagország esetében érhetőek el a státuszadatok egy ún. *deep-linking* technológia segítségével. Az ESZH képviselője jelezte, hogy felmerült a további fejlesztések 100%-os finanszírozhatósága a kooperációs keret terhére.

Az Európai Szabadalmi Szervezet Igazgatótanácsa Albizottságának (Select Committee of the Administrative Council, SC) 7. ülése, München, december 10–11.

A 3., a 4., és az 5. ülés jegyzőkönyvének elfogadását követően az SC folytatta a végrehajtási szabályzat 12–22. cikkének első olvasatos tárgyalását. Az SC második olvasatban megvitatta a végrehajtási szabályok 1–6. cikkét is.

Az ESZH bemutatta és a delegációk megtárgyalták a kompenzációs mechanizmus tervezett struktúráját és szabályait. A dokumentum „véleményezésre” szerepelt a napirenden, mert a delegációk minden döntést túl korainak tartottak. Az ESZH elnöke két elemet tartott kulcsfontosságúnak: egyrészt azt, hogy csak azok az ügyfelek vehessék igénybe, akiknek valóban szükségük van rá, másrészt pedig azt, hogy a rendszer költségeit a lehető legalacsonyabb szinten tartsák (különben az egységes hatályú európai szabadalmak fenntartási díjait kellene magasabb szinten meghatározni, ami a rendszer vonzereje szempontjából nem szerencsés). Az előterjesztett anyag általános elveivel kapcsolatban a tagállamok egyetértésre jutottak (post-grant benyújtás és *lump sum approach*), még ha egyes külön kérdésekben vannak is nézetkülönbségek és észrevételek (az átalányösszeg és a plafon kapcsolata, differenciálás, szankciórendszer, jogosultak meghatározása, a jogosultság fennállásának referencia-időpontja). A finanszírozási kérdések horizontális jellegűek, és együtt kell őket tárgyalni az egységes hatállyal kapcsolatos adminisztratív költségek viselésével.

A költségvetési elvekkel kapcsolatban szintén rövid véleménycserére került csak sor, de így is jelentős nézetkülönbségek mutatkoztak egyes delegációk és az ESZH megközelítése között.

Az egységes szabadalmi rendszer működéséhez szükséges nemzeti szabályozással kapcsolatos kérdések kapcsán az elnök kiemelte, hogy kizárólag információs célból vette napirendjére a SC ezt az anyagot, de az EU kontextusban kell még ezeket a kérdéseket részletesen megvitatni.

A megfigyelői státusz iránti kérelmek elfogadásának (Albánia, Horvátország, Monaco, Norvégia, Olaszország, San Marino, Spanyolország, Svájc, Szerbia, Törökország kérelmei) ügyében pozitív döntés született.

*Az Európai Szabadalmi Szervezet Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC)
138. ülése, München, december 12–13.*

Az ülésen az elnök, a jogi elnökhelyettes, valamint a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője képviselte a hivatalt.

Az AC elnökének beszámolója után az ESZH elnöke tartott időszaki beszámolót. Elmondta, hogy a 3. Főigazgatóság az év végére 50%-kal csökkentette a folyamatban lévő ügyek számát (a 2011-es szinthez képest). A tagállami hivatalokkal folytatott kooperáció az ESZH elnöke szerint továbbra is sikeres. 21 kétoldalú együttműködést, ún. *Bilateral Cooperation Plant* kötöttek (19-et szerződő államokkal, 2-t jövőbeli tagállammal). A gépi fordítás 22 nyelvre működéskész (angol és egyéb nyelvpárok); 2014-ben az a céljuk, hogy folyamatosan javítsák a minőséget. A *Federated Register* munkálatai is folytatódtak, az új EPOQUE-motor is kész. Az új osztályozási rendszer, a CPC kapcsán örömmel tájékoztattott arról, hogy azt több nemzeti hivatal használja, illetve jelezte ilyen jellegű terveit (Magyarország is).

Az ESZH és a kínai Állami Szellemi Tulajdon-védelmi Hivatal (SIPO) közötti kétoldalú megállapodás alapján a két hivatal szabadalmi irataihoz való kölcsönös hozzáférést és idézést megoldották (*patent citations*). A SIPO 2014-től újraosztályozza a CPC szerint a szabadalmi iratait.

Ezt követően az ESZSZ különböző bizottságainak és testületeinek beszámolóit hangzottak el, illetve az európai egységes szabadalommal kapcsolatos fejleményekről kaptak tájékoztatást a résztvevők.

Az Európai Szabadalmi Egyezmény Végrehajtási Szabályzatának a díjakra vonatkozó változtatásáról szóló napirendi pont tárgyalása során az ESZH elnöke elsőként az inflációkövető díjemelést indokolta. Ezután kitért a PCT nemzetközi kutatási díj befagyasztására, amelyre azt a magyarázatot adta, hogy az ESZH díjai a legmagasabbak a világon, és egyre több bejelentő választja ezt az utat, vagyis kedvezni kívánnak nekik. Az ESZH elnöke emlékeztetett arra, hogy a fellebbezési díj emelése kapcsán 12 tagállam tartózkodott a szavazástól a BFC ülésén, mivel túl magasnak tartotta az emelés mértékét. Megismételte, hogy a jelenlegi díj csak 4%-át fedezi a költségeknek, ezt figyelembe véve javasolják a felülvizsgált előterjesztésben, hogy csak 50%-kal legyen megemelve ez a díj (a korábbi 100% helyett). Szintén megismételte azt az érvet, hogy a fellebbezés visszavonása esetén történő visszatérítéssel ugyanakkor hatékonyabbá tudják tenni a fellebbezések igénybevételét.

A költségvetési tervezettel kapcsolatos tagállami hozzászólásokat követően az AC egyhangúlag elfogadta a költségvetést.

Az Európai Szabadalmi Akadémia (European Patent Academy, EPA) által szervezett szemináriumok és továbbképzések

Az EPA szervezésében 2013 első felében a következő külföldi szemináriumok és továbbképzések valósultak meg:

- „A bejelentéstől a szabadalom megadásáig”, Lisszabon, július 9–12.;
- „A szabadalom értékelése”, Bécs, szeptember 23–25.;
- „Kutatási eredmények és írásbeli vélemények megfogalmazása”, Berlin, szeptember 25–27.;
- „Fellebbviteli Tanács”, München, október 22–23.;
- „Biotechnológiai találmányok”, Bern, november 5–7.;
- „Formalitások az Európai Szabadalmi Hivatalban”, München, november 26–28.;
- „Szabadalmi dokumentáció”, Hága, december 3–5.

Egyéb ESZSZ-vonatkozású rendezvények

Az ESZSZ keretében a következő témájú rendezvények megrendezésére került sor 2013 második félévében:

- az Európai Szabadalmi Egyezmény létrehozásának 40. évfordulója alkalmából rendezett ünnepség, München, október 17.;
- Európai Szabadalmi Információs Konferencia, Bologna, október 22–24.;
- kerekasztal-megbeszélés a kiegészítő oltalmi tanúsítványról, München, november 27–28.;
- éves EPOQUEnet felhasználói találkozó, Hága, december 4.

**AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA SZELLEMI TULAJDONÉRT FELELŐS
MUNKACSOPORTJAINAK MUNKÁJÁBAN, ILLETVE EGYÉB UNIÓS
RENDEZVÉNYEKEN VALÓ RÉSZVÉTEL**

Az SZTNH munkatársai továbbra is rendszeresen részt vettek a Brüsszelben, illetve az egyéb helyszíneken tartott munkacsoporti és szakértői üléseken, konferenciákon. Téma szerinti és időrendi csoportosításban az ülések a következők voltak:

- tanácsi munkacsoporti ülések szerzői jogi témában: Brüsszel, július 8., december 3.;
- tanácsi munkacsoporti ülések védjegy témában: Brüsszel, július 11–12., július 18., szeptember 4., szeptember 17–18., október 11., október 21., november 6., november 25., december 4., december 18–19.;

- az EU Kapcsolattartó Bizottságának (*Contact Committee*) ülése az egységes hatályú európai szabadalommal kapcsolatos tagállami tapasztalatok, tervek megvitatására vonatkozóan, Brüsszel, október 14.;
- a Versenyképességi Tanács ülése, Brüsszel, december 2.;
- az Egységes Szabadalmi Bíróság létrehozásának céljából teendő előkészítő lépésekért felelős *Preparatory Committee*, illetve munkacsoportjának ülései: Brüsszel, szeptember 16., október 7., november 19., december 4.
- „A szellemi tulajdon védelme az EU-ban” c. konferencia, Vilnius, október 7–9.

AZ EURÓPAI UNIÓ BELSŐ PIACI HARMONIZÁCIÓS HIVATALÁVAL (BPHH) FOLYTATOTT EGYÜTTMŰKÖDÉS FŐBB ESEMÉNYEI

A BPHH konvergenciaprogramjának CP1 munkacsoporti ülése, Alicante, augusztus 12.

Az ülésen az SZTNH részéről a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály helyettes vezetője vett részt.

A konvergenciaprogram menedzselését ellátó titkárság az ülést megelőzően több munkanyagot is készített, ezek felhasználásával zajlott a munka. Mindezek előtt azonban átfogó bemutatót tartott a munkacsoportban eddig ellátott feladatokról és az elért eredményekről.

A munkacsoport júniusi ülésén arra a megállapításra jutottak a felek, hogy az egyes kifejezések elfogadhatósága vagy el nem fogadhatósága tárgyában kimunkálásra váró módszertani útmutatót úgy kell majd megalkotni, hogy az nem csupán a Nizzai Osztályozás fejezetcímében szereplő egyes kifejezések alkalmazhatósága, hanem az árujegyzékekben előforduló bármely kifejezés elfogadhatósága tekintetében irányadó legyen. Az áttekinthetőség és a következetesség szempontjából kétségkívül logikus döntés nem várt kihívások elé állította az előkészítő munkacsoportot, mivel az elvek alkotta olyan absztrakt konstrukcióval kellett megbirkózni, amelynek utólag a világon előforduló bármely árunak vagy szolgáltatásnak az árujegyzékben történő megnevezése kapcsán alkalmazhatónak kell lennie. Ennek megfelelően az első tervezet meglehetősen általános és kevés konkrétumot tartalmazó elemekből állt.

Az intenzív eszmecsere és a vehemens szövegezés eredményeképpen három alapelv megjelenítése körvonalazódott. Az első szerint az árujegyzékben szereplő kifejezés akkor kellően egyértelmű és pontos, ha a szó természetes és általános jelentése alapján megállapítható, hogy mi az érintett áru vagy szolgáltatás. A második elv további szempontokat ad, amelyek alkalmazásával egy kifejezés kellően egyértelmű és pontos jellege megállapítható, ezek az áru jellemzője, célja és az érintett piac. Itt további szempontok alkalmazása is felmerülhet: a fogyasztói célcsoport, az értékesítési csatorna, a termék gyártásához vagy használatához szükséges ismeretek és a technikai felkészültség. Abban az esetben, ha a fenti szempontok

alapján az látható, hogy a kifejezés jelentése egymástól távol eső piaci szegmensbe tartozó termékeket is lefed, akkor a kifejezés nem kellően pontos vagy egyértelmű. A harmadik elv szerint ha egy, az árujegyzékben alkalmazott kifejezés több árut is tartalmaz, akkor azokat egyenként is elemezni kell (pl. gépek és szerszámgépek). Ez utóbbi elv nem alkalmazható a fejezetcímekben szereplő kifejezések alkalmazhatóságának megítélésakor, mivel ott a pontosveszők közötti szavakat egy kifejezésnek tekintik.

Élénk vitát váltott ki a Nizzai Osztályozás osztályszámainak szerepe egy védjegy árujegyzékében szereplő kifejezés hatályának megítélése kapcsán. Jellemzően az angolszász értelmezése az *IP Translator*-ítéletnek az, hogy csak és kizárólag a szó alapján kell tudni megítélni egy védjegy árujegyzékének a tartalmát, így a védjegyvitalom terjedelmét. Az alapelvvel mindenki egyetértett, de a magyar delegált, a BPHH és a Nemzetközi Védjegy Szövetség (INTA) azon az állásponton volt, hogy bizonyos esetek kivételt képezhetnek e szabály alól.

Az előkészítő munkacsoport megvitatta a közös nyilatkozat szövegét, aminek célja a Nizzai Osztályozás fejezetcímében szereplő kifejezések közül az el nem fogadható 11 kifejezés, valamint az el nem fogadhatóság indokainak bemutatása. A védjegyek árujegyzékének megítélése kapcsán mérőöldkő lesz a közös nyilatkozat megjelentetése, hiszen ezzel a dokumentummal a tagállami hivatalok és a BPHH az eljárási gyakorlatának egy lényeges szegmensét harmonizálja, így a jogosultak teljesen azonos és konzekvensen alkalmazott gyakorlattal fognak szembesülni az EU minden védjegyhatóságánál.

Egy további kérdésben indokoltnak látták a jelenlévők a plenáris ülésen a további eszmecserét. A bevezetés küszöbén álló közös osztályozási gyakorlat félkarú óriás lesz, ha nem sikerül egyeztetések útján meggyőzni a WIPO Nemzetközi Irodáját arról, hogy a nemzetközi védjegyeljárásokban az árujegyzékek ellenőrzésekor maguk is alkalmazzák azt. Ennek elmaradása ugyanis azzal a hatással járna, hogy míg az EU tagállamaiból származó nemzetközi bejelentéseknél az árujegyzékek összhangban fognak állni a közös gyakorlattal, addig az EU-n kívüli származási országokból érkező bejelentéseknél a közös gyakorlat nem lesz érvényesíthető. A Madridi Jegyzőkönyv releváns szakaszait érintő értelmezés szerint a megjelölt ország hivatala az árujegyzéket már nem kifogásolhatja, arra legfeljebb a WIPO Nemzetközi Irodájának van módja az eljárás egy korábbi szakaszában.

A magyar delegált a megbeszélés során elsősorban arra törekedett, hogy a magyar gyakorlat szempontjából lényeges és a megállapodás céljából korábban vállalt kompromisszumok következetes érvényesítését segítő alapelvek megfelelően szerepeljenek a munkaanyagokban, ami az előzetes várakozások alapján meg fog valósulni.

13. Nemzetközi Védjegyforum és a BPHH konvergenciaprogramjának CP1 munkacsoporti ülése, Alicante, szeptember 12–13.

A fórumon – felkért előadóként – és a munkacsoporti ülésen a hivatalt a Védjegy és Mintatörvény Főosztály helyettes vezetője képviselte.

13. Nemzetközi Védjegyforum

A heidelbergi székhelyű *Forum Institute* immáron tizenharmadik alkalommal rendezte meg a Nemzetközi Védjegyforum elnevezésű szakmai eseményt, aminek célja a védjegyjog aktuális elméleti és gyakorlati kérdéseinek bemutatása. A résztvevők elsősorban az ipar, valamint az iparjogvédelem hivatásos képviselőinek köreiből kerültek ki, de figyelemre méltó számban jelentek meg a BPHH munkatársai is.

A kétnapos rendezvényen gyakorló szakemberek előadásait lehetett meghallgatni, valamint azt követően az érintett témában kerekasztal-beszélgetéseken lehetett részt venni.

A magyar előadó témája az európai védjegyjogi reform, valamint a várható hatások bemutatása volt. A történeti előzmények, valamint a jogalkotás folyamatának jelenlegi állásának ismertetését követően az előadó a jogalkotási javaslat tartalmáról nyújtott áttekintést. Az előadást a javaslatot érintő különböző álláspontok bemutatása útján a várható eredmények felvázolásával zárta.

A Szlovák Iparjogvédelmi Hivatal elnöke a nemzeti hatóság elmúlt húszéves történetét bemutatva demonstrálta azokat a pontokat, ahol a szervezet működésében változásokat kíván megvalósítani, valamint kitért azokra, a megvalósítás küszöbén álló cselekvési tervekre, amelyek révén az iparjogvédelmi tudatosság növelhető, illetve a hamisítás elleni küzdelem fokozható.

A francia előadó az interneten megvalósított jogsértésekkel szembeni fellépés védjegyjogi vetületét ismertette a francia bíróságok ítélkezési gyakorlatának bemutatásával. Különösen a korábban számos publikációban ismertetett *Ebay*-ügyek prezentálása tartogatott számos gyakorlati információt a hallhatóság számára.

A következő előadó az új felső szintű doménnevek (gTLD) bevezetésére irányuló folyamat jelenlegi állásáról tartott figyelemre méltó előadást. A módosuló rendszer szabályai kialakításának történeti ismertetésén túl részletesen elemezte, hogy a védjegyjogosultak milyen eszközök alkalmazásával lehetnek képesek a jogsértő doménnév-regisztrációkkal szembeni fellépésre.

A résztvevők ezután a védjegyjogok oroszországi jogérvényesítéséről hallgathattak meg érdekes előadást. Hatósági szempontból érdekes részleteket lehetett megtudni az orosz védjegyeljárásról, amely sikeresen implementálta a lajstromozást követő felszólalási rendszert. Az előadó a régió ambíciózus tervei között a közösségi védjegyhez hasonló regionális védjegy, az eurázsiai védjegy bevezetéséről is beszámolt, bár érzékeltette, hogy a tényleges megvalósítás előtt politikai akadályok állhatnak.

A CP1 munkacsoport ülése

A korábbi üléseken áttekintették a fejezetcímben szereplő egyes kifejezéseket, és kiválasztották azokat, amelyek nem kellően egyértelműek és pontosak. A második lépésben megvitatták az el nem fogadhatóság indokait, valamint az osztályozási szempontból végül elfogadhatónak ítélt kifejezések mögött felsorakoztatható érveket. Lezáró fázisként az indokolásokban szereplő érvek összegyűjtésével és felhasználásával ki kell alakítani az *IP Translator*-ítélet adta kritériumok alkalmazását részletező gyakorlati útmutatót, aminek tervezetét az előkészítő munkacsoport készítette el.

A konvergenciaprogram menedzselését ellátó titkárság az ülést megelőzően több munkaanyagot is készített, amelyek felhasználásával zajlott a munka. Mindezek előtt azonban átfogó bemutatót tartott a munkacsoportban eddig ellátott feladatokról és az elért eredményekről.

A munkacsoport júniusi ülésén közel kerültek a szakértők ahhoz, hogy az érintett munkaanyagokat véglegesítsék, ennek lezárására lényegében a mostani találkozás alkalmával került sor.

A BPHH védjegyekről és formatervezési mintákról szóló szeminárium, Alicante, szeptember 30–október 4.

A szemináriumon az SZTNH képviselőjében a Nemzetközi Védjegy Osztály helyettes vezetője és a Nemzeti Védjegy Osztály védjegyelbírója vett részt.

A szemináriumot a BPHH Akadémia vezetője nyitotta meg. Előadásában kifejtette, hogy melyek azok a legfontosabb célok, amelyek miatt az akadémia létrejött. A napi munka során az akadémia a hivatalban dolgozó kollégák munkáját mindenben támogatja és segíti.

Az első előadásban a BPHH munkatársa bemutatta a közösségi védjegyre és formatervezésiminta-oltalomra vonatkozó jogszabályokat, majd egy rövid áttekintést adott a közösségi védjegy és a közösségi formatervezésiminta-oltalom jellemzőiről és az alapvető iparjogvédelmi fogalmakról. Az előadás során részletesen kifejtésre került a szenioritás, a konverzió kérdése, valamint a közösségi védjegyrendelet (KVR) 8. cikkének rendelkezései (viszonylagos kizáró okok), továbbá a Közösség bővítésével összefüggő jogszabályi rendelkezések is.

Az ezt követő előadásban a szerzett megkülönböztetőképesség legfontosabb alapszabályait hallhatták a résztvevők. Ennek körében kiemelték, hogy melyek azok a szempontok, amelyeket a bizonyítékok vizsgálata során mindenképpen figyelembe kell venni, úgymint pl. a bejelentő a bejelentésben szereplő alakban használta-e a megjelölést, valamint azon áruk tekintetében történt-e a bizonyítékok benyújtása, amely áruk vagy szolgáltatások tekintetében a védjegybejelentés történt. A használatnak a Közösség egésze vagy annak egy része tekintetében kell megvalósulnia. A megkülönböztetőképesség megszerzése körében néhány bírósági döntés is említésre került.

A védjegyhasználat kérdéskörében – a jogszabályi rendelkezések feltüntetése mellett – részletes előadást tartott a BPHH egyik munkatársa. Az előadás során a tényleges védjegyhasználat kapcsán felmerült európai bírósági jogesetek is áttekintésre kerültek.

Előadásában az előadó példákkal illusztrálva kitért arra, hogy a védjegyhasználat értékelése körében mi tekinthető megfelelő és nem megfelelő használatnak.

Ezután egy átfogó előadás hangzott el az *IP Translator*-jogesetről, és az előadó beszámolt az e tárgykörben a konvergenciaprogram keretében létrejött, a védjegyárújegyzékek osztályozását érintő gyakorlat harmonizálását célzó munkacsoport eddigi eredményeiről. Ezenfelül ismertette a taxonómiai munkacsoport tevékenységét, melynek keretében néhány példát is felvázolt.

Az előadásokat követően *workshop* keretében a tagállamok képviselői gyakorlati példákat oldottak meg, amelyeket később közösen is megvitattak.

A BPHH Üzemeltetési Osztályának munkatársa bemutatta a BPHH-nál alkalmazott Euromarc++ ügyviteli rendszert. Ismertette a rendszerben szereplő státuszmegnevezéseket, -modulokat. Ezenfelül a gyakorlatban is szemléltette a nemzeti hivatalok képviselői számára, hogy a közösségi védjegybejelentést elektronikus úton hogyan lehet a BPHH-hoz benyújtani. Felvázolta a védjegyeljárás egyes szakaszait, majd annak az ügyviteli rendszerben történő bemutatására is sor került.

Az EU Megfigyelőközpontjának munkatársa részletesen bemutatta az Európai Megfigyelőközpont felépítését, melyet az Európai Bizottság javaslata alapján a BPHH működtet. Az előadás során ismertette a KVR védjegybitorlással kapcsolatos főbb rendelkezéseit, valamint a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK irányelvet is, kiemelve annak legfontosabb rendelkezéseit.

A következő előadó a BPHH gyakorlatáról a dizájnbejelentésekkel és lajstromozott ügyekkel kapcsolatosan tájékoztatta a résztvevőket. Először általánosan beszélt az oltalmi formákról, majd rátért a dizájnra, mit is jelent, miért fontos, továbbá hogy a bejelentőt, illetve jogosultat milyen jogok illetik meg.

Előadta, hogy a dizájnbejelentéseket nem vizsgálják újdonságra, illetve korábbi jogokra, 24-48 órán belül lajstromozásra kerülnek. A lajstromozás után, ha jogi vita merülne fel, azt a dizájnjogosultaknak megsemmisítési eljárásban kell rendezniük.

A BPHH 10. védjegy-kapcsolattartó ülése, Alicante, október 7–8.

Az ülésen az SZTNH-t a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály helyettes vezetője és az Iparjogvédelmi Lajstromvezetési Osztály vezetője képviselte.

Az ülést a BPHH nemzetközi együttműködésért és jogi ügyekért felelős igazgatója nyitotta meg. Beszédében kitért arra, hogy a kapcsolattartó ülés szoros összefüggésben van az Együttműködési Alappal és a konvergenciaprogrammal, ezért az eddig elért eredményeket

az összes tagállam képviselői előtt szakmai szinten itt mutatják be, majd a kapcsolattartó ülés véleményétől függően az elterjesztéseket az igazgatótanács elé terjesztik jóváhagyásra.

Sorrendileg elsőként a CP1 kódú, az áruk és szolgáltatások osztályozási gyakorlatának harmonizálására indított munkacsoport által kidolgozott eredményről számoltak be. A munka elsődleges célja azoknak, a fejezetcímekben szereplő kifejezéseknek a kiválasztása volt, amelyek nem alkalmasak arra, hogy védjegybejelentés árujegyzékében az árut vagy a szolgáltatást kellően egyértelműen leírják. A munkacsoport 11 ilyen kifejezést azonosított, majd ezek el nem fogadhatóságának indokait is kidolgozta, végül a mélyreható szakmai viták eredményeit hasznosítva egy rövid módszertant is kidolgozott, aminek segítségével bármely kifejezés elfogadhatósága vagy el nem fogadhatósága megállapítható. A BPHH ezeknek a munkaanyagoknak a tartalmát mutatta be a kapcsolattartó ülésen.

A CP3 projekt eredményeit a horvát delegált ismertette a jelenlévőkkel. A projekt célja az olyan megjelölések oltalomképességét érintő gyakorlat konvergálása, amelyek megkülönböztetőképességét egy leíró elem mellett elsősorban az ábrás elem biztosítja. Az előadó érzékeltette, hogy ebben a kérdésben ugyan jó úton halad a munka, mindenki által kölcsönösen elfogadható eredményekről még korai lenne beszélni.

A CP4 nevű projektről, ami a fekete-fehér védjegyek oltalmának terjedelmét érintő gyakorlat harmonizálásáról szól, az ír küldött tartott előadást. A konvergenciaprogram újabb projektjei közül ez áll a legközelebb ahhoz, hogy megerősítsék a közös, harmonizált gyakorlatot.

A CP5 projekt célja az olyan megjelölések közötti összetéveszthetőség vizsgálatának elemzése, ahol a megjelölések nem csupán megkülönböztető elemeikben azonosak vagy hasonlóak. A projekt jelenlegi állapotáról a német delegáció tagja tartott előadást, amiben kitért arra, hogy – szemben a CP4-gyel – itt még nem várható, hogy ebben az évben kommunikálható eredményt érnének el.

A konvergenciaprogram projektjeinek fenntartása, monitorozása, valamint szükség esetén módosítása tekintetében kulcsszerepet fog játszani az ún. központi csoport (*Central Team*), amit elsősorban a BPHH-hoz delegált nemzeti szakértők alkotnak.

Ezt követően az Együttműködési Alap projektjeinek jelenlegi állapotáról számolt be a BPHH munkatársa. A projektek két panelre oszthatók. A *TMView*, az *Euroclass*, a *Seniority* már működik, a *Search Image* és a *Designview* hamarosan elindul. Az alkalmazási hajlandóság a tagállamok részéről tovább emelkedett. Az SZTNH 12 új projektben fejezte ki szándékát a csatlakozásra, amelyből hármat már a gyakorlatban is megvalósított: a *TMView*-t, a *Seniority*-t és a *EuroClass*-t.

A Módszertani útmutató (*Guidelines*) felülvizsgálatának témakörével folytatódott az ülés. A felülvizsgálat jelenleg két munkacsomag segítségével történik. Az első csomaggal kapcsolatos munka 2013 januárjában indult, és decemberben fejeződik be, a második csomag előkészítése pedig 2013 júliusában kezdődött, és várhatóan 2014 júniusában kerül befejezésre.

A tagállamoktól érkezett legtöbb észrevétel az abszolút és a viszonylagos kizáró okok, valamint a használat igazolása tárgyában érkezett. Az észrevételek fényében átdolgozták a Módszertani útmutató szövegének tervezetét.

Ezután a BPHH képviselői ismertették a Módszertani útmutató tervezetének legfontosabb részeit, melyhez a tagállamok küldöttei tettek észrevételeket.

A BPHH konvergenciaprogramja CP3 és CP5 munkacsoportjának ülései, Alicante, október 21–22.

Az ülésen a Nemzeti Védjegy Osztály vezetője vett részt az SZTNH képviselőjével.

CP3 – A megkülönböztetőképesség mint feltétlen kizáró ok megítéléséhez kapcsolódó munkacsoport ülése

A konvergenciaprogram 2012 februárjában indult munkacsoportjának célja, hogy a tagállamok gyakorlatát a leíró jelleg mint feltétlen kizáró ok tekintetében harmonizálja. A projektet négy munkacsomagra osztották, amelyek közül az első a közös gyakorlat kialakításáért felel. Október 21-én harmadik alkalommal ültek össze az első munkacsomag résztvevői. A megkülönböztetőképesség minimumszintjének azonosítása érdekében a jövőbeni közös gyakorlatot kialakító munkacsomag résztvevői leíró szöveget és csekély ábrás kialakítást tartalmazó megjelölésekből kiindulva általános alapelveket igyekeznek rögzíteni több területen. Az eddigi munka magában foglalta a tagállamok jelenlegi gyakorlatának felmérését, majd ezt követően a munkacsoporti üléseken elkezdődött a jövőbeni közös gyakorlat elveinek kimunkálása, amelynek során a résztvevők újabb kérdőívet töltöttek ki, kiindulva a már rögzített elvekből. A téma összetettségét mutatja, hogy az egyszerre indult három konvergenciaprojekt közül ez az, amelyben a legtöbb vita alakul ki a résztvevők között, és így a többi munkacsoportéhoz képest lassúbb az előrehaladás. Továbbra is megfigyelhető, hogy a megkülönböztetőképesség megítélése szempontjából szigorú álláspontot képviselő brit, német és magyar hivatal szemben áll a megengedő szemléletű dán, észt és francia gyakorlattal. Ugyanakkor mindkét pólus törekszik megfontolni a másik oldal érvrendszerét, így némi közeledés tapasztalható a pozíciókban.

CP5 – A csekély megkülönböztetőképességgel bíró elemeket az összetéveszthetőség szempontjából vizsgáló munkacsoport ülése

A közös gyakorlat kialakításáért felelős első munkacsomagban Dánia, Franciaország, Görögország, Horvátország, Írország, Lengyelország, Magyarország, Németország, Nagy-Britannia, Portugália, Spanyolország és Svédország, valamint a BPHH képviseltette magát. A cél a tagállamok gyakorlatának harmonizálása a tekintetben, hogy az összetéveszthetőség szempontjából milyen jelentőséggel bírnak az összetett megjelölésekben szereplő csekély megkülönböztetőképességű vagy leíró elemek. A közös gyakorlat kialakításáért felelős

munkacsomag résztvevői több kérdőívet töltöttek ki, amely először a jelenlegi gyakorlatokat azonosította, majd a munkacsoporti üléseken megállapított elveket alkalmazva egy újabb kérdéssort kellett megválaszolni annak ellenőrzése érdekében, hogy kellően egyértelműen és koherensen alkalmazható-e az új közös gyakorlat.

Az októberi munkacsoporti ülésre elkészült az alapelveket tartalmazó dokumentum, amely a következőket rögzíti. Az összetéveszthetőség vizsgálatakor mind a korábbi védjegy, mind a bejelentett megjelölés megkülönböztetőképességének fokát meg kell vizsgálni, azonban az Európai Bíróság C-196/11P. számú, az F1-LIVE-ügyben hozott döntésével összhangban nem lehet olyan megállapításra jutni, hogy a korábbi védjegynek egyáltalán nincs megkülönböztető ereje. Tekintettel arra, hogy a bejelentett megjelölés a felszólalás vagy a törlési kérelem benyújtásának idejére átment a hivatalból végzett érdemi vizsgálaton, ez a következtetés e vonatkozásban sem életszerű. Nincs akadálya ugyanakkor annak, hogy az egyes elemek tekintetében a leíró jelleg megállapítható legyen.

A munkacsoport által vizsgált témában két különálló esetkör különböztethető meg aszerint, hogy az ellentartott megjelölések közötti ütközés csekély megkülönböztető erejű vagy teljesen leíró elemekben mutatkozik-e.

Valamennyi releváns kérdés és a példák megvitatása, valamint a BPHH által a későbbiekben megküldött, a megállapításokat tükröző dokumentum jóváhagyása után a közös gyakorlat kialakításáért felelős első munkacsomag tevékenysége befejeződik. Ezt követően kezdődik majd meg a kommunikációs stratégiáért felelős második, valamint az implementációs stratégiáért felelős harmadik munkacsomag fázisa. Ezek résztvevői az első munkacsomaggal megegyeznek, mivel a BPHH arra a következtetésre jutott, hogy a kapcsolódó feladatokat azok a személyek tudják a legeredményesebben ellátni, akik jelen voltak a közös gyakorlat kialakításának megvitatásakor.

A BPHH Megfigyelőközpontjának plenáris ülése, Alicante, október 28–29.

Az ülésen a hivatal részéről a Szerzői Jogi Főosztály vezetője vett részt.

Az első érdemi napirendi pont a Megfigyelőközpont által végzett mérések, felmérések megvitatása volt. Ez a tevékenység háromirányú: 1. a szellemi tulajdon gazdaságra, foglalkoztatásra gyakorolt hatásának mérése; 2. az európai polgárok szellemi tulajdon-védelmi ismereteinek és attitűdjeinek a felmérése; 3. a szellemi tulajdont érintő jogsértések hatásának mérése.

A szellemi tulajdonnak az EU gazdasági teljesítményére és a foglalkoztatásra gyakorolt hatásáról készített tanulmányt 2013. szeptember 30-án mutatták be az Európai Parlamentben. A tanulmány fő eredményeit a BPHH honlapján közzé is tett diák alapján mutatta be a BPHH vezető közigazdásza. Elmondta a felmérés módszertanának legfontosabb ismérveit, majd ismertette a tanulmány főbb eredményeit: a szellemi tulajdon-intenzív ágazatok az EU teljes gazdasági tevékenységének mintegy 39%-át és a teljes uniós foglalkoztatás körülbelül

26%-át (56 millió állás), a kapcsolódó iparágakat is számítva az uniós álláshelyek 35,1%-át (77 millió állás) adják.

A hozzászólásokban több tagállami képviselő hangsúlyozta, hogy milyen fontosak ezek az adatok a döntéshozók számára a szellemi tulajdon fontosságának alátámasztására.

A fogyasztói ismereteket és attitűdöket vizsgáló európai tanulmány előzetes eredményeit is ismertették a plenáris ülésen. A felmérést végzők tapasztalata alapján az eddigi tanulmányok nagy része nem nemzetközi volt, csak 1-1 országra fókuszált. Fő következtetések: az EU polgárai válaszaik alapján alapvetően támogatják, értékelik a szellemi tulajdont, és azt állítják, hogy nem követnek el jogsértéseket. Szemléletükben és viselkedésükben erős ellentmondások húzódnak, személyes szinten gyakran igazoltnak tartják a jogsértések elkövetését. Ami nagy tanulsága a felmérésnek, hogy óriási szakadék van a fiatal korosztály (15–24-ig) és a többi generáció között a szellemi tulajdon és a szellemi tulajdonra vonatkozó jogsértések megítélésében.

A harmadik mérési terület a szellemi tulajdont érintő jogsértések hatásának mérése. Erről szintén a BPHH vezető közgazdásza beszélt. Az e célból még a Bizottság megbízásából készült RAND módszer nem tűnik alkalmazhatónak, mivel túl sok adatot igényel a cégektől annak megbecslésére, hogy milyen károkat okoz a hamisítás a cégeknek. Próbáltak a módszertan kipróbálásához cégeket szerezni, de nem sikerült, senki nem vállalkozott erre. Ezért a RAND módszerből kiindulva olyan módszert próbáltak meg kialakítani, amelyhez kevesebb adat szükséges.

A Megfigyelőközpont következő, megvitatásra kerülő tevékenységi iránya a tudatosság-növelés és a kommunikáció volt.

Bemutatták a Megfigyelőközpont honlapját. Az új honlap nagyban hozzájárul majd az intézmény tevékenységének átláthatóbbá tételéhez, valamint a különböző tagállami és iparági tapasztalatok megosztásához, így pl. az oldal tartalmazni fog kampánygyűjteményt (már 130 kampány van benne), oktatási anyagok gyűjteményét, és cél a szerzői jog által védett tartalmakhoz legális hozzáférést biztosító szolgáltatások listába gyűjtése is.

2014-ben szeretnék az első páneurópai kampányt elindítani, amelynek célcsoportja a fiatal generáció (15–24) lenne, a felmérések eredményeire is támaszkodva. Új megközelítést szeretnének a szellemi tulajdonhoz kapcsolni, érzelmi kapcsolatot felépíteni. Az eszközökben szeretnék a digitális média, a közösségi médiák és az interaktív kommunikáció minden eszközét igénybe venni, ebben van is az ügynökségnek tapasztalata. Pályázatokban, közös kampánylogóban is gondolkodnak. A tagállami kampányoknak szeretnének mintegy keretet biztosítani a *best practice*-ként bemutatott kampányokkal, eszköztárral. Negyedéves e-hírlevél indítását tervezik a döntéshozók és a média felé 2014-ben, valamint egy *workshop*-ot újságírók számára.

A következőkben a jogérvényesítéshez kapcsolódó adatbázis-fejlesztési kezdeményezéseket mutatták be.

Az *enforcement database* fejlesztését, amely a jogérvényesítő hatóságok és a jogosultak közötti kapcsolattartást, információmegosztást szolgálja majd, 2013 nyarán befejezték, és megkezdődnek az első tesztelései. Ami szinte a legfontosabb, hogy a jogosultak ebben az adatbázisban megadhatják, hogy jogérvényesítési kérdésben az egyes tagállami hatóságok kihez tudnak közvetlenül fordulni, illetve minden olyan további információt megoszthatnak a hatóságokkal, amelyek hasznosak, és segítenek a hamisítványok megfékezésében, felismerésében. A jogosultak számára nagyon hasznos, hogy tagállamonként a jogérvényesítő hatóságok listáját megtalálják az adatbázisban, és riasztásokat küldhetnek a hatóságok felé, továbbá a hatóságok is jelezhetnek az adatbázison keresztül gyanús eseteket.

A jogérvényesítésben közreműködő hatóságok képzése kapcsán ismertették az Európával való együttműködést, amelyet szentesíteni is fognak egy BPHH–Europol együttműködési megállapodás aláírásával. Eddig két nagyszabású közös rendezvényt tartottak, az egyik a hamis növényvédő szerek elleni fellépés, a másik a gyógyszerhamisítás elleni fellépés témájában zajlott.

A BPHH Akadémia szerepéről annak vezetője beszélt. Kiemelte az *OHIM Academy Learning Portal* szerepét, amely a képzési anyagok online gyűjteménye. Az online képzésekre szeretnének fókuszálni, és a jogérvényesítő hatóságnak minél értékesebb képzéseket nyújtani.

A Megfigyelőközpont nemzetközi együttműködésekben vállalt szerepéről szólt az ülés következő része. Ismertették, hogy milyen programjaikban működik közre a Megfigyelőközpont. A BPHH nemzetközi együttműködésért és jogi ügyekért felelős igazgatója bemutatta a BPHH nemzetközi együttműködési tevékenységeit.

Utolsó napirendi pontként a Megfigyelőközpont munkatervének a bemutatása szerepelt, amelyet következő lépésként a BPHH Igazgatótanácsának és Költségvetési Bizottságának fognak bemutatni az esetleges észrevételek átvezetését követően. A munkaterv 2014–2018-ig szól, és az ebben meghatározott célkitűzéseket bontják ki majd az éves munkaterv.

A több évre szóló munkaterv három fő célt határoz meg két pillér mentén:

Célok: 1. a döntéshozók támogatása adatokkal és bizonyítékokkal; 2. erősíteni a jogsértések elleni fellépést eszközök fejlesztésével és forrásokkal; 3. tudatosságnövelés a szellemi tulajdon értékéről és a jogsértések negatív hatásairól. A két pillér az európai hálózat erősítése és a nemzetközi együttműködés.

A BPHH Igazgatótanácsának (Administrative Board, AB), 46. és Költségvetési Bizottságának (Budget Committee, BC) 44. ülése, valamint ezek együttes ülése, Alicante, november 19–21.

Az üléseken az SZTNH részéről a jogi elnökhelyettes az AB elnökeként, a Védjegy és Minthaoltalmi Főosztály vezetője, valamint a Nemzeti Védjegy Osztály vezetője az SZTNH képviselőjeként vett részt.

Az AB 46. ülése

Az ülésen az AB egyhangúlag újraválasztotta Ficsor Mihályt, az SZTNH jogi elnöke-helyettesét az AB elnökének a 2014. januártól 2016. decemberig terjedő időszakra. Ezután a BPHH egyéb vezető tisztségviselőinek megválasztásával kapcsolatos napirendi pontok következtek.

A következő pont a fekete-fehér védjegyek oltalmi köre tekintetében létrehozott munkacsoport eredményeinek jóváhagyása volt. A BPHH elnöke bevezetésképpen emlékeztetett arra, hogy ez az első érdemi, anyagi jogi kérdésben működő konvergencia-munkacsoport. Két tagállam jelenleg jogi kötöttségek miatt nem tudja alkalmazni a kialakított közös gyakorlatot, azonban üdvözlí az elért eredményeket, és remélhetőleg később csatlakozik. A részletesebb információk körében a BPHH egyik igazgatója előadta, hogy a CP4 számú, fekete-fehér védjegyek oltalmi körével foglalkozó munkacsoportban a jelenlegi gyakorlatok felmérését követően számos nemzeti hivatal szakértője és több ügyfélszervezet képviselője alakította ki az új közös gyakorlatot, amelynek a vonatkozó európai bírósági döntések adtak keretet. Ezután a plénum elfogadta és megerősítette a kialakított új gyakorlatot, amelynek révén – önkéntes alapon – megkezdődhet a gyakorlatba való átültetés.

A következő napirendi pont alatt a BPHH Módszertani útmutatójának (*Guidelines*) tervezetét a BPHH elnöke vezette elő, amelynek keretében elmondta, hogy egyesült az eddigi két külön dokumentum: a *Guidelines* és a *Manual*, valamint évek óta először átfogóan frissítették a szöveget. Ezt követően a BPHH jogi szolgálatának vezetője egy prezentáció keretében mutatta be a folyamatot, amely egy évig tartott, és 250 ember vett részt benne. A hozzászólások után az AB egyhangúlag elfogadja az előterjesztett szöveget.

Az AB és a BC együttes ülése

A BPHH elnöke előterjesztette a 2014-es munkatervet. A BPHH 2014-ben 5%-os növekedésre számít a védjegy, és 3%-os emelkedésre a formatervezésiminta-oltalmi bejelentési számok terén. A megújítási ráta a védjegyek körében 55%, míg a formatervezési minták terén 45% körül várható. A felszólalások és a törlési kérelmek körében is növekvő tendenciára számítanak, míg a megszűnésmegállapítási kérelmek száma várhatóan szinten marad. Az ISO 9001:2008 számú tanúsítványhoz kapcsolódik az ún. *service charter balanced scorecard*, amely számszerűsíti a célkitűzéseket. A hozzászólások után az AB elnöke összefoglalásképpen megállapította, hogy a plénum elismeréssel fogadta a bemutatott 2014-es munkatervet. Az egyetlen kritika a túlságosan nagy sebességet érintette, de erre a BPHH elnöke már reagált, időnként a tagállamok nem engedik a lassúbb munkát.

A következő napirendi pontok a Megfigyelőközpont 2014-es munkatervét és a 2014–2018-as többéves tervét foglalták magukban. A BPHH elnöke kiemelte, hogy a többéves munkaterv az előretervezést segíti. A közzsféra és a magánszféra együttműködése jelenti az

első pillért, a nemzetközi együttműködés pedig a másodikat. Fontosak az adatbázisok, és a kkv-k szellemi tulajdon-védelmi tudatosságának növelése.

Ezután a BPHH elnöke a hivatal új webes megoldásait mutatta be. Kiemelte, hogy az internetes kommunikáció különös jelentőséggel bír napjainkban. Ami a BPHH honlapján változott: erősebb keresőmotor működik, új űrlapok és kkv-barát elektronikus bejelentés érhető el.

A következő napirendi pont keretében a BPHH tevékenységének háromnegyed éves áttekintése következett. Kiemelték, hogy védjegybejelentések terén 8%-os emelkedés volt tapasztalható, amely 3%-kal kevesebb a tervezettnél, felszólalásból 17 100 darab érkezett, ami növekedés a tavalyi számokhoz mérve. A törlési kérelmek terén növekedés figyelhető meg, 1370-et fogadott eddig a BPHH. A formatervezési minták körében 95 000 körüli bejelentés várható és 350 megsemmisítési kérelem. Az e-bejelentések száma tovább nő, a védjegyeknél több mint 96%, a formatervezési mintáknál több mint 86% elektronikusan érkezik, a felszólalások 47%-át sem papíron nyújtják be.

A BC 44. ülése

A 2013. évi költségvetés végrehajtása körében a BPHH elnöke rövid bevezetőt mondott, majd a BPHH munkatársa előterjesztette az adatokat. 2013. szeptemberig a terveknek megfelelően a teljes bevétel 75,4%-a érkezett be, az utolsó negyedévben viszont a vártnál magasabb arányú bevétel várható. A bevételek legnagyobb részét a közösségi védjegybejelentések díjai teszik ki, amelyekből a tervezettnél 5,5 millió euróval több érkezik, mivel eredetileg 106 000 befizetett bejelentésre számítottak, jelenleg azonban 113 000-rel lehet számolni. A 2013. szeptemberig lekötött kiadások a teljes évre tervezett összeg 91%-át testesítik meg. A 2012-es átvitel 29,5 millió euró, amelyet a BPHH már elköltött. 2013. szeptemberig 16 transzfert teljesítettek, amely 12,4 millió eurót tesz ki, ez a teljes működési költségvetés 5,7%-a. A 2013-as év várhatóan hiánnyal zárul majd az új épületszárny építésével kapcsolatos költségek miatt.

A BPHH elnöke a stratégiai terv végrehajtásának költségvetési hatásaival kapcsolatban kifejtette, hogy évente kétszer frissítik az adatokat, ennek révén pontosan nyomon követhető a kiadások alakulása. A 2013-as teljes költség várhatóan 174,7 millió euró lesz, amely három nagy projekt kiadásait jelenti.

A következő napirendi pont a 2014. évi munkatervet, a költségvetési javaslatot érintette, valamint a 2015–2017-es költségvetési kitekintést. A 2014. évre 56,8 millió euró költségvetési hiány várható, a teljes bevétel pedig 194,2 millió euró körül alakul. A működés költsége várhatóan 251 millió eurót tesz majd ki. A 2014-es költségvetési javaslat teljes összege 419 574 625 euró. A BPHH 123 000 közösségi védjegybejelentésre számít 5%-os növekedési rátával kalkulálva, ami a 2015–2017-es évben is szinten marad. Jövőre valószínűleg a

védjegybejelentések 97%-a elektronikusan érkezik, amely arány 98%-ra emelkedik a 2015-ös évtől kezdődően. A BPHH a védjegyek körében 55%-os megújítási arányt vár, az első közösségi védjegyek 35%-ánál pedig 2016-ban esedékessé válik a második megújítási hullám. Közel 97 000 formatervezésiminta-bejelentés érkezik majd 2014-ben, ami 3%-os növekedést jelent. A BPHH többlete pedig 367 millió lesz majd a 2014-es év végére. A BPHH a plénum májusi ülésén felvetett kérésére a Megfigyelőközpont részletes költségvetését is bemutatta. Ezt követően a BC megszavazta a 2014-es költségvetési javaslatot.

KÉT- ÉS TÖBBOLDALÚ HIVATALKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉG

Szeptember 3-án Prágában került sor a Cseh Iparjogvédelmi Hivatal és az SZTNH közötti kétoldalú, elnöki szintű találkozóra.

Szeptember 16-án Besztercebányán zajlott kétoldalú, elnöki szintű megbeszélés a Szlovák Iparjogvédelmi Hivatal és az SZTNH között.

Szeptember 18-án a Horvát Szellemitulajdon-védelmi Hivatal és az SZTNH vezetői folytattak megbeszélést Zágrábban.

Szeptember 23-án Genfben találkozott a Szingapúri Szellemitulajdon-védelmi Hivatal és az SZTNH vezetője.

Október 18–19. között Salzburgban került sor a „Visegrádi országok és barátaik” országcsoport szellemitulajdon-védelmi hivatalai vezetőinek találkozására.

November 11-én az Egységes Szabadalmi Bíróság Előkészítő Bizottsága jogi munkacsoportjának szakértői tartottak megbeszélést az SZTNH-ban.

November 12-én a Visegrádi Szabadalmi Intézet előkészítésével kapcsolatban az SZTNH-ban szakértői találkozó zajlott.

AZ SZTNH KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL MEGVALÓSULT, A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEHEZ KAPCSOLÓDÓ NEMZETKÖZI RENDEZVÉNYEK

Az SZTNH, a Szellemi Tulajdon Világszervezetével és az Európai Unió Belső Piaci Harmonizációs Hivatalával (Védjegyek és Formatervezési Minták) együttműködésben Regionális Design Konferenciát szervezett a 10. Design Hét Budapest rendezvénysorozathoz kapcsolódóan október 2–3. között. A konferencia témája a formatervezési minták védelme volt. Az előadók bemutatták a meglévő oltalmi rendszereket (a nemzeti, a közösségi és a hágai rendszert), valamint ismertették a témához kapcsolódó legújabb fejleményeket, egyebek mellett a tervezett nemzetközi dizájn jogi szerződés előkészítését.

A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEVEL KAPCSOLATOS EGYÉB NEMZETKÖZI RENDEZVÉNYEKEN VALÓ HIVATALI RÉSZVÉTEL

Az SZTNH munkatársai az év második felében is számos alkalommal képviselték a hivatalt különböző szakmai konferenciákon és üléseken. A jelentősebb rendezvények a következők voltak:

- a szerzői jog gazdasági kutatásáról szóló konferencia, Párizs, július 8–9.;
- konferencia „A szellemi tulajdon az innovatív gazdaságban” címmel, Krakkó, szeptember 5–6.;
- Nemzetközi Védjegy Fórum, Alicante, szeptember 12–13.;
- az elektronikus médiáról szóló nemzetközi konferencia, Łódź, október 14–17.;
- „IP Summit” elnevezésű nemzetközi szellemtulajdon-védelmi konferencia, Párizs, december 9–11.

Dr. Palágyi Tivadar*

KÜLFÖLDI IPARJOGVÉDELMI HÍREK

Amerikai Egyesült Államok

A) Az USA kormánya elutasította a Nemzetközi Kereskedelmi Bizottság (International Trade Commission, ITC) egy döntését, amely kimondta, hogy az Apple bitorolta a versenytárs *Samsung* egy szabadalmát. Egyúttal a kormány hatályon kívül helyezett egy eladási tilalmat is.

Az ügy előzménye, hogy az ITC 2013. július 4-én úgy döntött, hogy az Apple bitorolja a *Samsung* egyik szabadalmát. Ezért elrendelte a bitorló készülékek engedély nélküli bevitelének a tilalmát, és az Apple-nek megtiltotta, hogy importálja és értékesítse a termékeket az Egyesült Államokba, illetve Államokban.

Az Obama-adminisztráció azonban 2013. augusztus 3-án megvétózta az ITC döntését. Az amerikai törvény szerint ugyanis az elnöknek értékelnie kell az ITC döntéseit, és azokat 60 napon belül vagy jóvá kell hagynia, vagy meg kell vétóznia. Egyébként igen ritka, hogy az elnök elutasítja az ITC ajánlásait.

Obama elnök kereskedelmi képviselője, *Michael Forman* kijelentette, hogy az elnök döntése nem tekinthető az ITC-elemzés kritikájának.

A kérdéses szabadalom huzal nélküli 3G technológiára, valamint többszöri szolgáltatások pontos és egyidejű átvitelére vonatkozik olyan technológiával, amelynek használata kielégíti az ipari szabványokat, vagyis a szabványoknak megfelelő fontos szabadalomnak (standard essential patent, SEP) minősül.

Az elnöki döntés elsősorban az iPhone 4, 3 és 3GS, valamint az iPad 3G és az iPad 2 3G készülékek eladására és importjára vonatkozott.

Forman a döntés kapcsán még megjegyezte, hogy figyelembe vették az amerikai gazdaság versenyképességének a hatását és a fogyasztók érdekeit is.

Az Apple szóvivője örömet fejezte ki afelett, hogy a kormány az innováció mellett állt ki ebben a fontos ügyben, mert a *Samsung* visszaélt a szabadalmi rendszerrel. A *Samsung* csatlódottnak mondta magát a döntés miatt, amely a legújabb a két vállalat közötti szabadalmi viták hosszú sorában.

B) A *Google* szabadalomkutató keresőmotorja értékes eszköz feltalálók és vállalatok számára: lehetővé teszi, hogy a felhasználók egyszerre több szabadalmi hivatal adattárában kutassanak megadott szabadalmakra, publikált szabadalmi bejelentésekre, sőt irodalmi adatokra is.

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

A keresőmotor korábban csak az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (USPTO) és az Európai Szabadalmi Hivatal anyagát tudta vizsgálni. A Google nemrég komoly bővülést jelentett be. Jelenleg a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO), továbbá Kanada, Kína és Németország szabadalmi hivatalának az anyaga is hozzáférhető.

A Google közlése szerint a felhasználók számos tényező, így a szabadalom száma, a felaláló neve, a szabadalom osztályozása és a bejelentés napja alapján kutathatnak. A dokumentumok közvetlenül a megfelelő szabadalmi hivaltól származnak, és eredeti nyelven férhetők hozzá, de a Google Translate felhasználásával angol nyelvre is lefordíthatók.

C) Az USPTO 2014. január 1-jén csökkentett vagy törölt néhány hivatali illetéket. E változások közül a három legfontosabbat az alábbiakban ismertetjük.

- A szabadalmi bejelentések engedélyezési illetéke 1780 USD-ről 960 USD-re csökkent.
- A mintabejelentések engedélyezési illetéke 1020 USD-ről 560 USD-re csökkent.
- A szabadalmi bejelentések 300 USD publikálási díja, amely az engedélyezési illeték lerovásakor fizetendő, teljesen megszűnt.

Kisvállalatok számára az új, alacsonyabb engedélyezési illetékek 50%-a fizetendő.

D) Az Amerikai Egyesült Államokban egyre gyakoribbá válnak a védjegybitorlási perek a sörgyártók között. Az ilyen perek számának növekedése tükrözi a sörfőző ipar gyors növekedését. Az Egyesült Államokban jelenleg 2500-nál több sörfőző működik; ezzel szemben 30 évvel ezelőtt 89 volt a sörfőzők száma.

Legutóbb a Michiganben székelő *Brewery Vivant* küldött egy abbahagyásra és leállásra felszólító levelet a pennsylvaniai *Tired Hands Brewing Company*-nek (*Tired Hands*), hogy szüntesse meg a FARMHAND megjelölés használatát, mert erre lajstromozott védjegye van. Minthogy sörének elismert ez a neve, és költséges lenne új név adása, a *Tired Hands* egyelőre nem tett eleget a felszólításnak.

Ebben az évben egy brooklyni sörfőző kénytelen volt megváltoztatni a *Narwhal Brewery* nevét *Finback Brewery*-re, mert a *Sierra Nevada* nevű sörfőzde kifogásolta, hogy neve túlságosan hasonlít az ő *NARWHAL IMPERIAL STOUT* nevű sörének elnevezéséhez.

E) A *Microsoft*nak meg kell szüntetnie a *SKYDRIVE* név használatát, mert az angol *Sky Broadcasting Group* (*Sky*) beperelte védjegybitorlásért. A *Sky* azzal érvelt a bíróság előtt, hogy a *Microsoft* által használt *SKYDRIVE* név megtévesztően hasonlít az ő *SKY* védjegyéhez.

A *Microsoft* fellebbezhetett volna ez ellen a döntés ellen, azonban inkább azt az utat választotta, hogy megegyezéssel lezárja a védjegybitorlási ügyet. Az egyezés szerint a *Microsoft* nem fellebbez a bírói döntés ellen, és pénzügyi kártalanítást fizet, míg a *Sky* hozzájárul ahhoz, hogy a *Microsoft* továbbra is használhassa a *SKYDRIVE* nevet, amíg új nevet nem talál a régi helyett.

Egyébként nem ez az első eset, amikor a *Microsoft* hasonló helyzetbe került: a *Windows* 8 rendszerben használt *METRO* megjelöléssel bitorolta a német *Metro AB* *METRO* védjegyét. A bitorlási per folytatása helyett a *Microsoft* itt is a megegyezést választotta.

F) A márkanév-tanácsadással foglalkozó *Interbrand* cég közzétette 2013. évi listáját a márkanévek értékéről. Ezt a listát az idén az *Apple* vezeti, vagyis kiűtötte az első helyről a Coca-Colát, amely az előző 13 éven át listavezető volt.

Az első tíz helyen szerepel az *Apple* mellett még a *Google*, az *IBM* és a *Microsoft* is, azt bizonyítva, hogy a technológia- vagy tudásalapú vállalatok komoly értéket képviselnek.

Az *Interbrand* a százas lista meghatározásakor három szempontot vizsgált, amely hozzájárul a márkanév értékéhez: az üzleti teljesítményt, a fogyasztók választását befolyásoló szerepet és a vállalat jövődelmét.

2013-ban az első 100 márkanév értéke 1,5 billió USD-t tett ki, ami 8,4%-kal haladja meg az előző évi értéket.

G) A sanghaji Zhinhen Network Technology (Zhinhen) pert indított az *Apple* ellen arra hivatkozva, hogy annak hangfelismerő Siri technológiája bitorolja egy Kínában 2004-ben szabadalmaztatott hangfelismerő találmányát.

Ezzel szemben az *Apple* azt állította, hogy a hangnak konferenciák megtartására és üzletkötésre való felhasználására szolgáló Siri rendszert csak 2007-ben fejlesztették ki.

A sanghaji bíróság egy előzetes tárgyalás után 2013. július 2-án tartott főtárgyalást, ahol a Zhinhen azt kérte a bíróságtól, hogy rendelje el a Siri rendszert tartalmazó termékek *Apple* általi gyártásának és árusításának megszüntetését. Úgy tűnt azonban, hogy kompenzáció fejében hajlandó megállapodni az *Apple*-l. A bíróság még nem publikálta döntését.

A kínai céget képviselő egyik ügyvéd a következőket mondta az AFP hírügynökségnek: „Fő célunk jelenleg, hogy a bíróság érvényesítse bitorlási keresetünket. Nem zárjuk azonban ki a közvetítést vagy a kompenzációt, de ezeket csak a jövőben vesszük számításba.”

Ausztria

Az alább tárgyalt ügyben a Legfelsőbb Bíróságnak (Oberster Gerichtshof) azt kellett megállapítania, hogy egy szabadalmi leírásban kielégítő-e a kinyilvánítás.

Az alperes azt állította, hogy a vizsgálat tárgyát képező szabadalom nélkülözi az újdonságot, és ennek az állításának az alátámasztására egy korábbi elsőbbségű angol szabadalmi leírásra hivatkozott. Ezzel szemben a felperes azzal érvelt, hogy az angol szabadalmi leírás 4. igénypontjának tárgya nem valósítható meg a leírás adatai alapján, ezért az angol anterioritás nem tekinthető újdonságrontónak.

A Legfelsőbb Bíróság azt vizsgálta, hogy egy korábbi publikációnak milyen követelményeket kell kielégítenie ahhoz, hogy újdonságrontó legyen, vagyis hogy a korábbi elsőbbségű angol szabadalmi leírás kielégítette-e a kinyilvánítási követelményeket. A régebbi osztrák joggyakorlat szerint egy dokumentum csak akkor volt újdonságrontó, ha szakember könnyen le tudta vezetni belőle a lényeges találmányi gondolatot; a találmányi gondolatnak olyan világosan és érthetően kellett leírva lennie, hogy a szakember pusztán a dokumen-

tumban foglaltak alapján, egyéb források felhasználása nélkül képes legyen a találmányt megvalósítani.

A Legfelsőbb Bíróság részletesen elemezte a német és az európai joggyakorlatot, és arra az alapvető következtetésre jutott, hogy az osztrák nemzeti szabadalmi jogot az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) összhangban kell értelmezni azoknak a körülményeknek a meghatározása céljából, amelyek mellett egy szabadalmi leírásban kinyilvánított terméket az elsőbbség időpontjában újdonságrontónak lehet tekinteni, különös tekintettel arra, hogy az osztrák szabadalmi törvény 87a(1) cikke azonos tartalmú az ESZE 83. cikkével. Meg kellett állapítani, hogy az angol szabadalmi bejelentésben foglalt tájékoztatás lehetővé tette-e egy szakember számára, hogy megbízhatóan, ismételten és közvetlenül, a tőle elvárható általános tudás és készségek felhasználásával és a bejelentő által leírt megközelítést követve a műszaki tanítást megvalósítsa túlzott erőfeszítés vagy túl sok kezdeti hibás lépés nélkül. Az, hogy a szakember mit tekintett túl soknak, mindig az egyes ügyek körülményeitől, különösen a találmány műszaki területétől függött. Ezek a körülmények azt is befolyásolták, hogy a szakember milyen mértékű hibázást volt hajlandó elfogadni.

Benelux Védjegyhivatal

2013. október 1-jén lépett hatályba a Benelux államok 2010. évi, a Szellemi Tulajdonra Vonatkozó Egyezményét módosító Jegyzőkönyv, amely fontos változásokat vezetett be a felszólalási eljárásban.

Az új jegyzőkönyvnek megfelelően a felszólalás időtartamát a publikálás időpontjától kiindulva kell kiszámítani. Ennek megfelelően a korábbi védjegyjogok tulajdonosai egy Benelux védjegybejelentés/-lajstromozás vagy a Benelux államokat megjelölő nemzetközi lajstromozás ellen az említett védjegy publikálásának időpontját követő két hónapon belül nyújthatnak be felszólalást. Nemzetközi lajstromozások esetén a publikálás időpontja megegyezik a nemzetközi védjegyek WIPO-közlönyben való publikálásának időpontjával.

Ez az új rendelkezés véget vet a korábbi (különös) számítási módszernek, amely szerint a felszólalás időtartamának kezdő napja a publikálás napját követő hónap első napja volt.

A felszólalási eljárás hivatalos nyelve továbbra is a francia és a holland marad.

Brazília

A) A Cornell Egyetem (Cornell University) 2013. évi tanulmánya szerint innováció területén Brazília a 64. helyet foglalja el a világon, és a 7. helyet Latin-Amerika 17 országa között.

A jelentés szerint a tudományos közlemények száma Brazíliában a 2003. évi 15 000-ről 2012-ben 47 000-re emelkedett. Ez világszinten Brazília számára a 14. helyet biztosítja.

2012-ben a szabadalmi bejelentések száma Brazíliában meghaladta a 150 000-et; ezeknek a háromnegyedét külföldiek nyújtották be.

Egy brazil forrás (www.portaldaindustria.com.br) szerint javul a tudományos munka, és az innováció minden nap erősödik. Arra van szükség, hogy szélesítsék a szellemi tulajdon védelmének kultúráját, és ezt a tudományt üzletté alakítsák át.

B) A brazil *Gradiente* vállalat 2000-ben az internetet a mobiltelefonnal kívánta egyesíteni. Az így létrehozott „internet phone” nevet túl hosszúnak találták, és „iphone”-ra rövidítették. 2000. március 29-én a *Gradiente* kérelmet nyújtott be a Brazil Iparjogvédelmi Hivatalnál a G GRADIENTE IPHONE védjegy lajstromozása iránt. A hivatal a lajstromozási bizonylatot közel nyolc évvel később, 2008. január 1-jén adta ki. Így a *Gradiente* joga e védjegy használatára brazil területen 2018. február 1-ig érvényes.

Az *Apple* 2006. szeptember 25-én nyújtott be a Brazil Iparjogvédelmi Hivatalnál kérelmet az IPHONE védjegy lajstromozása iránt. Ezt a kérelmet a hivatal a *Gradiente* korábbi védjegyjoga alapján elutasította. Ezután az *Apple* megvonási kérelmet nyújtott be a *Gradiente* védjegye ellen arra hivatkozva, hogy a *Gradiente* elmulasztotta a védjegy használatát. Ezért a hivatal érvénytelenítette az elutasító végzést, így a bejelentésre vonatkozó végső döntés függőben van.

A brazil iparjogvédelmi törvény szerint egy védjegy megvonhatóvá válik egy törvényes védjeggyel rendelkező harmadik fél kérelmére, ha használatát Brazíliában a megvonási kérelem előtti öt éven belül nem kezdték el. Ezért a *Gradiente* lajstromozása 2013. január 1-jétől kezdve vált megtámadhatóvá. A *Gradiente* a G GRADIENTE IPHONE védjegyet 2012 decemberében kezdte Brazíliában használni. Így, ha bizonyítani tudja a védjegyhasználatnak ezt a kezdeti időpontját, ez garantálja védjegyének kizárólagos jogát Brazíliában.

Az *Apple* a Rio de Janeiro-i Szövetségi Bíróságnál nyújtotta be megvonási keresetét, de azt az *Apple* kérelmére a bíróság 2013. márciusban felfüggesztette, mert úgy tűnt, hogy a két vállalat együttlétezési megállapodást köt Brazíliában az IPHONE védjeggyel kapcsolatban.

Az IPHONE védjegyre vonatkozó jelenlegi helyzet alapvetően annak a következménye, hogy a Brazil Iparjogvédelmi Hivatal késve lajstromozta a *Gradiente* védjegyet. Jelenleg a hivatal három év alatt lajstromoz egy védjegykérelmet, ha nem merülnek fel adminisztratív akadályok. Mint említettük, a *Gradiente* védjegyet nyolc év elteltével lajstromozta, azt követően, hogy 2006-ban az *Apple* is benyújtott hasonló védjegy lajstromozására irányuló kérelmet.

Az *Apple* 2007 óta forgalmaz Brazíliában IPHONE védjeggyel ellátott termékeket. Valószínű, hogy meg fog egyezni a *Gradient*ével, miként ez más országokban is történt, ahol az IPHONE védjegy lajstromozása korábban lajstromozott védjegy miatt akadályba ütközött.

C) A Brazil Iparjogvédelmi Hivatal közleménye szerint 2013 első felében a hivatalnál 91 000 védjegybejelentést nyújtottak be, ami 9%-kal meghaladja a 2012. év első felében benyújtott védjegybejelentések rekordot jelentő számát. Ennek megfelelően a 2013. évi védjegybejelentések száma nagy valószínűséggel új rekordot jelent.

D) A São Paulo-i Fellebbezési Bíróság a lajstromozott PAMPAS védjegyet érvénytelennek nyilvánította, mert a védjegy törvény 124. cikke alapján megállapította, hogy a benne foglalt „pampa” szó általánosan használt.

Dánia

Dánia bejelentette, hogy népszavazást tart annak eldöntéséről, hogy az ország csatlakozzon-e az Egységes Szabadalmi Bírósághoz (Unified Patent Court, UPC). Ezt akkor jelentették be, amikor Helle Thorning-Schmidt miniszterelnök nem kapott alkotmányos többséget a parlamentben a csatlakozás elfogadására. A Dán Néppárt és a Vörös-Zöld Szövetség jelezte, hogy nem támogatják az UPC-hez való csatlakozást, ami annyit jelent, hogy nem lesz elegendő szavazat a csatlakozási terveket jóváhagyó törvény elfogadásához.

Dánia az Európai Szabadalmi Egyezményhez sem csatlakozott annak a '70-es években történt létrehozása után, és 12 évet várt, amíg a csatlakozás mellett döntött.

Dél-Korea

A Dél-koreai Szellemtulajdon-védelmi Hivatal (KIPO) nemrég bejelentette, hogy tervezi a védjegy- és mintavizsgálatok minőségének javítását, aminek célja, hogy segítse a vállalatok kereskedelmi erőfeszítéseit és fokozza versenyképességüket innovatív védjegyek és minták létrehozásával. Ennek az új tervnek a fő pontjai a következők.

- A hivatal azt tervezi, hogy könnyíti a védjegyek megkülönböztetőképességével kapcsolatos szigorú vizsgálati előírásokon, így a jövőben a vállalatok számára könnyebb lesz oltalmat szerezni az általuk használt védjegyekre. A hivatal könnyebben fogja elismerni a megszerzett megkülönböztetőképességet is.

- A hivatal lépéseket fog tenni annak érdekében, hogy meggátolja az utánzó védjegyek lajstromozását. Ennek megfelelően a hivatali elővizsgálók hivatalból meg fogják tagadni az olyan védjegyek lajstromozását, amelyek egy híres minta vagy védjegy utánzatai.

- Annak érdekében, hogy meggátolja védjegyek lajstromozását használat szándéka nélkül, de azzal a céllal, hogy harmadik felektől kártérítést vagy royaltyt kérjenek, a KIPO a védjegy törvény felülvizsgálatán dolgozik, hogy megakadályozza kártérítés követelését használatban nem levő védjegylajstromozások alapján.

- A bejelentők érdekében a KIPO olyan rendszert fog bevezetni, amely lehetővé teszi *letter of consent* elfogadását, úgyhogy hasonló védjegyek is lajstromozhatók lesznek, ha ehhez a korábbi tulajdonos hozzájárul.

- A bejelentők terheinek könnyítése érdekében szélesíteni fogják a módosítások körét az elővizsgálati eljárásban. A KIPO ki fogja javítani a nyilvánvaló nyomdai hibákat.

A hivatal reméli, hogy a fenti rendszabályok segítségével jelentősen javítani fogja a védjegy törvényt és az elővizsgálati irányelveket. Azt tervezi, hogy 2017-ig a világ leggyorsabb

vizsgálati rendszerét fogja alkalmazni, amennyiben a védjegyek vizsgálatának időtartamát három hónapra, a mintakét pedig öt hónapra fogja csökkenteni.

Egyesült Királyság

A) A digitális és internetalapú technológia egyre fejlődő világában a márkatulajdonosok kénytelenek szembenézni szellemi tulajdon-jogaik védelmének nehézségeivel. A hamisítás, a törvénytelen letöltés és a törvénytelen fájlmegosztás egyre súlyosabb problémákat okoz az internetforradalom miatt.

Ennek a növekvő problémának a leküzdése érdekében tett erőfeszítések eredményeként az Egyesült Királyságban új rendőregységet hoztak létre kifejezetten a szellemi tulajdon-jogok bitorlására vonatkozó bűnesetek kezelésére. 2013 szeptemberében született meg a Rendőrség Szellemi Tulajdoni Bűnesetekkel Foglalkozó Egysége (Police Intellectual Property Crime Unit, PIPCU) azzal a határozott feladattal, hogy küzdjön az illegális letöltések és a hamisított áruk eladása ellen. Az egységet London rendőrsége működteti, és erre a célra a kormány két éven keresztül 2,65 millió GBP támogatást biztosít az Egyesült Királyság Szellemi tulajdon-védelmi Hivatalán (United Kingdom Intellectual Property Office, UKIPO) keresztül.

A PIPCU azonnal eredményt ért el, amikor Birminghamben a detektívek letartóztattak két embert hamisított DVD-doboz készletekkel, amelyek becsült értéke 40 000 GBP volt.

London város rendőrségének vezetője, Adrian Leppard a különleges rendőregység felállításának magyarázataként a következőket mondta: „A bűnözés a szellemi tulajdonnal kapcsolatban gazdaságunknak évente már több száz millió fontba kerül, és munkahelyek ezreit veszélyezteti. Ha ellenőrizetlenül és szabadon hagyjuk ezt a területet, az elpusztíthatja legkreatívabb és legproduktívabb iparágaink egy részét. A PIPCU felállításával szándéknyilatkozatot teszünk és világos figyelmeztetést küldünk a szervezett bűnözésnek: az Egyesült Királyság ellenséges helyé vált azok számára, akik mások erőfeszítéseinek a hátán fővárosunkat bűnözők székhelyévé próbálják tenni.”

Ezeket az érzelmeket visszhangozta Lord Younger, a szellemi tulajdon-védelmi miniszter, amikor kijelentette: „A bűnözők folytonosan új utakat találnak a szellemi tulajdon-védelmi jogokkal való visszaélésre annak ellenére, hogy előreléptünk az ilyen vonatkozású bűnesetek leküzdésében. Ezek a bűnözők nemcsak az Egyesült Királyság gazdaságának ártanak, hanem komoly fenyegetést jelentenek a fogyasztók számára is. Intelligens, koordinált és hatékony erőfeszítés szükséges azok leküzdéséhez, akik mások kemény munkáját használják ki.”

Az internet egyre szélesebb körű használatával párhuzamosan nő a szellemi tulajdon-védelmi jogokkal visszaélő bűncselekmények száma is. Becslések szerint a törvénytelenül letöltött zene, filmek és szoftver globálisan évente 51 milliárd GBP kárt okoz, és az várható, hogy 2015-re ez a szám megháromszorozódik.

Mindezekből egyértelműen következik, hogy a PIPCU létrehozása jelentős lépésnek tekinthető a helyes irányba, amelynek követése minden országnak érdekében áll.

B) 2013. október 1-je óta az Egyesült Királyság Szabadalmi Megyei Bíróságát (UK Patents County Court) Szellemi Tulajdoni Vállalati Bíróságnak (Intellectual Property Enterprise Court, IPEC) nevezik. Az átkeresztelt bíróság a londoni Felsőbíróság (High Court, HC) Chancery részlegéhez (Chancery Division) tartozik.

A névváltozást az angol kormány azért vezette be, mert egyértelművé kívánta tenni, hogy ez a bíróság a szellemi tulajdon valamennyi fajtájában bírászkodhat, nem csupán szabadalmi ügyekben.

Az Egyesült Királyság szellemitulajdon-ügyi minisztere, Lord Younger kijelentette, hogy a változások újabb energiákat kölcsönöznek a bíróságnak. A névváltoztatás az utóbbi években a bíróságon végrehajtott számos reformot követett. Ilyen volt, hogy a költségtérítés felső határát 50 000 GBP-ben, és a tárgyalások időtartamát költségmegtakarítás céljából 1-2 napban határozták meg.

Az újdonságot örömmel üdvözölte az Angol Szabadalmi Ügyvivői Kamara (Chartered Institute of Patent Attorneys, CIPA) is, amelynek elnöke, Roger Burt kijelentette, hogy az IPEC különösen a kis- és közepes vállalatok számára teszi könnyebbé és olcsóbbá a szellemi tulajdoni vitákat a bíróságokon.

C) Az Egyesült Királyságban 2013. október 1-jétől kezdve az UKIPO védjegyügyekben gyorsított felszólalási eljárást vezetett be, amivel az a célja, hogy segítsen a vállalatoknak, különösen a kis- és közepes vállalatoknak felszólalások benyújtásában és korábbi jogaik megvédésében anélkül, hogy kedvüket szegnék a felszólalási eljárás gyakran előre nem látható költségei. A gyorsított eljárás ezen az eddigi gyakorlaton kíván változtatni.

A gyorsított eljárás a következőkben különbözik majd a szokásos eljárástól:

a) A szokásos felszólalási eljárások időtartama az UKIPO-nál átlagosan 12-18 hónap. A gyorsított eljárás ezt becslések szerint hat hónapra fogja lerövidíteni.

b) Csak azok az eljárások alkalmasak a gyorsított eljárásra, amelyeknél a védjegyek azonosak, vagy pedig fennáll az összetévesztés valószínűsége.

c) A gyorsított felszólalási eljárás illetéke 100 GBP lesz, vagyis fele a szokásos felszólalási eljárásénak. Az azonos védjegyeken vagy az összetévesztés valószínűségén alapuló rendes felszólalási eljárások illetéke is felére, vagyis 200 GBP-ről 100 GBP-re csökken, hogy megátolják a felszólalókat az eljárás költségápolon való megválasztásában.

d) A gyorsított eljárás felszólalói csupán legfeljebb három korábbi lajstromozott védjegyre támaszkodhatnak, amelyek azonban nem lehetnek függő bejelentések vagy törlési eljárásnak alávetett lajstromozások.

e) Az UKIPO szándéka szerint a legtöbb gyorsított eljárásban nem lesz szükség meghallgatásra, vagyis a döntést általában csupán az iratok alapján hozzák meg. A felek kérésére azonban elrendelhetnek szóbeli meghallgatást, ha azt az elővizsgáló indokoltnak tartja.

f) Öt évnél régebbi védjegyek esetén a felszólalóknak bizonyítékaikat a felszólalási irattal együtt kell benyújtaniuk.

D) A Fellebbezési Bíróság (Court of Appeal) az *Interflora British Unit* (Interflora) v. *Marks & Spencer plc* (M&S)-ügyben az Interflora javára döntött.

A vita 2008-ban indult a két fél között, amikor az M&S megvásárolta az Interflora több védjegyekulcsszavát és mondatát a Google AdWords-ben. Ez azt jelentette, hogy aki az Interflorára kutatott a Google-on, olyan link megjelenését idézte elő, amely az M&S virág-szállító szolgálatát hirdette, és azokat a megrendeléseket, amelyek különben az Interflorához mentek volna, ténylegesen az M&S-hez irányította. Az Interflora ezért bitorlási pert indított az M&S ellen. Az ügy 2011-ben eljutott az Európai Unió Bíróságához (Court of Justice of the European Union, CJEU), ahonnan döntésre visszautalták a Felsőbíróshoz.

Vita merült fel az Interflora által felhasználni kívánt tanúvallomásokkal kapcsolatban. Az Interflora ügyvédei ugyanis egy 100 000 fős merítésből kiválasztott tanúknak feltett kérdések alapján 13 olyan tanút találtak, akiknek a vallomására kívántak támaszkodni annak az állításnak az alátámasztására, hogy olyan szavaknak a használata, mint az „M&S flowers” (M&S virágai), félreértéshez vezethet egy olyan hirdetésben, amely szponzorált linkként jelenik meg egy Interflorára folytatott Google-kutatás után, mert annak alapján egy észszerűen figyelmes internetfelhasználó nem tudja megállapítani, hogy az M&S által ajánlott virág-szállító nem az Interflorától származik.

A Felsőbíróshág engedélyezte az Interflorának, hogy ezt a bizonyítékát felhasználja azon az alapon, hogy az nem volt „csekély értékű vagy értéktelen”.

Az M&S a Felsőbíróshág döntése ellen fellebbezett arra hivatkozva, hogy a Felsőbíróshág bírágja, Arnold bíró rosszul elemezte a kérelem jellegét és a bizonyíték mögötti nyers adatok minőségét, és végül túl hanyag próbát alkalmazott.

Lord Lewison és Lord Longmore, valamint Sir Robin Jacob bíró gondosan tanulmányozta azt a módot, ahogy az Interflora összeszedte a tanúvallomásokat, amelyeket fel kívánt használni, valamint az eredményül kapott bizonyítékok minőségét. Arra az eredményre jutottak, hogy egy bíró rendes körülmények között csak akkor fogadhat el ilyen jellegű bizonyítékot, ha 1. az valószínűleg valódi értékű, és 2. valószínű értéke indokolja a költségeket. Ezért Arnold bíró helytelenül járt el, amikor azt vizsgálta, hogy a bizonyíték „csekély értékű vagy értéktelen” volt-e. A Fellebbezési Bíróság megerősítette, hogy nem az volt a kérdés, vajon a bizonyítéknek van-e „némi” értéke, hanem az, hogy „valódi” értéke van-e, és ezt a kérdést minden esetben az adott tények alapján kell eldönteni.

Az ügy hasznos iránymutatással szolgál azok számára, akiknek egy ügy alátámasztására tanúkat kell azonosítaniuk és kiválasztaniuk egy jelentős számú csoportból.

E) 2013. október 4-én a Fellebbezési Bíróság helyt adott a *Nestlé* fellebbezésének a *Cadbury* kérelmével kapcsolatban, amellyel a bíbor (purple) színt kívánta védjegyként lajstromoztatni csokoládécsomagolásokon. Bár a Cadbury kérelme a bíbor szín egy sajátos árnyalatára (nevezetesen a Cadbury híres Pantone 2685C árnyalatára) vonatkozott, a bíróság

azt állapította meg, hogy a Cadbury által igényelt szín szóbeli leírása „túlságosan szubjektív és pontatlan volt, és nem volt eléggé világos és érthető ahhoz, hogy lajstromozható legyen”. Ennek megfelelően a Cadbury egyesült királyságbeli kérelme a bíbor szín védjegyként való lajstromozása iránt 2004. októberi elsőbbségével együtt meg fog szűnni, hacsak nem fellebbez a döntés ellen, és azt az Európai Unió Bírósága nem változtatja meg.

1993 óta az Európai Unióban a védjegy törvény úgy rendelkezik, hogy egy védjegy akkor lajstromozható, ha olyan jel, amely alkalmas grafikus ábrázolásra és arra, hogy egy vállalat árui vagy szolgáltatásait megkülönböztesse egy másiktól.

Egy évtizeddel később a CJEU-nak abban kellett döntenie, hogy egyetlen szín ki tudja-e elégíteni ezeket a követelményeket. 2003-ban a *Libertel Groep BV v. Benelux-Merkenbureau*-ügyben, amely a narancsszínnek telekommunikációs szolgáltatások vonatkozásában védjegyként való lajstromozására vonatkozott, a CJEU megállapította, hogy egyetlen szín lajstromozható védjegyként önmagában, feltéve, hogy világos, pontos, független, könnyen hozzáférhető, intelligens, tartós és tárgyilagos módon grafikusán ábrázolható.

Ebben az ügyben a CJEU megállapította, hogy a „tárgyilagosság” (objectivity) követelményét ki lehet elégíteni, ha a színt egy nemzetközileg elismert színazonosító kódra, például a Pantone összehasonlító rendszer kódjára való hivatkozással írják le. Azóta egy sajátos Pantone-kód azonosítását fontos követelménynek tekintik a legtöbb színvédjegy-bejelentés esetén az Európai Unióban (valamint egyéb államokban, ideértve Ausztráliát is).

Miként azonban az újabb Cadbury-eset mutatja, az Egyesült Királyságban egy sajátos Pantone-kód azonosítása nem mindig elegendő egy színvédjegy lajstromozásához megkívánt sajátos követelmények kielégítéséhez.

A Cadbury 2004-ben kérte a bíbor szín védjegyként való lajstromozását csokoládéra az 1994. évi angol védjegy törvény alapján (amely a fentebb körvonalazott európai törvény általános lajstromozási követelményeit fogadja el). A Cadbury-csokoládéra nézve megkülönböztetőként igényelt bíbor színárnyalat az egész világon azonos, mégpedig a Pantone 2685C.

Az Egyesült Királyságban azonban a Cadbury bejelentését a megfelelő nemzetközi bejelentéseitől (ideértve az ausztráliai bejelentéseket is) kissé eltérően szövegezte meg, mert a bíbor színt a következő módon írta le:

„A bejelentési kérelemben bemutatott bíbor szín (Pantone 2685C) az áruk csomagolásának teljes látható felületén alkalmazva vagy a teljes látható felületen túlsúlyban levő (predominant) színként alkalmazva, ahol az áru csokoládé (ideértve az iható csokoládét is) a 30. áruosztályban”. Ezt a Nestlé kifogásolta.

A fellebbezés alkalmával a bíróságnak azt kellett megállapítania, hogy a Cadbury bejelentése nélkülözötte-e a kellő meghatározást annak következtében, hogy a „túlsúlyban levő” kifejezést használta a védjegy leírásában.

A Nestlé előadta, hogy a „túlsúlyban levő” kifejezés a legerősebb vagy főszínre utal, ami szükségszerűen azt jelenti, hogy egy másik szín (vagy színek) is felhasználásra kerül(nek).

A Nestlé nézete szerint annak meghatározása, hogy a bíbor a túlsúlyban levő szín-e, elkerülhetetlenül a további színek fogyasztóra gyakorolt hatásának szubjektív megítélését kívánja, és ilyen vonatkozásban többszörös értelmezés lehetséges. Ennek megfelelően a Nestlé azzal érvelt, hogy a Cadbury bejelentése túl határozatlan és szubjektív egyetlen jel megalapozásához (amit a törvény kíván), amely alkalmas lajstromozásra. A Fellebbezési Bíróság ezzel egyetértett.

Tanácsának bírái kétségüket fejezték ki a Cadbury védjegybejelentésében használt, „túlsúlyban levő” kifejezéssel kapcsolatban, mert annak használata „megnyitja a kaput számos különböző vizuális alaknak más színekre való burkolt utalás eredményeként”. A bírók azt is kifejezték, hogy a leírást elfogadhatóbbnak találták volna, ha az így hangzana: „a látható felület több mint 50%-án alkalmazva”. A kifogásolt kifejezést tehát túlságosan szubjektívnek és pontatlannak, ezért lajstromozáshoz nem elég világosnak és érthetőnek találták.

A Fellebbezési Bíróság elismerte, hogy a döntés hatással lehet az egyesült királyságbeli meglevő védjegyekre, amelyek használják a leírásban a „túlsúlyban levő szín” kifejezést, mert ezek a védjegyek jelenleg „potenciálisan sebezhetők és megvonhatók”.

Itt jegyezzük meg, hogy a Cadbury-döntésnek komoly hatása lehet az angol joggyakorlatot követő ausztrál védjegygyakorlatra, ahol az 1995. évi védjegy törvény hatálybalépése óta 268 lajstromozott színvédjegy, 43 lajstromozott hangvédjegy és 1 lajstromozott illatvédjegy van hatályban, eltekintve a jelentős számú függő védjegybejelentéstől. E védjegyek közül számos használja a „túlsúlyban levő szín” kifejezést a védjegy leírásában.

A „túlsúlyban levő” kifejezés jelentése ilyen összefüggésben már jogi megfontolás tárgyát képezte Ausztráliában, anélkül azonban, hogy kérdésesnek találták volna. 2006-ban a *Woolworths v. BP plc* (BP)-ügyben a Teljes Szövetségi Bíróságnak (Full Federal Court) kellett megvizsgálnia a BP zöld színre vonatkozó védjegybejelentését „túlsúlyban levő színként alkalmazva épületek, üzemanyagtöltő állomások és jelzőtáblák felületein”. A védjegybejelentést a bíróság azért utasította el, mert a BP elmulasztotta bizonyítani, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegyeket az elsőbbség napján már olyan mértékben használta, hogy ezáltal azok megkülönböztetőképességre tettek volna szert a BP áruival és szolgáltatásaival kapcsolatban.

A Cadbury-eset arra figyelmezteti a védjegybejelentések kidolgozóit, hogy különös figyelemre van szükség különleges, így szín-, alak-, hang- és illatvédjegyek kidolgozásakor.

Egységes Szabadalmi Bíróság

Ausztria 2013. augusztus 9-én legelőször ratifikálta az Egységes Szabadalmi Bíróságra (Unified Patent Court, UPC) vonatkozó egyezményt.

Dánia 2014. május 25-én fog népszavazást tartani az UPC-re vonatkozó egyezmény ratifikálásáról.

A francia szenátus 2013. október 23-án olyan törvényt fogadott el, amely felhatalmazást ad az UPC-egyezmény ratifikálására. Így valószínűleg Franciaország lesz az első a három ország közül, amelyek ratifikálása kötelező feltétele az egyezmény hatálybalépésének.

Az Egyesült Királyság általi ratifikálás az eddigi tájékoztatások szerint nem várható 2015 előtt. Ezért valószínűtlennek tűnik, hogy az egyezmény eredetileg 2014-re becsült hatálybalépése megvalósul, és az inkább 2015 második felében vagy akár 2016-ban várható.

Itt említjük meg, hogy az Előkészítő Bizottság 2013. október 1-jén befejezte az UPC eljárási szabályaira vonatkozó tervezet elkészítését. A végleges szöveget a ratifikálási eljárás befejezése előtt kell elkészíteni.

Az Előkészítő Bizottság arról is folytat tárgyalásokat, hogy mekkora legyen az egységes szabadalom után fizetendő megújítási illeték.

Ismeretes, hogy a 27 európai uniós tagállam közül huszonnégy írta alá mindkét egyezményt. Spanyolország úgy döntött, hogy teljesen kívül marad mindkét rendszeren. Lengyelország aláírta az egységes hatályú szabadalmi rendszerre vonatkozó egyezményt, de nem írta alá az UPC-re vonatkozót. Olaszország egy harmadik utat választott, nevezetesen nem csatlakozott az egységes szabadalmi rendszerhez, mert a szabadalomengedélyezési eljárásban hátrányos megkülönböztetésben részesítik az olasz nyelvet, de aláírta az UPC-re vonatkozó egyezményt.

Az UPC székhelye Párizsban, Londonban és Münchenben lesz, és megsemmisítési ügyeket csak e három központi divízió előtt lehet majd lefolytatni. Ez szabadon hagyja az utat a bitorlási perek lefolytatásának helyét illetően. Olaszország jelenleg megpróbál szomszédos európai uniós mediterrán országokat rábírní arra, hogy létesítsenek egy közös regionális bíróságot.

Itt emlékeztetünk arra, hogy az egységes hatályú szabadalom és az UPC-egyezmény hatálybalépésének a legtöbb szabadalmi bejelentő esetében nem lesz közvetlen következménye a szabadalmi stratégia megváltoztatása, mert legalább hét év átmeneti időszak alatt a bejelentőknek lehetőségük lesz arra, hogy kilépjenek az UPC kizárólagos hatásköréből, és a nemzeti pereskedési utat válasszák.

Európai Szabadalmi Hivatal

A) Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) Adminisztratív Tanácsa 2013. október 16-án az Európai Szabadalmi Egyezmény 36. és 38. szabályának a megváltoztatása mellett döntött.

A 36. szabályt utoljára 2009. március 25-én változtatta meg az Adminisztratív Tanács, és ez a módosítás 2010. április 1-jén lépett hatályba. E módosítás szerint megosztott bejelentést bármely függő korábbi bejelentés vonatkozásában be lehet nyújtani, feltéve, hogy azt *a)* a legkorábbi bejelentés kapcsán az Elővizsgálati Osztály első közlésétől számított huszonnégy hónap határidő előtt, vagy *b)* a Vizsgálati Osztály azon kifogása óta, hogy a korábbi bejelentés nem egységes, a huszonnégy hónapos határidő előtt nyújtják be. Ezeket az időkorlátokat

abból a célból vezették be, hogy korlátozzák a megosztott bejelentések használatát az ESZH előtti függés időtartamának meghosszabbítására. A megosztott bejelentések száma azonban 2010. április 1-je óta növekedett, az időkorlátok bevezetése tehát nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Emellett az időhatárok ellenőrzése a bejelentők számára nehézséget jelentett. Ezért a legújabb módosítás eltörölte a 24 hónapos időkorlátokat, vagyis a 36. szabály (1) pontjának *a)* és *b)* bekezdését.

Ezenkívül az Adminisztratív Tanács 2013. október 16-i ülésén az ESZE 38. szabályát is módosították, mégpedig olyan módon, hogy a megosztott bejelentés benyújtási illetékét megtoldották egy olyan illetékkel, amelyet egy korábbi megosztott bejelentés alapján benyújtott megosztott bejelentés esetén kell kifizetni.

A 36. és a 38. szabály módosítása szükségessé tette még a 135. szabály (2) pontjának csekély mértékű módosítását is.

A módosított 36., 38. és 135. szabály 2014. április 1-jén lép hatályba.

B) Az ESZH 2014. április 1-jétől kezdve enyhíti a megosztott bejelentésekkel kapcsolatos szabályait, mert eltörli a kétféle 24 hónapos időhatárt. Ezt az A) pontban ismertetjük. Ezenkívül újabb bejelentőbarát szabályváltozást jelentett be, mégpedig az európai regionális szakaszban levő bejelentések kutatásával kapcsolatban.

Jelenleg, ha úgy találják, hogy egy PCT-bejelentés egynél több találmányt tartalmaz, akkor a bejelentőnek lehetősége van további kutatási illetéket fizetni a nemzetközi szakaszban, azonban ez a lehetősége nincs meg az európai regionális szakasz megindításakor az ESZH-nál. Olyan esetekben, amikor az ESZH a nemzetközi kutatási hatóság (ISA), nem készít kiegészítő kutatási jelentést, és a bejelentő csak azt a tárgyat követheti, amelyet a nemzetközi kutatási jelentésben kutattak, vagyis a bejelentőnek nincs lehetősége további kutatásért fizetni. Azokban az esetekben, amikor nem az ESZH volt az ISA, az ESZH egy kiegészítő kutatási jelentést készít az igénypontokban elsőként említett találmány alapján, és ekkor sem nyújt lehetőséget a bejelentő számára ahhoz, hogy további kutatásért fizessen.

Ennek megfelelően a jelenlegi rendszerben korlátozottak a bejelentők lehetőségei, ha az ESZH úgy gondolja, hogy egy európai regionális szakaszba lépő bejelentés igénypontjai egy találmánynál többet tartalmaznak. Ez különösen akkor jelenthet csalódást a bejelentő számára, ha az európai regionális szakaszba lépő bejelentés legfontosabb igénypontjait az ESZH úgy tekinti, hogy azok egy második vagy egy további találmánynak felelnek meg. Ilyen esetben az ESZH az első (esetleg kevésbé előnyös) találmány igénypontjait kutatja, és a bejelentőnek egy további megosztott bejelentést kell benyújtania ahhoz, hogy a második vagy egy további találmány fontosabb igénypontjának a vizsgálatát elérhesse.

Az új szabályváltoztatás megszünteti ezt a helyzetet, mert az ESZH bejelentette, hogy az Európai Szabadalmi Egyezmény 164. szabályát módosítja annak érdekében, hogy a bejelentők további kutatást kérhessenek az európai regionális szakaszban. E változás után, ha az ESZH egy európai regionális szakaszban levő bejelentés igénypontjairól azt gondolja, hogy azok egynél több találmányt tartalmaznak, akkor – tekintet nélkül arra, hogy az ESZH

volt-e az ISA vagy sem – két hónap határidőt ad a bejelentő számára ahhoz, hogy befizethessen további kutatási illetéket.

Ez az új szabály 2014. november 1-jén fog hatályba lépni. Olyan esetekben, amikor az ESZH volt az ISA, az új szabály minden esetre vonatkozik, amelyben 2014. november 1-jéig az ESZH nem adott ki vizsgálati jelentést. Azokban az esetekben, amikor nem az ESZH volt az ISA, az új szabály akkor alkalmazható, ha a kiegészítő európai kutatási jelentést 2014. november 1-jén vagy azt követően adják ki.

Ennek a változásnak az eredményeként a bejelentők nagyobb rugalmassággal rendelkeznek azzal kapcsolatban, hogy európai regionális szakaszba lépő bejelentéseik esetén az ESZH milyen tárgyat kutasson (és azt követően milyen tárgyat vizsgáljon). Bár ez viszonylag kis változást jelent az európai gyakorlatban, mégis arra utal, hogy az ESZH meghallgatja a bejelentők kívánságait.

C) Az ESZH 2013. szeptemberben javított Vizsgálati irányelveket (Guidelines for Examination) adott ki, megtartva az eredeti nyolcrészes szerkezetet (Parts A-H), de némi módosítással, hogy a szöveg összhangban legyen a jogi és eljárási fejlődéssel. Az új irányelvek 2013. szeptember 20-án léptek hatályba, legfontosabbjait az alábbiakban foglaljuk össze.

- Az Európai Szabadalmi Egyezmény új 53(3) szabályának a hatályba helyezése, amely szerint az ESZH a vizsgálat megindítása előtt felszólíthatja a bejelentőt az elsőbbségi irat fordításának a benyújtására.

- A számítógéppel megvalósított és az üzleti módszerekre vonatkozó találmányok kapcsán a kutatásból kizárt tárgyak tisztázása.

- Amikor a Vizsgálati Osztály előtt tartanak videokonferencia keretében szóbeli meghallgatást, a videokonferencia alatt e-mailban nyújthatók be dokumentumok, ami eltérést jelent az Európai Szabadalmi Egyezmény előírásától, amely szerint egy e-mail közlésnek nincs jogi ereje, és az nem is használható eljárási cselekmény érvényes végrehajtására.

Az ESZH 2012-ben úgy döntött, hogy az irányelveket évenként felülvizsgálja annak érdekében, hogy lépést tudjon tartani a jogi és eljárási fejlődéssel. Ennek megfelelően készült el a 2013. évi felülvizsgált kiadás, amely felváltja a 2012. júniusit.

D) A szabadalomtulajdonos fellebbezett az ESZH Felszólalási Osztályának döntése ellen, amely korlátozott alakban tartotta fenn a „CD 40 CR receptor és annak ligandumai” című szabadalmát. A bejelentés az 1992. február 14-én benyújtott USA-beli bejelentés elsőbbségét igényelte. Az MR1 antitestet termelő hibridómavonalat az ATCC-nél 1992. március 22-én, vagyis az amerikai bejelentés benyújtási napját követően deponálták. Az amerikai bejelentés leírása akkor sem tenné lehetővé szakember számára a találmány megvalósítását, ha a leírásban foglaltakat kiegészítené az általános szaktudással.

A fellebbezési tanács döntésének meghozatalakor abból indult ki, hogy a biológiai anyagot az első bejelentés benyújtási napja előtt kell deponálni még akkor is, ha az első bejelentést külföldön nyújtották be.

Az európai szabadalmi törvény alapelvét az elsőbbségi joggal kapcsolatban a G 2/98 számú döntés fejezi ki, amely megállapítja, hogy „a bejelentés tárgyát egy korábbi bejelentésben akkor tekintik kinyilvánítottnak, ha a szakember az általános szaktudást használva az igénypont tárgyát közvetlenül és egyértelműen le tudja vezetni a korábbi bejelentés egészéből.” Az is megalapozott joggyakorlat, hogy a korábbi bejelentésnek a találmányt olyan módon kell kinyilvánítania, hogy szakember meg tudja azt valósítani.

A biológiai anyagot használó olyan találmányok esetén, ahol a pusztá leírás nem elegendő ahhoz, hogy lehetővé tegye egy szakember számára a találmány megvalósítását, az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 31. szabálya szerint egy elismert letéti intézménynél való deponálás tekinthető kinyilvánításnak. Az ESZE 31. szabálya csupán európai szabadalmi bejelentésekre vonatkozik. A Bővített Fellebbezési Tanács G 2/93 számú döntése szerint azonban a kinyilvánítási kötelezettséget az európai szabadalmi bejelentés napján kell ki-elégíteni, vagy pedig – olyan korábbi bejelentés vonatkozásában, amelynek az elsőbbségét igénylik – a korábbi bejelentés benyújtásának napján.

Az amerikai bejelentő megpróbált a Szövetségi Kerületi Fellebbezési Bíróság (Court of Appeal for the Federal Circuit, CAFC) 1985. szeptember 16-i, a Lundak-ügyben hozott döntésére hivatkozni, amely kimondja, hogy a biológiai anyagot a szabadalom engedélyezése előtt, vagyis a bejelentés benyújtása után is be lehet nyújtani, azonban a bejelentőnek bizonyítania kell, hogy a deponált anyag megegyezik az eredeti bejelentésben azonosított anyaggal. A CAFC azonban, ismerve az ESZE rendelkezéseit, arra is felhívta a bejelentő figyelmét, hogy az európai törvény szigorúbb, mint az amerikai, és ezt kifejezésre juttatja a Szabadalmi vizsgálati eljárás kézikönyve (Manual on Patent Examining Procedure) is.

A fentiek alapján a fellebbezési tanács nem ismerte el az amerikai bejelentés elsőbbségét.

E) Az Európai Szabadalmi Hivatal elnöke bejelentette, hogy mostantól további hat európai nyelv, a bolgár, a cseh, az izlandi, a román, a szlovák és a szlovén hozzáférhető a *Patent Translate* ingyenes gépi fordítás révén. „A Patent Translate szolgáltatás eltávolítja a nyelvi akadályt a szabadalmi dokumentációk megismerésének útjából, és az európai feltalálók és üzletemberek számára segítséget nyújt a technika állásának megismeréséhez” – mondta Benoît Battistelli, az ESZH elnöke. „Nagy öröm számunkra, hogy az országoknak ebben az új csoportjában jobb hozzáférést nyújthatunk a szabadalmi dokumentumokhoz, és angol nyelven az egész világ felhasználói számára könnyen hozzáférhetővé tesszük ezt az információt. Ez hozzájárul a szabadalmak minőségének javításához, és erősíti az európai vállalatok versenyképességét” – fűzte hozzá.

A Patent Translate szolgáltatást, amely a Google, az ESZH és a tagállamok nemzeti szabadalmi hivatalai és világszerte egyéb fontos szabadalmi hivatalok együttműködésének az eredményeként jött létre, az ESZH 2012 februárjában indította el honlapján.

Ez a szolgáltatás jelenleg 21 nyelven teszi lehetővé a fordítást angol nyelvre és angol nyelvről, ideértve már a japán és a kínai nyelvet is. Az EPO ingyenes online adatbázisán, az

Espaceneten férhető hozzá. Segítségével az üzletemberek kutatási és fejlesztési terveikhez azonosítani tudják a fontos szabadalmi dokumentumokat.

Az Európai Unió Bírósága

A *Colloseum Holding AG* (Colloseum) v. *Levi Strauss & Co.* (Levis)-ügyben az Európai Unió Bírósága 2013. április 30-i döntésében megállapította, hogy egy védjegyet tényleges használatba helyezettnek kell tekinteni, ha egy másik védjegy részeként tett szert megkülönböztető jellegre, amíg a másik védjegy lajstromozva van.

Az ügy előzménye, hogy egy német bíróság a CJEU-hoz fordult a Colloseum és a Levis közötti védjegybitorlási ügyben, amelyben a Levis két védjegye képezte a vita tárgyát. Az első védjegy, amelyet a döntésben 3-as számú ábrás védjegyként említettek, egy vörös négyszögben levő LEVIS's szóból állt egy zseb bal felső szélén. A másik, 6-os számmal jelölt védjegy egy vörös négyszög volt (szavak nélkül) egy kék zseb bal felső szélén. A 6-os számú védjegy disclaimert tartalmazott a zseb színével és alakjával kapcsolatban, és szerzett megkülönböztetőképesség alapján lajstromozták.

A Colloseum egy ruhagyártó vállalat, amely a jobb oldali zseb külső szélébe szőtt SM JEANS szót tartalmazó kis piros címkével ellátott farmernadrágokat forgalmazott. A bírósági eljárás során a Colloseum azt állította, hogy a 6-os számú védjegy érvénytelen, mert azt nem helyezték tényleges használatba a közösségi védjegyrendelet (Community Trade Mark Regulation, CTMR) 15(1) cikke szerint. A Colloseum érvelése szerint a 6-os számú védjegy vörös címkéjét csupán a 3-as védjegy alakjában használták, ami nem volt elegendő ahhoz, hogy tényleges használatnak lehessen tekinteni. Az ügyet a CJEU-hoz felterjesztő német bíróság azon a véleményen volt, hogy ha a 6-os számú védjegy érvényes, úgy azt a Colloseum bitorolta.

A CJEU a német bíróság által feltett kérdéseket a következőképpen összegezte:

„Ki van-e elégitve a tényleges használat feltétele, ha egy lajstromozott védjegyet, amely annak következtében vált disztinktívvé, hogy egy másik összetett védjegy egyik elemeként használták, csupán ezen másik összetett védjegyen keresztül használnak, vagy ha egy másik védjeggyel kapcsolatban használják, és a két védjegy kombinációja önmagában lajstromozva van védjegyként.”

A CJEU döntése azzal kezdődik, hogy hangsúlyozza: az a lényeges, hogy egy védjegy használata – tekintet nélkül arra, hogy önmagában vagy egy másik védjeggyel kapcsolatban használják – áruk vagy szolgáltatások azonosítására szolgál-e a fogyasztók véleménye szerint. Ezután a CJEU a saját *Nestlé*-döntését követve megismétli, hogy egy védjegy használata felöleli „mind a független használatát, mind egy másik védjegy részeként való használatát egészként vagy ennek a másik védjegynek a kapcsolt részeként.” Ezért a használat analóg azzal, amit a CTMR 7(3) cikke megkíván. A CJEU tehát arra a következtetésre jutott, hogy a CTMR 15(1) cikke szerinti követelmény ki van elégitve, ha egy lajstromozott védjegyet,

amely egy másik védjegy használata révén tett szert megkülönböztető jellegre, csupán ennek a másik védjegynek a használata révén használnak, és a két védjegy kombinációja lajstromozva van.

Az Európai Unió Törvényszéke

A *Beifa Group Co. Ltd.* (Beifa) 2005. május 27-én kérelmet nyújtott be egy közösségi minta lajstromozása iránt. 2006. március 23-án a *Schwan-Stabilo Schwanhäuser GmbH & Co KG* (Schwan) kérelmezte a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnál (Office for Harmonization in the Internal Market, BPHH) annak kinyilvánítását, hogy a kérelmezett minta érvénytelen, mert ütközik a Schwan korábbi német védjegyeivel.

Korábbi védjegy

Kérelmezett minta

A BPHH Megsemmisítési Osztálya helyt adott a Schwan kérelmének. Ez ellen a Beifa fellebbezést nyújtott be a BPHH fellebbezési tanácsánál, amit a tanács 2008. január 31-én elutasított.

Az Európai Unió Törvényszéke (General Court of the European Union, GC) 2010. május 12-én hatálytalanította ezt a döntést, mert a tanács nem azonosította elég világosan a korábbi védjegyet. Így az ügy visszakerült a tanácshoz, amely ismét elutasította a Beifa fellebbezését.

A tanács felkérte az Európai Unió Törvényszékét, hogy értelmezze a közösségi mintarendelet 25(1)(e) cikkét, amelynek szövege a következő: „Egy közösségi mintát érvénytelennek lehet nyilvánítani ..., ha egy későbbi mintában egy megkülönböztető jelzést használnak, és a közösségi törvény vagy annak a tagországnak a törvénye, amely erre a mintára vonatkozik, a mintajog tulajdonosára ruházza a jogot, hogy tiltsa az ilyen használatot.”

A bejelentő első három kérelme eljárási szempontokra vonatkozott; a Törvényszék mindhármát elutasította.

Negyedik kérelmében a bejelentő azt állította, hogy a 25(1)(e) cikk szövegéből az tűnik ki, hogy a fellebbezési tanács megállapításával ellentétben egy megkülönböztető jelzés tulajdo-

nosa nem támaszkodhat erre a rendelkezésre, amikor egy későbbi mintában használt jelzés nem a kérdéses, hanem csupán egy hasonló jelzés.

Ötödik kérelmében a bejelentő jogi hibára hivatkozott, mert a tanács elutasította a korábbi védjegy tényleges használatának bizonyítására irányuló kérelmét.

Hatodik kérelmében a bejelentő azt állította, hogy a fellebbezési tanács elmulasztotta megvizsgálni, hogy a megtámadott közösségi minta és a korábbi háromdimenziós védjegy milyen mértékben volt hasonló.

Végül hetedik kérelmében a bejelentő azt állította, hogy a közösségi mintarendelet 25(1) (b) cikkét helytelenül alkalmazták.

A negyedik kérelemmel kapcsolatban az Európai Unió Törvényszéke fenntartotta azt a korábbi véleményét, hogy védjegyszempontból elegendő, ha a védjegy és a minta hasonló.

Az ötödik kérelemhez azt a megállapítást fűzte, hogy a bejelentőnek joga volt kérelmet benyújtani a Megsemmisítési Osztálynál a korábbi védjegy használatának bizonyításáért. A bejelentő azonban ennek a védjegynek a tényleges használatára vonatkozó bizonyítás kérdését első ízben a fellebbezési tanácsnál nyújtotta be. A Törvényszék megállapította, hogy megengedhetetlen a tényleges használat bizonyítására vonatkozó kérelemnek első ízben a fellebbezési tanácsnál való benyújtása, és azt a fellebbezési tanács nem veheti figyelembe és nem vizsgálhatja.

A bejelentő hatodik kérelmével kapcsolatban megállapította, hogy a fellebbezési tanács vizsgálta azt a kérelmet, hogy fennáll-e az összetévesztés valószínűsége a közösség részéről, mert az ügy körülményeire vonatkozó valamennyi tényezőt figyelembe vették. Ezért helyesen állapították meg, hogy a korábbi 3D védjegy és a kifogásolt minta hasonló.

A bejelentő hetedik kérelméről az Európai Unió Törvényszéke megállapította, hogy még ha megalapozottnak feltételezik is ezt a kérelmet, a bejelentő semmiképpen sem érheti el a kifogásolt döntés megsemmisítését, mert elutasították a megsemmisítés első okára vonatkozó első hat kérelmét.

Európai védjegytervezet

Az Európai Bizottság törvénytervezete szerint Európában könnyebbé és hatékonyabbá kell tenni a védjegyoltalmat az innováció és a növekedés elősegítése érdekében. A reformot a következő pontokra kell alapítani.

1. Áramvonalasítani és harmonizálni kell a lajstromozási eljárást a tagállamok szintjén is.
2. Korszerűsíteni kell a jelenlegi szabályokat, és erősíteni kell a jogbiztonságot.
3. Javítani kell a termékbitorlás elleni küzdelem eszközeit olyan áruk esetében, amelyek áthaladnak az Európai Unió területén.
4. Meg kell könnyíteni a tagállamok védjegy hivatalai és a BPHH közötti együttműködést.

A reformcsomag három javaslatot tartalmaz:

1. Az 1989. évi irányvonalak új megszövegezése a tagállamok védjegyekre vonatkozó rendelkezéseinek javítása érdekében.
2. A közösségi védjegyre vonatkozó, 1994. évi rendelkezés felülvizsgálata.
3. A BPHH-nak fizetendő illetékekre vonatkozó, 1995. évi bizottsági rendelet felülvizsgálata.

Az ütemezéssel kapcsolatban azt tervezik, hogy az Európai Parlament és a Tanács 2014 tavaszán elfogadja a bizottság törvénytervezetét. Ettől számított két éven belül meg kell valósítani a vonatkozó törvényekbe való átvitelt. Az illetékeket azonban már korábban meg lehet változtatni a BPHH illetékes bizottsága által történő elfogadás útján. Ennek következtében az illetékek változása már a 2014. év elejére várható.

A Bizottság az illetékek alábbi változásait javasolja.

A bejelentési illeték 755 EUR legyen egy áruosztály esetén. A második áruosztályért további 50 EUR, a harmadik áruosztályért további 75 EUR és minden további áruosztályért 150 EUR illetéket kellene fizetni. Jelenleg a bejelentési illeték három áruosztály esetén 900 EUR, és minden további áruosztályért 150 EUR illetéket kell fizetni. Ennek következtében egy áruosztályos bejelentés esetén a megtakarítás 125 EUR, két áruosztályos bejelentés esetén pedig 75 EUR. Három vagy több áruosztályos bejelentés esetén a költségek nem fognak változni.

A megújítási illeték egy áruosztályos bejelentés esetén 1000 EUR, két áruosztályos bejelentés esetén a többletköltség 100 EUR, három áruosztály esetén 150 EUR, és minden további áruosztály esetén 300 EUR legyen. Jelenleg a megújítási költség három áruosztály esetén 1350 EUR, és minden további áruosztály esetén 400 EUR a többletilleték. Így egy áruosztály esetén a megtakarítás 350 EUR, két áruosztály esetén 250 EUR, és három áruosztály esetén 100 EUR.

Az új illetékszabályzat bevezetése különösen a kis- és közepes vállalatok számára érdekes, mert ezek nyújtanak be a leggyakrabban egy vagy két áruosztályos védjegybejelentéseket. Ennek megfelelően a védjegybejelentések számának növekedése lesz várható.

Franciaország

A) Az EP 0 535 754 számú, „Készülék állatok fejésére és eljárás egy megfejtt állat tőgybimbóinak kezelésére” című európai szabadalom francia része ellen benyújtott megsemmisítési keresetet a Párizsi Bíróság elutasította. A D vállalat által ugyanezen európai szabadalom ellen benyújtott felszólalást az Európai Szabadalmi Hivatal szintén elutasította.

A szabadalom 11. igénypontja eljárásra vonatkozik egy megfejtt állat tőgybimbóinak utókezelésére állatok önműködő fejésére szolgáló berendezésben. A D vállalat szerint ez az igénypont a francia szellemi tulajdon-védelmi törvény L. 611-15 és L. 611-16 cikke szerint iparilag nem alkalmazható, mert az igényelt eljárás gyógyászati kezelésre vonatkozik.

A fellebbezési bíróság nézete szerint a szabadalmas joggal kifogásolja, hogy a találmány esetében nem az állat kezelésére vonatkozó gyógyászati eljárásról van szó, hanem egy iparilag alkalmazható eljárásról, amely lehetővé teszi a fejésnek a higiéniai előírások betartása melletti elvégzését, még ha egy fertőtlenítőszernek a fecskendezése betegség megelőzésére szolgál is. Ennek megfelelően ez az eljárás nem esik a szellemitulajdon-védelmi törvény L. 611-16 cikkének a hatálya alá.

B) A megtámadott európai szabadalom tárgya egy elektronikus berendezés a szimpatikus idegrendszer adrenerg stimulálására a vénás szövetekben, és közelebről a vénás szövetek simaizomzatának a stimulálása, ami lehetővé teszi a kezelés hatékonyságának rugalmas és megbízható ellenőrzését.

Az M vállalat szerint a találmányt nem lehet szabadalmazhatónak tekinteni, mert a francia szellemitulajdon-védelmi törvény L. 611-10 cikke értelmében iparilag nem alkalmazható, és ugyanezen törvény L. 611-16 cikke szerint az emberi test kezelésére vonatkozó eljárások szabadalmazásának tilalma alá esik.

A Párizsi Fellebbezési Bíróság véleménye szerint a szabadalom nem gyógyászati eljárásra, hanem olyan készülékre vonatkozik, amely egy kezelés javítását célozza ugyan, azonban ennek a célnak az elérésére szolgáló eszközt határoz meg műszaki megoldás alkalmazásával. Így a találmány iparilag alkalmazható, teljesen függetlenül attól, hogy milyen mértékű haszonnal jár.

India

A) 2014. október 15-én módosították a szabadalmi szabályokat (Patents Rules).

A módosítás a Delhi Szabadalmi Hivatalt jelöli ki arra, hogy a szabadalmi bejelentéseket a leterheltség függvényében ossza el az egyes alhivatalok (branches of the Patent Office) között.

Végül a módosítás megszüntette a szekvencialisták papírmásolatokon való benyújtásának követelményét. Az ilyen listákat számítógépen olvasható szövegformátumban kell benyújtani. Az oldalanként járó hivatali illetéket azonban ezután is be kell fizetni.

B) 2013. július 8-án módosították az indiai védjegytörvényt és annak végrehajtási utasítását. Ennek eredményeként hatályba lépett Indiában a Madridi Jegyzőkönyv.

A módosított védjegytörvény néhány fontos rendelkezését az alábbiakban foglaljuk össze.

– Az 1999. évi védjegytörvénybe új fejezetet iktattak be, amely a Madridi Jegyzőkönyv alapján végzett nemzetközi lajstromozással szerzett védjegyvoltalommal kapcsolatos különleges rendelkezéseket tartalmazza.

– India az áruk és szolgáltatások osztályozása céljából a Nizzai Osztályozás jelenlegi kiadását fogja használni.

– A publikált védjegyek elleni felszólalás időtartamát négy hónapra módosították (hosszszabítás nélkül). A korábbi felszólalási időtartam három hónap volt, egy hónap hosszabbítás lehetőségével.

– Egy lajstromozott védjegy átruházása csak akkor hatályos, ha bevezetik a védjegylajstromba.

C) A *May & Baker Limited* (M&B) és az *Aventis Pharma S.A.* (Aventis) bitorlási pert indított a Delhi Felsőbíróságnál (High Court of Delhi, HC) az *Alto Healthcare Private Limited* (Alto) és a *Francis Remedies (India) Private Limited* (Francis) ellen, mert az utóbbiak a felperesek által használt köhögéscsillapító folyadékkal kapcsolatban használták a felperesek TIXYLIX védjegyét és annak hindi átíratát.

A HC *ex parte* ideiglenes intézkedéssel tiltotta meg az alpereseknek e védjegy vagy annak megtévesztő változata és hindi átírata használatát egyedül vagy más szóval vagy logóval együtt, és ezzel eltiltotta az alpereseket a felperesek lajstromozott védjegyének bitorlásától.

D) Az *Allergan* Combigan-szabadalma glaukóma kezelésére szolgál, és brimonidint és timolt tartalmaz egyetlen palackban. Az *Ajanta Pharma* (Ajanta) megtámadta a szabadalmat kézenfekvőség, nem bizonyított fokozott hatékonyság [a szabadalmi törvény 3(b) cikke] és nem kielégítő kinyilvánítás [a szabadalmi törvény 8. cikke] alapján. Az Ajanta azt is állította, hogy a találmány egyszerű keverésre vonatkozott, amelynek előnyét a komponensek additív hatása okozta, ahol a két gyógyszer egymástól függetlenül szolgáltatta a gyógyászati hatást.

Az Allergan azzal érvelt, hogy a két különálló komponens egyidejű használata teljesen eltérő hatást eredményez, és a technika állása eltanácsolt az igényelt kombinációtól. A kombinációs készítmény feltalálásakor az Allergan jelentős kihívásokat győzött le, mert mindkét hatóanyag eltérő fizikokémiai tulajdonságokkal rendelkezik, ahol fennáll a brimonidin és a timol reakciójának lehetősége. Ezt a két hatóanyagot ugyanis korábban két eltérő só alakjában használták, amelyeknek a pH-ja jelentősen eltért egymástól. Hangsúlyozta, hogy a pH nagyon fontos tényező, mert befolyásolja a hatóanyagok oldhatóságát, stabilitását és biohosszúhatóságát.

A Szellemijogvédelmi Fellebbezési Tanács (Intellectual Property Appellate Board, IPAB) arra a következtetésre jutott, hogy a technika állása a két gyógyszer kombinálására ösztönzött egy szakembert, és kézenfekvőség miatt megvonta a Combigan-szabadalmat. Emellett megállapította, hogy az Allergan nem egy kezdő pereskedő, hangsúlyozta az Allergan hibáját, hogy nem vette figyelembe a szabadalmi törvény 8. cikkét, amely kinyilvánítási kötelezettséget ró a bejelentőre. Ezzel szemben az Allergan elhallgatta, hogy mind az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala, mind az Európai Szabadalmi Hivatal elutasította bejelentését, és csupán a kanadai szabadalmat nyújtotta be az indiai elővizsgálónak, ami súlyosbítja a helyzetet. Az IPAB több súlyos mulasztást vetett az Allergan szemére, arra is rámutatva, hogy a bejelentő kinyilvánítási kötelezettsége nem teljesül azzal, ha kijelenti, hogy a kívánt adatok hozzáférhetők az interneten.

Indonézia

A) Indonézia fővárosa, Jakarta Joko Widodo személyében új kormányzót kapott, aki elhatározta, hogy megtisztítja a fővárost a hamisított és a kalóztermékektől. Ennek érdekében a szellemi tulajdon-jogokért felelős helyettese megbeszélést folytatott a területen érdekelt vállalatok vezetőivel, és felhívta azok figyelmét arra, hogy egyesítsék erőiket a városvezetés erőfeszítéseinek segítésére és a város megtisztítására a hamisított és a kalózáruktól. Közölte, hogy a városvezetés engedélyezi olyan poszterek alkalmazását, amelyek elősegítik a lakosság megfelelő tájékoztatását és a kitűzött cél elérését.

Annak érdekében, hogy Jakartát biztonságos kereskedővárossá tegyék, a kormányzó kezdeményezte olyan jogi keret kidolgozását, amely segíti a hamisított és a kalózáruk azonnali lefoglalását és megsemmisítését.

Ezt követően a kormányzó felhívást tett közzé, amelyben felszólította a bevásárlócentrumokat, plázákat és kereskedelmi központokat annak közlésére, hogy környezetük mentes minden olyan tevékenységtől, amely hamisított vagy kalózáruk eladásával kapcsolatos. Egyúttal felszólított minden városi kereskedőt az ilyen tevékenység megszüntetésére, valamint a védjegyjogok bitorlásától való tartózkodásra és annak ellenőrzésére, hogy üzletük mentes legyen mindenfajta bitorló vagy hamisított, illetve kalózáruktól.

B) A ruházati és illatszertermékeiről híres *Christian Dior* (Dior) tudomást szerzett arról, hogy a Purwo testvérek által üzemeltetett cég, amely főleg kerékpárokat árusított, a 12. áruosztályban lajstromoztatta a BABY DIOR védjegyet. Ezért a Dior a mintegy 75 saját lajstromozott DIOR védjegye és azok különböző változatai alapján, amelyek Indonéziában több osztályban voltak lajstromozva, kérelmezte a BABY DIOR védjegy törlését.

A jakartai Kereskedelmi Bíróság elutasította a Dior kérelmét. Ez ellen a Dior a Legfelsőbb Bírósághoz fordult, amely azonban 2013. októberi döntésével fenntartotta az alsófokú bíróság döntését. Megállapította, hogy a BABY DIOR védjegy nem hasonlít a Dior védjegyéhez, és nem téveszti meg a fogyasztókat, mert a Purwo testvérek védjegyének áruosztályai és áruik típusa is különbözött a Dior fő termékeiétől, és bár a Diornak voltak BABY DIOR elnevezésű termékei gyermekek és újszülöttek számára, e két szót nem lajstromoztatta védjegyként.

Indonéziai szakemberek igazságtalannak tartják a döntést, azt állítva, hogy híres védjegyek tulajdonosait nem lenne szabad büntetni azért, mert védjegyüket nem lajstromoztaták, és nem várható el tőlük, hogy védjegyüket teljesen eltérő árukra is lajstromoztassák.

Japán

A) A Japán Szellemi tulajdon-védelmi Felsőbíróság 2013. július 24-én két párhuzamos ügyben hozott döntést, amelyekben elfogadta az optikai izomerek szabadalmazhatóságát, mert megállapította, hogy az optikai izomer az ismert racemáthoz viszonyítva új és feltalálói tevékenységen alapszik annak következtében, hogy szintén a racemáthoz viszonyítva váratlan farmakológiai hatékonysággal rendelkezik.

A két párhuzamos japán szabadalom azonos benzolszulfonsav-származéokra vonatkozik, azonban az egyik annak egy általános képletű vegyületére, míg a másik egy, az általános képlet alá eső konkrét vegyületre.

A vizsgálat tárgyát képező optikai izomer farmakológiailag hatékony komponense egy antihisztamin-hatású allergiaellenes gyógyszernek. A vizsgált szabadalmak *per se* igénylik az optikai izomert, továbbá igényelnek egy eljárást annak előállítására és egy gyógyászati kompozíciót, amely hatóanyagként az optikai izomert tartalmazza.

Mindkét szabadalom (S)-alakú optikai izomereket igényel. Az elővizsgálatot végző Japán Szabadalmi Hivatal újdonságrontóként nevezett meg egy olyan korábbi anterioritást, amely antiallergiás és antihisztamin-hatású racemát vegyületeket ismertet, és azok között konkrétan kinyilvánítja a szabadalmaztatni kívánt vegyület racemátját, és utal az optikai izomerek létezésére.

A bíróság nem talált nehézséget az optikai izomernek egy általános szaktudású szakember általi előállításában. Mindazonáltal különös fontosságot tulajdonított annak a ténynek, hogy az optikai izomer farmakológiai hatékonysága gyakran meghaladja a racemátét, és ezért elfogadta, hogy az optikai izomer a racemáthoz viszonyítva új, és feltalálói tevékenységen alapszik.

Japánban e döntésig nagyon nehéz volt optikailag aktív izomereket szabadalmaztatni, mert majdnem minden optikailag aktív izomertől megtagadták a szabadalmazhatóságot arra hivatkozva, hogy nélküli az újdonságot és/vagy a feltalálói tevékenységet az ismert, optikailag nem aktív vegyületekhez vagy az ismert egyéb, optikailag aktív izomerekhez viszonyítva. A vizsgált döntésekben viszont a bíróság elismerte egy optikai izomer váratlan és jelentős hatásait, és elfogadta, hogy az optikai izomer új és feltalálói tevékenységen alapszik az ismert racemáthoz viszonyítva. Ennek a két döntésnek az alapján az várható, hogy Japánban az optikailag aktív izomerek szabadalmazhatók lesznek, ha nyilvánvalóan kimutatható, hogy váratlan és figyelemre méltó hatásokat mutatnak az ismert, optikailag nem aktív vegyületekhez vagy más, optikailag aktív izomerekhez viszonyítva.

B) A felperes *Kabushiki Khaisa MN* (Kabushiki) 1995. december 8-án kérte a Japán Szabadalmi Hivaltól a MULTIPROGREENS védjegy (fölötte katakana írásmóddal: MULTIPROGREEN) lajstromozását a 30. áruosztályban búza, árpa, zab, japán zöldtea és koreai ginzeng főkomponensekből álló ételporra. A védjegyet 1997. december 12-én lajstromozták. A felperes ezt a védjegyet az alábbi alakban is használta:

mulhi
ProGreens

Az alperes *Nippon Yakuhin Kaihatsu Kabushiki Kaisha* (Nippon) 2005. június 3-án kérte a hivataltól a PROGREEN védjegy és annak katakana írásmódú megfelelője lajstromozását por alakúra feldolgozott élelmiszerekre, főzelékfélékre és gyümölcsökre zöldlevél, búza, árpa és zab főkomponensekkel a 29. áruosztályban. A védjegyet 2006. február 6-án lajstromozták.

A felperes kérte a Japán Szabadalmi Hivatalnál az alperes PROGREEN védjegyének törlését a japán védjegy törvény 51(1) cikkére hivatkozva. Ez a cikk kimondja, hogy amikor egy védjegy tulajdonos szándékosan használ a megjelölt áruk vagy szolgáltatások vonatkozásában lajstromozott védjegyhez hasonló védjegyet olyan módon, hogy az félrevezető lehet az áruk vagy szolgáltatások eredete vonatkozásában, vagy zavart okozhat más személy üzletének áruival vagy szolgáltatásaival kapcsolatban, bárki kérheti a védjegy lajstromozás törlését.

Ezzel szemben az alperes azt állította, hogy a felperes által megjelölt árukon használt, az ábra szerinti védjegy zavart okozott az angol és japán írásmódú PROGREEN védjegyet viselő árukkal kapcsolatban, és a védjegy törvény 51(1) cikke alapján 2011. június 27-én kérte a felperes MULTIPROGREENS védjegyének törlését.

A Japán Szabadalmi Hivatal 2012. április 17-i tárgyalásán helyt adott az alperes keresetének, és törölte a felperes védjegyet.

Ezután a felperes a Szellem tulajdon-védelmi Felsőbíróshoz nyújtott be fellebbezést, amely azonban 2012. december 26-án megerősítette a hivatal döntését. A bíróság döntése megállapította, hogy az ábra szerinti védjegy használata a felperes által a feldolgozott por alakú élelmiszerárúkon szándékos volt, és összetévesztést okozott az alperes áruival kapcsolatban. Ezért tisztességtelen használat miatt megerősítette a hivatal döntését.

Jordánia

A *Tariq Qudsi Alattar Co.* (Tariq) 2004. december 5-én lajstromoztatta az ALATTAR védjegyet az 5., 30. és 31. áruosztályban, és törlési keresetet indított a *Mahmoud Ebraheem Saleh & Co.* (Mahmoud) által 2008. június 16-án lajstromozott AL ATTAR AL RASHEEK kereskedelmi név ellen. Az „al attar” kifejezés jelentése gyógyszerész, és az „al attar al rasheek” kifejezésé hálás gyógyszerész.

Amikor egy kereskedelmi név lajstromozását kérik, a korábbi kereskedelmi nevekkel való ütközést a kereskedelmi nevek lajstroma alapján, a védjegy lajstrom vizsgálata nélkül állapítják meg. Amikor azonban valaki egy védjegyet kíván lajstromoztatni, a kérelmet a védjegy-lajstrom és a kereskedelmi nevek lajstroma alapján vizsgálják.

Egy kereskedelmi név törlésére irányuló kérelmet jogérvényesen csak a kereskedelmi név benyújtására vonatkozó kérelem időpontjától számított öt éven belül lehet benyújtani, és azt a Jordániában vagy külföldön lajstromozott korábbi védjegyre lehet alapozni.

A Tariq által az AL ATTAR AL RASHEK kereskedelmi név törlése iránt benyújtott kérelmet Jordániában és külföldön korábban végzett lajstromozásra és használatra alapozták, és azt a kereskedelmi nevek lajstromozója törölte a lajstromból.

A fellebbezésre engedélyezett húsz napon belül nem nyújtottak be fellebbezést a Legfelsőbb Bírósághoz, ezért a törlési döntés hatályossá vált.

Kanada

A) A Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Federal Court of Appeal, FCA) megváltoztatta a Szövetségi Bíróság (Federal Court, FC) döntését az *Apotex Inc. (Apotex) v. Sanofi-Aventis* (Sanofi)-ügyben. Az FC döntése érvénytelenítette a Sanofi 1 336 777 számú ('777-es) szabadalmát, amely a Plavix nevű gyógyszer klopidogrel-biszulfát hatóanyagát igényelte, és az utolsó lépést jelenti a két fél között régóta húzódó bírósági folyamatban, amelynek során a Legfelsőbb Bírósághoz is benyújtottak egy fellebbezést, és az a '777-es szabadalmat érvényesnek nyilvánította. Minthogy ez a döntés a szabadalmazott gyógyszerek elfogadási értesítésével (Patented Medicines Notice of Compliance) kapcsolatos eljárásban született, a Legfelsőbb Bíróság megállapítása nem volt kötelező az FC-re. Ennek ellenére meglepő volt, hogy az FC ezután megsemmisítette a szabadalmat. Az FCA döntése rámutat az elsőfokú bíróság (FC) döntésének hibáira, és tisztázza a szabadalomban foglalt ígéretre vonatkozó törvényt.

Kanadában egy találmány akkor szabadalmazható, ha új, feltalálói tevékenységen alapszik és hasznos. A hasznossági követelmény egészen enyhe, és ha a szabadalmi leírás nem tartalmaz ígéretet, szemernyi hasznosság is elegendő. Amikor viszont a szabadalmi leírás határozott ígéretet tartalmaz, a találmány hasznosságát az ilyen ígéret függvényében kell megállapítani. Ha a találmány nem teljesíti a leírt ígéretet, a szabadalom hasznosság hiánya miatt megsemmisíthető.

Az FCA megállapította, hogy nincs törvényes kötelezettség arra, hogy kinyilvánítsák a szabadalmi leírásban a találmány hasznosságát. A kiválasztási szabadalmak kivételt képeznek ez alól. Ezek hasznossági követelményét ki lehet elégíteni azzal, ha a kiválasztott vegyületek váratlan előnyt mutatnak a genusz többi vegyületével szemben, és ezt a váratlan előnyt kinyilvánítják a szabadalmi leírásban. A '777-es szabadalom kiválasztási találmányon alapszik, mert a vegyületek egy olyan alcsoportját igényli, amely egy korábbi genusz-szabadalom kitanításának körébe esik.

Az FC arra következtetett, hogy a '777-es szabadalom kimondott ígéretet tartalmaz a vegyületek emberekben való felhasználhatóságával kapcsolatban.

Az FCA megállapította, hogy az elsőfokú bíróság tévedett, amikor ezt az ígéretet beleolvasta a szabadalomba. Ezt a bíróságoknak kerülniük kell olyan esetekben, amikor a szabadalmi leírás nem tartalmaz ilyen kimondott ígéretet. Az FCA hangsúlyozta a különbséget a találmány lehetséges felhasználása és a sajátos eredményre vonatkozó határozott ígéret között, megjegyezve, hogy utalások, célok, remények és lehetséges alkalmazások nem minősülnek ígéretnek.

Az FCA tehát arra a következtetésre jutott, hogy a '777-es szabadalom nem ígérte, hogy a vegyületek hasznosak lehetnek emberekben. Az FCA szerint a szabadalom csupán annyit állított, hogy a kiválasztott vegyületeknek erősebb a vérlemezke-aggregációt gátló hatékonyságuk, és kevésbé toxikusak, mint a ki nem választott vegyületek. A szabadalmi leírás adatokat is tartalmazott egy ilyen állítás alátámasztására. Ezért a szabadalom nem minősíthető érvénytelennek hasznosság hiánya miatt.

Az Apotex kérhet engedélyt az LB-től az FCA döntése elleni fellebbezésre, azonban valószínűtlen, hogy azt meg is kapja, hiszen az LB már kiadott egy döntést ennek a szabadalomnak az érvényességével kapcsolatban.

B) Az *Eli Lilly* amerikai gyógyszergyártó cég döntőbíráskodást kért a kanadai kormány ellen azt állítva, hogy a kormány újabb döntései, amelyek érvénytelenítették a Zyprexa és a Strattera gyógyszerre vonatkozó szabadalmait, megsértették az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezményt (North American Free Trade Agreement, NAFTA). A Lilly szerint a bírósági döntések a NAFTA 11. fejezetébe ütköznek, amely a külföldi beruházókat igyekszik védeni, és a Lilly 500 millió CAD (485 millió USD) kártérítést követelt.

A Lilly 2013 júniusában közölte a bírósággal, hogy hajlandó döntőbíráskodásnak alávetni magát, és minthogy a felek nem tudtak megegyezni, ezért a Lilly 2013. szeptember 12-én döntőbíráskodást kért a kanadai kormány ellen. A Lilly keresete szerint a Kanadai Szellemilajdon-védelmi Hivatal az 1990-es években engedélyezett szabadalmat a hiperaktivitási rendellenesség kezelésére szolgáló Strattera gyógyszerre és az antipszichotikus hatású Zyprexa gyógyszerre. A kanadai bíróságok azon az alapon érvénytelenítették ezeket a szabadalmakat, hogy azok nem „hasznosak” (useful) annak ellenére, hogy a Kanadai Egészségügyi Hatóság mindkettőt biztonságosnak és hatékornak találta, és a gyógyszereket Kanadában betegek százezrei használták, és annak ellenére, hogy versenytársai igyekeztek megismételni a Lilly kereskedelmi sikereit ugyanezen gyógyszerek másolatainak az eladásával.

A bíróságok a szabadalmakat a „hasznosság ígéretének tanát” (promise utility doctrine) alkalmazva érvénytelennek nyilvánították, megállapítva, hogy a szabadalmak nem teljesítették a bejelentésben „ígért” hasznosságot.

A Lilly állítása szerint ez a tan ellenkezik Kanadának a szabadalmi jogok védelmére vonatkozó kötelezettségeivel.

Doug Norman, a Lilly vezető szabadalmi ügyvivője kijelentette: „Az elmúlt tíz év kanadai szabadalmi döntései nemcsak kihívóan szembeszegülnek régóta megalapozott nemzetközi szabványokkal, hanem szubjektívek és kiszámíthatatlanok is. Az a szabály, hogy nincs szabály.”

Hasonló sérelem érte az *Eurocopter* céget is, amelynek helikopter leszálló csavarszárnyára vonatkozó szabadalma összes igénypontját – egy kivételével – érvénytelennek nyilvánította a Szövetségi Bíróság (Federal Court), amikor a *Bell Helicopter Textron Canada Limited* (Bell) hasznosság hiánya miatt a szabadalom érvénytelenítése iránt indított pert. Az Eurocopter

szabadalmának leírása olyan kiviteli alakot ismertetett, ahol a leszálló forgószárnynak van egy kiegyenlítő kereszteleme, továbbá egy olyan kiviteli alakot, ahol ennek a kereszteleme-nek van egy ellenirányú kiegyenlítője. A szabadalom leírása azt állította, hogy a leszálló csavarszárny csökkenti a talajrezonanciát, vagyis azokat a veszélyes rezgéseket, amelyek le-szálláskor felléphetnek. A bíróság a leírásnak ezeket az állításait a találmány valamennyi megvalósítási alakjával kapcsolatban ígért hasznosságnak tekintette. Ha a szabadalmi leírás kimondott ígéretet tartalmaz, a hasznosságot a bíróság akkor tekinti megalapozottnak, ha a bejelentő az ígért hasznosságot a szabadalmi bejelentés időpontjában bizonyítja, vagy ha az ígért hasznosság a bejelentés napján józanul van megjósolva (soundly predicted). A józan jóslás bizonyítva van, ha 1. a jóslásnak tényleges alapja van; 2. a találmánynak van egy józan érvelési vonala, amelyből a tények alapján a kívánt eredményre lehet következtetni; és 3. a hasznosság kellően ki van nyilvánítva.

Az Eurocopter előadta a bíróságnak, hogy a józan jóslás tanát a gyógyászat területén fej-lesztették ki, és azzal érvelt, hogy a kémia és a biológia területén az eredmények bizonyta-lansága vezetett ennek a tannak a kifejlődéséhez, de a tan a mechanikai találmányok terü-letén, ahol nincs ilyen bizonytalanság, nem alkalmazható. Előadta továbbá, hogy bár soha nem állította elő a leszálló csavarszárnyat, annak hasznosságát a bejelentés időpontjában matematikai modellekkel bizonyította.

A Szövetségi Bíróság nem értett egyet a szabadalmassal, és azon a nézeten volt, hogy mechanikai találmányok esetén is lehet alkalmazni a józan jóslás tanát, és a matematikai modellek nem alkalmasak a hasznosság bizonyítására.

Az Eurocopter fellebbezett a határozat ellen a Szövetségi Fellebbezési Bíróságnál (Federal Court of Appeal), amely azonban fenntartotta az alsófokú bíróság döntését, és megállapí-totta, hogy az Eurocopter a bejelentés leírásában nem adott magyarázatot a leszálló csavar-szárny csökkentett talajrezonanciát okozó hatására.

Mind a Lilly-ügy, mind az Eurocopter-ügy arra enged következtetni, hogy Kanadában a szabadalmi bejelentések leírásában kerülni kell a találmány hasznosságára vonatkozó bár-milyen csekély ígéret kinyilvánítását.

Kína

A Heineken, a népszerű sörgyártó vállalat akadályba ütközött, amikor védjegyét Kínában kívánta lajstromoztatni. A Heineken közlése szerint a *Wujiang Xili Machinery Factory* (Wujiang), egy kis kínai ruházati vállalat törvénytelenül használja nevét és logóját. Koráb-ban az Állami Ipari és Kereskedelmi Igazgatóság rosszhiszeműsége hivatkozva elutasította a Wujiang kísérletét két Heineken-név lajstromoztatására. A mostani vitát a Heineken véd-jegyének egy harmadik változata képezte, amelynek a Heineken kérte a törlését.

Természetesen a Heineken nem az első multinacionális vállalat, amely nehézségekbe üt-közik, amikor védjegyét lajstromoztatni kívánja Kínában. Számos híres amerikai vállalat,

többek között a Starbucks, az Apple és a Dell próbált védjegyjogot szerezni Kínában, és azt tapasztalta, hogy védjegyét egy kívülálló személy már lajstromoztatta. Legújabbán az elektromos gépkocsikat gyártó *Tesla Motors Inc.* (Tesla) ütközött ilyen akadályba, amikor bővíteni kívánta kínai eladásait, és lajstromoztatni kívánta a TESLA védjegyet, amelyet azonban már birtokolt egy kínai üzletember, mégpedig angol és kínai nyelven is.

Kína újabban számos reformlépést vezetett be az ilyen problémák megoldására. E téren a legfontosabbnak látszik az a rendelkezés, hogy a híres védjegyek tulajdonosai eltilthatnak másokat attól, hogy védjegyeiket lajstromoztassák vagy azokhoz hasonló védjegyeket használjanak még akkor is, ha saját híres védjegyük még nincs lajstromozva. A bitorlásért járó büntetés összegét hatszorosra, 3 millió jüanra (kb. 500 000 USD) fogják növelni. Ezek a rendszabályok azonban csak 2014. május 1-jén lépnek hatályba, vagyis a Heineken helyzetét még nem könnyítik meg.

Németország

A) 2013. június 27-én a parlament (Bundestag) elfogadta és 2013. július 5-én a szövetségi tanács (Bundesrat) jóváhagyta a módosított német szabadalmi törvény tervezetét, amely 2014. április 1-jén fog hatályba lépni. Az új törvény hatékonyabbá és átláthatóbbá fogja tenni a szabadalmi eljárásokat mind a felhasználók, mind a Német Szabadalmi és Védjegyhivatal (Deutsches Patent- und Markenamt, DPMA) számára. Az új törvény célja az is, hogy a DPMA eljárását hozzáigazítsa az Európai Szabadalmi Hivatal eljárásához.

Az alábbiakban az új törvény legfontosabb változásait foglaljuk össze.

A jelenlegi törvény 16. cikke szerint lehetőség van ún. pótszabadalom igénylésére, ha a bejelentés egy először szabadalmazott találmány javítására vagy továbbfejlesztésére vonatkozik. A pótszabadalom oltalmi ideje az első találmányra vonatkozó szabadalom, az ún. törzsszabadalom oltalmi idejével egyidejűleg jár le. A pótszabadalmak után nem kell megújítási vagy évdíjat fizetni. Az új szabadalmi törvény megszünteti a pótszabadalom intézményét.

Az új törvény – az ESZH gyakorlatához hasonlóan – lehetővé teszi a szabadalmi bejelentések megtekintését elektronikusan is az interneten keresztül. Ez a lehetőség egyébként kiterjed a használati mintákra, a védjegyekre és a mintákra is.

Jelenleg egy szabadalmat engedélyezni lehet a feltaláló megjelölése nélkül is. Az új törvény megerősíti a feltalálók jogát, mert szabadalmat nem lehet engedélyezni a feltaláló megnevezése nélkül.

Az új törvény három hónapról kilenc hónapra hosszabbítja a meg a felszólalási határidőt, vagyis azt összhangba hozza az európai szabadalmi joggyakorlattal.

A felszólalási eljárások jelenleg nem nyilvánosak, szemben az új törvény rendelkezésével, amely szerint nyilvánosak lesznek, kivéve azt az esetet, ha az egyik fél jogos érdekére

hivatkozva kéri a nyilvánosság kizárását. Ez az új szabály is összhangban van az ESZH gyakorlatával.

Az ESZH gyakorlatának a további elfogadását jelenti, hogy a módosított törvény szerint a kutatási jelentést kísérni fogja egy szabadalmazhatóságra vonatkozó vélemény is, amelyre azonban – ellentétben az ESZH gyakorlatával – a bejelentőnek nem kell válaszolnia. Vizsgálati kérelmet harmadik felek is benyújthatnak, azonban az új törvény szerint kutatási kérelmet csak a bejelentő nyújthat be. A kutatási illeték 250 EUR-ról 300 EUR-ra fog növekedni.

A hatályos törvény az elővizsgálati eljárás alatt az elővizsgáló tetszésére bízta, hogy engedélyez-e meghallgatást. Az új törvény szerint a bejelentő kérése alapján kötelező engedélyezni a meghallgatást.

Az új törvény szerint a bejelentő nem veszíti el egy első német bejelentés elsőbbségi időpontját, ha a bejelentést idegen nyelven nyújtotta be, de a szükséges német fordítást nem nyújtja be az előírt időn belül. A hatályos törvény szerint ilyenkor a hiányzó német fordítás azt jelenti, hogy a bejelentést be nem nyújtottnak tekintik.

Ha a német szabadalmi bejelentést angol vagy francia nyelven nyújtják be, a módosított törvény szerint a német fordítást a bejelentés napjától számított 12 hónapon belül vagy elsőbbség igénylése esetén az elsőbbség időpontjától számított 15 hónapon belül be lehet nyújtani. Ha azonban kutatási vagy vizsgálati kérelmet nyújtanak be, a DPMA kérheti a bejelentőtől, hogy korábban nyújtsa be a német fordítást.

A hatályos törvény szerint a bejelentés napja után be lehet nyújtani hiányzó rajzokat, amelyekre a benyújtott dokumentumokban utalnak, de ennek az a következménye, hogy a bejelentés napja a hiányzó rajzok benyújtásának a napja lesz. Az új törvény szerint ez a lehetőség fenn fog állni a leírás hiányzó részeire is.

Ha a német szabadalmi bejelentés egy nemzetközi (PCT-) bejelentésen alapszik, a nemzetközi bejelentés igénypontjainak száma határozza meg a német nemzeti szakasz megindításakor az igénypontok után fizetendő illetéket, amely 30 EUR a 11. és minden következő igénypont után.

A német szabadalmi törvény változásának az első ESZH-beli bejelentések számára gyakorolt hatását a következő, B) pontban tárgyaljuk.

B) A német szabadalmi törvény 2014. április 1-jén hatályba lépő módosított változata szerint a Német Szabadalmi és Védjegyhivatalnak az elsőbbségi éven belül olyan megalapozott (substantiated) kutatási jelentést kell kiadnia angol vagy francia nyelvű bejelentési iratok esetén is, amely hivatali végzőként van kialakítva, és így olcsó és korai alapot szolgáltat annak eldöntéséhez, hogy érdemes-e az elsőbbségi éven belül további bejelentéseket, esetleg nemzetközi bejelentést benyújtani.

A módosított törvény így egyértelműen kételkedést támaszt a szakemberekben az egységes hatályú európai szabadalommal és az Egységes Szabadalmi Bírósággal kapcsolatban. Úgy tűnik, hogy az említett módosítás révén a DPMA az első szabadalmi bejelentések számát je-

lentősen meg kívánja növelni, amivel az Európai Szabadalmi Hivatal komoly versenytársává válhat, sőt azt meg is előzheti az első bejelentések számában. Ennek elsődleges oka abban rejlik, hogy a DPMA a szabadalomkutatásokat a nemzetközi kutatási szabványok szerint végzi, vagyis a kutatási jelentés tartalmát jelentősen kiterjeszti, ami lényegileg a korábbi első hivatali végzésnek megfelelő kutatási jelentést eredményezhet. Az új német kutatási jelentés tehát összehasonlítható az európai és a PCT-eljárásban az ESZH által kiadott kibővített (extended) kutatási jelentéssel. Ez annyit jelent, hogy a német kutatási jelentés az újdonságra és a feltalálói tevékenységre, továbbá az elegendő kinyilvánításra és a találmány egységére vonatkozó részletes megjegyzéseket fog tartalmazni. Amennyiben az elővizsgáló az igénypont egységének hiányát állapítja meg, csupán az először említett találmányt kutatja és véleményezi.

Ennek a széles körű kutatási jelentésnek a bejelentési illetéke 300 EUR lesz, vagyis jóval kisebb az ESZH kutatási illetékénél, amely jelenleg 1165 EUR.

Angol vagy francia nyelvű szabadalmi bejelentések esetén az érdemi kutatási jelentést német nyelven fogják kiadni, és felszámítják a német nyelvre való fordítás költségét, amivel együtt a német kutatási jelentés illetéke még mindig jóval alatta marad az ESZH-nál felmerülő költségnek. Ez az előny különösen meggyőző akkor, ha figyelembe vesszük a módosított fordítási rendelkezéseket, amelyek szerint egy angol vagy francia nyelven benyújtott szabadalmi bejelentés esetén a német fordítást a bejelentés napjától számított 12 hónapos határidőn belül kell majd benyújtani első bejelentés esetén. Ha elsőbbséget is igényel a bejelentő, ez a határidő az elsőbbségi időponttól számított 15 hónapra változik.

Így a DPMA a kutatást a külföldi nyelvű bejelentési iratok alapján fogja elvégezni, feltéve, hogy a bejelentést az ESZH egyik hivatalos nyelvén nyújtják be.

Ha a kutatást időben, vagyis a bejelentéssel egyidejűleg vagy a bejelentés benyújtásától számított három hónapon belül fogják kérni, a DPMA a megalapozott kutatási jelentést az első éven belül fogja kiadni.

A fordítási rendelkezések és a megalapozott kutatási jelentés megváltoztatásával a német bejelentési eljárás nagyon vonzóvá fog válni az ESZH-beli bejelentési eljáráshoz viszonyítva, különösen az első bejelentők számára. Annak következtében, hogy megalapozott kutatási jelentést angol és francia nyelvű bejelentők számára is ki fognak adni, Németországon kívüli vállalatok is használhatják ezt a lehetőséget, mert így egy széles körű első kutatási jelentést adnak ki viszonylag gyorsan és olcsón, és ezzel létrehoznak egyrészt egy megbízható értékelést a bejelentés jogi érvényességéről, másrészt egy kielégítő alapot ahhoz, hogy döntést lehessen hozni a további bejelentésekkel kapcsolatban.

További vonzerőt jelent a német és az európai kutatási díj közötti különbség, amely alapvetően 915 EUR. Még ha a megalapozott kutatási jelentés csak német nyelven férhető is hozzá, és le kell fordítani angol vagy francia nyelvre, a fordítási költség valószínűleg nem haladja meg a 200 EUR-t, úgyhogy az előbbi különbség még mindig nagyobb 700 EUR-nál, tehát határozottan kifizetődő lesz a DPMA igénybevétele akkor is, ha az első bejelentés

nyelve angol vagy francia. Így a DPMA számára kedvező feltételek lesznek adva ahhoz, hogy felülmúlja az ESZH-t az első bejelentések száma tekintetében. Itt megjegyezzük, hogy 2012-ben a DPMA 57 000 nemzeti szabadalmi bejelentést kapott, szemben az azonos időszakban az ESZH-nál közvetlenül benyújtott 64 000 első bejelentéssel.

C) A vizsgált esetben a felek között az elsőfokú megsemmisítési eljárásban vita volt a megsemmisítési ügy felperesét képviselő ügyvéd költségeinek a megtérítésével kapcsolatban. A Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespatentgericht, BPG) a megtámadott szabadalmat részben érvénytelennek nyilvánította, és elrendelte, hogy az alperes fizesse meg a megsemmisítési eljárás költségeinek egy részét. A költségmegállapítási eljárásban a bíróság nem vette figyelembe az ügyvéd költségeit. Amikor a felperes ennek helyesbítését kérte, a BPG elrendelte, hogy ezeket a költségeket is meg kell téríteni. Az alperes jogsérelmi alapon fellebbezést nyújtott be a Szövetségi Legfelsőbb Bíróságnál (BGH), amely a fellebbezésnek helyt adott.

Első lényeges dologként a BGH megállapította, hogy a BPG költségmegállapító döntései ellen megengedhető fellebbezés a német szabadalmi törvény 84(2) cikke alapján, kapcsolódva a polgári eljárási törvény 574(1) cikkéhez. A BPG költségmegállapító döntéseinek a polgári eljárási törvény általános szabályain kell alapulniuk, bár a német szabadalmi törvénynek megvannak a saját rendelkezései. Így ez a döntés alátámasztja a jogorvoslati rendszer harmonizációját költségmegállapító eljárásokban.

A döntés által érintett második fontos dolog, hogy a szabadalommegsemmisítési eljárásokban segédkező ügyvéd költségeit a vesztes félnek kell megtérítenie a szabadalmi ügyvivő költségei mellett, bár a német szabadalmi törvény 143. cikke nem alkalmazható analógia alapján. Ez a cikk a bitorlási eljárásokban való képviselőt szabályozza, és úgy rendelkezik, hogy a szabadalmi ügyvivő általi képviselőt a kötelező ügyvédi képviselő mellett általában szükséges a szabadalmi pereskedés megfelelő kezeléséhez. Ez a szabály azonban nem alkalmazható analógia alapján megsemmisítési ügyekben az érdekek különbségei miatt. Az eljárási költségek viselésének kötelezettségét a német polgári eljárási törvény 91(1) cikke szabályozza, amely szerint például egy ügyvéd általi képviselőt költségeinek a felekre való elosztását a pereskedés megfelelő kezelése kívánja meg.

A vizsgált esetben a BGH úgy döntött, hogy a következő körülmények alapján szükség van a költségmegosztásra.

Először, bitorlási eljárás van egyidejűleg folyamatban a megtámadott szabadalommal kapcsolatban. Másodszor, a fél közvetlenül vagy közvetve érdekelt mindkét eljárásban. Ez szükségessé teszi mindkét eljárás megfelelő koordinálását, ami legalább három szempont figyelembevételét kívánja: 1. A ténybeli és jogi összefüggéseket absztrakt módon kell megállapítani. 2. A jogi kereseteknek figyelembe kell venniük mindkét eljárás érveit. 3. Gyorsan kell megválaszolni a bíróság kérdéseit, és eközben figyelembe kell venni a másik eljárás lehetséges következményeit is. Legalább ezek a szempontok szükségessé teszik a szabadalmi

ügyvivő és az ügyvéd általi képviselést ahhoz, hogy a pereskedést megfelelően lehessen kezelni.

D) A vita tárgyát képező találmány feladata volt eljárás és készülék létrehozása szemé-lyek egészségügyi tájékoztatására és olyan számítógépprogram kidolgozása, amely lehetővé teszi a felhasználók számára egészségi állapotuk vizsgálatát és legalább egy első diagnózis felállítását úgy, hogy betegségek elkerülhetővé, illetőleg korán felismerhetővé váljanak. A vonatkozó szabadalom bejelentője azon a véleményen volt, hogy a főkérelem és az 1. sz. segédkérelem szerinti eljárási igénypontok nem vonatkoznak diagnosztikai eljárásra, és ezeknek az igénypontoknak a tárgya együttesen új és feltalálói tevékenységen alapul. Ezért kérte a DPMA Elővizsgálati Osztálya által kiadott határozat hatályon kívül helyezését.

A BPG a kérelmet megalapozatlannak tekintette, mert az igényelt eljárások diagnosztikai eljárásokként ki vannak zárva a szabadalmazásból.

A diagnosztikai eljárások az élő emberi vagy állati testen orvosi célból végzett eljárások, amelyek kóros (beteg) állapotok felismerésére vagy kizárására szolgálnak, és amelyek eredményei a további gyógyítás alapjául szolgálhatnak. Minthogy sok betegséget csupán nem specifikus tünetek jellemeznek, a kezelőorvosok megpróbálták kizárási diagnózissal további vizsgálatok elvégzése útján korlátozni a lehetséges diagnózisok számát, ahol először megkísérelték a páciens számára életveszélyes betegségek kizárását. Itt az eredmények kiértékelése kevés vagy nem világos adat esetén egy bizonyos konkrét betegség felismerésétől nagyon általános betegségképig, illetve sok diagnózishoz vezethet. Ezért az orvosok egyes betegségek kizárásán keresztül ahhoz a felismeréshez juthatnak, hogy a páciens nem egészséges, anélkül, hogy a vizsgálati eredmények egy konkrét betegség megállapításához vezetnének. A BPG ezért egy diagnosztikai eljárást a következő lépésekre osztott:

- i) vizsgálat adatgyűjtéssel;
- ii) ezeknek az adatoknak az összehasonlítása standard értékekkel;
- iii) eltérés megállapítása ennél az összehasonlításnál;
- iv) az eltérés értelmezése beteg állapotként.

A fenti lépéseket tartalmazó, egészségügyi tájékoztatásra szolgáló eljárás igénylése a német szabadalmi törvény 5(2) cikke szerint szabadalmazási tilalom alá esik.

A iv) lépés szerint a beteg állapot már adva van, ha az eljárás révén a kapott adatok alapján a standard értékekhez viszonyítva „nem egészséges” diagnózis állapítható meg. Ekkor orvos részvétele nem szükséges, úgyhogy önműködően lefolyó eljárások vagy öndiagnózisból álló eljárások a szabadalmazási tilalom alá eshetnek. Az emberi vagy állati testen végzett diagnosztikai eljárás követelménye már teljesítve van, ha csupán az első i) lépést végzik el az emberi vagy állati testen.

E) Egy német szabadalmi bejelentés igénypontja esszenciális zsírsavak, vagyis eikozapentaénsav (EPS) etilészter és dokozahexaénsav (DHS) etilészter keverékének felhasználására vonatkozó beteg szívroham által okozott halálának megakadályozására. A főigénypont egyik jellemzője szerint a gyógyszert orálisan adagolják naponta 0,7-1,5 g

dózisban. Itt azt kellett megvizsgálni, hogy az adagolási instrukció az Európai Szabadalmi Egyezmény 53(1)(c) cikke szerint ki van-e zárva a szabadalmazásból, mert emberi vagy állati test gyógyászati kezelésére vonatkozik.

A vizsgálatot a 3. Tanács végezte el, és arra a következtetésre jutott, hogy az adagolási utasítás nem esik a szabadalmazásból való kitiltás hatálya alá, mert nem olyan gyógyítási módszerre vonatkozik, amely arra utasítaná a kezelőorvost, hogy milyen dózisokban és milyen időközönként kell adagolni az esszenciális zsírsavakat. Ugyanis az utóbbi zsírsavak használatát igényli, amelyeket megfelelő csomagolásban készítenek elő a betegek kezelésére, és amelyek ebben a kiszerelésben szolgálnak a páciensek kezelésére.

F) Németországban elkészítették az „ízlésminta” (Geschmacksmuster) oltalmi formára vonatkozó törvény korszerűsítésének törvénytervezetét. Az új törvény hatálybalépése 2014 első felében várható.

A törvénytervezet fontosabb rendelkezéseit az alábbiakban foglaljuk össze.

1. A „Geschmacksmuster” nevet az „eingetragenes Muster” (bejegyzett minta) kifejezéssel helyettesítik annak érdekében, hogy megnöveljék az érthetőséget a nem szakértők számára is. Ennek megfelelően a törvény neve „Geschmacksmustergesetz”-ről (ízlésmintatörvény) „Gesetz über den rechtlichen Schutz von Mustern” (törvény minták jogi oltalmáról) kifejezésre fog változni.

2. Jelenleg egy német minta törléséhez egy német kerületi bíróság előtt lefolytatott költség megsemmisítési perre van szükség. Az új törvény szerint a megsemmisítési keresetet a DPMA-nál kell benyújtani, ami megkönnyíti az eljárást, és csökkenti a költségeket. A megsemmisítési eljárás költsége a DPMA-nál 300 EUR, és a hivatali határozat elleni fellebbezés illetve a BPG-nél 500 EUR lesz.

3. Bejelentési nap elnyeréséhez nem lesz szükség a termék megjelölésére. Többszörös bejelentések esetén nem kell megjelölni az áruosztályokat.

4. A kiállítási elsőbbséggel kapcsolatban változás, hogy a kiállításokat a jövőben a Szövetségi Közlönyben fogják publikálni a Szövetségi Törvényközlöny helyett. Ezt az a tény indokolja, hogy a Szövetségi Közlöny online is elérhető, ellentétben a Szövetségi Törvényközlönnyel.

Az új mintatörvény valószínűleg növelni fogja az ilyen oltalmat keresők számát.

G) Egy német védjegybejelentő fellebbezése alapján a BPG 2012. október 29-én úgy döntött, hogy egy olyan szlogen, amely elvileg rendelkezhet megkülönböztetőképeséggel, és ennek következtében lajstromozható lenne, elveszti oltalomképeségét, ha a lajstromozásról való döntés időpontjában már általánosan használt.

A BPG-nek arról kellett döntenie, hogy a német „Aus Akten werden Fakten” (Aktákból tények lesznek) szlogen védjegyként rendelkezik-e megkülönböztetőképeséggel az információtechnológia területén. A BPG megállapította, hogy szósorok vagy szlogenek esetén nem kell szigorúbb követelményeket támasztani a megkülönböztetőképeség megállapításakor, mint egyéb esetekben. A vizsgált ügyben a közönségnek bizonyos értelmezési és

gondolkozási folyamatra van szüksége ahhoz, hogy eljusson a leíró fogalmi jelleghez az információtechnológia területén. A BPG arra a következtetésre jutott, hogy a szlogentől, amely még rímel is, nem tagadható meg az eredetiség és a lényegre törés. A BPG azonban azt is megállapította, hogy az információtechnológiai szektorban a lajstromoztatni kívánt szlogent más vállalatok már széles körben használják, aminek következtében az már elvesztette megkülönböztetőképességét.

H) A DPMA elutasította az NDK „Ampelmännchen”-jének (a közlekedési lámpákban zöld színnél az áthaladást engedélyező, piros színnél azt tiltó „irányjelző emberke”) a lajstromozását a 16. áruosztályba tartozó nyomtatott árukra, különösen magazinokra, újságokra, könyvekre, valamint oktatási anyagokra, a védjegy törvény 8. § II. cikkére hivatkozva. A bejelentő a BPG-nél nyújtott be fellebbezést.

A BPG nem értett egyet a DPMA elutasításával az alábbi okok miatt.

A nem lajstromozhatóság feltétlen okai a védjegy törvény 8. § II. cikk 6. vagy 7. pontja alapján nem képezhetnek akadályt, mert az NDK gyalogosok számára szolgáló irányjelző emberkéje általános közlekedési jelként nem volt sem nemzeti jelkép, sem bizonylati védjegy.

Az irányjelző emberke a védjegy törvény 8. § II. cikk 3. pontja szerint osztályozási védjegynek sem tekinthető, amely általánossá vált volna a közbeszédben vagy a 16. áruosztály áruinak megjelölésére.

A védjegy törvény 8. § II. cikk 1. pontja szerinti megkülönböztetőképesség hiánya sem róható fel az irányjelző emberkének, mert nem foglal magában semmiféle leíró fogalmi tartalmat.

A védjegy törvény 8. § II. cikk 5. pontjába sem ütközik az irányjelző emberke a 16. áruosztály áruival, mert nem ütközik közrendbe vagy közérdeksébe.

A DPMA által elutasított védjegy lajstromozására vonatkozó igény a bejelentő részéről a védjegy törvény 8. § II. cikk 10. pontja alapján nem mondható rosszhiszeműnek, mert egy készleten levő védjegy felhasználása a saját üzlet előmozdítása érdekében megengedhető.

Olaszország

A csehországi Budejovicében 1895-ben alapított *Budvar* sörfőzde, cseh néven Budejovický Budvar (BB) a világ számos országában pereskedik a BUDWEISER védjegy tulajdonjogaért az amerikai *Anheuser-Busch InBev* (ABI) sörgyártó vállalattal. A legutolsó döntést a Milánói Fellebbezési Bíróság hozta 2013. október 8-án, és ebben a cseh vállalatnak kedvezve megtiltotta az amerikai cégnek a BUDWEISER védjegy olaszországi használatát. Együttal több mint tíz év után visszaállította a cseh versenytárs Budějovický Budvar védjegyének érvényességét.

Az olaszországi Budweiser-vita 1985-ben kezdődött, de perre csak 2001-ben került sor, amikor az ABI felszólította a BB-t, hogy szüntesse meg a BUD és a BUDWEISER szó használatát az Olaszországban eladott sörökkel kapcsolatban.

2002-ben az ABI kérelmezte a „Budweiser” elem törlését a BB védjegyeiből az olasz lajstromban, amikor a BB ilyen elemet tartalmazó címkével kezdte Olaszországban forgalmazni söröspalackjait.

A vita a BB-re kedvezően alakult, amikor az olasz Legfelsőbb Bíróság 2013 szeptemberében hozott döntése megállapította, hogy a közönség számára ismert földrajzi nevek ugyanolyan oltalmat élveznek, mint a védjegyek. A Legfelsőbb Bíróság döntése azt is leszögezte, hogy a cseh Budějovice város hagyományos német neve „Budweis”, ezért az Egyesült Államokban készített Budweiser sör földrajzi eredete megtévesztő a vásárlóközönség számára. Ennek alapján a Legfelsőbb Bíróság hatálytalanította a Római Fellebbezési Bíróság döntését. Ezért ennek az utóbbi bíróságnak meg kell erősítenie a Legfelsőbb Bíróság döntését. Ezt követően az ABI BUDWEISER védjegyét érvénytelennek kell tekinteni, és az ABI-nak meg kell szüntetnie Olaszországban a BUDWEISER sör árusítását.

Az ABI még megkísérelheti bizonyítani, hogy az olasz fogyasztókat valójában nem téveszti meg a BUDWEISER védjegy földrajzi eredete, de egy ilyen kísérletnek kevés reménye van a sikerre.

A cseh vállalat szerint az utóbbi évtizedben a két vállalat 173 perben állt szemben egymással, és a perek közül 120-at ő nyert meg.

Spanyolország

A) A Spanyol Legfelsőbb Bíróság 2013. július 2-án kelt döntése törölte a MAESTRO védjegyet a 33. áruosztályban lajstromozott összes termékre, kivéve az „orujo” termékeket, amelyekkel kapcsolatban a védjegyet ténylegesen használták. Az „orujo” egy különleges típusú, erősen alkoholos likőr, amelyet szőlő és gyógynövények sajtolt levének desztillálásával állítanak elő.

Az ügy háttere, hogy a mexikói *Maestro Tequilero, SA de CV* (Tequilero), amely tequilát és annak származékait forgalmaz, a BPHH-nál kérelmezte a MAESTRO védjegy lajstromozását a 32. és 33. áruosztályban tequilával kapcsolatos árukra. A védjegybejelentést a BPHH

elutasította, mert a spanyol *Destilerías Carthago, SAL* (Carthago) felszólalt a 33. áruosztályban borokra és likőrökre lajstromozott saját MAESTRO védjegye alapján. A felszólalási eljárás alatt a Carthagónak bizonyítania kellett védjegye használatát, azonban erre vonatkozó bizonyítékot csupán „orujo” termékekre tudott szolgáltatni. Ezt a BPHH elegendőnek találta ahhoz, hogy elutasítsa a Tequilero védjegybejelentéseit.

E döntés ellen a Tequilero fellebbezést nyújtott be a spanyol védjegy törvény 39., 55., 58. és 60. cikke alapján, amelyek egy védjegy használatának kötelezettségét és a használat hiányának következményeit szabályozzák. A Tequilero különösen azzal érvelt, hogy a MAESTRO védjegyet nem használták azokkal az árukkal kapcsolatban, amelyekre lajstromozták, és ezért a védjegyet törölni kell az összes lajstromozott áruval kapcsolatban, kivéve az „orujo” termékeket.

Az elsőfokú és a fellebbezési bíróság is elutasította a fellebbezési kérelmet; az utóbbi különösen azért, mert feltételezte, hogy a hatályos védjegy törvény nem tartalmazza azt az elvet, amely szerint egy védjegy használata bizonyos árukra vagy szolgáltatásokra arra szolgál, hogy bizonyítsa az áruk használatát a nemzetközi Nizzai Osztályozási Rendszer azonos osztályában, amit a korábbi védjegy törvény előírt. Ennek ellenére a fellebbezési bíróság paradox módon azzal érvelt, hogy azok az áruk, amelyekkel kapcsolatban a védjegyet lajstromozták, a tequilával azonos áruosztályba tartoztak, és ez a védjegyek hasonlóságával együtt a fogyasztók számára az összetévesztés valószínűségét okozhatja.

A Tequilero a Legfelsőbb Bírósághoz fellebbezett, azzal érvelve, hogy a fellebbezési bíróság valójában a visszavont védjegy törvényben lefektetett tág rendszert alkalmazta anélkül, hogy figyelembe vette volna azokat a változásokat, amelyek a hatályos védjegy törvény 60. cikkének a beiktatása folytán jöttek létre, és amelyek következtében lehetőség van egy védjegy részleges érvénytelenítésére és törlésére.

Döntésében a Legfelsőbb Bíróság elismerte, hogy a fellebbezési bíróság kiterjesztette a részleges használat hatását olyan termékekre, amelyek hasonlítanak a MAESTRO védjeggyel kapcsolatban használtakhoz. A döntés szerint a fellebbezési bíróság nem vette figyelembe, hogy az előző védjegy törvényben megalapozott engedékeny rendszert egy olyan rendszerrel helyettesítették, amely kedvezőbb a védjegy versenyfunkciójára nézve, és nagyobb összhangban van azokkal az európai uniós rendelkezésekkel, amelyeket a hatályos védjegy törvény figyelembe vesz, és amelyek szerint egy védjegy törlésének kimondása használat hiánya miatt kivétel nélkül minden árura és szolgáltatásra vonatkozik, amelyeket a tulajdonos vagy egy jogosult harmadik fél nem használt ténylegesen.

A Legfelsőbb Bíróság hivatkozott az Európai Unió Bíróságának 2012. június 19-i *IP Translator*-döntésére, amely rámutatott a világosság és pontosság fontosságára azoknak az áruknak és szolgáltatásoknak az azonosításakor, amelyekre védjegyjogtalmat kérnek, azzal kapcsolatban, hogy szükség van egy védjegy eredetjelző funkciójának figyelembevételére.

Ilyen vonatkozásban a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a világosság és pontosság követelménye megkönnyíti a hatályos rendelkezések helyes alkalmazását anélkül, hogy egy-

részt lényegesen korlátozná a védjegy által biztosított oltalmat, másrészt azonban mindig tekintetbe véve, hogy egy védjegy lajstromozásának célja, hogy lehetővé tegye mind a vállalatok, mind a hatóságok számára a védjegy által nyújtott oltalom mértékének csupán ezen az alapon történő meghatározását.

Ezért, alkalmazva a világosság és pontosság követelményét, és figyelembe véve azt a tényt, hogy a Carthago a MAESTRO védjegyet csupán nagyon sajátos termékekre használta, arra a következtetésre jutott, hogy Tequilero fellebbezését figyelembe kell venni, és a MAESTRO védjegyet az összes termékre törölte, kivéve az „orujo” termékeket.

B) A *Cointreau SA* (Cointreau) által a *Vidrierías Masip SA* (Masip), a *Destilleries La Vallesana SA* (Vallesana) és a *Licores Deva SA* (Deva) ellen folytatott eljárásban a Barcelonai Fellebbezési Bíróság (BFB) 2013. július 16-án kelt döntésében hatálytalanította a Barcelonai Kereskedelmi Bíróság (BKB) döntését, és megállapította, hogy az alperesek bitorolták a Cointreau háromdimenziós nemzetközi védjegyet, amely a Cointreau likőrösüveg alakját védi.

Az ügy háttere, hogy a Cointreau 2008. január 25-én a BKB-nál pert indított a Masip, Vallesana és a Deva ellen az 553 499 számú nemzetközi védjegy bitorlása miatt; ezt a védjegyet a 32. és a 33. áruosztályban lajstromozták, és lajstromozási kérelmét 1990. május 16-án nyújtották be, az 1989. december 21-i francia elsőbbséget igényelve. A védjegy egy négyzet alapú palackra vonatkozik ferdén levágott éllel, címke és minden egyéb elem nélkül.

A perindítás indítékai a következők voltak:

- lényegileg azonos palackok gyártása és szállítása likörgyártóknak a Masip által;
- a Masip által gyártott palackok használata a Vallesana által narancsízű likőrjének csomagolására és forgalmazására; és
- a Vallesana által előállított narancslikőr forgalmazása a Deva által a Masip által gyártott palackokban.

2010. április 8-án a Masip, a Vallesana és a Deva pert indított a Cointreau ellen, azt állítva többek között, hogy az 553 499 számú nemzetközi védjegy érvénytelen, és lejárt. A pereket egyesítették a BKB előtt folyamatban levő perrel. Az alperesek főleg az alábbi érvek alapján kérték a nemzetközi védjegy érvénytelenségének és lejáratának kimondását.

– Az 553 499 számú nemzetközi védjegy által védett alakú palackokat a Vallesana, a Deva és egyéb, narancslikőrt és más szeszes italokat gyártó társaságok az elsőbbségi időpont előtt használták, és az ilyen palackok a narancsízű likőrök szokásos csomagolásává váltak a védjegy bejelentési napja előtt.

– A nemzetközi védjegyet nem használták a nemzetközi lajstromozásnak megfelelően, mert a Cointreau sohasem forgalmazta likőrtét meztelen palackban (vagyis címkék és egyéb elemek nélkül).

A BKB 2012. április 10-én helyt adott az alperesek fő kérelmeinek, megsemmisítette az 553 499 számú nemzetközi védjegyet, és elutasította a Cointreau védjegybitorlási keresetét.

A BKB döntése ellen a Cointreau fellebbezést nyújtott be a BFB-nél, amely helyt adott a keresetnek. Döntésének fő pontjai a következők.

– Az 553 499 számú nemzetközi védjegy által védett „meztelen palack” megkülönböztető-képességét és jól ismert jellegét a Cointreau alapozta meg saját jeleként, és megalapozatlan a Vallessana és a Deva azon állítása, hogy a Cointreau nemzetközi védjegyének benyújtása előtt már szokásos csomagolási móddá vált az ilyen típusú termékek (narancslikőr) csomagolására a Cointreau által lajstromoztatott palack. Ezért a nemzetközi védjegy érvénytelenítésére irányuló kérelem nem megalapozott.

– A lajstromozott palacknak a Cointreau általi használata egyéb elemekkel vagy a Cointreau által birtokolt egyéb védjegyekkel együtt a nemzetközi védjegy használatát képezte. Viszont az 553 499 számú nemzetközi védjegyet az alkoholmentes italokra vonatkozó 32. áruosztályban nem használták, hanem csupán az alkoholos italokra vonatkozó 33. áruosztályban. Ezért a BFB a védjegyet a 32. áruosztályban lejártnak mondta ki.

– Az 553 499 számú nemzetközi védjegy jól ismert jellegét bizonyították. Ezért a vitatott palack alperesek általi használata a Cointreau védjegye jól ismert jellegének tisztességtelen előnyszerzés céljából való használatát jelenti. Ennek alapján a bíróság kimondta, hogy az alperesek bitorolták az 553 499 számú nemzetközi védjegyet.

A BFB elrendelte, hogy az alperesek szüntessék meg a bitorló cselekedeteket; tartózkodjanak a Cointreau nemzetközi védjegye által védett alakú palackok használatától, és a piacról hívják vissza és semmisítsék meg az ilyen palackokat, valamint az azokra utaló katalógusokat vagy egyéb hirdetési anyagokat.

Svájc

A szabadalmak és védjegyek oltalma 2014. január 1-jétől kezdve drágább lett Svájcban.

A szabadalmak megújítási illetéke a szabadalom élettartama alatt fokozatosan emelkedik. A megújítási illeték az oltalom negyedik évétől (korábban az ötödik évétől) kezdve 100 CHF-nél indul, és minden további évben 50 CHF-fel növekszik. A megnövelt illetékek a 2011. január 1-jétől kezdve lajstromozott szabadalmakra vonatkoznak.

A védjegyek megújítási illetéke 550 CHF-ről 700 CHF-re emelkedett. A Madridi Jegyzőkönyv szerinti nemzetközi védjegy lajstromozásoknál Svájc megjelölésének egyéni illetéke 350 CHF-ről 450 CHF-re növekedett. A Madridi Jegyzőkönyv szerinti megújítás költsége 350 CHF-ről 500 CHF-re nőtt. A megnövelt illetékek a 2014. január 1-jétől kezdve megújított valamennyi védjegy lajstromozásra érvényesek.

Svédország

A Svéd Fellebbezési Bíróság (SFB) 2013. szeptember 16-i döntésével megvonta a *Kraft Foods Sverige Intellectual Property AB* (Kraft) svédországi ábrás védjegyet, valamint a *Mars Incorporated* (Mars) svédországi ábrás védjegyet.

Az ügy előzménye, hogy a Kraft a két vállalat közötti vitát követően pert indított a Mars ellen, kérve a Mars nemzeti *m&m* védjegyének megvonását. A kereset alapjaként a Kraft a saját nemzeti *m* védjegyének lajstromozására hivatkozott és arra, hogy összetévesztés kockázata áll fenn. A Mars ellenkérelmében a Kraft *m* nemzeti védjegyének megvonását kérte tényleges használat hiánya miatt.

Az SFB először az ellenkérelmet vizsgálta, és megállapította, hogy egy lajstromozott védjegyől eltérő védjegy alapján csak korlátozottan lehet tényleges használatra hivatkozni. A Kraft lajstromozott ábrás védjegye három elemből: egy „m” betűből és mindkét oldalán egy vonalsorból állt. Minthogy a védjegyet a vonalsorok nélkül használták, az SFB azon a véleményen volt, hogy az eltérés mértéke folytán a védjegy használatát nem lehet a lajstromozott védjegy tényleges használatának tekinteni. Ezért az SFB megvonta az *m* védjegy lajstromozását.

Minthogy az *m* védjegy lajstromozását megvonták, a főkérelem attól függött, hogy a Kraftnak volt-e a piacon megalapozott kizárólagos joga abban az időpontban, amikor a Mars 1996-ban benyújtotta kérelmét az *m&m* védjegy lajstromozása iránt. Az eladási számok és a piac áttekintése alapján az SBF megállapította, hogy erre a kérdésre igenlő választ lehet adni. A bíróság azonban azt is megállapította, hogy a két védjegy között fennállt az összetévesztés veszélye, és így fennállt az elutasítás oka is, amikor 1996-ban a Mars benyújtotta védjegybejelentését. Ezért az SBF megvonta az *m&m* ábrás védjegy lajstromozását is.

A döntés ellen a Mars fellebbezett, és a Legfelsőbb Bíróságnak először el kell döntenie, hogy engedélyezze-e a fellebbezést.

Tajvan

Tajvan 2013. július 10-én gazdasági együttműködési szerződést kötött Új-Zélanddal, amelynek keretében külön kitértek az iparjogvédelmi együttműködésre, különösen a szabadalmak és a védjegyek területén.

Törökország

Törökországban az elmúlt öt évben a szabadalmi és a használatiminta-bejelentések száma átlagosan 15% és 20% közötti mértékben növekedett. A használatiminta-bejelentések száma 15 387 volt, ami az összes szabadalmi és használatiminta-bejelentés számának mintegy 32%-át tette ki. 2012-ben a Törökországban érvényesített európai szabadalmi bejelentések száma 7056 volt, ami 2011-hez viszonyítva közelítőleg 15%-os növekedésnek felel meg. A török kormány növelni kívánja a szellemi tulajdon-védelmi bejelentések számát, és ennek érdekében az iparjogvédelmi törvények módosítását jelentette be, amelyek azonban a hatályos rendelet törvényekhez hasonlóan továbbra is csak ilyen minőségben szabályozzák a szellemi tulajdon-védelmet.

Az alábbiakban a török szabadalmi törvényre vonatkozó rendelet tervezetét ismertetjük, amely a használati mintákról is rendelkezik. Az új törvényerejű rendelet hatálybalépésének az időpontját még nem közölték.

Az új törvényerejű rendelet 35 régi cikkelyt módosít és 20-at töröl, így a módosított szabadalmi rendszer részben a hatályos törvényerejű rendeleten és részben a parlament által jóváhagyandó új szabályozáson alapszik.

Az új törvény teljesen eltörli a közvetett bitorlást.

Az új szabályozás alapján be fogják vezetni az engedélyezés utáni felszólalást, összhangban az Európai Szabadalmi Egyezmény szerinti szabályozással, azonban a felszólalási határidő csak hat hónap lesz. A felszólalás lehetősége csupán nemzeti bejelentésekre vonatkozik majd, vagyis a Törökországra érvényesített európai szabadalmak ellen csak az Európai Szabadalmi Hivatal előtt lehet majd felszólalni.

Az új rendelkezés módosítja a technika állásának meghatározását. Ebbe a körbe az írott vagy szóbeli közlés, használat vagy bármilyen egyéb úton a szabadalmi bejelentés benyújtásának időpontja előtt a köz számára hozzáférhető információ, dokumentumok és adatok tartoznak, ami alapvetően egyezik az Európai Szabadalmi Egyezmény 52. cikkében foglaltakkal, ahol azonban a „minden, ami hozzáférhető” kifejezés található a „hozzáférhető információ, dokumentumok és adatok” helyett.

A törvényjavaslat módosítja a szabadalmazható biotechnológiai találmányokra és a nem szabadalmazható anyagokra és találmányokra vonatkozó rendelkezéseket. Ennek megfelelően nem szabadalmazhatók a következő találmányok, ha kereskedelmi felhasználásuk közrendbe vagy közérkölsbe ütközik:

- növény- és állatfajták, valamint növények és állatok előállítására szolgáló, lényegileg biológiai eljárások;
- az emberi vagy állati testen végzett sebészeti vagy gyógyászati eljárások és diagnosztikai módszerek; és
- kialakulásának és fejlődésének különböző szakaszaiban az emberi test, valamint az emberi test elemeinek egyszerű felfedezése, ideértve a génszekvenciákat vagy a részleges génszekvenciákat.

A következő biológiai találmányokat nem tekintik szabadalmazhatónak:

- emberi lények klónozási eljárásai;
- emberi lények genetikai azonosságát meghatározó csíravonal módosítására szolgáló eljárások;
- humán embriók felhasználása ipari vagy kereskedelmi célokra; és
- állatok genetikai azonosságát módosító eljárások, amelyek valószínűleg szenvedést okoznak az állatnak anélkül, hogy lényeges orvosi hasznot hoznának az emberiségnek vagy az állatoknak.

A törvénytervezet azokat a biológiai találmányokat is felsorolja, amelyek szabadalmazhatók. Ilyenek például az olyan biológiai anyagokra vonatkozó találmányok, amelyeket elkülönítenek természetes környezetüktől.

Végül szabadalmazható találmányt képeznek az új törvénytervezet szerint az olyan elemek, amelyeket az emberi testből elkülönítenek vagy egyéb módon hoznak létre műszaki eszközökkel, ideértve egy gén szekvenciáját vagy részleges szekvenciáját még akkor is, ha ennek az elemnek a szerkezete azonos egy természetes elemével.

A halasztott vizsgálatot még 1995-ben bevezették. A török szabadalmi törvény lehetővé teszi

- a rövid oltalmi idejű szabadalmat hét év oltalmi idővel,
- a teljes szabadalmat húsz év oltalmi idővel; és
- a használati mintát tíz év oltalmi idővel.

Ezek az oltalmi formák nem változnak. A törvénytervezet szerint használati mintát nem engedélyeznek:

- biotechnológiai találmányokra;
 - vegyi eljárásokra és ilyen eljárásokkal kapott termékekre, valamint kémiai termékekre;
- vagy
- ilyen eljárásokkal kapott gyógyászati eljárásokra és termékekre, valamint gyógyászati termékekre.

A törvénytervezet bevezeti a kötelező újdonságvizsgálatot a használatiminta-bejelentésekre, ahol a bejelentő módosításokat nyújthat be a kutatási jelentésre adott válaszában.

A törvénytervezet megszünteti a szabadalmasok azon kötelezettségét, hogy hivatalos igazolással kellett bizonyítaniuk találmányuk használatát, vagyis megszűnik a szabadalmak használatának kötelezettsége.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

KÖZTÉRI SZOBOR ÁTHELYEZÉSE

SZJSZT-13/13

A megkereső a város főterén álló, M. L. szobrászművész által alkotott szobor áthelyezése vonatkozásában a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 13. §-ának értelmezését kérte.

A szakvélemény szempontjából releváns tényállás

A város főterén állították fel M. L. szobrát (a továbbiakban szobormű). A szoborművet az alkotó az M. társasággal kötött szerződés keretében készítette. A város önkormányzata azonban a főter átépítéséről döntött, amely a tér eddigi funkciójának változását is jelenti. *A tér funkcióváltásával függ össze a szobormű áthelyezésének szükségessége*, mert az építési tervek alapján a tér déli részén jégpálya kerülne kiépítésre, ahol jelenleg a szobormű áll, tehát a térnek ezen része a kikapcsolódást szolgálná, míg a tér nyugati részén kerülne sor a szobormű újonnan történő felállítására, itt ugyanis fennmaradna az ahhoz méltó környezet. A szobormű áthelyezéséről szóló döntés meghozatalát megelőzően a képviselőtestület M. L. özvegyéhez fordult a szobormű áthelyezéséhez szükséges hozzájárulás beszerzése érdekében, aki azonban ezen hozzájárulást megtagadta.

Az eljáró tanács szakvéleménye

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”. Az eljáró tanács szakvéleménye meghozatalakor ezért kizárólag a megkereséshez csatolt iratok, dokumentumok alapján hozta meg szakvéleményét.

Az eljáró tanács érdemi döntést tartalmazó szakvélemény nyújtására nem jogosult, kizárólag a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) rendelkezései alapján *egyfajta szempontrendszer nyújthat* a megkeresést benyújtó önkormányzat számára. Az eljáró tanács a vizsgálat során kitér 1. a szobormű szerzői jogi védelmének fennállására, 2. a vállalkozási szerződés rendelkezéseire, 3. a szerzőt megillető, a mű integritásához kötődő szempontrendszerre, 4. a tulajdonos és a szerző jogainak összemérésére, végül pedig 5. a közterti szobrokat érintő döntések speciális eljárási szabályaira.

1. Szerzői jogi védelem fennállása

Mindenekelőtt a szobormű szerzői jogi védelmének fennállása – a védelmi idő tekintetében – az Szjt. alapján vizsgálendő:

31. § (1)–(2) „A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben. A hetvenéves védelmi időt a szerző halálát követő év első napjától, szerzőtársak esetében az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani.”

M. L. 2008-ban halt meg, így a szobormű védelmi ideje még nem járt le, ezért a szobormű szerzői jogi védelme fennáll.

2. Vállalkozói szerződés és a megrendelőt megillető jogok

A megkeresés mellékleteként csatolt vállalkozási szerződés értelmében az M. társaság 2000. február 18. napján szerződést kötött a város önkormányzatával a szobormű elkészítésére. A vállalkozó a szerződésben vállalta a szobormű M. L. szobrászművész közreműködésével történő elkészítését a város főterére, azzal, hogy a talpazat elkészítéséről az önkormányzat gondoskodik.

A közterületi szobor tulajdonosa megszerzi egyrészt a műpéldány tulajdonjogát a szobrásztól, másrészt – attól függetlenül, hogy kötött-e külön felhasználási szerződést – bizonyos felhasználási jogot, azaz kiállítási jogot (Szjt. 69. §), e körbe tartozik a felállításra vonatkozó jog is. A kiállítás és a felállítás joga részben egymást átfedő jelentéssel bír, mégsem azonos fogalmak. A felállítás általában véve a szobor végleges helyen történő elhelyezését jelenti. Az esetek többségében az alkotó a művet az adott helyre tervezi, így a helyszín adottságai kihatással vannak a mű témájának, méretének, anyagának, egyéb paramétereinek a kiválasztására. A kiállítás ezzel szemben egyfajta művészeti „árubemutató” egy ilyen célra speciálisan kialakított helyen, ahol az egyes kiállított művek cserélődhetnek.

A közterületi szobor tulajdonosát tulajdonjogából eredően megilleti a kiállítás joga, ebből következően azonban nem terheli kiállítási kötelezettség, kivéve, ha a megrendelő az adott alkotás kiállítását/felállítását kötelezettséggé vállalta. A jelen vállalkozói szerződés azonban ez utóbbi kötelezettségre nem tartalmaz utalást.

Abban az esetben, ha a megrendelő egy meghatározott közterületen történő kiállítás (felállítás) jogát szerzi meg, a szerződés értelmében megszerzett felhasználási jog terjedelmén túlhaladó felhasználást valósíthat meg akkor, ha a szobor áthelyezéséről dönt, amely döntés a szobor alkotójának szerzői jogát sértheti. Ez utóbbi következik az alábbi rendelkezésből:

„Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.” [Szjt. 16. § (6)]

Az áthelyezéssel tehát a szerző kiállítási joga sérülhet abban az esetben, ha a felhasználási szerződés egy konkrétan meghatározott helyre vonatkozik. *Jelen esetben a vállalkozási szerződés a szobormű helyszínéül a város főterét jelöli ugyan meg, annak pontos helyét azonban a főtéren nem határozza meg. A megkeresés értelmében a szobormű helyszíne a főtéren maradna azzal, hogy annak más pontján kerülne felállításra.*

3. A szerzőnek a mű integritásához való joga megítélésének szempontrendszere

A mű integritáshoz való jogából (Szt. 13. §) következik, hogy a köztéri szobroknál a művet körbeölelő környezet az alkotás szerves, integrált részét jelenti, hiszen az alkotás a környezetében nyeri el „szerzői rendeltetését”.

Szt. 13. §-a: *„A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”*

Az idézett rendelkezés értelmében egyértelműen megállapítható a szerzőnek a mű integritásához való jogának a sérelme, amennyiben a művet érintő változtatás – az áthelyezés – a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. Ennek megállapítását segítheti az alábbi, példaként felsorolt szempontok vizsgálata.

Szakmai szempontok megnevezése:	Szakmai szempontok alkalmazása a szobormű áthelyezésénél:
1. A szobormű térszervező szerepe.	Egy történelmi személyiséget megidéző szobormű csak megfelelő elhelyezéssel, térszervező pozícióban tud érvényesülni.
2. Az eredeti helyszínre tervezték-e és helyezték-e a szobrot? ¹	A szoborművet a város főterére tervezték, előre meg nem határozott pontra. (Lásd a vállalkozói szerződés 2. pontját.)
3. A lépték (mérték) az adott térhez igazodik-e?	A szobor léptéke a templomhoz igazodott, az eredeti tér meghatározatlan a nagy forgalmú, széles út miatt.
4. A szobormű körbejárhatósága szempont volt-e a felállításakor, és ez változna-e?	A műnek van főnézete, de a körbejárhatóság erős szempont. Ez érvényesül a régi és a tervezett új pozícióban is.
5. Kapcsolódik-e más térszervező (pl. kertépítő) megoldásokhoz?	Az eredeti helyszín kényszerpozíciót hozott létre a gépjárműforgalom miatt. Az új terv nyugodtabb, emelkedettebb környezetet indukál.
6. A szobormű hatása összefügg-e egyéb, a közterületen elhelyezett szobrokkal?	A régi elhelyezésben és az új terv szerint sem kapcsolódik más szoborművekkel.

¹ Ennek értelmében lényeges kérdés, hogy az alkotó a szoborművet az eredeti helyszínre tervezte-e, így ugyanis valószínűsíthető, hogy a tér adottságai, tájolása, építészeti rendszere, a tömegek, a síkok, a metszéspontok, a méretek befolyásolták a szobor formáját, méreteit, anyagának kiválasztását, azaz tervezését és megvalósítását.

Szakmai szempontok megnevezése:

7. *A szobor képábrázolásának (szimbólumrendszerének) a szobor elhelyezésekor fennállt-e valamiféle kapcsolódása a szobor környezetéhez?*

8. *A szobormű az adott téren a kulturális közkinccs részévé vált-e?*

Szakmai szempontok alkalmazása a szobormű áthelyezésénél:

Az emlékszobor a templomhoz, annak külső teréhez kapcsolódik mindkét elhelyezésnél. Az első elhelyezésnél erősség volt a templom főbejáratának a közelsége, a másodikonál viszont a térrész fókuszpontjává válik.

A szobormű az adott téren egyértelműen a magyar kulturális közkinccs részévé vált. A látványterv ismeretében az új helyszín méltóbb környezetnek ígérkezik a történelmi köztudatunkba még nem igazán beágyazódott emlékszobor számára.

Amennyiben a jelen esetben a szerzői becsület és hírnév sérelme megállapítható, a szerzőt megillető szerzői jog tulajdonjoggal való összemérése szükséges.

4. A tulajdonos és a szerző érdekeinek összemérése

A közterületi szobor tulajdonosát megillető tulajdonjogából, valamint kiállítási jogából (és annak kötelezettségének hiányából) következik, hogy a tulajdonosnak jogában állhat – ha ezzel a szerző kiállítási jogát, valamint a mű integritásához való jogát nem sérti – a szobor áthelyezése más közterületre.

Arról azonban, hogy a szerzői jog a tulajdonjog által korlátozható-e, és ha igen, milyen mértékben, illetve milyen módon, szükség esetén a jogalkalmazónak (azaz a bíróságnak) az eset valamennyi körülményeit figyelembe véve kell döntést hoznia.² A két jog ütközése értékelésének alapjául pedig a rendeltetésszerű joggyakorlás szolgál, amelyet esetről esetre lehet eldönteni. Erre tehát általános, konkrét szabály nincs, így az Szjt. 3. § rendelkezése alapján a Ptk. 2. § (2) bekezdése és az 5. § (1) és (2) bekezdésének rendelkezései nyújtanak eligazítást a jogalkalmazó számára.

Megjegyezhető ugyanakkor, hogy a szerzőt és a tulajdonost megillető azonos rangú jogok mögött meghúzódó érdekek jellegükben eltérnek egymástól, hiszen közterület esetén a tulajdonjog mögött nem egy személy vagy személyek kisebb érdekcsoportjának magánérdekei állnak, hanem a város polgárainak érdekei, azaz a közérdek áll.

A tulajdonos tekintetében tehát azt kell értékelni, hogy a szobor áthelyezéséről szóló döntés a rendeltetésszerű joggyakorlás körébe tartozik-e. Ennek egyik legjellemzőbb indokául szolgálhat, amikor a közterület átalakításához elkerülhetetlen a szobor áthelyezése például a közterület funkciójának változása miatt.

Egy hasonló esetben az Ítéletábra a következőképpen foglalt állást.

„Az alperes tulajdonosi érdeke ... az, hogy a szobor és az azt körbe vevő növényzet eredeti helyén kialakított birtokolt területet kisebb városi ünnepekre használják. Az alperesnek a

² L. SZJSZT-06/2007/01.

*területrendezéssel egy olyan egybefüggő, szabad térség kialakítása volt a célja, ahol a városlakók összegyűlhetnek, rendezvényeket tarthatnak. Az így kialakított üres terület közepére esik a szobor régi helye, így a visszakerülése megakadályozná a közösség használatra vonatkozó terveit, míg a jelenlegi, méltó helyén a szobor ezt a régi-új funkciót nem zavarja.*³

Ez utóbbi esetben a bíróság a közterület megalapozott funkcióváltására tekintettel nem rendelte el a szobornak a keresetben kért, az eredeti helyre történő visszaállítását.

5. A köztéri szobrok áthelyezésével kapcsolatos speciális eljárási szabályok

A köztéri szobrokat érintő elhelyezéssel, áthelyezéssel, lebontással kapcsolatban speciális szabályok érvényesülnek.

A helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek A feladat- és hatásköreikről szóló 1991. évi XX. törvény (a továbbiakban: Ökctv.) 109. §-ának (1)–(2) bekezdései szerint a művészeti alkotás közterületen való áthelyezéséről a település önkormányzatának képviselőtestülete dönt, miután a szobor áthelyezéséről szóló döntést megelőzően a műalkotás művészi értékére vonatkozó szakvéleményt beszerezte. Ilyen szakvélemény nyújtására a kulturális tárca felügyelete alá tartozó Képző- és Iparművészeti Lektorátus, illetve a fővárosban a Budapest Galéria jogosult.

Ez utóbbi szabály megsértése jogsértés megállapításához vezethet, mint ahogy azt a Fővárosi Ítéltábla egyik jogerős döntésében meg is állapította. E szerint: „...az alperesnek az áthelyezés megkezdése előtt be kellett volna szerezni a szakvéleményt, de erre csak a munkák folyamán került sor, és a Lektorátust, illetve a mű áthelyezéséhez a jogszabályban előírt szakvéleményt az alperes nem a határozathozatal előtt szerezte be.”⁴ Hasonló ügyben a bíróság a szerzőt megillető személyhez fűződő jogok sérelmét azért állapította meg, mert az önkormányzat mint tulajdonos az áthelyezésről szóló döntést megelőzően nem szerezte be a jogszabályban előírt, a műalkotás művészi értékére vonatkozó szakvéleményt, illetve a jogosultat az áthelyezési döntés meghozatalába nem vonták be.⁵

Jelen esetben – a megkeresés értelmében – az önkormányzat több ízben felvette a kapcsolatot a szerző jogutódjával, azonban az Ökctv. előbbiekben idézett rendelkezései értelmében a jelen eljárás kötelező elemét képező művészeti szakvélemény bekéréséről a megkeresés nem tesz említést.

³ L. Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.287/2012/5.

⁴ L. Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.287/2012/5.

⁵ Pest megyei Bíróság 14. P. 23.377./2009. (monori Felszabadulási Emlékmű) in: SZJSZT-19/2012.

Összefoglalás

Az eljáró tanács érdemi döntést tartalmazó szakvélemény nyújtására nem jogosult, kizárólag támpontot, egyfajta szempontrendszer nyújthat a megkeresést benyújtó önkormányzat számára.

Az eljáró tanács a rendelkezésre álló bizonyítékok ismeretében megállapította az alábbiakat.

- *A szobormű védelmi ideje nem telt le, ezért annak szerzői jogi védelme jelenleg is fennáll.*
- *Erre tekintettel a szobormű áthelyezése és a szerzőt megillető, a mű integritáshoz való jog közötti viszony vizsgálata a mű egységességéhez kapcsolódó szempontrendszer alapján történik.*
- *Amennyiben az előbbi vizsgálat alapján a szerzői becsület és hírnév sérelme megállapítható, a szerzőt megillető szerzői jog a megrendelőt megillető tulajdonjoggal való összemérése szükséges.*
- *Hogy a szerzői jog a tulajdonjog által korlátozható-e, és ha igen, milyen mértékben, illetve milyen módon, arról a jogalkalmazónak (azaz a bíróságnak) az eset valamennyi körülményeit figyelembe véve, a rendeltetésszerű joggyakorlás [Ptk. 2. § (2), 5. § (1)–(2) bekezdései] alapján kell döntést hoznia.⁶*
- *A szerzői jogok „formális” sérelmének elkerülése érdekében a köztéri szobrok áthelyezését érintő képviselő-testületi döntést megelőzően a műalkotás művészi értékére vonatkozóan szakvéleményt kell beszerezni, illetve a szerzői jog jogosultjának bevonása szükséges a szobor áthelyezését érintő döntési folyamatba.*

*Dr. Györi Erzsébet, a tanács elnöke
Dr. Hepp Nóra, a tanács előadó tagja
Dr. Farkas Ádám, a tanács szavazó tagja*

⁶ L. SZJSZT-06/2007/01.

A JELMEZTERVEZÉS SZERZŐI JOGI MINŐSÍTÉSE A FILMES MŰFAJBAN

SZJSZT-17/13

A Törvényszék által feltett kérdések

1. *A rendelkezésre álló filmek, illetve fényképek alapján a felperes 17. sorszámu beadványában felsorolt filmekhez készültek-e olyan jelmeztervek, amelyek olyan egyéni-eredeti jellegűek, hogy szerzői műnek minősülnek?*
2. *A felperes 17. sorszámu beadványában felsorolt filmek kapcsán a jelmeztervező filmalkotónak minősül?*
3. *A szerzői műnek minősülő, televíziófilmhez készített jelmeztervek közös jogkezelésbe tartoznak? Mely jogkezelő szervezet foglalkozik ezekkel?*
4. *A szerzői műnek minősülő jelmeztervek sugárzás, illetve többszörözés és terjesztés útján történt, a 17. sorszámu beadványban megjelölt felhasználásáért eltúlzottnak tekinthető a felperes által megjelölt 100 000 Ft szerződíj-igény?*

Az eljáró tanács válasza a bíróság által feltett kérdésekre

Az eljáró tanács a megkereső bíróság kérdéseire adott válaszait a bíróság kérdéseinek keretein belül, az irányadó jogszabályok alapján, a rendelkezésre álló perbeli dokumentációt és a kialakult jelmeztervezői gyakorlatot figyelembe véve az alábbi szempontok alapján adja.

Alkalmazandó jog

A per tárgyává tett filmalkotások 1976-ban, 1977-ben, 1984-ben, valamint 1986-ban készültek.

Az 1999. évi LXVII tv. (a továbbiakban: *Szjt.*) hatálybalépése (1999. 09. 01.) előtt keletkezett művekkel kapcsolatos anyagi jogokra az új jogszabályokat kell alkalmazni. Az *Szjt.* 107. § (1) bekezdése értelmében a felhasználási szerződésekre vonatkozó új rendelkezések azonban csak a törvény hatálybalépését követően megkötött felhasználási szerződésekre irányadóak. Erre tekintettel az új *Szjt.* hatálybalépése előtt érvényesen megkötött felhasználási szerződésekre az 1969. évi III. tv. (a továbbiakban: *régi Szjt.*) és végrehajtási rendeletei alkalmazandóak.

Az eljáró tanács megállapítja, hogy a periratok alapján a felperes jogelőd által aláírt, a perbeli filmalkotásokra vonatkozó felhasználási szerződés nem áll rendelkezésre, annak érvényes létrejötte és tartalma, a díjazás mértéke és módja, illetve az esetleges további díjazásról való lemondás a per eddigi adatai alapján nem bizonyított.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a perben nem nyert igazolást, hogy az alperes jogelőd egyszeri felhasználáson túl jogosultságot szerzett volna a filmalkotások ismételt sugárzására és egyéb felhasználására. Az 5/1970. (VI.12.) MM rendelet sugárzási és megfilmesítési szerződésekre irányadó – az alperes jogelődje mint filmelőállító szervezet jogszerzését megalapozó – szabályai felhasználási szerződés hiányában *nem vehetők figyelembe a jelen ügyben.*

A fenti tényekre és az idézett hatályba léptető rendelkezésekre tekintettel – a *felperes által a per tárgyává tett filmalkotások és felhasználások esetében az új Szjt. rendelkezései alkalmazandók.*

Az új Szjt. jelen ügyben irányadó szabályai – a kereset tárgyát képező felhasználásokra is figyelemmel – különösen az alábbiak:

„16. § (1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.”

„16. § (4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – *eltérő megállapodás hiányában* – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozással mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.”

„16. § (6) Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.”

„26. § (6) Az ismételt sugárzást lehetővé tevő rögzítéshez a szerző külön engedélye szükséges. A felvétel minden egyes felhasználásáért díjazás jár.”

A keresettel érintett felhasználási módok (új Szjt. szerint) és felhasználási időszakok:

- ismételt nyilvánossághoz közvetítés sugárzással
jogalap: Szjt. 26. §. (1) bekezdés
időszak: 2005. július 20-tól 2012. július 7-ig
- DVD-hordozón való többszörözés (rögzítés és másolat készítése)
jogalap: Szjt. 18. §.
kiadás éve: 2006/2010
- DVD-hordozón való terjesztés
jogalap: Szjt. 23. §.
kiadás éve: 2006/2010

A perbeli filmek DVD-forgalmazása a rendelkezésre álló információk (kiadói szerződés, DVD-borító) szerint 2006 és 2010 közé tehető. Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a felperes

17. sorszámú beadványában pontosított kereseti kérelme ismételt sugárzások utáni jogdíjra vonatkozik. A 2012. szeptember 21-i tárgyaláson szóban előterjesztett kereseti kérelme viszont a periratokhoz csatolt 4 db DVD többszörözése és terjesztése utáni díjigényre is kiterjed (lásd 18. sorszámú jegyzőkönyv, 4. o.), azonban a díjigény összecszerúsége nem került külön megjelölésre. Emellett a DVD-forgalmazás adataira (megjelenési és értékesített példányszám, fogyasztói ár, az alperes által realizált bevétel, forgalmazói részesedés stb.) nincsenek peradatok.

Előzetes megállapítások

Az eljáró tanács a konkrét kérdések megválaszolása előtt, az ügy megalapozottabb elbírálásához, a jelmezterv és a jelmez szerzői jogi minősítése körében néhány elvi jelentőségű előzetes megállapítás rögzítését, valamint a filmes jelmeztervezői gyakorlat részletesebb elemzését látta szükségesnek.

1.1. Szerzői művek törvényi védettsége

Az *Szjt. 1. § (2) bekezdése* értelmében szerzői jogi védelem alatt áll – függetlenül attól, hogy a törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása.

A szerzői jogi védelem másik pozitív feltétele, hogy az alkotás a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellegű legyen [*Szjt. 1. § (3) bekezdése*].

1.2. A jelmezterv és a jelmez mint szerzői művek

A hatályos szerzői jogi szabályozás szerint mind a jelmez, mind annak terve (jelmezterv) főszabályként szerzői műnek minősül.

Az *Szjt. 1. § (2) bekezdésének* példálódzó felsorolása külön is nevesíti a jelmezt és a jelmezterveket mint szerzői alkotásokat.

„*Szjt. 1. § (2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:*

n) a jelmez, a díszlet és azok terve.

A szerzői jogi törvény idézett bekezdését – a bírói gyakorlat és a szakmai szokásjog tapasztalatait figyelembe véve – 2013. április 1-jei hatállyal pontosították, kiegészítve az *n)* pontot a díszlet és a jelmez műkategóriával. Ezen törvénymódosítással a jogalkotó a jelmez szerzői mű jellegét megerősítette.

Az Szjt. perbeli felhasználások idején hatályos szövege a jelmezt és a díszletet kifejezetten nem nevesítette ugyan, de az Szjt. 1. §-ának nem taxatív szabályozási elvére, valamint a kialakult bírói és szakmai gyakorlatra is tekintettel *a jelmez céljára készült öltözék a perbeli felhasználások idején is szerzői műnek minősült.*

E körben az eljáró tanács hivatkozik a **Gyertyánfy Péter A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól (1.)** című, a jelmezekre irányadó bírói gyakorlatot elemző cikkében kifejtett álláspontra:

„...a jelmez az általános ruhatervekhez, szabásmintákhoz képest távolabb van a cél általi meghatározottságtól és közelebb a díszítő és jellemző-gondolati művekhez, vagyis a szűkebb értelemben vett képzőművészeti alkotásokhoz. Itt ritkábban merül fel a használati célú művek szerzői jogi védelmének alapproblémája, az, hogy a funkció meghatározó ereje kizárna minden szellemi mozgásteret. A terv eredményét, a háromdimenziós megvalósítást inkább műtárgyként, és nem áruként hozzák forgalomba – utóbbi az ipari tervezőművészeti alkotásra jellemző.” [Gyertyánfy Péter: A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól, 1. – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 4. sz., 2012. augusztus, p. 42].

A jelmeztervek önmagukban is műalkotások, azonban szerepük a felhasználás során másodlagos, legfeljebb kiállításon vagy a produkció promóciója során szokták nyilvánosan felhasználni őket. Céljuk a jelmeztervező vizuális elképzelésének, koncepciójának bemutatása a producer, a felhasználó, továbbá a produkció kreatív alkotócsapata (rendező, operatőr, díszlettervező, koreográfus stb.), valamint a kivitelezők számára. A terveket a prezentációt követően elfogadják, majd azok a jelmezek kivitelezéséhez nyújtanak segítséget és pontos iránymutatást. *A tervező alkotó szellemi tevékenysége a megvalósuló jelmezekben manifesztálódik, azok magukban hordozzák a kreatív, alkotó szellemi tevékenység eredményét. Mind-ezen sajátosságok miatt a gyakorlatban természetesen nem a jelmezterv, hanem a jelmez felhasználása a meghatározó, elsődleges forma.*

A jelmez szerzői műként történő értelmezését erősíti az Szjt. 36. §. (3) bekezdésének azon rendelkezése is, amely *a televíziós műsorszolgáltatásban a szabad felhasználás köréből kifejezetten kiveszi a díszlet és jelmez céljára készült alkotásokat.*

A fent idézett törvényi – nem taxatív – szerzőimű-felsorolás természetesen nem jelenti azt, hogy minden egyes jelmezterv és jelmez egyéni, eredeti jellegű, azok megítélése és minősítése esetenként lehetséges.

1.3. Jelmeztervezői tevékenység

Az eljáró tanács véleményének kialakítása során vizsgálat tárgyává tette a *jelmeztervezői tevékenységet* a kialakult bel- és külföldi szakmai gyakorlatban, amely a filmiparban elterjedt nemzetközi koprodukciók miatt egységesnek mondható, így a nemzetközi filmszakmai szokásjog az összehasonlító elemzésre alkalmas.

A Magyar színházművészeti lexikon a színpadi jelmeztervezés definícióját tartalmazza.

A filmes jelmeztervezés tartalmi elemeinek és sajátosságainak meghatározására a külföldi szakirodalomban található példa. A filmes jelmeztervezés nemzetközileg elismert szakértője, **Deborah Nadoolman Landis** „*Mi a jelmeztervezés?*” című írásában így foglalta össze a filmes jelmeztervezés lényegét:

„A jelmeztervezés nem csak a ruhákról szól: a filmben történetmesélő és vizuális célja is van. A jelmeztervező autentikus karakterek kreálásával, színek, textúrák, sziluettek használatával a forgatókönyvet és a rendezőt segíti, egyensúlyt biztosítva a képkomponálásban.”

„Függetlenül attól, hogy a film kosztümös, 'fantasy' vagy modern stílusú, mindegyik előzetes kutatómunkát igényel. A tervezőt inspirálja a művészet, az irodalom, a fotográfiák, a teremtés, a zene, gyermekkori emlékei és más filmek, valamint mindezek szabad asszociációja.”

„A jelmeztervezők többsége a kortárs jelmezek tervezését nehezebb feladatnak tartja.” „A jelmezek akkor sikerülnek jól, ha a nézőközönség nem veszi észre őket, de ugyanakkor szorosan kapcsolódnak a karakterekhez.” „A hollywoodi filmgyártás történetében a mozgófilmekhez tervezett, vásárolt, bérelt és gyártott ruhák kombinációját használták. A filmtől függően a jelmeztervező felvázolja a jelmezeket, amelyeket kiviteleznek vagy vásárolják és öregítik, patinázzák azokat.”

„Semmi sem hétköznapi vagy a véletlen műve, ami a filmvászonon megjelenik – minden egyes kiegészítő és jelmez a jelmeztervező szándékos választásának eredménye és végső soron a rendezőé.”

„A jelmezek sokkal többek, mint ruhák, megtestesítik a karakter pszichológiai, szociális és érzelmi állapotát, a forgatókönyvben meghatározott adott pillanatban.” „A jelmezek megjelenítik egyéniségünket, és komplex személyes történeteket hordoznak múltunkból és jelenünkben. A filmes jelmezeknek mindezt ki kell fejezniük, és ugyanakkor illeszkedniük kell a díszlethez és a fényhatásokhoz, valamint a film korszakához és műfajához is.”

(„What is costume design?” – Hollywood Costumes, V&A Publishing Victoria and Albert Museum, 2012 London)

A több évtizedre visszatekintő filmszakmai gyakorlatban a jelmeztervezést önálló alkotói tevékenységként tartják számon. A jelmeztervező lényegi szerepet játszik a film képi világának kialakításában, valamint a történet vizuális megjelenítésében, a karakterek megformálásában.

A filmes jelmeztervezői alkotói folyamat szokásos részelemeit tekintve rendszerint a forgatókönyv, továbbá a rendezői, operatőri és díszlettervezői koncepció megismerésével indul. Ezt egy előkészítő folyamat követi, amelynek során a tervező a film stílusát, korszakát, a kiválasztott szereplőket, a filmben alakított karakterüket tanulmányozva kutatást végez az adott kor, stílus, közeg, divat területén. Ezen előkészítő folyamat eredményeként kialakul a jelmeztervező átfogó és szereplőkre lebontott konkrét vizuális elképzelése, koncepciója. Az alkotói folyamat során a jelmeztervező számos tényező figyelembevételével a forgatókönyv kontextusában, a dramaturgiai szituációk, a helyszínek, a kor, az évszakok, a napszakok,

a világítási hatások, a szereplők alkati adottságai és személyiségjegyei mentén alakítja ki a filmben felhasználásra kerülő jelmezek együttesét. A jelmezek stílusával, színvilágával, anyagával, sziluettjével, a kiegészítők kiválasztásával a jelmeztervező határozza meg a film karaktereinek megjelenését, és megteremti a vizuális összhangot a díszlettel és az operatőri képi világgal. A film műfajától, a megbízás jellegétől, a filmgyártó igényeitől, a tervezésre rendelkezésre álló időtől és a költségvetéstől függően jelmeztervek vagy vázlatok, anyag- és színminták, smink- és maszktervek, illetve a jelmeztervező koncepcióját, a jelmezek stílusát, színvilágát, a szereplők karakterét szemléltető hangulatképek (ún. „mood”) készülnek. Ezt követően, illetve ezzel párhuzamosan elkezdődik a jelmezek és jelmezkiegészítők (cipők, kalapok, fejdíszek, ékszerek, díszítók stb.) kivitelezésének, beszerzésének és összeállításának folyamata, amelynek során ruhapróbákon véglegesítik a szereplők öltözkését az egyes jelenelekhez. A jelmeztervező látja el a jelmezek kivitelezésének, patinázásának, átalakításának, festésének művészeti ellenőrzését. A jelmeztervező a forgatás során is aktívan részt vesz a jelmezek alakításában, véglegesítésében, a mellékszereplők, statiszták jelmezeinek összeállításában.

A fent ismertetett gyakorlat a felperes jogelődjének alkotói időszakára is jellemző volt. Értelemszerűen abban a korszakban több volt a manuális megoldás, míg a mai jelmeztervezők számára szélesebb körű technikai eszközök állnak rendelkezésre, de a jelmeztervezés lényegét, jelentőségét és szerzői jogi minősítését mindez nem befolyásolja.

A fentiek alapján megállapítható, hogy *a filmkészítés során nem minden esetben készülnek jelmeztervek*. Azokra elsősorban a jelmezkivitelezést igénylő filmeknél, így különösen az ún. kosztümös és fantáziafilmeknél van szükség. A filmgyártásra rendelkezésre álló időtől, költségvetési kerettől, illetve a jelmeztervezői munkára szánt honoráriumkeret összegétől is függően a modern, kortárs jelmezes filmekhez is készülhetnek jelmeztervek.

A filmszakmai gyakorlat alapján megállapítható, hogy a jelmeztervezői alkotói folyamat egyik, de nem szükségképpen része a jelmeztervek készítése. Erre tekintettel önmagában az a tény, hogy egy filmhez nem készülnek vagy nem minden egyes jelmezhez készülnek jelmeztervek, még nem zárja ki a jelmeztervező alkotói minőségét.

Az eljáró tanács válasza a bíróság által feltett konkrét kérdésekre:

- A) Az eljáró tanács mindenekelőtt hangsúlyozni kívánja, hogy önmagában azon körülmény, miszerint a felperesi jogelőd esetlegesen nem vagy csak részben készített konkrét jelmezterveket az adott filmekhez, nem zárja ki azt, hogy az egyes filmalkotások tekintetében jelmeztervezőnek, illetve filmszerzőnek minősüljön, és ily módon az adott audiovizuális művön és az azok részét képező jelmezeken szerzői joga álljon fenn.
- B) Egy adott filmalkotáshoz vagy más produkcióhoz tervezett jelmezek együttese abban az esetben is hordozhat egyéni, eredeti jelleget, ha azok egyes részei nem egyedi jellegűek.

C) A szerzői jogi megítélés szempontjából szükséges továbbá különbséget tenni a felhasználás módja és jellege szempontjából is, mivel az más jogi megítélést eredményezhet. Eszerint elhatárolandó egymástól egy filmalkotás és ily módon a benne foglalt jelmezek összességének, illetve azonosítható részének felhasználása, illetve az egyes jelmezek kiragadott felhasználása.

Ad 1. Az eljáró tanács a bíróság azon kérdésének megválaszolása során, mely szerint „a felsorolt filmekhez készültek-e olyan jelmeztervek, amelyek olyan egyéni-eredeti jellegűek, hogy szerzői műnek minősülnek”, a Törvényszék által rendelkezésére bocsátott periratokat vette alapul. Ennek alapján a tanács megállapítja, hogy a felperes 17. sorszámú beadványában felsorolt filmekhez kapcsolódó jelmeztervek a periratok között nem azonosíthatóak. Azon kérdés, hogy a felperesi jogelőd készített-e egyéni-eredeti jellegű jelmezterveket a perbeli filmalkotásokhoz, a konkrét jelmeztervek ismeretében lenne megválaszolható.

Mindazonáltal a perbeli filmalkotások megtekintése alapján az eljáró tanács álláspontja szerint a perbeli filmalkotások, azok látványvilága, karaktereinek és jelmezeinek együttese megkülönböztethető, egyéni, eredeti jelleget hordoz, a jelmeztervező szellemi tevékenységének, alkotó közreműködésének eredménye.

Olyan esetben, amikor az egyes jelmezek nem egyéni, eredeti jellegűek (pl. beszerzett, illetve kölcsönzött konfekcióruhák) a filmalkotás, annak látványvilága és az ahhoz készült jelmezek együttese egyéni, eredeti jellegű alkotásnak minősülhet, és szerzői jogi védelmet élvezhet.

Az alperes azon perbeli védekezésével kapcsolatban, hogy az egyes jelmezek mindennapos, utcai viseletek, így nem élveznek szerzői jogi védelmet, az eljáró tanács hivatkozik az Szjt 1. § (3) bekezdésére, mely szerint „A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.”

Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a jelen pernek nem a filmbeli szereplők egyes jelmezeinek kiragadott felhasználása (pl. más filmalkotásban történő felhasználása, rögzítése, sugárzása, terjesztése stb.) a tárgya, hanem a filmalkotás mint összetett mű egészének a felhasználása.

Ily módon az eljáró tanács álláspontja szerint az alperesnek a jelmezek minőségével, jellegével, esztétikai jellemzőivel vagy az alkotás színvonalával kapcsolatos, a perben kifejtett véleménye az ügy jogi megítélése szempontjából irreleváns. Szintén nem irányadó a jelen ügyben a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek az alperes által hivatkozott SZJSZT-2/2006 számú szakvéleménye, amely egyes jelmezek színpadi előadásból kiragadott felhasználására vonatkozott, és amely állásponttal az eljáró bíróság ítéletében nem értett egyet, azt ítéletének meghozatala során figyelmen kívül hagyta (Győri Ítéletábrla, Gf.IV.20.228/2005/30.)

Tekintettel arra, hogy az egyes jelmezek kiragadott felhasználása nem tárgya a jelen pernek, így abban a kérdésben, hogy a felperesi jogelőd által tervezett egyes jelmezek egyéni, eredeti jellegűek-e, az eljáró tanácsnak nem feladata állást foglalni.

A fentiek előrebocsátása mellett – elvi jelentőséggel – meg kívánjuk jegyezni, hogy – a jelmeztervezői gyakorlatot figyelembe véve – modern konfekcióruhák alkalmazása esetén sem zárható ki, hogy egyes jelmezek az adott mű, karakter és a filmalkotás esetében ikonikussá, egyéni, eredeti jellegűvé, így szerzői jogilag védetté válhatnak, és ily módon ezen jellegzetes jelmezek más műben történő felhasználása vagy másodlagos kereskedelmi hasznosítása az alkotók engedélyéhez kötött (lásd SZJSZT-13/2003).

Összegezve az eljáró tanács választát: a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján nem állapítható meg, hogy a per tárgyává tett filmekhez a felperesi jogelőd készített-e szerzői műnek minősülő, egyéni-eredeti jellegű jelmezterveket. Az eljáró tanács álláspontja szerint az egyéni-eredeti jellegű jelmeztervek hiánya azonban nem zárja ki azt, hogy a felperesi jogelőd jelmeztervezőként szerzőnek, illetve filmalkotónak minősüljön, és a jelmeztervezői szellemi alkotótevékenysége során létrehozott audiovizuális mű, valamint az annak részét képező jelmez, illetve azok együttese szerzői jogi védelmet élvezzen.

Ad 2. A perben felsorolt filmek nem vitásan az Szjt. 64. § (1) bekezdése szerinti filmalkotásnak minősülnek.

Az Szjt. filmalkotásokról és más audiovizuális művekről szóló IX. fejezete általános szabályként rögzíti, hogy *filmszerzőnek* minősülnek mindazok, akik a film létrehozásában alkotó módon működtek közre.

„64. § (2) A filmalkotás szerzői a film céljára készült irodalmi és zeneművek szerzői, a film rendezője és **mindazok, akik a film egészének kialakításához szintén alkotó módon járultak hozzá.** E rendelkezés nem érinti a filmben felhasznált egyéb művek szerzőinek e törvényben biztosított jogait.”

A film tehát összetett, többszerzős mű, különböző szerzői tevékenységet (rendező, operatőr, forgatókönyvíró, zeneszerző, díszlet- és jelmeztervező, koreográfus stb.) és műformát (forgatókönyv, zene, díszlet, jelmez stb.) vegyítő alkotói együttműködés eredménye.

A jelmeztervezők a nemzetközileg elfogadott szakmai gyakorlat szerint – a rendezővel, az operatőrrel és a forgatókönyvíróval együtt – a filmalkotói kreatív csapat részei, *filmszerzőknek és azon belül mozgóképi alkotóknak* minősülnek.

A rendezőhöz, az operatőrhöz és a díszlettervezőhöz hasonlóan, a jelmeztervezői alkotói tevékenység a filmalkotásban, az abban rögzített látványban, képi világban manifesztálódik.

Megállapítható tehát, hogy minden drámai cselekményt tartalmazó filmalkotás elkészítésében jelmeztervezőként részt vevő személy filmszerzőnek minősül, és a közreműködésével létrehozott filmalkotáson szerzői jogok illetik meg.

Az eljáró tanács álláspontja szerint az Szjt. 94/B. §(1) bekezdése alapján a felperesi jogelőd szerzősége mellett törvényi vélelem áll fenn.

„94/B. § (1) Az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették”.

A rendelkezésre álló periratok alapján (végefőcím, stáblista, DVD-felhasználási szerződés) a felperesi jogelőd látta el a perbeli filmek esetében a jelmeztervezői feladatokat, így az ellenkező bizonyításáig őt kell a filmekben foglalt jelmezek szerzőjének tekinteni.

Összegezve az eljáró tanács választát: a felperes 17. sorszámú beadványában felsorolt filmek kapcsán a jelmeztervező filmalkotónak minősül. A felperesi jogelőd jelmeztervezőként alkotó módon járult hozzá a filmek egészének kialakításához, önálló szellemi tevékenysége eredményeként egyéni-eredeti jellegű filmalkotások és azok képi világának lényegi részét képező jelmezgyűttesek jöttek létre, amelyekhez a felperesi jogelődnek mint filmszerzőnek (mozgóképi alkotónak) szerzői joga fűződik.

Ad 3. A díszlet- és jelmeztervezők jogosult csoportjának közös jogkezelési rendszere jelenleg átalakulóban van.

3.1. A jelmeztervezőket érintő hatályos és a perbeli felhasználási időszakokra irányadó közös jogkezelési rendszer

A közös jogkezelő szervezeteket Magyarországon műtípusonként, illetve szomszédos jogi teljesítményenként tartják nyilván.

A jelmeztervezés a képző- és iparművészet területére sorolható, sajátos vizuális alkotási forma. A tervezők képzését a Képzőművészeti Egyetem Látványtervező Tanszéke végzi. A jelmeztervek és az egyéni, eredeti jellegű jelmezek *képző-, illetve iparművészeti műalkotások*. Ugyanakkor a filmes jelmeztervezés esetében az alkotótevékenység eredményeként *filmalkotás* is létrejön. A filmes műfajban a közös jogkezeléssel érintett felhasználások körében nem a filmben foglalt jelmezeknek, hanem magának a filmnek a felhasználása (ismételt sugárzása, többszörözése, terjesztése, kábeles továbbközvetítése, magáncélú másolása stb.) a jellemző. A jelmeztervek és jelmezek esetében a kiállítás, illetve a nyomtatott vagy elektronikus reprodukció (művészeti magazinok, kiadványok stb.), illetve a hagyományos értelemben vett képző- és iparművészeti alkotásokhoz hasonló kulturális magazinműsorokban történő bemutatás (pl. egy kiállítási anyag vagy színházi előadás részleteinek bemutatása) a szóba jöhető felhasználás.

A filmalkotások közös jogkezelésére bejegyzett társaság a *FILMJUS Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete*, amely a nyilvántartási adatai szerint jelenleg a filmelőállítók, valamint a filmírók, filmalkotások rendezői és operatőrei jogosult csoportja körében végez közös jogkezelést, tervezők javára nem.

A képző-, ipar- és fotóművészek szerzői jogainak kollektív kezelésére 1997-ben létrejött szervezet a *HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület*.

A HUNGART a vizuális művészek érdekében és javára ellátja a szerzői jogi törvény értelmében *kötelező közös jogkezelést*, valamint a jogosultak akaratából történő, *önkéntes közös jogkezelést* (az ún. kiterjesztett közös jogkezelést).

A kötelezően közös jogkezelésbe tartozik a szabad felhasználások, a magáncélú másolások ellentételezésére beszedett jogdíjak, így az üres képhordozók gyártóitól és importőreitől beszedett, az üres kazetták árába beépített díj, a kábeltelevíziók által fizetett jogdíj, valamint a reprográfiai jogdíj. Az üreskazetta-, kábeltévé- és reprográfiai jogdíjakat az Artisjus és a Reprográfiai Szövetség szedi be, és a képző-, ipar-, fotóművészekre eső hányadot átutalja a HUNGART-nak.

A kiterjesztett közös jogkezelésbe tartozik a már egyszer nyilvánosságra hozott képző-, ipar- és fotóművészeti alkotás bármely további, változatlan felhasználásának engedélyezése, akár nyomtatott formában, akár sugárzás vagy az internet útján.

A HUNGART által kezelt kiterjesztett (önkéntes alapú) közös jogkezelés hatálya alá tartozó jogok köre a perrel érintett időszakokban

I. Az 1997. április 28-tól 2000. augusztus 31-ig hatályos, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium (MKM) által közzétett nyilvántartási adatok

„6. A jogosultak elhatározásán alapuló, az 5. pontban fel nem sorolt közös jogkezelésbe tartozó szerzői és/vagy szomszédos jogok a (rég) Szjt. és a Vhr. megfelelő rendelkezéseinek megadásával:

– a (rég) Szjt. 13. §-a rendelkezése alapján – tagok részére – az építészeti, műszaki, képző-, ipar- és ipari tervezőművészeti alkotások, alkalmazott grafikai művek, kispasztika, érem és plakett, képgrafikai alkotások művészi fényképek **másodlagos felhasználásai**, azaz

- a) **az elkészült műről másolat készítése, és/vagy bármely módon történő többszörözése, pl. fényképen stb.,**
- b) **ugyanezen művek műpéldányainak bérbeadása és haszonkölcsönbe adása (rég) Szjt. 18. §),**
- c) **megfilmesítése (rég) Szjt. 42. §),**
- d) **sugárzása (rég) Szjt. 34. §).”**

II. A 2000. szeptember 1-jétől 2011. január 9-ig hatályos, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) által közzétett, majd a 2011. január 10-től 2011. december 18-ig hatályos a Nemzeti Erőforrás Minisztériuma (NEFMI) által a www.nefmi.gov.hu honlapon, továbbá a HUNGART www.hungart.org honlapján közzétett nyilvántartási adatok

„HUNGART nyilvántartási adatai

6. A jogosultak elhatározásán alapuló, az 5. pontban fel nem sorolt közös jogkezelésbe tartozó szerzői és/vagy szomszédos jogok az Szjt. megfelelő rendelkezéseinek megadásával:

– az Szjt. 18. §-a rendelkezése alapján, a tagok és képviseltek részére a képző-, ipar-, fotóművészeti, ipari tervezőművészeti alkotások, (Szjt. X. fejezet) másodlagos felhasználásai, azaz

a, **a mű anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – másodlagos rögzítése bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint egy vagy több másolat készítése a rögzítésről,**

b, **ugyanezen műveknek a nyilvánossághoz közvetítése sugárzással vagy másként (Szjt. 26. §),**

c, **ugyanezen művek kiállítása (Szjt. 69. §)."**

III. 2011. december 19-től 2012. július 4-ig hatályos, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) www.kjk.szh.gov.hu honlapján közzétett nyilvántartási adatok

„Nyilvánossághoz közvetítés sugárzással vagy másként

A jog teljes leírása: Műveknek a nyilvánossághoz közvetítése sugárzással vagy másként – Szjt. 26. §.

Többszörözés

A jog teljes leírása: Művek többszörözése, másodlagos felhasználása – Szjt. 18. §. (1), (2)."

IV. 2012. július 5-től hatályos, az SZTNH honlapján közzétett nyilvántartási adatok

„A közös jogkezelésbe tartozó jogok megjelölése

3.02. másodlagos felhasználás

A jog teljes leírása: 3.02. a képző-, ipar-, fotó-, ipari tervezőművészeti alkotások **másodlagos felhasználásai [Szjt. 18. § alapján; a jogosultak elhatározásán alapuló (önkéntes) közös jogkezelésbe tartozó vagyoni jog] [*a jogosult az érintett közös jogkezelő szervezethez intézett írásbeli nyilatkozatában előzetesen tiltakozhat művei vagy kapcsolódó jogi teljesítményei felhasználásának közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen az Szjt. 87. § (3) bek. alapján].**

3.14. művek nyilvánossághoz közvetítése

A jog teljes leírása: 3.14. Képző-, ipar-, fotóművészeti, ipari tervezőművészeti alkotások **sugárzással történő nyilvánossághoz közvetítésének joga [Szjt. 26. §; a jogosultak elhatározásán alapuló (önkéntes) közös jogkezelésbe tartozó vagyoni jog] [*a jogosult az érintett közös jogkezelő szervezethez intézett írásbeli nyilatkozatában előzetesen tiltakozhat művei vagy kapcsolódó jogi teljesítményei felhasználásának közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen az Szjt. 87. § (3) bek. alapján]."**

A nyilvántartási adatok korábbi változatai – különösen az 1997-es alapításkori adatok – arra utalnak, hogy *a HUNGART a már nyilvánosságra hozott, hagyományos értelemben vett (tipikusan önálló műalkotásként funkcionáló) képző- és iparművészeti alkotásokra, azok másodlagos felhasználásának közös jogkezelésére jött létre, jogkezelői tevékenységét, műsoradat-monitorozását, felosztási szabályzatát és díjszabásait is ennek megfelelően alakították ki. A filmes jelmeztervek és jelmezek értelemszerűen nem a filmtől függetlenül jönnek létre, nem másodlagosan lesznek rögzítve egy filmalkotásban, hanem eleve a filmben való rögzítés céljából jönnek létre, annak részeként kerülnek nyilvánosságra. A film létrejötte előtt nem volt önálló létük, nem voltak nyilvánosságra hozva, a filmen kívüli felhasználásuk is ritkább (pl. kiállítás, jelmezkölcsönzés).*

A jelmeztervező műve film esetében az Sztj. 29. §. értelmében átdolgozásra kerül, tekintve, hogy megfilmesítés történik. A film sugárzása esetén nem a jelmezterv, hanem a film kerül felhasználásra.

A HUNGART nyilvántartásba vétele, illetve díjszabása a perbeli felhasználások idején nem tartalmazta és jelenleg sem tartalmaz a film felhasználása esetére irányadó díjszabást, hanem kizárólag a jelmezterv, illetve a jelmez önálló felhasználásaira vonatkozik.

A HUNGART jogkezelői gyakorlatát vizsgálva rögzíti az eljáró tanács, hogy ténylegesen 2010. január 1-jétől kezdte meg a díszlet- és jelmeztervezők már nyilvánosságra hozott műveinek másodfelhasználásának közös jogkezelését, a műsoradatok gyűjtését. Az első jogdíjak felosztására a 2011. évben került sor.

A HUNGART által ténylegesen kezelt, a jelmeztervezők részére beszedett jogdíjak köre jelenleg az alábbi

- *üresképhordozó-díj* (az üres képhordozók forgalmazása után fizetendő díj a sugárzott, illetve képhordozón terjesztett művek magáncélú másolására tekintettel – Felosztási Szabályzat 17. pont);
- *kábeltévéjogdíj* (a sugárzott vagy vezetéken terjesztett eredeti műsorok vezeték útján a nyilvánossághoz való egyidejű, változatlan továbbkövetítése fejében fizetendő díj – Felosztási Szabályzat 18. pont);
- *reprodukciós jogdíj* (pl. nyomtatott vagy elektronikus sokszorosítás, internetletöltés, kiállítás esetén fizetendő díjak – Felosztási Szabályzat 15. pont);
- *másodlagos sugárzásért járó jogdíj kizárólag a közszolgálati televíziók művészeti magazinjaiban bemutatott magyar film- és színházi előadások részleteinek díszlete és jelmeze után* (Felosztási Szabályzat 16. pont).

A reprodukciós jogdíj a felhasználók bejelentése és jogdíjfizetése után kerül felosztásra az alkotók között. Az üresképhordozó-, a kábeltévé- és a másodlagos sugárzási jogdíjak felosztása a közszolgálati televíziók által sugárzott műsortartalom alapján történik. A művészeti magazinok közvetlenül szolgáltatnak adatot a HUNGART-nak. Az ily módon

rendelkezésre álló összesített műsoradatokat és műsoridőt az egyes alkotókra név szerint lebontva a jogkezelő feldolgozza és a tárgyévét követő felosztás során a keletkezett jogdíjat az alkotóknak kifizeti.

A film sugárzása és egyéb felhasználásai esetén az Szjt. 66. § (3) bekezdése előírja, hogy *„a szerzőt minden egyes felhasználási mód tekintetében külön-külön díjazás illeti meg. A felhasználáshoz kapcsolódó bevételnek minősül az a támogatás is, amelyet az előállító a film megvalósításához kap. A díj megfizetésére az előállító köteles.”*

A 66. § (5) bekezdése előírja továbbá, hogy a szerzőt a film felhasználásaival kapcsolatban jogdíj-elszámolási igény illeti meg, amelyet legalább évente kell teljesítenie a film előállítójának.

„Szjt. 66. § (5) Az előállító évente legalább egyszer köteles a filmalkotás felhasználásához kapcsolódó bevételeiről a szerzőnek felhasználási módonként írásban elszámolni.”

Megállapítható, hogy a HUNGART bejegyzése és közös jogkezelési gyakorlata nem terjed ki az Szjt. 66. § (5) bekezdése szerinti igényre, így a filmalkotások és az abban foglalt jelmezek televíziós sugárzására, többszörözésére és terjesztésére, emiatt ezen felhasználásokra vonatkozóan engedélyezést nem folytat, díjigényt nem érvényesít, jogdíjat nem oszt fel a jogosultak között, ennek következtében a perbeli felhasználásokra a felhasználó közös jogkezelő útján engedélyt nem szerezhette volna. A fentieket a periratok szerint a HUNGART által a felperesnek adott tájékoztatás is megerősítette.

A felperes által csatolt HUNGART jogdíjelszámolás nem az ott feltüntetett filmek ismételt sugárzása után fizetett jogdíjakat tartalmazza, hanem a kábeltelevízióktól, valamint az üres képhordozók gyártóitól és importőreitől az ARTISJUS által beszedett – a HUNGART-ot megillető – üresképhordozó- és kábeltelevízió-jogdíjkeret felosztásából a felperesi jogelődre eső jogdíjrész elszámolása. A kötelező közös jogkezelés keretében beszedett átalánydíj tervezőkre eső részét a magyar televíziós és játékfilmek, valamint a közvetített színházi előadások díszlet- és jelmeztervezői között a közszolgálati televíziókban sugárzott filmek és közvetített előadások műsoradatai alapján osztják fel, így a filmek sugárzási ideje csak számítási eszközként szolgál a jogdíjfelosztás arányosításához, mivel a tényleges magáncélú másolások és kábeltelevíziós továbbközvetítések adatai nem ismertek.

Megállapítható továbbá, hogy az Szjt. 66. § (5) bekezdése szerinti felhasználási jogokra (sugárzás vagy más nyilvánossághoz közvetítés, nyilvános előadás, többszörözés, terjesztés) és a filmszerzők ezen jogokból eredő díjigényére a FILMJUS bejegyzése terjed ki („nyilvános előadási jogdíjak”, „nyilvánossághoz közvetítési jogdíjak”, „terjesztési jogdíjak”), azonban a FILMJUS a nyilvántartásba vétele folytán nem képvisel jelmeztervezőket, díszlettervezőket, illetve egyéb képző- és iparművészeti szerzőket. Ezért a jelmeztervezők javára az Szjt. 66. § (5) bek. szerinti díjat a FILMJUS jelenleg nem érvényesít.

A fentiekből az következik, hogy az Szjt. 66. § (5) bekezdése szerinti elszámolási, illetve jogdíjigényt a jelmeztervező a jelmeze felhasználásával, megfilmesítésével létrejött film

sugárzása után – erre kiterjedő közös jogkezelés hiányában – *közvetlenül jogosult érvényesíteni.*

Összegezve az eljáró tanács választát: a jelmeztervezőket érintő, hatályos közös jogkezelési rendszer alapján a szerzői műnek minősülő, filmalkotáshoz készített jelmeztervek és jelmezek felhasználása az Szjt. által kötelező közös jogkezelés körébe utalt magáncélú másolás (üresképhordozó-jogdíj – Szjt. 20. §) és a vezeték útján a nyilvánossághoz való egyidejű, változatlan továbbközvetítés (kábeltelevízió-jogdíj – Szjt. 28. §), továbbá a reprodukció (Szjt. 18. §), valamint kizárólag a közszolgálati televíziók művészeti magazinjaiban bemutatott magyar film- és színházi előadások részleteinek körében tartozik kétséget kizáróan közös jogkezelés hatálya alá, amelyet jelenleg a HUNGART végez. Az eljáró tanács a HUNGART nyilvántartására vonatkozó adatok és a közös jogkezelői gyakorlat alapján megállapítja, hogy a per tárgyát képező felhasználások (ismételt sugárzás, DVD-többszörözés és -terjesztés) a perbeli felhasználások idején nem tartoztak, illetve jelenleg sem tartoznak kiterjesztett közös jogkezelés körébe, így az azokból eredő díjigényt a felperes közvetlenül jogosult érvényesíteni.

Az eljáró tanács rá kíván mutatni arra, hogy amennyiben az ismételt sugárzás, a DVD-többszörözés és -terjesztés kiterjesztett közös jogkezelés hatálya alá tartozna a perrel érintett időszakokban, a felperes abban az esetben is jogosult lehet igényét közvetlenül a felhasználóval szemben érvényesíteni az Szjt. 16. § (6) bekezdése alapján. *A kiterjesztett közös jogkezelés Szjt. 91. § (1) bekezdésben* rögzített szabályai szerint a felhasználó abban az esetben jogosult a jogkezelő által végzett jogkezelés szempontjából érintett valamennyi jogosult azonos műfajú műveinek felhasználására, ha a jogkezelőtől engedélyt kapott, illetve a vonatkozó jogdíjat megfizette. Díjigényt a jogkezelő a perbeli esetekben nem érvényesített, mivel ezen felhasználásokra vonatkozóan jogkezelést nem végez. Ezen körülményről a periratok szerint a hozzá forduló felperest a HUNGART tájékoztatta. *A perbeli felhasználásokra az alperes sem az érintett közös jogkezelőtől, sem az egyébként számára ismert jogosulttól nem szerzett engedélyt, így megállapítható, hogy a felhasználásokra jogsértően került sor.* Az alperesnek lehetősége lett volna közvetlenül a felperestől engedélyt kérni vagy a felhasználástól tartózkodni. E körben az eljáró tanács hivatkozik az SZJSZT-14/12 számú szakvéleményében kifejtett álláspontra is.

Meg kívánja jegyezni az eljáró tanács, hogy a közös jogkezeléssel érintett körben jellemzően nem a jelmeztervek, hanem a filmalkotások, illetve a részüket képező jelmezek kerülnek felhasználásra, így a bírósági kérdésre adott válasz a jelmeztervek mellett kiterjed a jelmezekre is.

Ad 4. A fent kifejtettekre tekintettel a jogosultak a perbeli felhasználások körében díjigényüket jelenleg nem érvényesíthetik közös jogkezelő szervezet útján, és a felhasználó, így az alperes sem jogosult a művek felhasználására a közös jogkezelőtől történő engedélykéréssel,

illetve a közös jogkezelőnek történő díjfizetéssel, így minden esetben a jogosult előzetes engedélye és külön eseti megállapodás szerinti díj fizetése szükséges.

Díjfizetésre vonatkozó megállapodás hiányában az eljáró tanács a jogosítási gyakorlat során alkalmazott díjtételekből indulhat ki. Tekintettel arra, hogy a tapasztalatok szerint a perbeli felhasználások terén az engedély, így díjfizetés nélküli felhasználás a jellemző a gyakorlatban, összehasonlító adatok nem állnak az eljáró tanács rendelkezésére.

A perbeli ismételt televíziós sugárzásra vonatkozóan a jelmeztervezők jogosult csoportjára irányadó közös jogkezelői díjszabás jelenleg nincs érvényben.

A felperes által csatolt, másodperc alapú HUNGART-díjszabás (95 Ft/mp) a jelen ügyben nem irányadó, mivel az csak a kulturális magazinműsorokban sugárzott, jellemzően képző- és iparművészeti alkotásokra vonatkozó díjszabás.

A többszörözés és terjesztés felhasználási kört illetően a Filmjus a filmalkotások analóg vagy digitális hordozón (pl.: DVD, blu-ray) többszörözött példányonkénti terjesztése után fizetendő jogdíjakról és e felhasználások egyéb feltételeiről szóló hatályos jogdíjközleménye értelmében a filmírók és mozgóképi alkotók részére fizetendő jogdíj a példányonkénti fogyasztói (az áfát magába foglaló) ár 8%-a vagy a felvételkiadó nettó (áfa nélküli) átadási árának (a terjesztők számára közzétett katalógusár, PPD) 13%-a, szorozva a filmalkotásból legyártott példányok számával, szorozva a hordozón felhasznált, szerzői jogi védelem alatt álló filmalkotás (filmalkotások) elfoglalt helyének arányával (a hordozó teljes, használt kapacitásához viszonyítva). Műpéldányonkénti terjesztés esetén ezen jogdíjtételből a jelmeztervezőt is megilletné arányos jogdíjrész. A műpéldányonkénti terjesztésre azonban peradatok nem állnak rendelkezésre, így arra vonatkozóan díjkalkuláció sem végezhető.

Összegezve az eljáró tanács választát: a fenti szempontok mérlegelésével megállapítja az eljáró tanács, hogy a felperes által 17. sorszámú beadványában megjelölt mértékű felhasználásért a felperes által igényelt összesen 100 000 Ft (2777 Ft/sugárzás, 52,68 Ft/perc) jogdíjösszeg nem tekinthető eltúlzottnak.

Dr. Rozgonyi Krisztina, a tanács elnöke

Dr. Póka Júlia, a tanács előadó tagja

Droppa Judit, a tanács szavazó tagja

Összeállította: Barsvári Tímea

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Carmine Gallo: Az Apple-élmény. A példátlan márkahűség nyomában. Akadémiai Kiadó, 2013; ISBN 978 963 05 9419 6

Alkotásai hosszú sorát és kiemelkedő, szó szerint korszakalkotó jelentőségüket tekintve Jobs talán az ezredvég legjelentősebb teremtménye – ezzel kezdtük Gallo korábbi könyve, a *Steve Jobs az innováció mestere – Hogyan legyünk örülten sikeresek* bemutatását (HVG Könyvek, 2012 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012/6. sz.). Jobs életművének máig is erőteljesen tartó hatásai, hozadécai csak még inkább igazolni látszanak ezt az értékelést.

Gallónak megjelent róla, varázslatos vezetői és alkotói teljesítményének elemzéséről egy másik kitűnő könyve is: *Steve Jobs a prezentáció mestere – Hogyan legyünk örülten hatásos előadók* (HVG Könyvek, 2010). Ebben Jobs szinte páratlan szakmai tehetségének olyan oldalát mutatja be, amely önmagában is elég lenne ahhoz, hogy a gazdasági élet kiemelkedően hatásos szereplői közé emelje: prezentációs képességét és arra épített prezentációs technikáját, amelyeket nem túlzás mágikus erejűnek nevezni. Gallo ott azt írja, hogy „Az Apple vezérigazgatóját manapság a világ legizgalmasabb előadójának tartják.” Kétségtelen, és a róla szóló, pályája alapos elemzését adó könyvek is alátámasztják, hogy Jobs sikerének összetevői – gyakran forradalmi gondolatai, koncepciói, céltudatossága, kitartó törekvése, hite, elszántsága, minden meggyőzőképessége – csak azáltal érvényesülhetett, hogy képes volt mindezeket kellőképpen, azaz lenyűgözően és ellenállhatatlanul előadni. Azért válhatott az infokommunikációs kor egyik legfényesebb ikonjává, mert világgraszoló eredményeket tudott elérni, és ebben döntő szerepe volt kommunikációs és prezentációs képességeinek is.

E harmadik könyvről minden bizonnyal joggal mondható el, hogy nemcsak Gallo Jobsról szóló műveit teszi teljessé, hanem igen értékes, nagy szakmai jelentőségű kiegészítése a róla szóló irodalomnak is, beleértve Walter Isaacson impozánsan részletgazdag, remek életrajzát: *Steve Jobs* (HVG Könyvek, 2011 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012/1. sz.).

Régóta felismert gazdasági alapelv, hogy a felhasználók az árucikkeket – kevés kivétellel – az általuk nyújtott szolgáltatásokért, az értékelemzés és -tervezés terminológiájával a funkcióikért veszik meg, s az árutest ennek csupán hordozója, doboza. Jobs az innovációs fejlesztőmunkában egy alapvetően új koncepciót érvényesített: a felhasználónak nyújtott magas minőségű élményt állította e funkciók élére. Mindent annak szolgálatába állított, hogy az embereknek, a tényleges és a potenciális – megnyerhető, megnyerendő – felhasználóknak már az megragadó, lenyűgöző élmény legyen, ha belépnek az Apple bármelyik üzletébe, hasonlóan egyszerű élmény legyen a termékeivel való találkozás, az ismerkedés, a bennük rejlő sokféle és szinte megszámlálhatatlan lehetőség megismerése, és természetesen a termék egyre sokoldalúbb és teljesebb használata, s ennek során és révén a saját képességeik és kreativitásuk felfedezése és kibontakoztatása. Olyan élményeket igyekezett

nyújtani, a tények tanúsága szerint sikerrel, amelyek a felhasználót cége termékeinek és szolgáltatásainak, és általában a márkának elkötelezett híveivé teszik. Gallo részletes elemzéssel megmutatja, hogyan állította Jobs cége minden tevékenységét ennek szolgálatába a termékfejlesztéstől, amelynek kulcselemeiként kezelte a forma- és az ergonómiai tervezést, a termék csomagolásának ugyanezen kulcselemek által meghatározott kialakításán át az Apple-üzletek minden esztétikai, ergonómiai és logisztikai részletét felölelő dizájnig és azoknak az egész működési technológiájáig, s szintűgy az ott dolgozók, valamint az Apple-ügyfélszolgálat dolgozóinak igen részletesen és célorientáltan meghatározott magatartási és ügyfélkezelési kódexéig. Kinyilvánítottan azért, és olyan alapossággal szól minderről, hogy mások is átvehessék saját cégük sikere érdekében.

Természetesen nem Jobs találta fel a vásárlói élmény kiaknázását – erre a könyv is utal. Azonban olyan szintre fejlesztve, olyan mesteri, műves precizitással minden alkotóelemében kimunkálva, ahogyan azt ő *minden*, az Apple céggel és termékeivel kapcsolatba kerülő felnőtteknek és gyermeknek nyújtani akarta és tudta is, addig egyedülállót alkotott. Korábban ezt inkább csak a társadalmi elit egy meglehetősen szűk rétege, a drága luxuscikkek vevői kapták meg, valamint olyan, mindenki számára nem igazán elérhető luxusszolgáltatók, mint a Jobs számára a magas minőségű, élményt adó szolgáltatás modelljeként is szolgáló Four Seasons szállodalánc. Amint Gallo írja: „Mikor Steve Jobs először rászánta magát, hogy belevág a kiskereskedelembe, Ron Johnsont szerződtette. Ő lett a célcsoportmarketing-igazgató. Jobs a következő kemény feladatot adta Johnsonnak: mondja meg, hol szolgálják ki az ügyfeleket a világon a legjobban? A válasz nem egy másik számítógépeket értékesítő kereskedelmi cég volt. Sőt, nem is kereskedelmi vállalat. Mint kiderült, a helyes válasz a Four Seasons szállodalánc. ... A Four Seasons az Apple több értékesítési fogásához adott ötletet. Steve Jobs és Ron Johnson feltették maguknak a kérdést: 'Mit tenne a Four Seasons?'”

Élményben „utazott” egy másik különleges innovátor is: Howard Schultz, a módszeresen globálissá fejlesztett Starbucks kávécég és kávéházlánc megalapítója, amelyet a Wikipedia a világ legnagyobb kávéházcégének mond (<http://en.wikipedia.org/wiki/Starbucks>). Feltehetően helytálló, hogy Schultz elsőként, de mindenképp az elsők egyikeként demokratizálta a vásárlás révén elérhető csúcsmínőségű élményhez jutást, amit ő a cége kávéházaiban valósított meg. Erről szóló könyvének (Howard Schultz & Dori Jones Yang: Sztárkávéház – A Starbucks története csészéről csészére – HVG Könyvek) egyik kulcsmondata, amely mutatis mutandis Jobs üzleti koncepciójának is mottója lehetne: „A mi üzletünk nem kávé alapul, amelyet az embereknek felszolgálunk. A mi üzletünk embereken alapul, akiknek kávé szolgálunk fel.” Akárcsak Jobs, ő is megjárta a küzdelmes utat, hogy el kellett hagynia az általa alapított céget, majd visszaverekedte magát annak vezetőjévé. És Gallo írja: „Amikor Schultz már újra a Starbucks vezérigazgatója volt, Steve Jobst az elsők közt hívta fel. Mindkét vezető akkor tért vissza annak a vállalatnak a kormánykerekéhez, amelyet maguk alapítottak korábban, amikor úgy tűnt, hogy nincs tovább (nem nekik, hanem a cégnek – Osman P.). Mindkettőjüknek sikerült ismét életre kelteni a márkát (és újból az élvonalba emelni a céget – Osman P.), és

mindketten átalakították a teljes termékszerkezetet. Jobs azt tanácsolta Schultznak, hogy az ügyfeleknek nyújtott szolgáltatások minden egyes részletét gondosan tervezze meg. Schultz megfogadta a tanácsot.” Mert gyárta(t)ni és árusítani ma már szinte bárki bármit tud, ám megragadó, elbűvölő élménnyel szolgálni minden betérőnek a fogyasztók csúcstechnológiákat megtestesítő eszközeinek világában, ez nem Barba-trükk, ez Jobs-mágia.

Gallo idézi az Apple jelmondatát: „Gazdag tapasztalatokkal ajándékozzuk meg az embereket. Ez az erősségünk.” A céget s egyben a könyvét is így jellemzi: „Ebben a könyvben minden arról szól, hogyan törekedjünk az eredményességre. Azokról a koncepciókról olvashatunk, amelyeknek a segítségével olyan színvonalon tudjuk kiszolgálni ügyfeleinket – értékesítsünk bár üzletben, a neten vagy telefonvonalon keresztül árucikkeket, illetve szolgáltatásokat –, amely a párját ritkítja. Az Apple ügyfélszolgálati protokollja véleményem szerint az összes nagyvállalaté közül a legmagasabb színvonalú.”

Néhány jellemző idézet a könyvből: „Az Apple márka ügyfelek milliói és alkalmazottak ezrei számára hordoz jelentést: érzelmileg mélyen átitatott élményekkel gazdagítja őket, és jobbá teszi az életüket.” / „Az Apple-élmény titka, hogy a személyzet nem az értékesítéssel foglalkozik elsősorban. Kapcsolatokat építenek, és igyekeznek az emberek életét boldogabbá tenni” – Ron Johnson (az Apple kiskereskedelmi hálózatának létrehozója, első marketingigazgatója). / „Hozzánk azok az emberek ragaszkodnak, akik az orruknál valamivel messzebb szeretnének látni, és kíváncsiak a világra, akik nyomot szeretnének hagyni az univerzumban” – Steve Jobs. / „A legtöbb cég olyan munkatársakat szerzöttet, akik az adott munkakörben el tudják végezni a munkát, emiatt pedig a vállalat belső élete majd magától kialakul. A Disney és az Apple megtervezi a vállalat belső életét, és olyan munkatársakat keresnek, akik ezért lelkesednek, és szeretnének részt venni benne.” / „A visszajelzés az Apple titkos receptjének a kulcsfontosságú alapanyaga.” / „A visszajelzést tekintsük ajándéknak – az Apple tizedik születésnapjára készült poszter.” / „Azt hihetné az ember, hogy a lelkesedés az Apple csodálatos termékeinek vagy a trendi üzletbelsőknek köszönhető, a támogató ügyfelek mégis messze a leggyakrabban úgy nyilatkoznak, hogy az Apple Store áruházakban az tetszik nekik legjobban, ahogy kiszolgálják őket az alkalmazottak.” / „Az Apple sikere elsősorban azon alapul, hogy kellő mozgásteret enged, és érzelmi köteléket is nyújt az alkalmazottainak, akiknek meggyőződése, hogy megváltoztatják a világot. Ha egy vállalat nem bánik jól a belső ügyfeleivel, a külső ügyfeleivel sem fog soha.” / „Mostanság mintha a pocsék kiszolgálás lenne az etalon. Azoknál a cégeknél – ilyen például az Apple –, amelyek méltán híresek ügyfeleikhez fűződő jó kapcsolatukról, máshogy csinálják.” / „Ma már nem egyszerűen személyi számítógépet akarnak venni az emberek. Azt is tudni szeretnék, mit lehet ezekkel kezdeni, mi pedig pontosan ezt mutatjuk meg nekik” – Steve Jobs. / „A termékjellemzők senkit nem érdekelnek. Az embereket az érdekli, hogy a terméktől, illetve a szolgáltatástól hogyan lesz jobb az életük.” (Sajnos errefelé a legtöbb árusítóhelyen és platformon a „hogyan lesz jobb” információk nem állnak rendelkezésünkre, így arra kényszerülünk, hogy erre a termékjellemzőkből következtessünk. Az Apple üzleteiben viszont,

olvashatjuk, a személyzet mindent megtesz azért, hogy segítsen felismerni, mit nyerünk termékeik használatával.) / „Legyünk a minőség mércéje. Van, aki nincs hozzászokva, hogy a kiválóság alapkövetelmény” – Steve Jobs. / „Tudjuk, Jobs miért nem foglalkozott fókusz-csoportokkal: úgy vélte, hogy az emberek egész addig nem tudják, mire vágnak, amíg meg nem mutatják nekik. Bizonyos esetekben ez igencsak igaznak bizonyult.” (Különösen igaz ez, legalábbis a világ kevésbé szerencsés tájain, például a Jobs-teremtette vásárlási és ügyfél-szolgálati élményre, amelyet Gallo oly szívfájdító alapossággal ecsetel. Akit egészen máshoz szoktattak, amíg nem találkozik ilyenrel, el sem képzei, hogy ilyen is lehet.) / „Jobs megsejtette, amire a kognitív tudomány képviselői később, az agyról készült elektroenkefalográf (EEG) és mágneses rezonancia képalkotási (MRI) eljárással készült felvételek segítségével jöttek rá.”

Gallo amerikai, ott nőtt fel sikeres íróvá, újságíróvá, rendezvények kulcselőadójává. A kiemelkedő siker mozaikjait és mesterfogásait bemutató könyvei valóban igen jók – legalábbis e Jobs-trilógia, amelyet megismerhettünk. Csupán a buzdításait érezzük kissé túlzottnak, amelyek azt ígéri, hogy mindez nekünk is eltanulható. Így pl. tanulságos és érdekes a megállapítása: „Az Apple nem a kisujjából szopja az ügyfélkapcsolat alapelveit. Steve Jobs elismerte, hogy az Apple Store-hoz a Four Seasons adta az ötletet (pontosan ezért fogunk a szállodalánról és más márkákról ebben a könyvben szót ejteni). Csakhogy az Apple tovább finomította a másoktól tanult elveket. Ennek viszont az lett az eredménye, hogy az Apple számos olyan márkára hatott, amelyek életünk részei. Az AT&T magától Steve Jobstól kért tanácsokat, és ezek segítségével alakította át üzlettereit. A Disney, a Nike, a T-Mobile, a Tesla, a J. C. Penney és más márkák ugyanezt tették.” Ne kezeljük viszont korlátlan bizalommal, hogy „Az olvasó is követheti a példájukat. Azok az elvek, amelyeket ebben a könyvben tárgyalunk, az Apple-nél beváltak, és az olvasó cégénél is működni fognak.”

Könyvének tartalmát ekként foglalja össze: „Az Apple-élmény három részből áll. Az első rész, 'A belső ügyfelek inspirálása', az alkalmazottakról szól, tréningről és belső kommunikációról. A második rész, 'Az ügyfél szolgálatában', olyan speciális fogásokat ismertet, amelyekkel minden egyes ügyfelet le tudunk venni a lábáról, amikor csak találkozunk velük. A harmadik rész, 'A szintér előkészítése', arról a környezetről, ahol az ügyfél találkozik velünk, a márkánkkal és a termékeinkkel. Bár mindhárom rész témája szerepet kap az Apple-élmény létrehozásában, mégis a legtöbb ember annak hisz, amit lát – az Apple termékeinek és az Apple Store üzletbelsőjének. Pedig az Apple-élmény jóval többről szól. 'Ha az Apple termékek jelentik az Apple Store áruházak sikerének a nyitját, akkor mi a magyarázat arra, hogy miközben a Walmart, a Best-Buy és a Target áruházaiiban a legtöbb Apple termék kapható, és gyakran különböző engedményeket is adnak rájuk, valamint az Amazonon is lehet kapni őket mind – és ott még forgalmi adót sem kell utánuk fizetni –, az emberek mégis tömegével járnak az Apple Store üzletekbe, hogy ott vegyék meg teljes áron az Apple termékeket?' teszi fel a kérdést Ron Johnson, majd így felel: 'Az emberek az élményért mennek be az Apple Store áruházba, és nem sajnálják érte a pénzt.'”

S ebben a mai, a sikert és boldogulást a költségek leszorításában kereső, hánykolódó világban különös jelentősége lehet a következő megállapításának: „Mi a titok? Miért marad versenyben az Apple, amikor annyi más cég elbukik? Mi az, amit az Apple jól csinál? A legfontosabb kérdés az, hogy a többi vállalkozás milyen elveket tanulhat meg az Apple-től, amelyekkel párját ritkító kiszolgálásban tudja részesíteni a vásárlóit. ... Míg a Sears vezetői azt kérdezték önmaguktól, 'Hol takaríthatnánk meg a legtöbbet a költségeken?', az Apple legfelsőbb vezetői – Steve Jobsot is beleértve – azt kérdezték, 'Melyik cégnél szolgálják ki az ügyfeleket a legjobban?'” Igen, az Apple-élmény létrehozása és folyamatos fenntartása sok pénzbe kerül. Jobs és csapata viszont meglátta benne, és be is teljesítette, hogy „E jelben győzesz!”

A fejezetek kulcsmondatai a tartalomjegyzékben:

I. rész: A belső ügyfelek inspirálása

(A „belső ügyfél” itt a cég alkalmazottait jelenti – jelképezve, hogy a cég nem alárendeltként bánik velük. Amint Gallo is írja, a Starbucksnál partnereknek hívják őket, és Schultz könyvéből megtudhatjuk, hogy cége igyekszik úgy is kezelni őket, hogy partnereknek érezzék magukat, a saját ügyüknek a cég sikerét és a siker hordozóit.)

1. Álmodjunk bátrabban!
2. Mosolygós alkalmazott kerestetik
3. Talpraesett munkatárs kerestetik
4. Építsük a bizalmat!
5. Gondoskodjunk visszajelzési útvonalakról!
6. Fejlesszük a figyelem megosztásának képességét!
7. Adjunk mozgásteret a munkatársainknak!

II. rész: A külső ügyfél szolgálatában

8. Az Apple ügyfélprotokoll öt lépése
9. Új időszámítás az ügyfélkultuszban
10. Az előnyök értékesítése
11. Az ügyfélbe szorult kreativitás szabadon engedése
12. Nagyot szóljon!
13. A forgatókönyv gyakorlása
14. A megbízható minőség biztosítása

III. rész: A szintér előkészítése

15. Rend a lelke mindennek
16. A dizájn ördöge a részletekben van
17. Érzetgazdag tapasztalattervezés

Összegzés: Az Apple titka

A fejezetek végén ún. ellenőrzőpontot találunk, amely a három legfontosabb útmutatást emeli ki – nyomatékossítással és annak meggondolására, magunk mennyire is követjük azokat.

Még néhány igen tanulságos részlet a könyvből:

„Ne halat adj, halászni taníts!” – sugallja a sokat idézett, bölcs útmutatás. És valóban: „Mindegy, hogy Manhattanben vagy Madridban veszünk-e egy Mac-et, mindenhol találkozni fogunk a kreatív dizájnerrel, aki segít, hogy az ügyfelek saját maguk találják meg a számukra legmegfelelőbb megoldást.” Ez természetesen az Apple minden más intelligens termékére is ugyanígy igaz, és ekként érhető el hatékonyan, hogy az emberek szeressék a tőle vásárolt terméket, ragaszkodjanak a céghez és a márkáihoz. És így igaz, hogy „Nézzünk be egy Apple Store áruházba San Franciscóban vagy Hong Kongban, és ott lesznek a géniuszok, akik nem számítógépeket szerelnek, hanem ügyfélkapcsolatokat hoznak helyre.” A géniuszok itt a cég ügyfélszolgálatos szakemberei, az így megerősített kapcsolat pedig az ügyfél akár élethosszig tartó márkahűségét eredményezheti. Ám tudnunk kell, az ügyfelek kevésbé megbocsátóak, mint a példabeszédbeli cowboy, aki a harmadik botlás után lelőtte a lovát – ha korábban elég jól tapasztaltak, egy botlást még megbocsátanak, ám a második után már többnyire elfordulnak a cégtől.

„Steve Jobs azt mondta, hogy az emberek nem számítógépet akarnak venni, hanem azt szeretnék tudni, hogy mire mennek ezekkel a gépekkel. Jobs megértette, hogy a vevői nem egy dobozzal a hónuk alatt akarnak kísértálni az üzletből, hanem egy olyan eszközzel a kezükben, amivel valóra válthatják az álmaikat. ... Az, hogy 'Tegyük gazdagabbá az emberek életét!' az Apple-nél azt jelenti, hogy személyre szabott tanfolyamot, illetve kiscsoportos workshopokat szerveznek azoknak az ügyfeleknek, akik szeretnék volna megmutatni a bennük nyugvó Scorsesét, saját játékfilmet akartak forgatni, illetve vágni, ki szeretnék volna adni a család emlékiratait, vagy arról álmodoztak, hogy egyszer rockszár lesz belőlük.” S amint olvashatjuk, az Apple az ügyfelek hűségének erősítésén túl még pénzért jól eladható szolgáltatásokat is ki tud hozni ebből.

HR-politika Apple-módra

„Az Apple-nél háromlépcsős a felvételi folyamat. Akár egy hónapnál is tovább eltarthat.” Gallo e lépcsőket részletesen bemutatja.

„Az ideális jelentkező, aki az Apple-nél szeretne dolgozni, valamennyire ért a számítógépekhez, és nagyon ért az emberek nyelvén. ... Az Apple egyik HR vezetője, aki az alkalmazottakat szerződteti, elmondta, hogy szívesebben vesz fel egy tanárt, aki nem ért a számítógépekhez, mint egy számítógépes szakembert, aki nem ért a tanításhoz. Azzal, hogy a megfelelő munkatársakat szerződtetik, lehetővé teszik, hogy az Apple irányítói vezessenek, ne pedig parancsokat osztogassanak vagy igazgassanak. Az Apple nem a technikai tudásuk alapján veszi fel a munkatársait. A személyiségük számít.” Az Apple-élmény biztosításához természetesen kell az alkalmazottak magas színvonalú szakmai hozzáértése is, erre a cég kiképzí ők. Ám HR-politikájuk veleje: „Ron Johnson egyszer azt mondta, hogy az Apple-höz nehezebb bekerülni, mint a Stanford Egyetemre. Viszont sem a faji hovatartozás, sem a

nemi identitás, sem az életkor vagy a külső nem számít. *Az Apple nem annak alapján szerződteti munkatársait, hogy mi van bennük, hanem hogy mi sugárzik belőlük.*”

Isaacson könyvéből idézi Gallo Jobsról: „Amikor 1981 tavaszán a szép emlékü szilikon-völgybeli kalózbándát toborozta, elsősorban azt nézte, hogy mennyire lelkesíti fel a jelentkezőket a termék. Volt, hogy bevitte a jelöltet egy olyan terembe, ahol a Mac prototípusa várakozott letakarva. Jobs nagy sebbel-lobbal lerántotta róla a leplet, és figyelt. Ha a jelölt csillogó szemmel nyúlt az egérért, és máris az ikonok között keresgélt és kattintgatott, Steve elmosolyodott, és felvette. Csak arra várt, hogy kimondják, hogy Ejha!”

Másrészt: a fejlesztőmunka rögzös út, amelyen az embernek szembe kell szállnia a saját és mások félelmeivel, berögzült nézeteivel, ha meg akarja valósítani az elgondolásait. „Az Apple-nek olyan alkalmazottakra van szüksége, akik biztosak a dolgukban és sem az ügyfelek, sem a cég vezetői, sem pedig közvetlen főnökeik láttán nem száll inukba a bátorság. Ezt a filozófiát a legeslegeltántoríthatatlanabb alkalmazott vezette be – maga Steve Jobs. ... Jobs rettenthetetlen volt, és olyan munkatársakat szerződtetett, akik ebben hasonlítottak rá.”

Ám a legjobb fejlesztő sem tudhat mindent, gondolhat mindenre, vehet észre minden csapdát, hibát, ezért soha nem szabad félnie segítséget kérni. „Az Apple alkalmazottainak van önbizalmuk és elég magabiztosak ahhoz, hogy amennyiben nem tudják, hogy egy kérdésre mi a felelet, segítséget kérjenek. Ha valaki Steve Jobsszal szemben is a sarkára tud állni, az egyszerűen csak azt jelenti, hogy az adott kolléga valamiről meg van győződve, és hajlandó kiállni az igazáért. Az Apple-nél vannak olyan állásinterjú-vezetők, akik szánt szándékkal belekötnék a jelölt véleményébe, még akkor is, ha valójában tökéletesen egyetértenek vele. Azt akarják tudni, mennyire eltökélt a jelölt. Megingatható-e álláspontjában? Meghajol-e? Megint nem arról van szó, hogy olyan munkatársakat keresnének, akik mindenre tudják a választ, hanem olyanokat, akik kiállnak az igazuk mellett, és amikor a szükség úgy hozza, nem szégyellnek segítséget kérni.” Gallo elmondja: a felvételi folyamatnak gyakorta egyik sarkalatos pontja annak felbecslése, hogyan tudna-merne a jelölt a meggyőződéséért szembe szállni Jobs-szal.

Az Apple szervezetének egyik legfontosabb kötőeleme a bizalom. Különösen nagy a jelentősége abban, hogy a – főként a frontvonalban dolgozó, az ügyfelekkel foglalkozó – munkatársak merjék az ügyfelek megnyerését és ezzel az üzleti sikert biztosító kreativitással és a döntéseikhez szükséges bátorsággal ellátni a feladataikat, s a működés javításához hangot adni a véleményüknek, javaslataiknak. „Az Apple vezető beosztású munkatársai nagyon sokat tesznek azért, hogy munkatársaik bizalmát elnyerjék, megőrizték, és bizony azért is, hogy, ha elvesztették a bizalmat, visszaszerezzék. Az üzletvezetők igyekeznek bizalmat sugárzó munkahelyi környezetet teremteni, ahol az alkalmazottak fenntartás nélkül hajlandók véleményt mondani, illetve mások véleményét méltányolni, és elég magabiztosak ahhoz, hogy éreztetni tudják az ügyféllel, hogy fontos.” Gallo a szakirodalomból merítve áttekintést ad tizenhárom bizalomépítő stratégiáról, s hogy mi alkalmazásuk szerepe az Apple-élményben.

Kreativitás és bátorság a frontvonalban. Egy fejezet sokatmondó címe, hogy „Adjunk mozgásteret a munkatársainknak!”, s ennek bevezetésében olvasható: „Ha egy készüléket véletlenül leejtenek, beleejtik a vízbe, vagy az ügyfél hibájából másképp elromlik, az Apple munkatársainak nem kötelességük kicserélni. De előfordul, hogy a leejtett, vízbe ejtett vagy elromlott készüléket kicserélik – amennyiben így helyes. Az Apple munkatársai maguk döntenek el, mitévők legyenek, mi a helyénvaló, és előfordul, hogy lejárt garanciával is kicserélik a számítógépet vagy az iPod-ot, mert így járnak el a leginkább helyesen. ... Rájuk van bízva: döntsenek úgy, ahogy a cég és a cégnek az ügyfélhez fűződő hosszú távú kapcsolata szempontjából helyes.”

Egy fejezet szól a visszajelzések fontosságáról. Ennek részeként: „Visszajelzés nélkül nincs Apple-élmény. Steve Jobs olyan komolyan hitt a – belső és külső – visszajelzés erejében, hogy rendszeresen beugrott az Apple telefonos ügyfélszolgálatához, és felvette a telefonokat. Közvetlenül az ügyfelektől akarta hallani, hogy mi a panasz ... A visszajelzésre volt kíváncsi.”

„Steve Jobs mondta egyszer, hogy 'Az, hogy a temetőben én leszek a leggazdagabb halott, nem érdekel. Az viszont igen, ha este úgy térek nyugovóra, hogy közben azt mondhatom, ma tettünk valami nagyszerűt'” – idézi Gallo. Amint írja, az alkalmazottak akkor hozzák a munkájukban a minőséget, amelyet az Apple az ügyfeleinek folyamatosan nyújtani akar, ha úgy érzik, értelme van a munkájuknak, a cégnek pedig módszeresen, folyamatosan motiválnia kell őket erre. „Éreztessek alkalmazottainkkal, hogy munkájuknak a pénzkereseten túlmutató célja is van” – írja, és idézi a Google gyakorlatát, amely az egyik legkiemelkedőbb példája annak, hogyan kell a dolgozók kreativitását, elhivatottságát minél inkább ösztönző környezetet és bánásmódot teremteni. „A Google kifejezetten azt vallja, hogy a pénzbeli ösztönzők 'az életpályához, a munkahelyi környezethez és az izgalmas feladatokhoz képest másodlagosak.' A Google ezeket az elveket szem előtt tartva olyan motivált és együttműködő munkatársakat szerződtet, akik nem a pénzért hajtanak, hanem az innovációhoz, a haladáshoz és az eredményekhez szeretnének munkájukkal hozzájárulni.” A Google eme gyakorlatát kitűnően mutatja be David A. Vise & Mark Malseed: A Google Sztori c. könyve (K.u.K. Kiadó, 2009 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2009/5. sz.). Ha belegondolunk, valóban igen erős motiváló tényező lehet, ha egy cég erősíteni tudja alkalmazottaiban a meggyőződést, hogy számukra is van értelme, jelentősége a munkájuknak. A vallásosság visszaszorulásával, a mai kor értékválságában az emberek keresik az életük értelmét, s az értelmét annak, amivel napjaik nagy részét töltik – akarnak valamit, ami annak tekinthető. Ilyen lehet a tudat, hogy a napi munkájukkal valami hasznosat tesznek.

Az itteni, túlnyomórészt ridegtartáshoz szoktatott ember számára már a következő rész címe is a pozitív utópiákat idézi: „A külső ügyfél szolgálatában”, amiket pedig leír, innen nézve határozottan a sci-fi műfajára hajaz. Nem is sokkoljuk a kedves olvasót részletezéssel, csupán három részletet említünk meg.

Az Apple ötlépéses ügyfélprotokollja – csak a címszavait idézve: „Az ügyfelet meleg szavakkal köszöntjük személyesen” (és előírásosan mindig van az ajtónál, aki ezt megteszi, és sohasem kényszeredetten – Osman P.). / „Próbáljuk udvariasan megtudni, mire van szüksége az ügyfélnek! / Pontosan olyan megoldást ajánljunk az ügyfélnek, amit nyomban haza is vihet! (Gallo kiemeli: az Apple eladói nem jutalékra, nem forgalom utáni prémiumra dolgoznak, tehát ez nem azt jelenti, hogy sózzuk rá, ami épp van – Osman P.) / Legyen minden kérdés és aggály egyértelműen tisztázva! / Elbúcsúzáskor legyünk szívélyesek, és a viszontlátás reményében köszönjük el!”

Mindenki utál vásárlás közben várni. Gallo mesterfogásokat felvázolva elmondja, milyen ügyfélkezelési kultúrát alkalmaznak az Apple boltjaiban, hogyan tudják az eladótéri alkalmazottak jó bánásmóddal és kommunikációval elérni, hogy az ügyfél ne érezze bosszantónak vagy akárcsak hosszadalmasnak a várakozást, amíg megkapja, amiért jött.

„Az embereket az érdekli, hogy a termékeink és a szolgáltatásaink miért jók nekik. Az Apple Store munkatársai megtanulták, hogy az Apple termékek esetében azzal kereskedjenek, ami a termék előnye. Pontosan úgy, ahogy Steve Jobs is tette zseniális előadásaiban. Jobs mindig arra a kérdésre válaszolt, hogy „Miért érdekeljen engem?” Ó igen, az eszközeink már olyan bonyolultak, olyan, a mélyreható szakismeretekkel nem bíró felhasználó számára átláthatatlan csúcstechnikát testesítenek meg, hogy a legöregebb indián sem képes a műszaki jellemzőik ismeretére alapozni a vásárlási döntéseit. Különösen érvényes ez az informatikai és az infokommunikációs eszközökre, amelyek kezelését és szolgáltatásait inkább majd csak a hosszabb használat gyakorlatában ismerjük meg (és jövünk rá, mit kellett volna vennünk helyettük). Ezért mindannyian szeretnénk olyan helyen vásárolni, amelyet az előző mondatok vázolnak.

S hogy milyen a „szintér”, azaz a vásárlások terepét jelentő üzletbelső, amelyről a III. rész szól? Amit a kialakításról Gallo leír, az sokban úgy jellemezhető legtalálékosabban, hogy „Jobs-dizájn”. Elmondja, s fentebb, a Starbucks tekintetében említettük is, hogy nagy cégek fordultak Jobshoz és életműve e részéhez ilyen téren megvalósítandó „konceptiótranszferért”.

„Sok ügyfél csüggedt, fáradt és rosszkedvű. Persze, hogy ezt az érzést nem akarják munka után is magukkal cipelni. Ez aztán feladja a leckét az Apple-nek: hogyan tudja egy Apple Store a hozzájuk betérő csüggedt, fáradt és rosszkedvű ügyfeleket jobb kedvre deríteni, hogyan tud lelket önteni beléjük, hogyan tudja visszaadni az életkedvüket? Ehhez az Apple Store üzletbelsője az egyik kulcs.” Az érzéletes fejezetcímek: „Rend a lelke mindennek” (Jobs alapvető dizájnkonceptiója a letisztult egyszerűség érvényre juttatása. Megjelenik ebben erős kötődése is a zen buddhizmushoz. Nagy csatákat vállalt ezért termékeik tervezésekor. E fejezet mottója, tőle idézve: „Minden vackot ki kell dobni, és arra kell koncentrálni, ami jó.”) / „A dizájn ördöge a részletekben van.” (De még mennyire! És itt is egy Jobs-mottó: „Csak úgy hajthatod nyugodtan álomra fejed, ha kulcsín és belbecs nem szenved hiányt” – nála pedig nincs belbecs valódi kulcsín nélkül.) / „Érzetgazdag tapasztalattervezés” – hozzá,

mottóként, Apple-mantra: „Elment az Apple Store-ba, megvette, Apple ügyfél lett belőle, hűséges.”

A könyv nagyon sok izgalmas részletét nem említettük. Érezze át az olvasó a felfedezésük *élményét!*

Dr. Osman Péter

* * *

Hajrá, élet!

Nick Lane: Hajrá, élet! Az evolúció tíz legnagyobb találmánya. Akadémiai Kiadó, 2012; ISBN 9 789630 592208

Az év természetfotói. Magyarország 2013. Alexandra Kiadó, 2013; ISBN 977-178-523-302-0

Hajrá, élet!

Mióta ember néz az égre, mióta Platón kétlábú tollatlan állata ráébredt saját létezésének a tudatára, az emberiség egyik legizgalmasabb rejtvénye az élet keletkezésének megfejtése. Szinte minden népnek megvolt/megvan a maga teremtésmítosza, a mai nyugati kultúrában pedig három nagy iskola feszül egymásnak: a vallás tanítása a teremtésről, a kreacionizmus, más néven az intelligens tervezés doktrínája (amely az intelligens teremtmény feltételezése révén a teremtés vonatkozásában nagyban egybeesik a vallás tanításával) és az evolúció tana. S mivel a helytálló magyarázatra tökéletesen érvényes, hogy „csak egy maradhat”, cseppet sem meglepő, sőt valójában természetes, hogy az eltérő meggyőződések között béke, kölcsönös megértés nem honol.

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2013/6. számában szóltunk az evolúció egyik harcos zászlóvivője, Richard Dawkins A legnagyobb mutatvány – Az evolúció bizonyítékai c. könyvéről [Nyitott Könyvműhely (Libri Könyvkiadó), 2009]. Amint a középkori prédikátorok a sátánt, oly hévvel támadja benne a szerző a kreacionistákat, mondván, hogy „Az evolúcióval kapcsolatban rendelkezésünkre álló jelenlegi bizonyítékokat tekintve az evolúció csakis tény lehet, egyébként olyan szélhámosságot kellett volna elkövetnie a teremtménynek, amelyet kevés istenhívő tulajdonítana neki.” A papságról és a teológusokról is állítja, hogy „a százalmasan tudatlanoktól eltekintve valamennyien kénytelenek voltak elfogadni az evolúció tényét”. S mert akárcsak a világmindenség genezisé, az életet illetően sincs még válaszunk arra, hogyan jöttek létre azok a peremfeltételek, amelyek közt a genezis végbeme-

hetett és máig is tartó folyamatokba szerveződhetett, Dawkins tesz egy határozottan érdekes és politikus engedményt: „Gondolhatják róla azt, hogy Isten elindította a folyamatot, és a további történéseken valószínűleg nem tartotta rajta a kezét. Hihetik azt, hogy Isten először létrehozta az univerzumot, majd olyan harmonikus törvények és fizikai állandók felállításával ünnepelte meg a születését, amelyeket úgy számolt ki, hogy megfeleljenek annak a kifürkészhetetlen célnak, melyben végső soron mi is szerepet játszunk.”

A modern tudomány e téren fő irányzatát kétségkívül az evolúció elmélete, az élet keletkezésének evolucionista magyarázata jelenti. Izgalmas eltérés közte és a modern tudomány kozmogóniai elmélete között, hogy az utóbbi csak egy kitüntetett pontig, a nagyon praktikus szingularitásnak tekintett Nagy Bummig megy vissza, s nem vállalkozik arra, hogy az előtte voltakról is leírást, magyarázatot adjon – az evolúció tana viszont nem él ilyen (ön)korlátozással.

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2013/3. számában egy szintűgy kitűnő, az evolúciót tárgyaló könyvről szólunk, Szathmáry Eörs és John Maynard Smith A földi élet regénye – Az élet születésétől a nyelv kialakulásáig c. művéről (Akadémiai Kiadó, 2012). Benne olvashattuk: „Az élet keletkezésének problémája tehát az, hogy miképpen jelenhettek meg a sokszorozódás, a sokféleség és az öröklődés képességével rendelkező szervezetek az ősi Föld kémiai viszonyai között. Ha ez a három tulajdonság megjelent, a többi sajátság, amelyet megkövetelünk az élő szervezetektől, már kialakulhatott az evolúció révén.”

Maga Lane ezt írja Az élet eredete c. fejezetében: „Sosem fogjuk megtudni, hogyan kezdődött a földi élet. Még ha sikerülne is elérnünk, hogy kémcsőben fortyogó vegyi anyagokból baktériumok keletkezzenek, és férgek bújjanak elő, sosem fogjuk bizonyosan tudni, hogy valóban így kezdődött bolygónkon az élet, csak azt, hogy ez lehetséges, és gyakrabban történik, mint gondolnánk. De a tudomány nem az elvárásokról szól, hanem a szabályokról; a szabályok pedig, amelyek az élet bolygónkon való megjelenésére vonatkoznak, az egész világegyetemben érvényesek. Az élet eredete utáni kutatás nem arról szól, hogy próbáljuk meg rekonstruálni, mi történt i. e. 3851 millióban csütörtökön reggel fél hétkor, hanem arról, hogy olyan általános szabályokat találjunk, amelyek bárhol a világegyetemben bármely bolygón kialakuló életre, különösen az általunk ismert egyetlen példára, a földi életre vonatkoznak. Bár a történet, amit feldolgozunk, szinte biztosan nem pontos minden részletében, azt hiszem, nagy vonalakban valószerű. Meg akarom mutatni, hogy az élet eredete egyáltalán nem olyan nagy misztérium, mint amilyennek szeretik beállítani, hanem talán szinte elkerülhetetlenül a Föld forgása következtében alakult ki.”

Megnyugtatóan meg nem válaszolt alapkérdésbe persze nála is beleütközhetünk. Jócskán előreszaladva könyvében: Lane beszél a halál eleve beépített gépezetéről, ám arról is, hogy „halál nélkül természetesen nem lehetne evolúció”, ami igaz is, hiszen a „típusváltás” a halál útján halad előre (akárcsak a tudományok ama nézet szerint, hogy az új eszmék akkor tudnak hódításnak indulni, midőn kihálnak az addig uralkodók hordozói). Ámde ha az élőlény halhatatlan, az evolúció nem képes kiselejtezni. Lane fejtegetései mintha nem tud-

nának megszabadítani attól a képzettől, hogy a halál genezise is olyan, mint az életé vagy az univerzumé: a folyamat magyarázata eléggé kerek, és elfogadhatónak – bár nem szükségképpen egyedül elfogadhatónak – tűnik, ám a kiindulás átláthatatlan ködben rejtőző marad. Ha eltöprengünk az olvasottakon, két lehetőséget érzünk körvonalazódni. Az egyik, hogy az első élőlényekben már megvolt a halál gépezete, ám ehhez adódik a kérdés, hogy hogyan (hozzáfűznénk azt is, hogy miért, de ez ugyebár eleve csak bizonyos eszmekörökben feltehető kérdés). A másik lehetőség, hogy az első élőlények még nem voltak beépítetten halandók, ehhez viszont elkerülhetetlenül az a kérdés kapcsolódik, hogy miként váltak azzá. Ha az evolúció „feltalálta” azt a szereplőt – életformát –, amely halandóvá tehetette az előbbieket, miként, milyen mechanizmusok révén tehetette azt győztessé a természetes szelekció?

Nemcsak elegáns, hanem igaz is a tétele: „A tudományos feltételezések nagy előnye az, hogy az ismeretlenbe tett képzeletbeli ugrással új megvilágításban láthatjuk a dolgokat, és kísérleteket javasolhatunk, amelyek megerősíthetik vagy cáfolhatják a feltevéseinket.”

Őt és e művét így jellemzi az Akadémiai Kiadó ajánlója: „Ismert brit biokémikus és tudományos író. A Hajrá, élet című könyve 2010-ben elnyerte a Royal Society tudományos könyveknek szóló díját, és az év könyve lett az Economistnál, az Independentnél, a Timesnál és a Sunday Timesnál is. Idáig tizenhat nyelvre fordították le. Rendszeresen publikál a legnevesebb orgánumban, többek között a Nature-ben és a New Scientistban.” A Wikipédiában olvasható, hogy Lane a University of London legrégebbi és legnagyobb tagszervezetének, a University College Londonnak tiszteletbeli docense, és ott az első kiválasztottja annak az ösztöndíjprogramnak, amely olyan kutatókat ölel fel, „akiknek koncepciói jelentősen megváltoztathatják a fontos dolgokra vonatkozó nézeteinket” (UCL Provost’s Venture Research Fellowship) – http://en.wikipedia.org/wiki/Nick_Lane.

E könyvről joggal mondható, hogy a témafelvetései, okfejtései egytől-egyik kitűnőek, tanulságosak, az evolúció legizgalmasabb kérdései közé visznek. A fejtegetései a helytálló-nak tartott – de legalábbis valószínű – magyarázatok lényegét igyekeznek elénk tárni. Nem állítható, hogy mindig egyszerű követni a leírtakat, az viszont igen, hogy minden sora gyümölcsöző gondolkodásra készítet, s nagyon sokat tanulhatunk belőlük. Arról pedig végképp nem a szerző tehet, hogy az élő szervezetek fejlődése végtelenül bonyolult utakat járt be, amelyek megértéséhez az olvasó számára sincs, ó, jaj!, királyi út, amint a fejlődés mechanizmusainak feltárására törekvő elméletekhez sem. Ebben a mindvégig érdekfeszítő műben csupán apró szeplők, hogy néha egyes kijelentések, megállapítások mintha megbotlanának, párszor mintha ellentmondának a másoknak, ami cseppet sem csorbitja intellektuális értékét. Panaszunk igazából csupán egy lehet: a könyvben sorakozó óriási mennyiségű információ miatt erősen hiányzik, hogy nincs benne név- és tárgymutató, amely segítené a visszakeresést, az olvasottak felidézését. Az olvasás során az információ igen gazdagon, töményen áramlik, s az előadás megértéséhez gyakran kellenek a korábban mondottak – amelyekhez így nehéz visszanyúlni. Ez nyilvánvalóan az eredeti kiadó hibája.

Néhány karakteres idézet a könyvből:

„Figyelemre méltó, hogy a baktériumoktól az emberig minden életforma valamilyen elektronátadással biztosítja az energiáját. Mint Szent-Györgyi Albert, Nobel-díjas magyar kutató megfogalmazta: 'Az élet lényege az, hogy az elektronok nyugalmi állapotba akarnak jutni.'” / „Egyesek szerint még mindig a baktériumok határozzák meg a földi életet, mert biomassza tekintetében a növények és állatok tömege együttesen sem éri el a baktériumok össztömegét.” / „Ha elég forrás állna rendelkezésre (ez nyilvánvalóan lehetetlen követelés), egyetlen, egybilliomod gramm tömegű baktérium kevesebb mint két nap alatt akkora populációt hozhatna létre, amely az egész Föld tömegével egyenlő.” / „Nincs a baktériumoknál konzervatívabb képződmény. Így a történelem az eukariótákkal kezdődött. Először vált lehetővé, hogy 'egyk átkozott dolgot kelljen elszenvedni a másik után' ahelyett, hogy folytatódott volna a véget nem érő monotonitás.” / „Míg a baktériumok szinte megszegyenítenek bennünket okos biokémiai megoldásaikkal, morfológiai képességeikben erősen korlátozottak. Úgy tűnik, képtelenek megteremteni azokat a csodákat, amiket magunk körül látnunk, legyen szó akár hibiszkuszról, akár kolibriról. Ezért az egyszerű baktériumoktól a bonyolult eukariótákra való átmenet talán a legfontosabb változás bolygónk történetében.” / „Isten teremt, Linnaeus rendszerez.” / „A szex biztosan büszkén viselhetné az élet legnagyobb találmánya címet; de hogy a csudában és miért fejlődött ki itt, a Földön?” / „Az élet legcsodálatosabb alkalmazkodási jelenségei közül sok azzal kapcsolatos, hogy az egyed észrevegye magát, vagy megakadályozza, hogy észrevegyék.” / „Néhány protozoonnak (a dinoflagellátáknak) meglepően összetett miniszemük van; retinájuk, szemlencsájuk, szaruhártyájuk ugyanabban a sejtben. ... Nyitott kérdés, hogy az állati szemek közvetlenül vagy közvetve (szimbiózissal) keletkeztek belőlük ebben a nyüzsgő és kevésbé ismert mikrokozmoszban. Nem tudjuk megmondani, hogy egy előre látható lépés vagy a vakszerencse gyarló szeszélye áll a háttérben. De éppen az ilyen, egyszerre konkrét és specifikus kérdések alkotják a tudomány lényegét; remélem, ez arra inspirálja a fiatal kutatók új nemzedékét, hogy nézzenek és lássanak.” / „Az emlősök az eredendő ökohuligánok.” / „Számátalan állat példája mutatja, hogy az élet eredeti hosszának két-, három-, sőt négyszeresére hosszabbítható betegségek nélkül, ha az eredeti életkörülmények megváltoznak.”

A vallásoktól eltekintve, a legtöbbekben élő hit/feltevés/tudás, hogy a Föld szülte meg az életet. Lane bevezetése szerint: „Maga az élet alakította át bolygónkat egy fiatal csillag körül egykor keringő horpadásos nyers szikladarabból azzá az élő irányfénné, aminek az űrből látszik. Maga az élet változtatta bolygónkat kék és zöld színben játszóvá, ahogy egy apró fotoszintetizáló baktérium megtisztította a légkör és a tengerek tömegét, és oxigénnel töltötte meg a légkört és a vizeket. Ebből az új és erős energiaforrásból tört elő az élet. Virágok nyílnak, integetnek, gyönyörű korallak között fürge aranyhalak kergetőznek, a sötét mélyben hatalmas szörnyek rejtőznek, fák ágai törnek az ég felé, állatok nyüzsögnek, cammognak, látnak. És közben mi, érző és gondolkodó molekulák tömege megindítónak találjuk e teremtés fel nem fedett titkait, és azon tűnődünk, hogyan kerültünk ide. Bolygónk

történetében először fordul elő, hogy tudjuk a választ. Ez nem bizonyos tudás, nem kőbe vésett igazság, hanem az emberiség legnagyobb kutatásának érőben lévő gyümölcse, hogy ismerjük és megértsük a körülöttünk és bennünk élő világot. Természetesen nagy vonalakban ismerjük már Darwin óta, akinek *A fajok eredete* című műve 150 évvel ezelőtt jelent meg nyomtatásban. Darwin óta a múltból való tudásunk nemcsak a kövületek, hanem a gén bonyolult szerkezetének megismerésével is bővült; s ez a tudás az élet tarka hímzésének minden öltését megerősíti. És mégis, csak az elmúlt évtizedekben mozdultunk el az elmélet és az elvont tudás felől az élet vibráló és részletes leírásának irányába; a nyelvet, amelyen szól hozzánk, és amely nemcsak a körülöttünk élő világ, hanem a legtávolabbi múlt kulcsát is magába rejt, csak most kezdjük megfejteni. A kibontakozó történet drámaibb, lenyűgözőbb és bonyolultabb, mint bármely teremtménysz. Ám mint bármely teremtménysz, ez is a bolygónk egészét érintő átalakulások, a hirtelen és látványos változások, a váratlan újítások története, mely a korábbi forradalmakat új, összetett formában írja felül. ... E bolygó fölé emelkedést alig néhány evolúciós újítás tette lehetővé, amely megváltoztatta a világot, és végső soron lehetővé tette számunkra az életet.”

Bevezetőjének optimista lezárása: „A növekvő tudástömeg jó része persze nem végleges, de eleven és jelentéssel teljes. Öröm, hogy most élhetünk, amikor ilyen gazdag a tudásunk, de még sokkal nagyobb tudás feltárásának nézhetünk elébe.”

S hogy mennyire nem végleges, sok alapvető kérdés még mennyire nyitott, arra íme egy karakteres példa a könyvből: „A szokásos indok, amiért az élet eredetét valahol máshol, a világegyetemben keresik, az idő: azt mondják, nem volt hozzá elég idő, hogy a Földön az élet ilyen elképesztő bonyolultságában összeálljon. [Valóban, ha az evolúció mechanizmusát fogadjuk el az élet főkonstruktoraként, úgy tényleg szerfelett kérdésesnek tűnik, vajon egy ilyen 'vak mestere tépi, cibálja' folyamat létrehozhatta-e ennyi idő alatt mindazt a számtalan, a maguk nemében egytől-egyik 'csúcstechnológiás' szervezetet szintúgy csúcstechnológiás, hiperfinom és hihetetlenül praktikus alkotóelemeivel, belső (rész)megoldásaival, amit a különféle élőlények jelentenek, s amelyek egy szó szerint részleteiben felmérhetetlenül finoman összehangolt szuperorganizmussá, a bioszférává állnak össze. Ám lássuk, Lane hogyan folytatja – Osman P.] De ki mondja ezt? A Nobel-díjas Christian de Duve, aki hasonlóan kimagasló tudós (utalás a könyvben ezt megelőzően idézett Fred Hoyle-ra és Francis Crickre, akik amellett álltak ki, hogy 'az élet valahol máshol kezdődött' és 'megfertőzte' a bolygónkat – amit Lane 'nem kielégítő válasznak' ítél. – Osman P.), még izgalmasabban érvel, amikor azt állítja, hogy az élet szükségszerűen gyorsan alakult ki. Szerinte a kémiai reakciók vagy gyorsan történnek, vagy sehogy.”

Könyve mondandóját így összegzi: „Ez a könyv az evolúció legnagyobb találmányairól szól, arról, hogyan alakították át a világot, és mi, emberek hogyan tanultuk meg olyan találmánysággal olvasni ezt a múltat, ami már-már a természetével vetekszik. Az élet csodálatos leleményének dicsérete egyben a magunk ünneplése is. Valójában annak a története, hogyan jutottunk el odáig, hogy most itt vagyunk; a nagy utazás mérföldkövei az élet erede-

tétől életünkig és halálunkig. Nagy teret és időt fog át. Széltében, hosszában áttekintjük az életet, a mélytengeri hasadékoktól az emberi tudatig, az apró baktériumoktól a hatalmas dinoszauruszokig. A tudományokban a geológiától a kémián, az idegi képalkotáson, a kvantumfizikán át a bolygókutatásig terjesztjük ki vizsgálódásainkat. És átfogóan bemutatjuk az emberi tudományos eredmények spektrumát a történelem legünnepeltebb tudósaitól olyan kutatókig, akikről még keveset tudunk, de egy nap talán híresek lesznek.

Az én találmánylistám természetesen szubjektív, és lehetne más is; de megfelel annak a négy kritériumnak, amely szerintem jelentősen behatárolja a választást, ennek alapján az élet történetének csak néhány nagy hatású mozzanata nevezhető találmánynak.”

E négy kritérium egy-két mondatba sűrítve: „Az első követelmény az, hogy a találmány forradalmasítsa az élővilágot, vagyis a bolygót egészében.” / „A második kritériumom az volt, hogy a találmány jelentősége ma is érezhető legyen. A legjobb példa erre a szex és a halál.” / „A harmadik kritérium az, hogy mindegyik találmány a természetes szelekció általi evolúció eredménye legyen, ellentétben például a kulturális evolúcióval. Így a tudat bekerült a nagy találmányok közé, de a nyelv és a társadalom nem, mivel azok a kulturális evolúció termékei.” / „Az utolsó kritérium az volt, hogy a találmánynak valamilyen szinten jelképesnek kell lennie.”

„Így hát megvan a listánk. Az élet eredetével kezdjük, saját halálunkkal és a halhatatlanság kilátásaival végezzük; közben olyan csúcsoakat érintünk, mint a DNS, a fotoszintézis, az összetett sejtek, az ivaros szaporodás, a mozgás, a látás, a melegvérűség és a tudat.”

Innen indul tehát Lane vezetésével nagy szellemi felfedezőutunk az evolúció tíz legnagyobb találmányának megismerésére, meglehetősen alapos körüljárására. Ezek listája, s egyben a könyv fejezeteinek címe-tárgya: Az élet eredete / A DNS / Fotoszintézis / Az összetett sejt / Szex – ivaros szaporodás / Mozgás / Látás / Melegvérűség / Tudat / Halál.

Lane, a rutinos író és előadó jól tud kedvet csinálni a nem oly nagyon könnyű témákhoz is. Íme: fejtegetéseinek egyik fontos tényezője lesz a termodinamika, s ezért így vezeti fel: „A termodinamika azok közé a szavak közé tartozik, amiket kerülni szoktak olyan könyvekben, amelyek csak egy kis népszerűséget is el akarnak érni, de rögtön vonzóbbá válik, ha megértjük: ez a 'vágy' tudománya. Az atomok és molekulák létét 'vonzások' és 'taszítások', 'akarások' és 'szakítások' határozzák meg, egy ponton túl gyakorlatilag lehetetlenné válik úgy írni a kémiáról, hogy az ember ne kezdjen valamiféle pajzán antropomorfizálásba. ... A vegyi reakciók spontán végbemennek, ha minden molekuláris partner részt akar bennük venni; vagy kényszeríteni lehet őket, hogy egy nagyobb erő jelenlétében akarataik ellenében is reagáljanak egymással. És persze néhány molekula valóban reagálni akar, de nehezen tudja legyőzni rá jellemző féltékenységét. Egy enyhe flört hatalmas kéjes kielégüléshez, tiszta energiakibocsátáshoz vezethet. (Amint sokoldalúan kifejti, minden élet nélkülözhetetlen éltetője az ilyen energiakibocsátás, a táplálék energiatermelő elégetését jelentő kémiai reakció. – Osman P.) De talán itt kéne abbahagynom.”

A termodinamika pedig rögtön meg is jelenik annak magyarázatában, hogy a széles körben elterjedtekkel ellentétben miért nem az „ősleves” az élet bölcsője, ahol pajkos (óriás) molekulák egyszercsak összebeszéltek, hogy nekiállnak dinoszauruszt csinálni. Íme: „Éppen ez a probléma az ősselevessel: termodinamikailag nem állja meg a helyét. A levesben nincs semmi, ami reagálni akarna, legalábbis úgy nem, ahogy a hidrogén és az oxigén.” Merthogy, amint előzőleg írja: „Az élet lángja pontosan ilyen típusú reakció: az ételből kivont hidrogén oxigénnel reagálva szabadítja fel azt az energiát, amire az élethez szükségünk van.”

Legyen világosság? Az élet eredetét tárgyaló fejezetben bemutatottak szerint az élet nagyon nem így, a napfényben, hanem többé-kevésbé szó szerint pokoli sötétségben született: a tenger sötét mélyén vulkanikus kürtökből kiáradó forró, kénköves hidrogén-szulfid gázból nyert éltető táplálékot. Az első élőlények cianobaktériumok voltak, s az ő nagy tudományuk, hogy a hidrogén-szulfid gázzal telített vízből hidrogént tudtak kivonni, s azt szén-dioxidhoz kapcsolni, szerves anyagot képezve. Lane részletes magyarázattal szolgál ennek kémiai folyamatáról. Elmondja, hogy e két molekula nem reagál egymással spontán, „katalizátornak kell táncra bírni őket”. Gondolatmenete végén meghökkentő eredményt mutat be: „Az élet nem hagyhatta el a kürtőket, amíg meg nem tanulta használni saját kemiozmotikus gradiensét, de azt csak akkor tudja alkalmazni, ha géneket és DNS-t használ. Elkerülhetetlennek tűnik, hogy feltételezzük, az élet meglepően fejlett állapotot ért el sziklabölcsőjében. Ez rendkívüli portrét fest minden földi élet utolsó közös őséről. Ha Martinnak és Russellnek igaza van (két kutató, akikről idéz – Osman P.) – és szerintem igazuk van –, ez nem egy szabadon élő sejt volt, hanem apró ásványi üregek sziklás labirintusa, amelyek falát katalizátor anyagok, vas, kén és nikkel vonták be, és az energiát természetes protongradiensek szolgáltatták. Az élet első formája porózus szikla volt, amely bonyolult molekulákat és energiát állított elő, egészen a fehérjék és magának a DNS-nek a megjelenéséig.” Melyikünknek nem első gondolata, hogy „ezt sem hittem volna!”?

A második találmány: a DNS. A tudás határait feszegető kutatások történeteit, s szintúgy a csúcscategóriás detektívregényeket kedvelőknek igazi csemege lehet a DNS-kód megfejtésének hosszú menetelése Lane – könnyednek azért nem mondható – előadásában. S íme egy meghökkentő tény, egy ütős érv az intelligens tervezés ellen: „A DNS betűinek egymásutánisága végtelenül hosszúnak tűnik. Közel 3 milliárd betű (bázispár) van az emberi genomban; vagyis egyetlen sejtmag egyetlen kromoszómakészletében 3 000 000 000 egyedi betű van. És nem az emberi genom a leghosszabb. Meglepő módon a rekordot egy nyamvadt amőba tartja, az Amoeba dubia, aminek genomja 670 gigabázt tesz ki, ami mintegy 220-szorosa a miénknek. Ennek többsége úgy tűnik, 'szemét', vagyis semmit nem kódol.”

Meghökkentő alkotóeleme a történetnek, hogy az élet messze-messze az emberiség eme szép gyakorlatát megelőzően már bevezette a rabszolgaságot: az ősi sejtek bekebeleztek egy prokarióta (baktériumszerű) egysejtűt, s a továbbiakban már így folytatták az evolúciót. E mitokondriumok azóta is a sejtek igen fontos szervecskéi, energiaellátásukat biztosítják csaknem minden fajban, bennünket is beleértve.

Fotoszintézis. Az előzőekben megtudhattuk, hogy a légkör eredeti oxigénkészletét a hajdani cianobaktériumok hozták létre az óceánok mélyén, s az élet ennek nyomán állt át a hidrogén plusz oxigén fűtőanyagra. Azóta a szabad oxigént egysejtűek és a növények termelik a fotoszintézis segítségével, saját életfenntartásuk melléktermékeként. Ám „Örzők, vigyázzatok a strázsán”! „Fotoszintézis nélkül nem lenne szabad oxigén. Ami azt illeti, óceánok sem lennének. Oxigén nélkül nem lenne ózon; ózon nélkül pedig szinte semmi nem korlátozná az erős ultraibolya sugárzást. Az ultraibolya sugárzás a vizet oxigénre és hidrogénre bontja. Az oxigén így lassan képződik, és soha nem halmozódik fel a légkörben, hanem reakcióba lép a vastartalmú kőzetekkel, rozsdavörösré változtatva őket. A hidrogén, a legkönnyebb gáz kiszabadul a gravitáció öleléséből, és elillan az úrbe. A folyamat lassú lehet, de egyben megállíthatatlan: az óceánok elvéreznek a világűrbe. Az ultraibolya sugárzás számolta fel a Vénusz és talán a Mars óceánjait is.” Jobb vigyáznunk a bioszférára, még ha zavar is a profittermelésben.

Lane jól érthetően elmagyarázza azt is, mi köze a légkör oxigénszintjének ahhoz, hogy a föld szervesszén-készletének egy része az élet, s szintúgy az energiára éhes emberiség számára hozzáférhetetlenül a mélybe van temetve. „Robert Berner úttörő biokémikus szerint az egész élő bioszféra teljes tömegénél 26 000-szer több 'holt' szerves szén van a földkéreg csapdájában. Minden szénatom a levegő egy molekulányi oxigénjének antitézise. Minden szénatom, amit felhozunk a földből és fosszilis üzemanyag formájában elégetünk, egy molekula oxigént von ki a levegőből és alakít vissza szén-dioxiddá, aminek komoly, bár megjósolhatatlan következményei vannak a klímára. Szerencsére fosszilis üzemanyagok égetésével sosem merítjük ki a világ oxigénkészletét, akkor sem, ha nagy pusztítást viszünk végbe a klímában: a szerves szén nagy többsége mikroszkopikus maradványként olyan kőzetekben marad megkötve, mint az agyagpala, ami az ipari termelés, legalábbis a gazdaságos ipari termelés számára hozzáférhetetlen.” Az eltemetődés pedig nem egyenletes: különféle történések hozzák létre, változó intenzitással.

Hasonlóan érdekes gondolatmenet szól arról is, miért nem telítik a fotoszintetizáló lények a légkört tiszta oxigénnel.

Pósalaky bácsit idézve: ugorgyunk!

Szex, ivaros szaporodás. Lane is kiválóan érzékelteti, hogy az evolúció legkülönösebb találmánya. Már a fejezet alcíme is kiemeli, hogy a szex a világ legnagyobb szerencsejátéka, s a bevezető szavai az öröklődésről megerősítik, hogy „a szex az egészet kiszámíthatatlan szerencsejátékká teszi”. Adódik itt egy – első ránézésre meglepő, ám matematikailag nagyon is természetes – párhuzam. Tudjuk, minden spekulációt szolgáló befektetési piac főszabálya, hogy a nyereség esélye elválaszthatatlanul kéz a kézben jár a veszteségével, csak ott lehet nagyot nyerni, ahol nagy a volatilitás, ahol egyforma valószínűséggel bármi megtörténhet. A szex is ilyen volatilitással keveri az utódban a felmenői génjeit – ha szerencséje van, egy Einstein eszét örökli egy cicababa szépségével, ha nincs, akkor fordítva. Nyilvánvaló, hogy a mutációk mellett a szex azoknak a változásoknak a másik fő generátora, amelyek előreviszik

az evolúciót, s Lane is elmagyarázza, hogy emellett az átöröklésben hibajavító mechanizmusként is tud működni. Bemutatja azt is, hogy a szex rendkívül költséges (s nem csak úgy, amit erről például a paradicsommadarak és a szarvasbikák elmondhatnak, vagy épp a példabeszédbéli öreg gróf, aki elvesztvén képességét felsóhajtott: hála Istennek, egy gonddal kevesebb!). Szakszerűen elmagyarázza, ennek ellenére miért az ivaros szaporodás nyerte meg elsősorban a fölénnyel az evolúció versenyét, ám részletesen szól a szex útján történő szaporodás költségeiről és hátrányairól. (Arra viszont nem tér ki, nem ide tartozván, hogy mi lett volna a nyugati, valamint az indiai kultúra irodalmából és képzőművészetéből, s szintúgy a filmművészetéből, ha a természet nem viszi be főhelyre az ember világába a szexet annak minden kísérőelemével, konfliktusokba és irracionalitásokba hajszoló mozgatóerőivel.)

Az élvezetközponitú gondolkodásban sokak számára a szex az élet csúcsa. A bölcs mondas szerint pedig a csúcson kell abbahagyni. Legyen!

Az év természetfotói, Magyarország 2013

Körültekintve világunkban oly sok minden cáfolja Setét Lajos szavait: „Az élet szép. Tenéked magyarázzam?” (Heltai Jenő: A néma levente), hogy boldog felüdülés, ha a szépség ékesszóló példáival találkozunk. Márpedig a fejlődés, amelyről Lane könyve is szól, a szépségek káprázatosan gazdag tárházát hozta létre. Ha magunkat csak bizonyos fenntartásokkal tehetjük is az Élet fejlesztési eredményeinek dicsőségtáblájára, a természet szépségeit viszont kétségek nélkül – még akkor is, ha az olvasottak alapján is jól tudjuk, hogy e szépségek nem kis része a szex (többé-kevésbé kifizetődő) ára az élővilágban. S ha valakinek kétségei lennének a tekintetben, hogy vaksága ellenére is az evolúció a legjobb, legtermékenyebb, legsokoldalúbb képzőművész, az nézzen meg néhány jó természetfotó-válogatást. Például ezt a kötetet.

Ma a gazdaság világában nagy divat a társadalmi felelősségvállalásról szó(noko)lni, ám félő, hogy ezt sokan csak marketingeszközként kezelik. Aligha kétséges, hogy a kiemelkedően jó természetfotóknak legalább négy meghatározó jelentőségű funkciójuk van: az Élet ünneplése, az iránta való szeretet táplálása vagy felkeltése, a felelősségérzet erősítése vagy felébresztése, és az értékörzés. Az Év Természetfotósa pályázatot, amely évente elénk tárja e lenyűgöző – és kiemelkedő erkölcsi értékű – műfaj magyar fotósainak legjobb alkotásait, immár 21. alkalommal valósította meg a naturArt – Magyar Természetfotósok Szövetsége és a pályázat támogatói, akik joggal mondhatják, ezzel jelentős jót tettek.

A szövetség elnöke írja a kötet ajánlójában: „A fotózás talán legösszetettebb ága a természetfényképezés. Magyar képviselői már sok éve a világ élvonalába tartoznak. A naturArt – Magyar Természetfotósok Szövetsége által megszervezett GDF SUEZ – Az Év Természetfotósa 2013 című pályázaton kiváló profi és amatőr fotósaink csaknem négyezer képe mérettetett meg. Ezek közül válogatta ki a zsűri a legjobbakat, melyekből e kötet lapjain nyújtunk át válogatást olvasóinknak.” A pályázatot, amelynek „abszolút győztese” Az Év

Természetfotósa 2013; Az Év Ifjú Természetfotósa 2013 és Az Év Természetfotója címek elnyerői, 14 kategóriában hirdették meg, ezek egyben az album témakörei is. Így összesen 123 fénykép sorakozik ebben a különlegesen elegáns, briliáns nyomdatechnikával gyönyörűvé varázsolt albumban.

A 2008. évi pályázat képeinek legjavát bemutató kötet bevezetőjében írta Novák László fotóművész, az akkori zsűri elnöke: „A természetfotó lényegét le lehet írni szavakkal, de egy hatásos kép mondanivalójához már a legjobb toll is kevésnek bizonyul.” Az itt sorakozó fényképek mindegyike tanúsítja szavainak igazát. Róluk kivétel nélkül elmondható, hogy minden bizonnyal még azokat is csodálattal töltik el, akiknek talán kevesebb érzékük van a természet szépségei iránt, s jó eséllyel belőlük tanulják meg szeretni.

Dr. Osman Péter

* * *

Építészet, formakultúra, szépség

Cságoly Ferenc: Három könyv az építészetről 1. A szépség. Akadémiai Kiadó, 2013; ISBN 978 963 05 9428 8

Marosi Ernő: A romanika Magyarországon. Corvina Kiadó, 2013; ISBN 978 963 13 6148 3

Cságoly Ferenc: A szépség

„Pár ezredév gúláidat elássa, homoktorlaszba temeti neved” jósolta Lucifer Ádám-fáraónak Az ember tragédiája egyiptomi színében. Jóslata nem vált be. Mindmáig az építészet hozta létre az ember legidőtállóbb műszaki alkotásait, annak remekei révén alkuszik az örökkévalóságra, de legalábbis a korokon hosszan átívelő fennmaradásra. Egyike a műszaki alkotótevékenységeknek, amelyeket az emberiség a legkorábban kezdett el művelni a fejlődése során, és ebben jutott alkotóképessége a leghamarabb mai szemmel nézve is bámulatosan magas színvonalra. Fejlett civilizációk már sok évezreddel ezelőtt olyannyira kiemelkedő építészeti alkotásokat hoztak létre, hogy napjainkban is viták, új meg új elméletek tárgya annak magyarázata, hogyan voltak képesek az akkori kor műszaki és logisztikai eszköztárával ezekre a teljesítményekre. A középkorban, a hajóépítés mellett az építészet volt a műszaki innovációk talán legfőbb terepe és hasznosítója – gondoljunk pl. a nagy katedrálisokban megtestesülő szédületes teljesítményekre. Egy ország építészetének vonulata kiválóan jellemzi annak fejlődéstörténetét, mindenkori műszaki és gazdasági állapotát.

Amint az építészet nagyobb alkotások létrehozására is képessé vált, azoknak mindig volt több-kevesebb kultikus és/vagy közéleti rendeltetésük is. Uralkodók, főurak, a gazdag nemesség és városaik építészeti alkotások segítségével jelenítették meg a nagyságukat, hirdették az erejüket, az egyház pedig az Isten, a vallás – és persze a saját – hatalmát és mindent átható jelenlétét. A polgárosodás során már az egyéb gazdagok is így mutatták meg a maguk jelentőségét, s igyekeztek – az előbbiek példáját követve – megörökíteni emléküket az utókor számára. A kimagasló építészeti alkotásoknak ma is van ilyen, többnyire nagyon is szándékolt üzenetük, a kor gondolkodásmódja – a pénz, az üzleti siker, a modernség (bármilyen is az) és a technológia kultusza – szerinti kultikus tartalmuk. A modern, versengő világban, a gazdasági titánok állandó harcában az építészeti alkotások további, nagy jelentőségű funkciókat kaptak: hirdetni építtetőjük presztízsét, és erősíteni irántuk a piaci bizalmat.

Amint az ember arra is használta építményeit, hogy üzenetet hordozzanak a közösség számára, azok esztétikai funkciókat is kaptak. Ennek része volt – s ma is az –, hogy feleljenek meg az uralkodó szépségideálnak, legyen megragadó vagy kifejezetten lenyűgöző a látványuk, s ezzel is szolgálják az építtetőjüket (demokratikus világban ez többnyire a közösség szolgálataként nyilváníttatik ki). A szépség így az építészet fontos céljává vált.

Cságoty Ferenc egyetemi tanár, 2013-tól a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. A Wikipédia, valamint a BME Középülettervezési Tanszék honlapja hosszan sorolja fontosabb díjait. Kutatási területe: 1996 – kutatás az építészeti térelméletek területén, az építészeti hely és kor relációja; 1992 – városkarakterológiai kutatások, karaktermetódika kialakítása, területi jellegű értékvédelmi módszerek kidolgozása, értékkataszter-metódika kidolgozása; 1972 – építészeti tervezés, ezen belül kiemelten középület-tervezés.

Az Akadémiai Kiadó ajánlójából idézve: „A SZÉPSÉG egy céljában és szemléletében is egyedülálló trilógia első kötete. Ha a szépség az érzelmekhez szól, akkor A HASZNOSSÁG a gyakorlatiasság és az ésszerűség kifejeződése. Terek, térrendszerek és rendeltetés – ezeket értelmezi a második könyv. A harmadik könyv A TARTÓSSÁG fogalmát járja körül, azt igyekszik megfejteni, hogy mi a titka a valóban maradandó építészeti alkotásoknak.

A mai világ vizuálisan túlterhelt. Soha nem élt még ember ennyire intenzív és zajos képi környezetben. Az épített környezet minősége közügy: az építészetről és a művészi értékekről való gondolkodás ma nemcsak a tervezők felelőssége, de az épületeket és tereket használók, azaz mindnyájunk számára fontos feladat. (Tegyük hozzá: legfőképp azok ügye, akik e környezetben élnek, s a belőle eredő hatások, élmények örömet adhatnak vagy épp annak ellenkezőjét, így befolyásolják az életük minőségét. Osman P.) Cságoty Ferenc trilógiája magával ragadó stílusával és közérthető nyelvezetével minden érdeklődőnek megnyugtató nézőpontokat kínál ehhez az aktív szemlélődéshez.”

A képzőművészeti és építészeti példák lenyűgözően gazdag felsorakoztatására épülő könyvről szólva az előbbieket – őszinte szomorúsággal – a helytakarékoság kényszerében kihagyjuk. S mottóként – bevallottan önkényesen – a következő két idézetet ragadjuk ki: „Az építő ember szellemének folyamatos próbája, az építőanyagokban rejlő formálási lehe-

tőségek kutatása. Az építészet történetét felfoghatjuk úgy is, mint a formák keresgélésének folyamatos kalandját.” / „Az építészet szolgálat. Egy kisebb-nagyobb emberi közösség valamely igényét megvalósulni segítő szolgálat.”

Mondandóját a szerző hat nagy részbe tagolja: A lépték / Az arány / A ritmus (amint igen jól, érzékletesen kifejti, a vizuális megjelenésnek, a formáknak és azok együttesének is van ritmusa) / A forma / A kompozíció / Színek és fények.

A kötet jelentős hányadát kitűnő képek, túlnyomó részben építészeti művek alkotják, csúcspontként jelenítve meg leírásai, magyarázatai és értékelései kimagasló példáit.

Nézzünk kissé bele:

„Több mint kétezer esztendeje, valamikor Krisztus előtt 27 és 14 között írhatta Marcus Pollio Vitruvius Tíz könyv az építészetéről (eredetileg De architectura) című művét. ... A De architectura korokon és kultúrákon átívelő alpmű ... folyamatosan része és alakítója az egyetemes kultúrtörténetnek. Talán a legtöbbet idézett része három szó: firmitas, utilitas, venustas. Vitruvius így fogalmazza meg tömören azt a hármas követelményt, amelynek teljesítését minden építészeti alkotástól elvárja, azaz szerinte minden épületnek tartósnak, hasznosnak és szépnek kell lennie. A könyv megírása óta hosszú idő telt el, de az épületekkel szemben támasztott elvárások lényegében ma is ugyanazok, mint akkor voltak. A Vitruvius által megfogalmazottak tehát kiállták az idők próbáját, valóban ezek a mindenkori építészeti alkotás alapkövetelményei. Ennek alapján a tartósság, hasznosság és szépség hármasa úgy is értelmezhető, hogy ezek egyben az építészeti mű legfontosabb ismertetőjegyei is...”

„Ha egy-egy építészeti alkotás kapcsán megértjük, hogy konkrétan mit is jelentenek és miként teljesülnek ezek az elvárások, akkor egyúttal megismerhetjük azokat az eszközöket, amelyeket az építészet használ, átláthatjuk azt a folyamatot, amelyben egy építészeti terv megfogon, körvonalazódik és épületként megvalósul.”

„Vitruvius három elvárásában tehát kiegyensúlyozottan tükröződik az építészet sokat emlegetett kétarcúsága, a művészet és tudomány harmonikus ötvöződése. Ez a Janus-arcú ket-tősség az építészet lényegi jellemzője, hiszen nincsen még egy olyan szakterület, amelyben a tudományosság és művészet ennyire harmonikus és egymást kiegészítő szerepet kap. ... Ezt az egymást kiegészítő kiegyensúlyozottságot tükrözi a könyv sok-sok építészeti példája is. A választott építészeti alkotások nagy része klasszikus mű, ezek éppen a korukkal, az eltelt évszázadokkal, évezredekkel bizonyították értékeiket. Ezek mellett természetesen több kortárs alkotás is szerepel, olyanok, amelyek véleményem szerint éppúgy megállják majd az idők próbáját, mint a mára már klasszikussá érett épületek. A példák között az építészeti művek mellett vagy azok kapcsán képzőművészeti alkotások is szerepelnek, mert egyrészt a két terület szorosan összefügg, szinte elválaszthatatlan egymástól, másrészt Vitruvius nyel-vén szólva varietas delectat, azaz a változatosság gyönyörködtet.”

A lépték. „A léptékkal, ezzel a nagyon egyszerű eszközzel meglepően sokféle értelmi-ér-zelmi tartalom fejezhető ki. A hagyományos magyar falukép harmonikus, minden épü-

let léptékhelyes, nemcsak egymáshoz, hanem a befogadó tájhoz viszonyítva is. ... Ebben az összképben a legkisebb épületek a lakóházak. Egyenletes soruk rendezett és egységes közösségre utal. Nincs közöttük kiugróan nagy vagy kicsiny, ahogyan a kiegyensúlyozott faluközösségben sem voltak szélsőségesen kilógó karakterek. A közösség sokkal fontosabb volt, mint a személyes ego – erre utal a méretek egyenletessége.” Így kezdődik a lépték-helyességről, léptéktelenségről szóló rész. Példákat hoz a lépték megjelenéséről budapesti középületekben, „Pest városának dunai homlokzatában”. Leszögezi: „Az ellenpélda, a léptéktelenség, a toronyházakkal függ össze”, felhozva a felhőkarcolókat, s az európai nagyvárosok toronyházait – „A léptéktelenség felborította az addigi városképek arányosságát” –, s egy magyar példát is.

Egy fejezet szól a nagy méretekről az építészetben. „A nagyítás, mint építészeti eszköz, minden építészettörténeti korban jelen volt. Szerepe, akárcsak a képzőművészet esetében, általában az elvont nagyság kifejezése valóságosan nagy méretekkel.” A neolitikum hihetetlen építészeti teljesítményei: „A neolitikum idejéből, a Kr. e. V–III. évezredekben valók az építészettörténet legkorábbi óriásai. A hatalmas halomsírok mesterséges dombok, melyekben általában egy vagy több, hatalmas kövekből, megalitokból épített kamra található. Néhány halomsír esetében ugyancsak hatalmas állókövekből épített szűk és alacsony járat köti össze a belső kamrát a külvilággal. ... A halomsírok legnagyobbjai meghökkentő méretűek. A franciaországi Bernanez tumulusz több mint hatszáz méter hosszú és kétszáz méter széles, 11 sírkamrát tartalmaz, melyek több ütemben, Kr. e. 4700 és 4300 között épültek egymás mellé. (Azaz 1500–2000 évvel korábban, mint a legrégebbi egyiptomi piramis.)” Az ókori és az ősi Amerika építészeti óriásai után az elemzés eljut Róma építészetéhez. „A római mérnöki szellem nagy találmánya a boltozás, illetve ezen belül a kupola építése. Szinte természetes, hogy ők építették a legnagyobb kupolás térlefedést is. A római Pantheon mai formáját 118 és 128 között kapta. ... A kupola átmérője 43,5 méter. Ennél nagyobb boltozott teret csak a XIX. század végén tudtak építeni, rafinált acélszerkezetek alkalmazásával. Csak összehasonlításképpen, a Michelangelo által tervezett római Szent Péter-bazilika kupolájának fesztávolsága 42,3 méter, a firenzei dómé 43 méter.” Bizánc máig élő jelképéről, a Hagia Sophiáról: „Összegződik benne Róma minden építészeti tudása, de felül is múlja azt. ... Közel ezer éven át a legnagyobb templom Európában.”

„A gótika időszakát a lépték, a nagy méretek szempontjából folyamatos versengésként is felfoghatjuk. Birodalmak, püspökségek, városok versenyeztek a legnagyobb, legmagasabb, legszebb katedrális címéért.” „A reneszánsz a klasszikus világból meríti az ihletet, ezért elsősorban nem a lépték érdekli, hanem az arányok. Mégis ebben az időszakban kezdődött a kereszténység legnagyobb templomának, a római Szent Péter-székesegyháznak az építése.” „A XIX. században egyre gyorsuló tempóban folytatódik a nagysági rekordok felállítása. Az öntöttvas, később az acél építészeti használata új tartószerkezeti lehetőségeket teremtett. Ezek a szerkezetek már nem tervezhetőek a hagyományos tapasztalati módszerekkel,

méretezésükhöz, kialakításukhoz már speciális matematikai-fizikai tudás szükséges. Az új tudomány képviselője a szerkezettervező mérnök.”

„A diktatúrák kedvenc építészeti eszköze a felfokozott lépték, a mindenkit megelőző nagyság iránti vágy” – írja. Bemutatja, milyen kiemelt szerepet kapott Sztálin és Hitler birodalmában a felfokozott lépték, a gigantikus méretek, s kitér Ceaușescu építészetére is. S általános érvénnyel írja – vitathatatlan igazsággal –, hogy „A nagyság, főleg a felfokozott nagyság nemcsak építészeti lehetőség, de egyben igen alkalmas propagandaeszköz is.”

Az *arány*. Az arány lényegének, a léptékhez fűződő viszonyának, az arány és aránytalanság kapcsolatának képzőművészeti példákkal illusztrált magyarázata vezet el „az ember szempontjából legérthetőbb arányrendszerhez, az antropomorf arányhoz”. „A kora keresztény építészet viszonylag egyszerűen értelmezte az antropomorfia. Nem kutatta az emberi test felépítésének finom részarányait, hanem megelégedett az emberi test alapvető formájának alkalmazásával.” És „A ciszterci építészetben (a gótikus építészet egyik fő létrehozója – Osman P.) aztán még tisztább formában jelentkezik az antropomorfia.” Ám „Az antropomorf arányok közvetlen alkalmazása mindazonáltal ritka az építészettörténetben, hiszen csak kevés épületfajtára vonatkoztatható, és akkor is csak kompromisszumok árán.”

Metrikus arány: „Tulajdonképpen Vitruvius emberi arányokat leíró szövege és Leonardo arányfigurája vezetnek át a metrikus arányok területére. Vitruvius részletezve közöl algebrai összefüggéseket, Leonardo precíz geometriává szerkeszti ezeket. Az emberi test arányai matematikai összefüggésekké változtak, objektív módon kifejezhetőek lettek. És a metrikus arányok lényege éppen ez, az arányosságot elvontan, matematikai formában értelmezi. Metrikus arányok alkalmazása esetén a műalkotások, ezen belül az épületek nem bizonyos formákat utánoznak, hanem a formák mögött megbújó lényeget keresik. ... Az építészetben és a képzőművészetekben a legegyszerűbb metrikus arányok a legegyszerűbb mértani formákhoz és számtani összefüggésekhez kapcsolhatók. A geometrikus formák közül ide tartoznak a szabályos sík- vagy térmértani testek, a négyzet, a kör, a szabályos sokszögek, vagy a kocka, a gúla, a henger. Az algebrai összefüggések közül például a számtani vagy mértani sorozat, a négyzetszámok összefüggései sorolhatók ide.” Kultúrák sorának példáin szemlélteti, hogy „A szakrális tartalom és a szabályos geometriai formák összetartoznak.” „A görög oszloprendek az arányosság klasszikus példái. ... közös tulajdonságuk, hogy nem konkrét méretekkel, hanem arányokkal szabályozzák a részleteket és a részekből felépülő teljességet.”

S következik a természet és a művészetek legrejtélyesebb arányszáma. „A metrikus arányok között kiemelt jelentősége van az aranymetszésnek. Matematikai meghatározását mindenki ismeri: két rész viszonya, melyben a kisebbik rész úgy viszonyul a nagyobbikhoz, mint a nagyobbik a kettő összegéhez.” [Rengeteg különféle példát felsorakoztat, igen jó könyvet írt erről Priya Hemenway *A titkos kód – A művészetet, a természetet és a tudományt szabályzó rejtélyes képlet címmel* (Vince Kiadó, 2009 – I. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2010/1. sz.)]. Ismét azok a titokzatos régiek: „Az építészet területén az arany-

metszés bizonyítható használatának időben első példája Hufu (Kheopsz) fáraó piramisa.” S vajon a régiek rejtélyes eredetű tudása, vagy az utókor szenzációkat kereső elemzőinek találatlansága: „a legérdekesebb, hogy ha az alapterületet elosztjuk a piramis magasságának kétszeresével, akkor olyan nagy pontossággal kapjuk meg a π értékét, amit Európában csak 1596-ban tudtak pontosabban meghatározni.”

A ritmus. Akárcsak az aránynál, a bevezető itt is esszé értékű, alapos, példákon át bemutatott elemzés a ritmus mibenlétéről, mindenütt – térben, időben, természetben és művészetben – jelenlétéről, fajtáiról. Majd: „Érdekes és feltűnő hogy a térbeli művészetek közül az építészet esetében sokkal, de sokkal lényegesebb eszköz a ritmus, mint a képzőművészeteknél. Talán azért, mert Johann Wolfgang von Goethe ismert és sokat idézett maximája szerint „az építészet megfagyott zene”, és ebben a megdermedt muzsikában benne vannak a térbe rögzült ritmusok is”, és „Az épített környezet rendezettségében kiemelten nagy szerepet játszik a ritmikuság, a ritmus. Olyannyira, hogy a ritmusok adják az épített környezet vizuális alaphangjait”. Ehhez a világ egyik legszebb tere, a brüsszeli Grand Place, majd a hasonlóan szép sienai Piazza del Campo e szempontú bemutatása csatlakozik, utánuk két magyar építészeti példát: a villánykövesdi pincesor és Magyarpolány műemlékileg védett házsora.

A ritmus építészeti szerepének korokon, stílusokon és színtereken történő szemléltetése során Cságyol szol a monoton és az összetett ritmusról. „A XX. század építészetében különösen nagy szerepet kapott a ritmus, ezen belül pedig fokozottan a monoton ritmus. A ritmus jelentőségének növekedése annak is köszönhető, hogy a századelő modernista mozgalmával kezdődően minden új építészeti irányzat egyöntetűen ornamentikaellenes volt. Az épülethomlokzatokról eltűnő díszítmények, azaz az ornamentika hiánya pedig kontrasztosan látványossá tette a szerkezetek és a nyílások ritmusait. És mivel a század alapvetően, sőt egyoldalúan racionalis, ezek a ritmusok legtöbbször érzelemmentesen, szenvtelenül egyenletesek. A monoton ritmusok megjeleníthetik a logikus gondolkodás tisztaságát, de a túlzóan egyoldalú racionalitás unalmasságát is.” Az összetett ritmus építészeti példáiként hozza fel egyebek közt a római Pantheont, a pisai Battistero di San Giovannit, a velencei Dózse-palotát, Le Corbusier Marseille-i Unité d’Habitation épületét és az indiai Kormányzati Titkárság épületét.

A forma. „Az építészet talán legfontosabb jellemzője a kétarcúság, azaz hogy egyaránt tartalmaz művészi (szubjektív) és tudományos (objektív) szempontokat. Ez az alapvető jellemző át- és átszövi az építészet teljességét, ezáltal sok, az építészettel kapcsolatos részletben is megmutatkozik. Például az építészeti formában is. Az építészetben a forma is kétarcú. Egyrészt minden építészeti mű valamilyen építőanyagból készül, valamilyen meghatározott fizikai környezetben épül, tehát a formát igen erősen megkötik az objektív ismérvek, az anyag tulajdonságai, a környezeti adottságok, a talajviszonyok, összességében a fizikai törvények. Másrészt minden építészeti mű valamilyen emberi terv, emberi vágy szerint épült,

tehát formálását meghatározza az emberi szubjektum, tágasabban az emberi szellem. Az építészeti forma tehát objektív és szubjektív tényezők, anyag és szellem ötvözete.”

A rész ezúttal is igen jó esszével indul, benne egyebek közt „A formálás, imitáció és absztrakció” és „Imitáció és absztrakció az építészetben”. Majd „Az építészet két ősfarmája (archetípusa) a hegy és a barlang. Ezek egyben a tér–tömeg viszony két végétét is jelentik, hiszen a hegy nem más, mint tömeg, tér nélkül, a barlang pedig tér, tömeg nélkül.” Innen vezet az építészet formaalkotásának és formavilágának útja a mába: „Korunk építészetének különösen izgalmas területe a számítógéppel generálható építészeti formák világa, sok építészépző helynek ez a legfontosabb kutatási-oktatási területe.”

Az építészet alapja, kerete, lehetőségeinek és korlátainak egyik fő forrása az anyagtchnológia: az anyagok felhasználhatóvá tételének technológiai. „Az építőanyagok fizikai tulajdonságai meghatározzák és behatárolják az adott anyag formálhatóságát. A rugalmasság vagy merevség, a puhaság vagy keménység, a tömörség vagy szemcséesség kijelölik a formálhatóság lehetőségeit, határait. Mivel minden anyag más és más fizikai tulajdonságokkal rendelkezik, ezért mindegyik különböző határok között formálható. Ezek a határok nemcsak térben, de az időben is értelmezhetők, mivel az építészeti formáknak a térbeli kiterjedés (a szépség) mellett nagyon fontos követelménye az időbeli tartósság is. A puha anyagok például nagyon könnyen formálhatók, viszont az ezekből készült formáknak általában rövid az élettartamuk. Minél keményebb, tömörebb az anyag, annál nehezebben, annál több veszteséggel formálható, viszont ezek a formák huzamosan fennmaradnak az időben. Ha az időbeli kiterjedtség nem volna fontos eleme az emberi formálásnak, akkor a kő, amit csak nagy kitartással és fáradozással lehet alkalmasan megmunkálni, soha nem lett volna építőanyag. Akkor soha nem születtek volna meg a piramisok, a klasszikus görög templomok, a középkori katedrálisok és várak.”

„A legalapvetőbb és legősibb építőanyagok a fa, a kő és a föld” – írja, és példák, köztük leghízelállítóan nagyszerűek, hosszú sorával mutatja meg, mit hozott ki belőlük, majd pedig a helyükbe, illetve melléjük állított mind modernebb építőanyagokból az építészet. Belőlük úgy érezzük, a látással megismerhető emberi alkotások tartományában sok van, mi csodálatos, de az építészetnél talán nincs semmi csodálatosabb. Különlegességük okán idézünk ide két, modern technológiák nélküli építészeti csúcsteljesítményt. Az indiai Kailászanátha templom „a sziklafalból kivágott, szabadon álló templom. Ez a világ legnagyobb (és talán legszebb), egyetlen kőből kifaragott épületegyüttese. ... A munka során a felmérések szerint nagyjából kétszázezer tonna(!) sziklát véstek ki és szállítottak el.” / „A Kamerun és Csád határvidékén élő musz gum népcsoport szalmával kevert, agyagos földből építette a házaikat. A kör alaprajzon parabolikus ívű kupolák magasodtak, a legnagyobbak a 10 méteres magasságot és a 7 méteres átmérőt is elérték.” S ezek a kupolák nemcsak önhordóak voltak, ami önmagában is nagy teljesítmény, hanem szilárdságuknak köszönhetően „fel lehetett rajtuk mászni, és kijavítani, újratapasztani az időjárás által megrongált falakat.” S mert természetesen a továbbiakban Cságoly tárgyalja az organikus építészetet – amelyről ugyan a musz gum

építőmesterek természetesen sohasem hallhattak –, ahhoz kötődően halkan, eretnek módon megjegyezzük: mennyivel könnyebb e kupolás házakat szeretni, mind korunk egyik emblemikus, itt is szereplő művét, a Louvre üvegpiramisát.

A kompozíció. Ezt a részt filozófiai eszmefuttatás vezeti be a rendről. Szól benne a *megértett*, valamint a *megérzett* rendről, s hogy „A megértett rend elemeinek állandó bővülése és a megérzett rend folyamatos megtapasztalása jogos alapot teremt arra, hogy feltételezzük a világban a rend teljességét. ... A kultúrák mindegyike megpróbálja valamilyen módon megragadni és kifejezni a világban megtapasztalt rend teljességét”, a továbbiakban pedig Angkor példáján szemlélteti, hogyan jeleníti meg az építészet a kultúrájának világrendjét.

„Az emberi rend – a kompozíció” alcím vezeti fel a következő gondolatmenetet. Az ember „saját munkáiban is szeretné jelenvalóvá tenni a rendet, azaz arra törekszik, hogy éppen a rend által váljék saját alkotása a világ részévé. ... Az ember művészi alkotásaiban a rendteremtés eszköze a kompozíció. A kompozíció meghatározható úgy, mint a mű rendje, az alkotás elemeinek tudatos rendezettsége. ... A kompozíció nemcsak olyan értelemben általános művészeti eszköz, hogy minden művészeti ágban érvényes, de olyan értelemben is, hogy általánosan része lehet minden más művészeti eszköz. Azaz a kompozícióban egyesülhetnek a különböző művészeti eszközök, a lépték, az arány, a ritmus, illetve a forma.”

„A világ megértett rendje tükröződik vissza a geometrikus kompozíciókban, a megérzett rend pedig az organikus kompozíciókban.” A megértést segítő példák itt is átfogják a világ építészetének kincsestárát, újkőkorszaki településtől, Dzsószer fáraó sírkerületétől és a rádzsasztáni dzsainista templomoktól a pekingi Tiltott Városon, a moszkvai Vaszilij Blazsennij-székesegyházon, az orvietói dómon, s a XX. sz. építészeti esztétikáján át a modern építészet mehökkentő alkotásaiig.

Az organikus szerkesztés: „Nagy vonalakban és első közelítésben a lágy, természetes hatású formák, a derékszögek nélküli íves alakzatok. Ennek az érzelmes szerkesztésnek kevés példája akad az építészet történetében, az organikus formák alkotói egészen a XX. század végéig furcsa különcöknek számítottak. Ilyen furcsa különcnek számíthatott a saját korában a katalán zseni, Antoni Gaudí. Különlegesen egyedi építészetének legfőbb inspirálója a természet volt, épületeit addig soha nem látott organikus formák kavargása jellemzi.” [L. Rainer Zerbst: Gaudí – Az építészetnek szentelt élet (Vince Kiadó, 2011 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2011/4. sz.)]

Színek és fények. „Amikor az építészeti szépségről beszélünk, egyszerűen nem hagyhatjuk el az építőművészet e két elementáris erejű eszközét.” Le Corbusier-től idézi a szerző: „Az építészet a megvilágított tömegek értő, tökéletes és csodálatos játéka.” E rövidebb részből csupán egy elemet emelünk ki, minden bizonnyal a legizgalmasabbat: „A tiszta fény az anyagi világban az élet alapvető feltétele, szellemi tekintetben pedig a transzcendens talmakkal való kapcsolat szimbóluma. Fénysugár köti össze a földi világot a túlvilággal. A

szakrális épületekben a felülről érkező természetes fény ennek a szimbolikus kapcsolatnak a fizikai megjelenítése. Szinte minden korban és kultúrában találunk erre példákat.”

Marosi Ernő: A romanika Magyarországon

„A ’romanika’ szó stílustörténeti szakkifejezés ... korábban csak a ’román kor’, a ’román’ (nem tévesztendő össze a népnévvel), vagy a román kori volt használatban” – írja tisztázásként a szerző. Valóban, a nagy stílusok sorában elsől eddigi szóhasználatával a *románt* tartottuk számon. Ez volt a születőben lévő európai szellemiség első egységes építészeti és képzőművészeti stílusa. Ez szolgált építészeti és díszítő szobrászatával az új szellemiség és a mögötte álló társadalmi struktúrák hatékony megjelenítőjeként, és szintúgy a kialakuló új társadalmi berendezkedés eszméinek terjesztőjeként. A kor gondolkodásmódjához illően, a legfőbb ismertetőjegyei a súlyos erőt, megkérdőjelezhetetlen hatalmat, ugyanakkor méltóságteljes, zord emelkedettséget is sugalló robusztus formák. Elvégre abból született, hogy Nagy Károly, hatalma kiteljesítése és megörökítése céljával, megkísérelte feltámasztani a Római Birodalmat Nyugat-Európában.

Marosi műve a *Corvina* kitűnő Stílusok – Korszakok sorozatának 11. darabja. Szvoboda Dománszky Gabriella abban megjelent, *A magyar biedermeier c. kötetéről* (*Corvina*, 2011) az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2011/4. számában szoltunk.

A *Corvina* ajánlójából idézve, e kötet a magyarországi romanika korszakáról, a 11–13. század hazai művészetéről ad átfogó ismertetést. Részletesen bemutatja azt a folyamatot, hogyan honosodott meg a keresztény kép fogalma Magyarországon, majd sorra veszi művészettörténeti ismereteink (írott források, képi források, emlékek, régészet, épületrégészet) jellegzetességeit. Nagy figyelmet szentel a változások tanúinak, beszédes emlékeinknek: az épülettárgyaknak és az ornamentikának. Ezután a magyar romanika néhány nevezetes, a kor európai művészetével méltán párhuzamba állítható alkotását vizsgálja. Ennek során pontos képet kaphatunk a feldebrői, a tarnaszentmáriai, az óbudai, a székesfehérvári, a pécsi, a somogyvári, az esztergomi, a vértesszentkereszti, a jáki és a gyulafehérvári épületegyüttesről. A szerző részletesen beavat minket a legfontosabb hazai templomok, prépostságok, apátságok, székesegyházak építéstörténetébe, kiemelve az Árpád-kori Magyarország művészetének stílustörténeti jellegzetességeit. Emellett bepillantást nyerhetünk a kor néhány érdekes dokumentumába is.

Marosi kitűnő, a művészettörténetben kevésbé járatos érdeklődő számára is jól érthető és nagy láttató erejű áttekintést ad a romanika honi remekeiről. Benne sokban megmutatkozik államiságunk első századainak történelme is, hiszen ezek az alkotások nem kis részben az állami berendezkedés megjelenítését és megerősítését szolgálták. Nagy fejezetei: A keresztény kép meghonosodása Magyarországon (ami szerves része volt a keresztény királyság létrehozásának és megerősítésének) / Művészettörténeti ismereteink forrásai (benne épü-

letrégészet) / A változások tanúi: épülettageozatok és ornamentika / A magyar romanika nevezetes együttese / Az Árpád-kori Magyarország művészete.

A tanulmánynak itt csupán egyetlen karakteres elemét emeljük ki ízelítőül. E legutóbbi fejezet egyik súlyponti témája, hogyan jelentek meg az európai hatalmi berendezkedés változásai az egyházi építészetben, s így nálunk is. Ennek részeként, a tárgyalt hazai építészetről „Ezek a kisebb monostorok hívják fel a figyelmet arra a nagy változásra, amely a falvakban a 12. században megindult, s a 13. században teljesedett ki. A korai egyházszervezet egész Európában ismert szervezeti formáját az úgynevezett 'nagyplébánia' (a Szent István törvényében tíz falu számára előírt keresztelőegyház) jelentette, a megyéspüspök felügyelete alatt. Ezek kegyúri jogait fokozatosan világi urak szereztek meg, a keresztelőegyházakat magánegyházakká alakítva. ... Az igénytelenebb alapítások és az egyszerű falusi templomok közötti határok is elmosódnak...”

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

CIVIL LAW ISSUES IN CONNECTION WITH THE PROCESS OF FILM PRODUCTION IN HUNGARY AND IN THE UNITED STATES, WITH SPECIAL REGARD TO COPYRIGHT

Dr Sándor Takó

Film making has grown into a billion dollar industry and feature films are more than just seventh art they mean power. The concept of film as a business is in the process of becoming a determinative factor around the world which brings legal systems of different kinds closer. The purpose of this research is to show and critically approach the number of legal provisions and measures that both Hungary and the U.S. implemented to establish a business-oriented background for the film making industry. On the other hand this study seeks to analyze and assess the copyright and civil law questions of film making from the light bulb moment to the distribution of movies.

GENUINE USE IN RESPECT OF VARIATIONS OF A MARK

Dr Sándor Vida

Art 15 (2) (a) of CTMR provides on genuine use in a form differing in elements which do not alter the distinctive character of the registered mark. This provision was already interpreted by the EU Court in the PROTI case (C-553/11). In the infringement procedure Specsavers v. Asda before the Court of Appeal (England and Wales) the latter referred to the EU Court with a similar and some further questions. Relating to the similar question the EU Court's reply (C-252/12) was almost identic with the previous one, i.e. that in the PROTI case. The author of the article believes that as the Sec. 18 of the Hungarian TM Act is identic with Art. 15 CTMR, for Hungarian lawyers this interpretation is not surprising. For Hungarian practice the said judgement can be though useful relating to device mark families, like the marks MEDVE or PANNONIA (cheese) or TÚRÓ RUDI (curd with chocolate-glaze) and HBO (television services).

ON THE MARGINS OF THE CISAC CASE BECOME UNIMPORTANT

Gábor Faludi – Eszter Kabai

The article describes and evaluates from the aspect of copyright lawyers acting for Artisjus, the Hungarian musical and literary collective management society the case initiated by the

European Commission against the European musical collective management societies on account of their alleged concerted practice. The General Court decided for the collective management societies, among other Artisjus save for one society that committed a procedural default. The disputed concerted practice – in the view of the Commission – would comprise of the omission of the societies to amend their reciprocal representation agreements including territorial scope (limitation) with regards to their simultaneous mandates granted to each other to license online uses, satellite broadcasting and cable retransmission. The authors go through the phases of the procedure. They explain that although the favourable decision is based on procedural reasons, the reasoning justifies also consequences to be drawn with regards to the merit. The General Court does not see the grounds of the elimination of the territorial limitation of the representation agreements because also the monitoring of and actions against the illegal, unlicensed uses requiring local activity constitute parts of the tasks of the collective management societies. Therefore there may also be objective reasons and not only the alleged concerted practice of the societies to justify the sustaining of the territorial limitations. The authors are of the opinion that the local legal or factual monopoly aggregating many repertoires– if properly overseen by governments – is the most effective way to fulfil the tasks of collective management both from the aspect of right holders and commercial users. The CISAC case has become unimportant, since the repertoires have been fragmented in the field of the online usages. It remains to be seen whether the optimal re-aggregation of the repertoires can be achieved via the Directive on collective management.

SOMMAIRE

<i>Dr Sándor Takó</i>	Questions de la lois civile concernant le procès de la production cinématographique en Hongrie et aux États-Unis, avec une attention particulière au droits d'auteur	5
<i>Dr Sándor Vida</i>	Usage sérieux par rapport aux variations d'une marque	59
<i>Gábor Faludi – Eszter Kabai</i>	En marge de l'affaire CISAC devenue insignifiante	71
<i>Dr Johanna Stadler – Attila Péteri</i>	Les caractéristiques principales de l'activité sur la coopération internationale de l'Office hongrois de la propriété intellectuelle dans la deuxième moitié de 2013	105
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	142
Avis d'expert choisis du Corps des Experts en Droits d'Auteur		183
Revue des livres et périodiques		204
Summaries		232

INHALT

<i>Dr. Sándor Takó</i>	Fragen des bürgerlichen Rechts bezüglich des Prozesses der Filmherstellung in Ungarn und in den Vereinigten Staaten, unter besonderer Berücksichtigung des Urheberrechts	5
<i>Dr. Sándor Vida</i>	Ernsthafte Benutzung bezüglich Variationen einer Marke	59
<i>Gábor Faludi – Eszter Kabai</i>	Am Rande des unwesentlich gewordenen Falls CISAC	71
<i>Dr. Johanna Stadler – Attila Péteri</i>	Die bedeutendsten Merkmale in der internationalen Kooperationsaktivität des Ungarischen Amtes für Geistiges Eigentum in der zweiten Hälfte von 2013	105
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	142
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht		183
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		204
Summaries		232

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A szövegszerkesztővel, lehetőleg Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. Az irodalomjegyzékben, hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (HIPAvilon Nonprofit Kft., 1054 Budapest Zoltán u. 6., Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hipavilon.hu, anna.manyoki@hipavilon.hu, tel.: 474 5554, fax: 474 5555).